

**ASPEKTE VAN DEURSOEKING EN BESLAGLEGGING IN SUID
AFRIKAANSE OPENBARE SKOLE: 'N VERGELYKENDE STUDIE**

deur

ANGELIQUE GENè JANSE VAN RENSBURG

voorgelê luidens die vereistes

vir die graad

MAGISTER LEGUM

aan die

UNIVERSITEIT VAN SUID-AFRIKA

STUDIELEIER: PROF P M BEKKER

JUNIE 2010

VERKLARING

Ek verklaar hiermee dat:

“Aspekte van deursoeking en beslaglegging in Suid Afrikaanse openbare skole: ‘n Vergelykende studie” my eie werk is en dat alle bronne wat ek gebruik het of aangehaal het deur middel van volledige verwysings aangedui en erken is.

.....
AG JANSE-VAN RENSBURG

2010-07-05
.....

DATUM

DANKBETUIGINGS

“Ek is tot alles in staat deur Hom wat my krag gee” (Filippense 4:13)

Woorde van oopregte dank word teenoor die volgende persone uitgespreek:

- My promoter, Professor P.M Bekker vir sy tyd, advies en riglyne wat ‘n insiggewende bydrae hietoe gelewer het.
- My ouers, vir hulle ondersteuning en opofferings ten aansien van elke aspek in my lewe.
- Prof Estelle Hurter, sonder u daaglikse aanmoediging en omgee sou hierdie verhandeling nooit ‘n werklikheid gewees het nie.
- Prof Sanette Nel, u passie vir navorsing is ‘n inspirasie vir enige student.
- Prof Margaret Beukes, u insette was die rigtingwyser hiermee. Proff. Melodie Slabbert en Magda Slabbert, u onderskeie bydraes word ook oopreg waardeer.
- Philip, jy het elke dag hierdeur saam met my geworstel. Dankie my dierbare vriend. Dankie ook aan jou ouers en suster vir hul aanmoediging.
- Melissa, Marga x 2, Nicole, Zandri, tannie Retha, oom Gert en Boet Francois dankie vir al die moed inpraat.
- Elaine en Lelani, julle het my gedra en aan die begrip ‘kosbare vriendskap’ ‘n nuwe betekenis verleen.
- Henriët, dankie vir jou oopregte ondersteuning. Jy is die toonbeeld van harde werk en deursettingsvermoë.
- Prof Louise Jordaan, Prof Sunette Lötter, Nina, Charnel, Ina, Karien en Kamban en mede-kollegas in die Departement:Straf en Prosesreg - ook ‘n groot dankie vir julle ondersteuning en belangstelling.
- ‘n Groot dankie aan Tannie Bets wat op baie kort kennisgewing ongelooflike hulp met die bibliografie verleen het.
- Elena Swanepoel, jou begrip en bystand sal my altyd bybly. Baie dankie vir alles. Jy is ‘n staatmaker huisend.
- Chino, jammer ek het jou so afgeskeep. Ek hoop jy verstaan.

OPSOMMING

Die basis vir hierdie studie is ontleen aan die ooreenstemmende vereistes en beginsels in die Kanadese en Suid Afrikaanse reg ten aansien van deursoekings met of sonder 'n wettige lasbrief uitgevoer. In die Kanadese beslissing van *R v A.M* 2008 SCC 19 is die grondwetlikheid van ewekansige deursoekings met behulp van snuffelhone op leerders sonder statutêre magtiging uitgevoer, deur die Supreme Court of Canada as ongrondwetlik bevind aangesien 'n leerder wel oor 'n redelike verwagting op privaatheid beskik.

Indien leerders sonder 'n redelike vermoede en statutere magtiging met behulp van snuffelhone deursoek word, geskied dit ingevolge die gemenerg en dit word nie beskou as 'n algemeen geldende reg om 'n fundamentele reg kragtens die beperkingsklousule te beperk nie.

Met inagneming van die *ratio* in *R v A.M* (*supra*) kan daar dus tot die gevolgtrekking gekom word dat ewekansige deursoekings met behulp van snuffelhone op Suid Afrikaanse leerders in die afwesigheid van 'n redelike vermoede asook sonder statutêre magtiging uitgevoer, tans ongrondwetlike optrede daarstel wat op artikel 14 van die Grondwet van 1996 inbreuk maak.

SUMMARY

The Canadian and South African legal systems established equivalent constitutional values and principles pertaining to searches conducted with or without a valid search warrant. It creates the basis for a comparative study on this particular aspect. The Supreme Court of Canada held in *R v A.M* 2008 S.C.C 19 random sniffer dog searches conducted without neither a reasonable suspicion nor any legislative authority on learners enrolled in public schools, is unconstitutional due to its infringement of a learner's reasonable expectation to privacy, as protected in section 8 of the Canadian Charter of rights and Freedoms.

South African learners are randomly search by law enforcement officers by using sniffer dogs for purposes of detecting the possession of illegal drugs in instances without neither a reasonable suspicion nor statutory authority. The search is subsequently conducted in terms of the common law. The common law is not regarded as law of general application to limit a fundamental right in terms of the limitation clause.

By taking into consideration the *ratio* in *R v A.M* (*supra*) the conclusion is subsequently that random sniffer dog searches conducted on learners in South African public schools, without neither a reasonable suspicion nor statutory authority, is unconstitutional which infringes section 14 of the Constitution of South Africa of 1996.

Key terms:

Sniffer dog search; Reasonable suspicion; Random searches in RSA public schools; Statutory requirements - valid search warrant; Learners' right to privacy; Learners' reasonable expectation of privacy; "Delegated person" - Section 8A of the South African Schools Act no 84 of 1996 (as amended); Questionnaire: data collection analysis; Unconstitutionality: random sniffer dog searches; Comparative study: South Africa and Canada

HOOFSTUK 1

INLEIDING

1.1 INLEIDENDE ORIËNTERING

“...In short, the need to keep students off drugs is not special; it is universal, and implicates the full protections of the Fourth Amendment. Students are not sub-citizens; they are particularly impressionable citizens who do not “shed their constitutional rights ... at the schoolhouse gate.”¹

Die primêre doelwit van onderwys-owerhede wêreldwyd, asook in Suid Afrika, is om skolastiese onderrig in ‘n onderwysinstelling aan leerders te voorsien. By implikasie word ‘n positiewe plig op die skouers van onderwys-owerhede geplaas om skoolaktiwiteite in ‘n veilige en misdaadvrye of ‘n lae misdaadsyfer milieu aan leerders te bied ten einde die primêre hoofdoel van onderrig optimaal te verwesentlik.

In verskeie lande is die teenwoordigheid van dwelmmiddels in skole egter ‘n realitet. Die toenemende besit, gebruik en selfs die moontlike handeldryf of verkoop van onwettige dwelms in skole, dit wil sê in onderskeidelik openbare en onafhanklike skole, is ‘n tendens wat die onderwysdepartement in Suid Afrika, asook in verskeie lande² op ‘n daaglikse basis konfronteer.

Coetzee³ wys daarop dat in gevalle waar daar verwys word na die misbruik van dwelms of afhanklikheidsvormende stowwe, voormalde terme nie net verwys na onwettige dwelms nie, maar dat dit ook “image and performance enhancing substances, inhalants, prescribed drugs and over the counter

¹ *Tinker v. Des Moines*, 393 U.S. 503, 506 (1969).

² Vir doeleindes van hierdie inleidende oriëntering in paragraaf 1 *supra* word slegs op Australië, Kanada en die Verenigde State van Amerika (VSA) gekonsentreer, alhoewel die indruk nie geskep word dat hierdie die enigste lande is wat ‘n dwelmprobleem in skole ervaar nie.

³ Coetzee SA, *Drug testing in public schools, Africa educational review*, 2005 Vol 2 op 279.

medicines (e.g pain relievers, tranquillisers, cough mixtures and slimming tablets)“⁴ insluit.

Voormalde tendens bedreig die veiligheid van leerders, opvoeders en personeellede. Die realiteit van dwelmmisbruik onder leerders kan egter voormalde primêre doelwit ernstig benadeel en selfs verydel.

1.1.1 INTERNASIONALE STATISTIEK TEN AANSIEN VAN DIE GEBRUIK VAN ONWETTIGE DWELMS IN OPENBARE SKOLE

‘n Studie ten aansien van skole in Australië het in 1996 statistiek⁵ vrygestel dat ongeveer 67.4% van 12 tot 17 jarige leerders die een of ander onwettige dwelmmiddel in daardie betrokke jaar gebruik het.

In die Verenigde State van Amerika (VSA) was ‘n verslag⁶ in 2000 uitgereik wat bepaal dat alreeds 4.5 miljoen persone vanaf die ouderdom 12 jaar en ouer rehabilitiewe behandeling weens dwelmmisbruik benodig het. Voormalde syfer is verteenwoordigend van hoofsaaklik 23 % tiener persone. In ‘n opvolg-verslag⁷ in 2008, dit wil sê slegs 8 jaar na voormalde verslag, word ‘n baie donker prentjie weens toenemende dwelmmisbruik onder skoliere geskilder. Daar is op grond van vraelyste aanduiding gevind dat 63 % van hoërskool leerders in die VSA dwelmmiddels op die skoolterrein besit, gebruik en selfs verkoop het.

Statistiek by wyse van opvolgnavorsing het in Kanada bevestig dat dwelmmisbruik onder skoolgaande persone geensins minder problematies is

⁴ RSA Department of Welfare and Population Development 1999, par 2; RSA 2002, definitions/glossary.

⁵ Michael Lynskey et al *The prevalence of illicit drug use among youth: results from the Australian School Students' Alcohol and Drug Survey*. . Australian and New Zealand Journal of Public Health, 1999 Vol. 23, nr 5. Sien ook <http://www.unodc.org/pdf/youthnet/trends-one.pdf>, soos laaste op 2008/10/29 besoek.

⁶ Walters John P *National Household Survey on drug abuse*. . Drug Testing in schools. Office of National Drug Control policy.

⁷ *National Survey of American Attitudes on Substance Abuse XIII: Teens and Parents*. The National Centre on Addiction and Substance Abuse at Columbia University. Sien ook <http://www.casacolumbia.org/absolutenm/templates/PressReleases.aspx?articeid=533>, soos laaste op 2008/10/28 besoek.

nie. In 1999 het 'n ondersoek⁸ in Ontario aangedui dat dwelmmisbruik onder leerders sedert 1993 toegeneem het. Leerders het aangedui dat die verkrybaarheid van dagga vanaf 1991 tot 1993 met 'n persentasie van 29% tot 53% gestyg het. 'n Verdere ondersoek⁹ in 2005 deur die Canadian Centre for Addiction and Mental Health het aangedui dat ongeveer 16% Ottawa leerlinge, of te wel die ekwivalent van 8500 persone, simptome van dwelmmisbruik getoon het.

Voormalde state ervaar dus die probleem ten aansien van die besit , gebruik en verkoop van onwettige dwelms deur leerders in openbare skole al oor 'n tydperk van 'n hele aantal jare.

Onderwys-owerhede het gevvolglik voor 'n wesentlike uitdaging te staan gekom om hierdie probleem die hoof te bied.

1.1.2 STATISTIEK TEN AANSIEN VAN DIE GEBRUIK VAN ONWETTIGE DWELMS IN SUID AFRIKAANSE OPENBARE SKOLE

Die Suid Afrikaanse Onderwys Departement se primêre grondwetlike verpligting is die verskaffing van basiese onderwys¹⁰ en bykomend daartoe 'n omgewing by die skool wat nie skadelik vir leerders se gesondheid en welsyn is nie¹¹.

Voormalde Departement van Onderwys het intussen voor 'n nuwe uitdaging te staan gekom. Die besit, gebruik en verkoop van onwettige dwelms in Suid Afrikaanse openbare¹² skole is volgens statistiek 'n wesentlike asook

⁸ *Countering substance abuse in Canada. Public safety in Canada.* Sien ook <http://ww2.psp.gc.ca/Publications/Policing/SubstanceAbuse-e.asp>, soos laaste op 2008/10/29 besoek.

⁹ ORCI – Substance Abuse and Youth in School Coalition. Sien ook <http://www.ocri.ca/education/saysc.asp>, soos laaste op 2008/10/28 besoek.

¹⁰ Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996, artikel 29 (1) (a) bepaal as volg : "Onderwys - Elkeen het die reg op basiese onderwys, met inbegrip van basiese onderwys vir volwassenes"

¹¹ Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996, artikel 24 (a) bepaal as volg "Omgewing - Elkeen het die reg op 'n omgewing wat nie skadelik vir hul gesondheid of welsyn is nie".

¹² Vir doeleindes van hierdie studie word daar slegs gekonsentreer op die misbruik van onwettige dwelms in Suid Afrikaanse openbare skole en word gevvolglik nie die indruk geskep dat hierdie probleem nie in Suid Afrikaanse Onafhanklike Skole ondervind word nie.

toenemende probleem. Die besit en gebruik van onwettige dwelmmiddels in onafhanklike skole val buite die bestek van hierdie studie.

Die besit van onwettige dwelms en die misbruik daarvan onder Suid Afrikaanse leerders is nie 'n onlangse of nuwe tendens nie. Volgens 'n verslag¹³ wat in 1998 uitgereik is , het navorsing in 1996, soos deur die Independent Order of True Templars (IOTT) gedoen, aangedui dat hoërskool leerders in Gauteng en die Kaap Peninsula ongetwyfeld by alkohol en dwelmmisbruik betrokke is. Dit was genotuleer dat 24 % van die respondentie onderskeidelik by die gebruik van dagga, gom/verdunningsmiddele, dwelmmiddels (wat binneaars ingespuit kan word) en ander dwelmmiddels as tabakverwante produkte betrokke was.

Dwelmmisbruik onder leerders in openbare skole het egter toegeneem sedert die navorsing wat in 1998 gedoen was. Statistiek¹⁴ na aanleiding van navorsing in 2005 gedoen het aangetoon dat dwelmmisbruik onder leerders in openbare skole kritieke afmetings begin aanneem het.

Nuusberigte in die Suid Afrikaanse media bevestig voormalde dwelmkrisis deur daarna te verwys as "Now drug menace invades school"¹⁵, "Schools sliding into anarchy...drugs ... are plaguing schools like cancer..."¹⁶, "Dangerous drug gains popularity in Cape"¹⁷ "Children as young as 10 are getting hooked"¹⁸ en "Pupils march against drugs"¹⁹

¹³ Charles DH Parry, PHD *Substance Abuse in South Africa: Country Report Focussing on young persons* op 15. Mental Health & Substance Abuse, Medical Research Council. Prepared for the WHO/UNDP Regional Consultation – Global Initiative on Primary Prevention of Substance Abuse Among Young People, Harare, Zimbabwe, 24-26 February 1998.

¹⁴ Van die leerlinge in graad 8-11 (dus tussen die ouderdom van 14-18 jaar) het 12.8% dagga gebruik. 'n Verdere studie onder spesifiek graad 8 en 11 leerlinge in Kaapstad het 'n 7% gebruik van dagga aangedui. Sien Wegner L., Flisher A.J, Caldwell L.L., Vergnani T. and. Smith E.A, *Healthwise South Africa: Cultural adaptation of a school-based risk prevention programme* op 2. Health Education Research <http://her.Oxford journals.org/cqi/content/full/cym064>, soos laaste besoek op 2008/10/30.

¹⁵ *Cape Argus*, 22 July 2002. Bron:, *Drug testing in public schools*, Coetzee SA, Africa educational review, 2005 Vol 2 op 279.

¹⁶ *Daily News*, Bisetty , Krisendra, 20 June 2003.

¹⁷ *Cape Times*, 05 January 2004. Bron:, Coetzee SA, *Drug testing in public schools*, Africa educational review, 2005 Vol 2 op 279.

¹⁸ *Cape Times*, 21 June 2004. Bron:, Coetzee SA, *Drug testing in public schools*, ,Africa educational review, 2005 Vol 2 op 279.

Davel et al²⁰ voer aan dat die handhawing van orde en dissipline in die klaskamer 'n nuwe uitdaging aan die onderwys-owerheid stel, veral om "dwelm-vrye" skole te verseker. Die Suid Afrikaanse Nasionale Onderwysdepartement moet hierdie vraagstuk as 'n saak van dringendheid beskou en dienoorenkomstig so hanteer.

1.1.3 REGSASPEKTE RONDOM DIE GRONDWETLIKHEID VAN ONVERWAGSE (RANDOM) SNUFFELHOND DEURSOEKINGS IN SUIDAFRIKAANSE OPENBARE SKOLE

Die Nasionale Vergadering, het op 31 Desember 2007 vir die eerste keer wetgewing gepromulgeer ten einde die Suid Afrikaanse Nasionale Onderwys Departement in staat te stel om die aspek van onwettige dwelms in openbare skole aan te spreek.

Die Onderwys Wysigingswet²¹ het wesentlike wysigings tot die Suid-Afrikaanse Skolewet²² ten aansien van leerders se veiligheid, aangebring. Laasgenoemde wet plaas die veiligheid van leerders (asook van leerkragte en personeellede) in die prinsipaal (skoolhoof) se hande.²³ Die prinsipaal of sy gevollmachtigde beskik gevvolglik oor die bevoegdheid om onder bepaalde omstandighede deursoekings, beslagleggings en dwelmtotse op leerders kragtens voormalde Skolewet uit te voer.²⁴ Een van die beskikbare metodes vir 'n prinsipaal, ten einde die doelwit van "dwelm-vrye" skole te bereik, is om by die bestaan van 'n redelike vermoede dat onwettige dwelms deur 'n leerder/s besit word, 'n ontydige (*random*) deursoekings sonder 'n lasbrief op 'n leerder/s uit te voer ten einde op onwettige dwelmmiddels wat in 'n leerling of groep leerlinge se besit vir doeleindeste van gebruik is of moontlik selfs

¹⁹ *Cape Times*, 25 June 2004. Bron: Coetzee SA, *Drug testing in public schools*, Africa educational review, 2005 Vol 2 op 279.

²⁰ Terblanche JB and Davel CJ *Safety measures and the right of learners*, De Jure. Jaargang 37. Volume 1. 2004 op 85- 96.

²¹ 31 van 2007

²² 84 van 1996

²³ Address by Mr Enver Surty, South African Deputy Minister of Education during the Educational Budget Vote. Source: Government of South Africa. Published Monday, 26 May, 2008 – 11: 27. Sien <http://www.egovmonitor.com/node/19013>, soos laaste besoek op 2008/06/18.

²⁴ Artikel 8A van die Suid-Afrikaanse Skolewet 84 van 1996.

daarmee handel dryf , beslag te lê.²⁵ Die vertaalde weergawe van die terme ‘deursoeking en beslaglegging’ word in algemeen aanvaarde regstaal as na ‘search en seizure’ verwys. Die oogmerk is die daarstelling van sogenaamde ‘veilige skole’ in die daaglikse openbare skoolmileu. Voormalde optrede, ten einde regmatig te wees, is egter onderhewig aan bepaalde regsvoorskrifte²⁶ waarin ‘n persoon se fundamentele regte erken en verskans maar ook beperk kan word in die mate wat dit redelik en regverdigbaar in ‘n oop en demokratiese samelewing is,

Die gebruik van snuffelhonde is ‘n metode om onwettige dwelms in leerders se besit in Suid Afrikaanse openbare skole op te spoor. Die gebruikmaking van snuffelhonde om die teenwoordigheid van dwelmmiddels uit te wys is egter nie ‘n onbekende praktyk nie. In verskeie lande asook in Suid Afrika, is die gebruik van snuffelhonde, in besonder op lughawens,²⁷ ‘n gevestigde praktyk om onwettige dwelms wat in ‘n persoon se besit is op te spoor. Die Suid Afrikaanse wetstoepassings-owerheid soos die Suid Afrikaanse Polisie Diens²⁸ en Munisipale Polisie Owerheid,²⁹ in die hoedanigheid as uitvoerende staatsorgane, wend snuffelhonde vir doeleindes van deursoeking aan. Wiechers³⁰ voer aan dat die Suid Afrikaanse Polisie Diens en Munisipale Polisie Diens uitvoerende organe van die Staat is en dat dit egter in gedagte gehou word dat ‘n lid van munisipale polisie of polisiebeampte se optrede as ‘n administratiewe handeling beskou word en dit aan die beginsels van die

²⁵ Sien vn 14, 15, 16, 17 en 18 *supra*.

²⁶ Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996, Artikel 14 bepaal as volg; “Privaatheid

Elkeen het die reg op privaatheid, waarby inbegrepe is die reg dat-

- (a) hul persoon of woning nie deursoek word nie;
- (b) hul eiendom nie deursoek word nie;
- (c) daar nie op hul besittings beslag gelê word nie; of
- (d) ...”

²⁷ *Airport sniffer dogs safe from dole.* Judy Skatssoon. ABC Science Online. Wednesday, 16 August 2006. Sien ook [Http://www.abc.net.au/science/news/stories/s1715655.htm](http://www.abc.net.au/science/news/stories/s1715655.htm) soos laaste besoek op 2008/11/20. *HM Revenue and Customs sniffer dogs@ 2007 National MuseumsLiverpool.* Sien ook <http://www.liverpoolmuseums.org.uk/online/exhibitions/dogs/snifferdogs.asp> soos laaste besoek op 2008/11/20.

²⁸ Resorteer onder die bevoegdheid van die Nasionale Minister van Veiligheid en Sekuriteit kragtens die Wet op die Suid Afrikaanse Polisie Diens 68 van 1995.

²⁹ Nasionale Minister van Veiligheid en Sekuriteit bepaal kragtens artikels 64F (2), 64O en 64P die munisipale polisiediens se bevoegdhede met betrekking tot die toepassing van die Wet op die Suid Afrikaanse Polisie Diens 68 van 1995.

³⁰ C Joubert (red), *Toegepaste reg vir polisiebeamptes.* 2de Uitgawe. p.26., vn 46. Sien ook daartoe *Administratiefreg* Wiechers, M. 1984; 2de uitg. Durban Butterworths.

administratiefreg³¹ onderhewig is. Die gebruik van snuffelhonde by openbare skole is egter 'n nuwe tendens. Vir die opspoor van onwettige dwelmmiddels in skole spesifiek word die snuffelhond-metode tans nie in huidige wetgewing of regulasies uitdruklik verbied nie, maar dit word enersyds ook nie uitdruklik gemagtig nie. Dus blyk dit dat die gemenereg in hierdie opsig toepassing vind. 'n Dispuut kan dus ontstaan of die voormalde gebruik van snuffelhonde geag word 'n 'deursoeking' te wees. Dus veronderstel die begrip 'deursoeking' 'n deeglike ontleding om die trefwydte en aard daarvan vir doeleindes van hierdie studie te bepaal. Die grondwetlikheid van hierdie tipe deursoekingsmetode moet by wyse van regsvergelyking krities ontleed word aangesien 'n leerder se fundamentele verskansde regte van onderskeidelik menswaardigheid en privaatheid³² hier ter sprake kom.

Tydens voormalde ontleding sal daar hoofsaaklik gekonsentreer word op die waterskeidings-uitspraak van die Supreme Court of Canada in die saak van *R (Appellant) v A.M (the Respondent)*³³ ten aansien van snuffelhond deursoekings waarmee omvattend gehandel sal word. Hierdie waterskeiding appèlhof-uitspraak wat handel met onverwagse (*random*) snuffelhond deursoekings in Kanadese openbare skole sonder 'n lasbrief in die afwesigheid van 'n redelike vermoede, noodsak 'n analitiese ontleding van leerders se fundamentele verskansde regte spesifiek deur voormalde tipe deursoeking aangetas. 'n Studie van hierdie uitspraak het tweedens ten doel om veral die problematiek daaraan verbonde of 'n leerder oor gelyke grondwetlike regte as 'n volwasse persoon beskik en of dit deur die toepassing van die Kanadese Beperkingsklousule³⁴ geraak word, aan te spreek. Daar sal gevvolglik gepoog word om met 'n regsvergelykende analise 'n afweging van Suid Afrikaanse leerders se verskansde fundamentele regte, met inagneming van die Beperkingsklousule³⁵, te bewerkstellig. Die

³¹ *Ibid.*

³² Artikels 10 en 14 van die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996

³³ *R v A.M.*, 2008 SCC 19.

³⁴ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B states the following:

"Guarantee of Rights and Freedoms

1. Rights and Freedoms in Canada – The Canadian Charter of Rights and Freedoms guarantees the rights and freedoms set out in it subject only to reasonable limits prescribed by law as can be demonstrably justified in a free and democratic society."

³⁵ Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996, Artikel 36 bepaal as volg;

betekenis van die begrippe ‘kind’ en ‘meerderjarige’ is noodsaaklik ten einde regtens te bepaal wanneer die regte van ‘n volwasse persoon dus toepassing vind.

“Beperking van regte

- (1) Die regte in die Handves van Regte kan slegs kragtens 'n algemeen geldende regsvoorskrif beperk word in die mate waarin die beperking redelik en regverdigbaar is in 'n oop en demokratiese samelewing gebaseer op menswaardigheid, gelykheid en vryheid, met inagneming van alle tersaaklike faktore, met inbegrip van-
 - (a) die aard van die reg;
 - (b) die belangrikheid van die doel van die beperking;
 - (c) die aard en omvang van die beperking;
 - (d) die verband tussen die beperking en die doel daarvan; en
 - (e) 'n minder beperkende wyse om die doel te bereik.
- (2) Behalwe soos in subartikel (1) of in enige ander bepaling van die Grondwet bepaal. mag geen regsvoorskrif enige reg wat in die Handves van Regte verskans is, beperk nie.”

1.2 KONSEPTUALISERING

Ten einde 'n grondige begrip ten aansien van onderhawige onderwerp te verkry, is dit noodsaaklik om sekere kernbegrippe wat deurgans in hierdie studie melding geniet, kortliks te omskryf.

Onderwysinstelling

In die Suid Afrikaanse Skolewet³⁶ word "onderwysinstelling" omskryf as

"n openbare skool, onderwyskollege, tegniese kollege, ander kollege of 'n kantoor wat so 'n skool of kollege beheer of 'n hulpdiens aan sodanige skool of kollege lewer, waar opvoeders in diens is, ten opsigte waarvan die diensvoorraarde en bedinge van sodanige opvoeders deur hierdie Wet bepaal word, maar sluit nie 'n universiteit, technikon, onafhanklike skool of onafhanklike kollege in nie;

Leerder

In die Suid Afrikaanse Skolewet³⁷ word "leerder" omskryf as

'enige persoon wat onderwys ontvang of wat verplig is om onderwys te ontvang ingevolge hierdie Wet"

Skoolaktiwiteit³⁸

In die Suid Afrikaanse Skolewet word "skoolaktiwiteit" omskryf as:

"enige amptelike opvoekundige, kulturele, ontspannings- of sosiale aktiwiteit van die skool op of buite die skool se perseel."

³⁶ Bylae 2. Suid Afrikaanse Skolewet 84 van 1996. Artikel 1 van Wysiging van die Wet op die indiensneming van opvoeders, 1994 deur artikel 63.

³⁷ Hoofstuk 1 -Woordomskrywings - Artikel 1, van die Suid-Afrikaanse Skolewet 84 van 1996.

³⁸ *Ibid.*

Dwelmmiddel

In die Wet op Dwelms en Dwelmsmokkerlary³⁹ word 'dwelmmiddel" omskryf as:

"n afhanklikheidsvormende stof, 'n gevaaarlike afhanklikheidsvormende stof of 'n ongewenste afhanklikheidsvormende stof"

Skool

In die Suid Afrikaanse Skolewet⁴⁰ word "skool" omskryf as:

"n openbare skool of 'n onafhanklike skool wat leerders in een of meer grade van graad A (Aanvang) tot graad 12 inskryf."

Besit

In die Wet op Dwelms en Dwelmsmokkerlary⁴¹ word 'besit" omskryf as

"met betrekking tot 'n dwelmmiddel, ook om die dwelmmiddel te hou of op te berg, of om dit in bewaring of onder beheer of toesig te hê"

Handeldryf

In die Wet op Dwelms en Dwelmsmokkerlary⁴² word 'handeldryf" omskryf as

"met betrekking tot 'n dwelmmiddel, ook 'n handeling verrig in verband met die oorlaai, invoer, verbouing, insameling, vervaardiging, lewering, voorskryf, toediening, verkoop, versending of uitvoer van die dwelmmiddel"

³⁹ Hoofstuk 1 -Woordomskrywings - Artikel 1, van die Wet op Dwelms en Dwelmsmokkerlary 140 van 1992.

⁴⁰ Hoofstuk 1 -Woordomskrywings - Artikel 1, van die Suid-Afrikaanse Skolewet 84 van 1996. Omskrywing van "skool" vervang by a. 1 (c) van Wet 100 van 1997 en by a. 6 (b) van Wet 48 van 1999.

⁴¹ Hoofstuk 1 -Woordomskrywings - Artikel 1, van die Wet op Dwelms en Dwelmsmokkerlary 140 van 1992.

⁴² *Ibid.*

Verkoop

In die Wet op Dwelms en Dwelmsmokkerlary⁴³ word ‘verkoop” omskryf as

“met betrekking tot 'n dwelmmiddel, ook om die dwelmmiddel vir verkoop aan te bied, te adverteer, te besit of uit te stal, om dit, hetsy teen 'n teenprestasie of andersins, van die hand te sit, of om dit te verruil”

Onwettige dwelmmiddel

In die Suid Afrikaanse Skolewet⁴⁴- word "onwettige dwelmmiddel" omskryf as

- (a) enige onwettige stof wat 'n sielkundige of fisiologiese uitwerking het; of
- (b) enige stof wat sodanige uitwerking het wat onwettig besit word”

Coetzee⁴⁵ verwys ook na onwettige dwelms deur te klassifiseer watter soorte middels dit kan omvat:

“Illegal drugs include, but are not limited to, amphetamine, cocaine, dagga, ecstasy, heroine, LSD and Mandrax.”

Openbare skool

In die Suid Afrikaanse Skolewet⁴⁶ word "openbare skole" omskryf as:

“n skool beoog in Hoofstuk 3”⁴⁷

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Hoofstuk 1 -Woordomskrywings - Artikel 1, van die Suid-Afrikaanse Skolewet 84 van 1996. Omskrywing van "onwettige dwelmmiddel" ingevoeg deur a. 4 (b) van Wet 31 van 2007.

⁴⁵ Coetzee SA, *Drug testing in public schools*, Africa educational review, 2005 Vol 2 op 279.

⁴⁶ Hoofstuk 1 -Woordomskrywings - Artikel 1, van die Suid-Afrikaanse Skolewet 84 van 1996.

⁴⁷ Hoofstuk 3 van die Skolewet handel in artikels 12 tot 33 met die statutêre aspekte wat openbare skole in verskeie opsigte reël .

Onafhanklike skool

In die Suid Afrikaanse Skolewet⁴⁸ word "onafhanklike skool" omskryf as:

"n skool wat geregistreer is of geag word geregistreer te wees ingevolge artikel 46"⁴⁹

Onderwysdepartement

In die Suid Afrikaanse Skolewet⁵⁰ word "onderwysdepartement" omskryf as:

"die departement wat ingestel is by artikel 7 (2) van die Staatsdienswet, 1994 (Proklamasie 103 van 1994), wat verantwoordelik is vir onderwys in 'n provinsie"

Afhanklikheidsvormende stof

In die Wet op Dwelms en Dwelmsmokkerlary⁵¹ word 'afhanklikheidsvormende stof " omskryf as

"n stof of 'n plant waaruit 'n stof vervaardig kan word in Deel I van Bylae 2 opgeneem"⁵²

⁴⁸ Hoofstuk 1 -Woordomskrywings - Artikel 1, van die Suid-Afrikaanse Skolewet 84 van 1996.

⁴⁹ Suid Afrikaanse Skolewet 84 van 1996. Artikel 46 - Registrasie van onafhanklike Skool

- (1) Geen persoon kan 'n onafhanklike skool stig of onderhou nie tensy dit deur die Departementshoof geregistreer is.
- (2) Die Lid van die Uitvoerende Raad moet, by kennisgewing in die Provinciale Koerant, die gronde bepaal waarop die registrasie van 'n onafhanklike skool deur die Departementshoof toegestaan of ingetrek kan word.
- (3) 'n Departementshoof moet 'n onafhanklike skool regstreer indien hy of sy oortuig is dat-

- (a) die standaarde wat in sodanige skool gehandhaaf staan te word, nie minderwaardig in vergelyking met standaarde in vergelykbare openbare skole is nie;
- (b) die skool se toelatingsbeleid nie op grond van ras diskrimineer nie; en
- (c) die skool voldoen aan die voorwaardes vir registrasie beoog in subartikel (2).

- (4) Enige persoon wat subartikel (1) oortree, is aan 'n misdryf skuldig en by skuldigheidsbevinding strafbaar met 'n boete of gevangenisstraf vir 'n tydperk van drie maande.

⁵⁰ Hoofstuk 1 -Woordomskrywings - Artikel 1, van die Suid-Afrikaanse Skolewet 84 van 1996.

⁵¹ Hoofstuk 1 -Woordomskrywings - Artikel 1, van die Wet op Dwelms en Dwelmsmokkerlary 140 van 1992.

⁵² Deel 1, Bylae 2 van die Wet op Dwelms en Dwelmsmokkerlary 140 van 1992.

Opvoeder

In die Suid Afrikaanse Skolewet⁵³ word "opvoeder" omskryf as:

"enige persoon, met uitsondering van 'n persoon wat aangestel is om uitsluitlik buite-kurrikulêre werksaamhede te verrig, wat ander persone onderrig, opvoed of oplei of wat professionele opvoedkundige dienste, met inbegrip van professionele terapie en opvoedkundige sielkundige dienste, by 'n skool lewer"

Personelleid

In die Suid Afrikaanse Skolewet⁵⁴ word "personelleid" omskryf as:

"n persoon wat by 'n skool in diens is"

Prinsipaal⁵⁵

In die Suid Afrikaanse Skolewet word "prinsipaal" omskryf as:

"n opvoeder wat as hoof van 'n skool aangestel is of waarneem"

AFHANKLIKHEIDSVORMENDE STOWWE

1. Die volgende stowwe, naamlik-

Amobarbital, pentobarbital en siklobarbital, uitgesonderd preparate en mengsels wat hoogstens 30 milligram per minimum aanbevole of voorgeskrewe dosis bevat wanneer vir aanhoudende gebruik by asma bestem of wat hoogstens 50 milligram per minimum aanbevole of voorgeskrewe dosis bevat wanneer vir aanhoudende gebruik by epilepsie bestem.

Buprenorfien.

Butalbital

Chloorfentermien.

Diëtielpropioon (amfepramoon).

Flunitrasepam

Glutetimied.

Katien ((+)-norpseudoëfedrien), uitgesonderd preperate en mengsels wat hoogstens 50 milligram katien per dosiseenheid bevat

Meptasinol.

Pentasosien.

2. Tensy uitdruklik uitgesluit, sluit alle stowwe in hierdie Deel opgeneem die volgende in:

(a) Die soute en esters van vermelde stowwe, waar die bestaan van sodanige soute en esters moontlik is; en

(b) alle preparate en mengsels van vermelde stowwe.

⁵³ Hoofstuk 1 -Woordomskrywings - Artikel 1, van die Suid-Afrikaanse Skolewet 84 van 1996. Omskrywing van "opvoeder" vervang deur artikel 6 (a) van Wet 48 van 1999.

⁵⁴ Hoofstuk 1 -Woordomskrywings - Artikel 1, van die Suid-Afrikaanse Skolewet 84 van 1996.

⁵⁵ *Ibid.*

Beslaglegging

Die Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal⁵⁶ omskryf 'n "beslaglegging" as:

"Inbesitneming [op bevel van 'n hof]"

Beslaglegging word kragtens verskeie artikels⁵⁷ in die Suid Afrikaanse Strafproseswet⁵⁸ gemagtig. Die Strafproseswet 51 van 1977⁵⁹ skryf voor op watter voorwerpe daarop beslag gelê kan word.

Die Strafproseswet 51 van 1977 bevat in artikel 1 egter geen omskrywing vir die begrip "*beslaglegging*" nie.

In ***Ntoyakhe v Minister of Safety and Security and Others***⁶⁰ is beslis dat "beslag lê" "beide die handeling om die artikel in besit te neem en die opvolgende hou daarvan, omvat."⁶¹

Kriegler en Kruger⁶² wys uit dat beslaglegging 'n noodsaaklike komponent in die proses van misdaadvoorkoming en -bestryding is. Die doel van 'n beslaglegging is gesentreer in die waarde van voorwerpe as bewysmateriaal ten aansien van 'n beweerde misdryf gepleeg.

⁵⁶ Odendaal, Schoonees, Swanepoel, Du Toit, Boysen *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal*, (Perskor) Tweede uitgawe, sesde druk, 1987 op 84.

⁵⁷ Artikels 22, 23 en 24.

⁵⁸ 51 van 1977

⁵⁹ Strafproseswet 51 van 1977. Artikel 20-

"Staat kan op sekere voorwerpe beslag lê-

Die Staat kan, ooreenkomsdig die bepalings van hierdie Hoofstuk, op enigiets (in hierdie Hoofstuk 'n voorwerp genoem), beslag lê-

- (a) wat betrokke is by of op redelike gronde vermoed word betrokke te wees by die pleging of vermeende pleging van 'n misdryf, hetsy binne die Republiek of elders;
- (b) wat tot bewys kan strek van die pleging of vermeende pleging van 'n misdryf, hetsy binne die Republiek of elders; of
- (c) wat bestem is of op redelike gronde vermoed word bestem te wees om by die pleging van 'n misdryf gebruik te word."

⁶⁰ 2000 1 SA 257 (OK).

⁶¹ Joubert C (Red), *Toegepaste reg vir polisie beampies*, 2001, (Juta) op 295.

⁶² Kriegler en Kruger, *Hiemstra Suid Afrikaanse Strafproses*, 6de uitg (2002) op 31

Die toepassingsveld van hierdie spesifieke term is nie net tot Wet 51 van 1977 beperk nie^{63 64}. Dit kan ook kragtens ander wetgewing⁶⁵ toepassing vind en dienooreenkomsdig uitgevoer word.

Deursoeking

Die Suid Afrikaanse Strafproseswet no 51 van 1977 verwys in verskeie artikels⁶⁶ na die begrip “deursoek” en “deursoeking”, maar bevat geen afsonderlike omskrywing of beskrywing in artikel 1 vir die onderskeie woorde nie.

Die Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal⁶⁷ omskryf ‘n “deursoek” as:

“...2. Orals soek, noukeurig soek: die hele huis word deursoek.”.

“search”⁶⁸ word deur die Shorter Oxford English Dictionary⁶⁹ omskryf “as:

“I. The action or an act of searching; examination or scrutiny for the purpose of finding a person or thing... Also, effort to ascertain something.”

⁶³ Strafproseswet 51 van 1977. Artikel 19 “Voorbehoude ten opsigte van sekere bevoegdheide by ander wette verleen –

Die bepalings van hierdie Hoofstuk doen nie afbreuk nie aan 'n bevoegdheid by 'n ander wet verleen om 'n perseel te betree of om 'n persoon, houer of perseel te visenteer of om op iets beslag te lê, iets verbeurd te verklaar of oor iets te beskik.”

⁶⁴ Kriegler en Kruger *Hiemstra Suid Afrikaanse Strafproses*, , 6de uitg, op 31

⁶⁵ Wet op Dwelms en Dwelmsmokkerlary 140 van 1992: artikels 11 en 12; Doeane-en Aksynswet 91 van 1964: artikel 4; Wet op Wapens en Ammunisie 75 van 1969: artikels 31 en 41; Drankwet 27 van 1989: artikels 138, 143, en 144 en word nie beperk tot hierdie wetgewing soos hierin vermeld nie.

⁶⁶ Artikels 23 en 24 van die Strafproseswet.

⁶⁷ Odendaal, Schoonees, Swanepoel, Du Toit, Booysen. *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal*, (Perskor) tweede uitgawe, sesde druk, 1987, op 148.

⁶⁸ Die Engelse vertaling van die begrip “deursoeking”.

⁶⁹ Onions C.T (Ed), *Shorter Oxford English Dictionary*; Third Edition.Oxford at 1822.

Joubert⁷⁰ vermeld dat “visentering (deursoeking) [en beslaglegging] is een van die kragtigste ondersoekhulpmiddels tot die beskikking van polisiebeamptes wanneer hulle misdaad ondersoek” en haal ‘n omskrywing van visentering as volg aan:

“enige handeling waardeur ‘n persoon,houer of perseel visueel of fisies ondersoek word met die doel om te bepaal of ‘n artikel in, op of in besit van sodanige persoon, houer of perseel is.”⁷¹

Die inhoud en omvang van hierdie begrip in die konteks van ‘n deursoeking in openbare skole moet volledig ondersoek word aangesien daar in hierdie studie hoofsaaklik gekonsentreer word op snuffelhond-deursoekings en die proses daaraan verbonde.

Search and Seizure

Die regsterme⁷² “search en seizure” omvat die volgende beskrywing:

“[is] a legal procedure used in many common law countries whereby police or other authorities and their agents, who suspected that a crime has been committed, do a search of a person’s property and confiscate any relevant evidence to the crime.”

Veilige skole

Prinsloo⁷³ wys daarop dat by wyse van nuwe en huidige wetgewing word stappe geneem om die regte en veiligheid van leerlinge te beskerm.

Prinsloo verwys na Squelch⁷⁴ se omskrywing van ‘safe schools’ as volg:

“A safe school may be defined as one that is free of danger

⁷⁰ Joubert C (Red), *Toegepaste reg vir polisie beamptes*. 2001 (Juta) op 295.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² Wikipedia.org/wiki/Search_and_seizure, soos laaste op 2008/06/18 besoek..

⁷³ Prinsloo I.J, *How safe are South African Schools*, South African Journal of Education. Vol 25(1) op 5.

⁷⁴ Squelch J. *Do school governing bodies have a duty to create safe schools?* 2001. Perspectives in education, 19 op137 -149.

and where there is an absence of possible harm; a place in which non-educators, educators and learners may work, teach and learn without fear of ridicule, intimidation, harassment, humiliation, or violence. A safe school is therefore a healthy school in that it is physically and psychologically safe. ... Safe schools are further characterised by good discipline, a culture conducive to teaching and learning, professional educator conduct, good governance and management practices, and an absence(or low level) of crime and violence”

Snuffelhone

Die Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal⁷⁵ bevat nie ‘n omskrywing van die begrip “snuffelhone” nie maar omskryf “snuffel” as volg:

“ww. (gesnuffel). 1. Deur herhaaldelik of oral aan te ruik iets of iemand aan die reuk probeer herken – van diere gesê: *Die hond snuffel in die bossies* . 2. (fig.) Soek, deursoek, rondsoek: navors: *Jy het in my goed gesnuffel.* ...”

Die Shorter Oxford English Dictionary⁷⁶ bevat nie ‘n omskrywing van die “snifferdog” nie maar omskryf “sniffer” as volg:

“...2. To do this in smelling; to smell with a sniff or sniffs. Said esp. of animals...”

Polisiebeampte

In die Wet op Dwelms en Dwelmsmokkerlary⁷⁷ word ‘polisiebeampte” omskryf as

”n lid van die Mag soos in artikel 1 van die Polisiewet, 1958 (Wet 7 van 1958), omskryf;

⁷⁵ Odendaal, Schoonees, Swanepoel, Du Toit, Boysen. *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal*, (Perskor) Tweede uitgawe, sesde druk, 1987 op 1021.

⁷⁶ Onions C.T (Ed), *Shorter Oxford English Dictionary*, Third Edition.Oxford op 1930.

⁷⁷ Hoofstuk 1 -Woordomskrywings - Artikel 1, van die Wet op Dwelms en Dwelmsmokkerlary 140 van 1992.

Die Polisiewet 7 van 1958 is egter herroep en vervang deur die Wet op die Suid Afrikaanse Polisie Diens 68 van 1995 wat 'n "*lid van die Mag*" as volg in artikel 1 omskryf:

"lid" enige lid van die Diens bedoel in artikel 5 (2), met inbegrip van-

- (a) behalwe vir die doeleindeste van enige bepaling van hierdie Wet ten opsigte waarvan die Nasionale Kommissaris anders mag voorskryf, enige lid van die Reserwe terwyl sodanige lid aan diens in die Diens is;
- (b) enige tydelike lid terwyl in diens van die Diens;
- (c) enige persoon ingevolge enige ander wet aangestel om in die Diens te dien en ten opsigte van wie die Minister voorgeskryf het dat hy of sy vir die doeleindeste van hierdie Wet geag word 'n lid van die Diens te wees; en
- (d) enige persoon kragtens artikel 29 as 'n lid aangewys"

Munisipale Polisie Diens"

In die Wet op die Suid Afrikaanse Polisie Diens⁷⁸ 68 word 'munisipale polisiediens' as volg in artikel 1 omskryf:

"n munisipale polisiediens kragtens artikel 64A ingestel;
[Omskrywing van "munisipale polisiediens" vervang by a. 1 (b) van Wet 83 van 1998.]"

Die voorkoming van misdaad⁷⁹ is een van die werksaamhede wat die munisipale polisiediens opgelê is. Voormalde wet bevat nie 'n afsonderlike omskryfwing van wat 'n 'lid van die munisipale polisiediens' is nie.

⁷⁸ Nr 68 van 1995

⁷⁹ Wet op die Suid Afrikaanse Polisie Diens 68 van 1995. Artikel 64E - Werksaamhede van munisipale polisiediens

'Die werksaamhede van 'n munisipale polisiediens is-

- (a) ...
- (b) ...
- (c) die voorkoming van misdaad."

'n Lid van die munisipale polisiediens is 'n vredesbeapmte⁸⁰ en die bevoegdhed wat ingevolge die Polisiewet⁸¹ of enige ander wet⁸² aan 'n vredesbeampte opgelê word, vind ook op voormalde lid toepassing. Wetgewing bepaal egter uitdruklik dat 'n lid van die munisipale polisie moet behoudens die Grondwet die fundamentele regte van elke persoon behoorlik inagineem by die uitoefening of verrigting van 'n plig.

Staatsorgaan

Hierdie term word kragtens die Grondwet⁸³ omskryf as: -

- (a) enige staatsdepartement of administrasie in die nasionale, provinsiale of plaaslike regeringsfeer; of
- (b) enige ander funksionaris of instelling –
 - (1) wat ingevolge die Grondwet of 'n provinsiale grondwet 'n bevoegdheid uitoefen of 'n openbare funksie verrig; of
 - (2) ingevolge wetgewing 'n openbare bevoegdheid uitoefen of 'n openbare funksie verrig, maar nie ook 'n hof of 'n regterlike beampte nie.

"meerderjarig" of "meerderjarige persoon"

'n "Meerderjarig" of "meerderjarige persoon" word kragtens die Wet op die Registrasie van Geboortes en Sterftes⁸⁴ omskryf as:

"n persoon wat die ouderdom van 18 jaar bereik het of wat ingevolge die bepalings van artikel 2 van die Wet op Meerderjarigheidsouderdom, 1972 (Wet 57 van 1972), meerderjarig verklaar is, en ook 'n persoon wat 'n wettige huwelik sluit terwyl hy of sy onder die ouderdom van 18 jaar is;[Omskrywing van "meerderjarig" of "meerderjarige persoon" vervang by a. 1 (b) van Wet 1 van 2002.]'

⁸⁰ Artikel 64F(3) van die Wet op die Suid Afrikaanse Polisie Diens 68 van 1995.

⁸¹ Nr 68 van 1995.

⁸² Artikel 23(1) (a) van die Strafproseswet 51 van 1977.

⁸³ Artikel 239 van die Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996

⁸⁴ Nr 51 van 1992

‘n Kind

‘n Kind word in terme van die Wet op Kindersorg⁸⁵ omskryf as

“n persoon onder die ouderdom van agtien jaar”.

Artikel 28(3) van die Grondwet⁸⁶ bepaal ook dat ‘n kind

“iemand onder die ouderdom van 18 jaar” is.

Die Grondwet plaas in artikel 28(2) die klem verder daarop dat ”‘n Kind se belang is van deurslaggewende belang in elke aangeleentheid wat die kind raak”. Die Grondwet stel dit gevvolglik duidelik dat daar ‘n positiewe plig is om ‘n kind, dus ‘n persoon wat onder die ouderdom van 18 jaar is, se beste belang te bevorder.

1.3 PROBLEEMSTELLING

Die onderhawige studie het ten doel, met die inagneming van Kanadese appèl-regsspraak as barometer, om die grondwetlikheid van onverwagse snuffelhond- deursoekings in Suid Afrikaanse openbare skole in diepte te ontleed en te beskou, veral met betrekking tot die problematiek verbonde dat geen gerapporteerde of ongerapporteerde Suid Afrikaanse regsspraak bestaan om as riglyn in hierdie oopsig te dien nie.

Hierdie tema, naamlik die onverwagse aanwending van snuffelhonde deur wetstoepassingsbeamptes om leerders ‘random’ vir die besit van onwettige dwelms in openbare skole by die afwesigheid van ‘n redelike vermoede sonder ‘n lasbrief te deursoek, is ‘n aspek waaroor daar tans weinig literatuur beskikbaar is. In die Suid Afrikaanse onderwys konteks is hierdie spesifieke tema baie vaag aangesien die Nasionale Vergadering vir die eerste keer wetgewing⁸⁷ op 31 Desember 2007 gepromulgeer het om die Nasionale

⁸⁵ No 74 van 1983.

⁸⁶ Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996.

⁸⁷ Suid-Afrikaanse Skolewet 84 van 1996 soos gewysig deur die Onderwys Wysigingswet⁸⁷ 31 van 2007.

Onderwys Departement en gevolglik skoolhoofde in staat te stel om die beweerde besit van onwettige dwelms en die beslaglegging daarvan met ‘random’ deursoekings aan te spreek. Wat word verstaan onder “*redelike suspisie*” en wat is die kriteria ten aansien hiervan? Verwys “*redelike suspisie*” na “spesifieke redelike afleidings” of is ‘n sogenaamde “*hunch*” voldoende om onder redelikheid te resorteer?

Artikel 14 van die Grondwet bepaal dat elke persoon het die reg op privaatheid, waarby die reg ingesluit is dat hul persoon en of hul eiendom nie deursoek word nie. By die ontleding van hierdie wetgewing⁸⁸ ontstaan daar vrae oor die grondwetlikheid van bepaalde procedures en/of handelinge wat bevraagteken kan word ten aansien van ‘n leerder se reg op privaatheid, en daarby ingesluit die reg dat sy/ haar persoon en/of eiendom nie deursoek word nie.

Aspekte rondom die grondwetlikheid van snuffelhond-deursoekings in openbare skole word deur die *Supreme Court of Canada* in die appëlsaak van *R (Appellant) v A.M (the Respondent)*⁸⁹ aangespreek. Die hof het die verskansde reg om vry te wees van onredelike deursoeking en beslaglegging, naamlik ‘n individu (in hierdie geval ‘n leerder in ‘n openbare skool) se redelike verwagting tot privaatheid, teen die Kanadese reg opgeweeg.

.Artikel 9(1)⁹⁰ van die Grondwet beklemtoon dat “*Elkeen is gelyk voor die reg en het die reg op gelyke beskerming en voordeel voor die reg*”. Die toepassing van die Handves van Regte bind alle staatsorgane.⁹¹ Hierdie verskansde reg laat onomwonde die vraag ontstaan of ‘n skoolgaande leerling wat onder die ouderdom van agtien jaar is, se verskansde reg naamlik dat hul persoon of eiendom nie deursoek word nie, ingevolge die Beperkingsklousule⁹² beperk kan word. ‘n Bykomende studie van hierdie

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ Sien vn 33 *supra*.

⁹⁰ Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996.

⁹¹ Artikel 8 (1) Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996.

⁹² Sien vn35 *supra*.

uitspraak het ten doel om die problematiek daaraan verbonde van 'n Suid Afrikaanse leerder oor gelyke grondwetlike regte as 'n volwassene beskik en of dit deur die toepassing van die beperkingsklousule geraak word, te analyseer en aan te spreek.

Indien die gebruik van snuffelhonde wel 'n deursoeking daarstel, word die deursoeking kragtens bepaalde wetgewing of die gemenereg uitgevoer? Die vraag wat bykomend hiertoe egter gevra moet word is *wie*⁹³ beskik oor die bevoegdheid hetsy gemeenregtelik⁹⁴ of statutêr om in die afwesigheid van 'n redelike vermoede en sonder lasbriewe met snuffelhonde deursoekings vir onwettige dwelms op leerders in openbare skole te kan uitvoer? Kan snuffelhond-deursoekings wel kragtens die Suid Afrikaanse Skolewet⁹⁵ plaasvind en sluit die begrip '*gedelegeerde*' 'n lid van die Suid Afrikaanse Polisie Diens en Municipale Polisie Diens onderskeidelik in?

Die beslissing van *R v A.M* wat handel oor die grondwetlikheid van '[the] Police using sniffer dog[s] to search school for illicit drugs' kan in 'n ondersoek na die toepassing van die Kanadese geïmplimenteerde reg aangaande deursoeking en beslaglegging-procedures, 'n belangrike bydrae tot die regssaspekte van deursoekings in Suid Afrikaanse openbare skole lewer

1.4 SAMEVATTING

In Hoofstuk 1 is 'n inleidende oriënteering ten aansien van die grondwetlikheid van onverwagse snuffelhond deursoekings op leerlinge gebied en dienooreenkomsdig is 'n aantal sleutelbegrippe omskryf. Die omvang ten aansien van dwelmmisbruik onder skoolleerlinge in Australië, Kanada, Suid-Afrika en die Verenigde State van Amerika was kortliks aangetoon deur die verskaffing van statistiek ten einde die realiteit van hierdie probleem wat plaaslik en internasionaal ervaar word, aan te toon.

⁹³ Eie kursivering.

⁹⁴ Kragtens artikel 8 van die Grondwet moet 'n hof of tribunaal die gemenereg ontwikkel tot die mate wat wetgewing dit nie bewerkstellig nie.

⁹⁵ 84 van 1996.

HOOFSTUK 2

FUNDAMENTELE REGSBEGINSELS VIR 'N GRONDWETLIKE DEURSOEKING EN BESLAGLEGGING IN KANADA

2.1 INLEIDING

In hierdie hoofstuk sal volstaan word met 'n analitiese bespreking van die grondliggende beginsels wat in die Kanadese reg¹ uitgekristaliseer het om 'n regmatige deursoeking asook beslagleggings in die konteks van artikel 8 van die Canadian Charter of Rights and Freedoms in Kanada uit te voer.

In die uitvoering van misdaadvorkomende óf ondersoekende stappe, is dit 'n noodwendige gevolg dat 'n persoon of groep persone se persoonlike milieu en ruimte soos wonings, motorvoertuie, hand- en drasakke of selfs in uiterste gevalle hul fisiese persoon, dikwels vir voormalde doeleteindes aan 'n deursoeking onderworpe gestel word². Deursoekings en 'n moontlik meegaande beslaglegging, indien so vereis deur die omstandighede relevant tot die deursoeking asook wat dit oplewer, is gevvolglik belangrike misdaadvorkomings-metodes om 'n veilige en wetsgehoorsame samelewing te verseker. Deursoekings en 'n moontlike meegaande beslaglegging dra daartoe by dat artikels en/of items wat veral vir die pleeg van dwelmverwante misdrywe of van voorname is om misdrywe van voormalde aard te pleeg aangewend word, uit die besit van sodanige persone verwyder word.³ 'n Voorbeeld hiervan is die deursoeking van passasiers asook hul bagasie by aankoms en/of vertrekpunte op lughawens deur die betrokke doeane- en aksynsbeamptes of selfs leerders en hul persoonlike besittings in openbare skole.

¹ Soos onderskeidelik in wetgewing, regspraak, handboeke asook tydskrifartikels in akademiese joernale vervat.

² Prèfontaine Q.C, Daniel C. *Implementing International Standards in Search and Seizure: Striking the Balance between Enforcing the Law and Respecting the Rights of the Individual*. Sino Canadian International Conference on the Ratification and Implementation of Human Rights covenants: Beijing, China, October 2001 op 1.

³ *Ibid* op 3 *supra*.

Die verlening van hierdie bevoegdheid om 'n deursoeking uit te voer kan in bepaalde omstandighede aan wetgewing of die gemenerel opgeleende wees. Dit word uitgewys dat verskeie gemeenregtelike tradisies wat in die Britse reg ten aansien van die aspek van deursoekings ontstaan het, in die Kanadese reg geïnkorporeer is.⁴ Een van hierdie betrokke aspekte wat vanaf die Britse reg in die Kanadese reg toepassing vind is dat die standaard vir 'n deursoeking op die beginsel van 'n redelike vermoede gegrond moet wees.⁵

Préfontaine⁶ beklemtoon dat misdaadvoorkomende en/of ondersoekende magte asook bevoegdhede wat verleen word, inderdaad 'n deeglike begrip ten aansien van die aard en omvang van deursoekings en beslagleggings in Kanada noodsak. Deursoeking en beslaglegging is dus 'n tweeledige uiteenlopende handeling of optrede wat aan bepaalde prosesuele vereistes onderhewig is ten einde egter regmatig te wees asook om geregtigheid te verseker teenoor diegene wat daaraan onderwerp word.⁷ Daar moet dus gewaak word dat gemeenregtelike geïnkorporeerde beginsels nie in die proses by die uitvoering van die betrokke handeling daar op grondwetlik verskanste fundamentele regte inbreuk gemaak word nie. Voormalde siening geld ook ten aansien van gepromulgeerde wetgewing en word deur Dickson R in die saak van *Hunter v Southam Inc.*⁸ as volg op hierdie aspek geillustreer naamlik:

The task of expounding a constitution is crucially different from that of construing a statue. A statue defines present rights and obligations. It is easily enacted and as easily repealed. A constitution, by contrast, is drafted with an eye to the future. Its function is to provide a continuing framework for the legitimate exercise of governmental power and, when joined by a Bill or a Charter of Rights, for the unremitting protection of individual rights and liberties.

Die basis vir 'n regmatige deursoeking *per se* behels eerstens 'n ondersoek na die onderliggende maar omvangryke twee beginsels neergelê in die

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*

⁶ *Ibid* op 1.

⁷ *Ibid.*

⁸ [1984] 2 S.C.R 145 op 156.

Kanadese beslissing van *Hunter v Southam*.⁹ Hierdie saak handel met die Supreme Court of Canada se deurslaggewende interpretasie van artikel 8 van die Charter vir die vasstelling van grondwetlik regsaanvaarde optrede van wetstoepassings-beampes vir die uitvoer van 'n deursoeking. In die *Hunter v Southam*¹⁰ beslissing het die vereistes dat 'n deursoeking vir doeleinades van misdaadvoorkoming of ondersoek deur die voorafgaande magtiging deur 'n onpartydige regterlike beampete ten aansien van die verskaffing en/of voorlegging van die bestaan van redelike gronde om die deursoeking te regverdig, uitgekristaliseer.

Vir doeleinades van hierdie studie moet die tweede vereiste omvattend ontleed word van wat die aard en omvang van die begrip "n redelike verwagting op privaatheid" behels. Die onderliggende aspek wat deur die hof in *Hunter v. Southam*.¹¹ uitgewys is, is naamlik dat die reg om nie onredelik deursoek te word nie kom in wese op die beskerming van die reg op privaatheid neer. Dit verdien melding dat die fundamentele reg kragtens artikel 8¹² van die Charter of Rights and Freedoms om nie onredelik deursoek te word nie kan egter nie net eksklusief tot die 'redelike verwagting op privaatheid', beperk word nie en kan wel ook ander aspekte dek.¹³ Die aspek van 'redelike verwagting op privaatheid' vervul dus 'n deurslaggewende rol in hierdie studie om te bepaal of 'n deursoeking en beslaglegging die redelikhedsvereiste deurstaan.¹⁴

In die interpretasie van artikel 8 van voormalde Charter het die hof in *Hunter v. Southam*¹⁵ gesteun op Stewart R se interpretasie van die konsep 'unreasonable', soos in uiteengesit in die Amerikaanse¹⁶ saak van *Katz v.*

⁹ [1984] 2 S.C.R 145.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ [1984] 2 S.C.R 145.

¹² The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B states the following:

"8. Search or seizure. – Everyone has the right to be secure against unreasonable search or seizure"

¹³ Hon McDonald David C, *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 235.

¹⁴ Kerr Ian en McGill Jena, *Emanations, Snoopydogs and Reasonable Expectations of Privacy*, Criminal Law Quarterly. Vol 52 (3) Forthcoming 2007 op 407.

¹⁵ [1984] 2 S.C.R 145.

¹⁶ Hierdie bespreking sluit egter nie 'n regsvergelykende ondersoek na die werking van die *Fourth Amendment*, soos vervat in die Bill of Rights van die United States Constitution nie. Die basiese beginsels en sistematiese werking van die *Fourth Amendment* in die Verenigde State van Amerika se Grondwet verskil wesentlik van die Charter soos vervat in die Kanadese Grondwet en is die primêre bron ten aansien van die reg op deursoeking en

*United States.*¹⁷ MacDonald¹⁸ het die rede vir voormalde interpretasie as volg opgesom:

...[I]n interpreting s.8 the Supreme Court, more than in respect of any other section, has had regard for and borrowed heavily from principles developed by American Courts in the corresponding provision in the American Bill of Rights. There is no equivalent specific clause in the Canadian Bill of Rights, the International Covenant or the European Convention. For a similar clause found in another society, one must turn to the American Bill of Rights”.

Daar sal dienooreenkomsdig gefokus word op die aard van die proses wat ‘n ‘wettige deursoeking’ per se voorafgaan asook wat is die redelike en aanvaarde omstandighede vir die uitsondering op die reël ten aansien van ‘n deursoeking wat sonder ‘n wettige lasbrief plaasvind. Buitengewone omstandighede (*exigent circumstances*) en toestemming tot ‘n deursoeking sonder ‘n wettige lasbrief is aspekte wat oorweging aan geskenk word.¹⁹ Die bepaling van hierdie proses is noodsaaklik vir ‘n deursoeking wat sonder ‘n lasbrief geskied ten einde die grondwetlikheid daarvan te deurstaan.

Vervolgend word daar kortliks in aansluiting tot die bespreking rakende “n redelike verwagting op privaatheid” op die sogenaamde “*Plain view*”-leerstuk gefokus.²⁰ Hierdie leerstuk is ‘n aanvaarde beginsel in die Kanadese reg.²¹ Die uitleg van voormalde begrip vir toepassing van artikel 8 van die Charter in die Kanadese wetstoepassings-mileu het kort na die inwerkingtreding van die Canadian Charter of Rights and Freedoms²² in soortgelyke regsvrae²³ gevvolglik ook op Amerikaanse regspraak²⁴ vir riglyne²⁵ ten aansien van die

beslaglegging in die Verenige State , en bestaan uit twee klosules (deursoeking en beslagleggingsklosule en die lasbrief-klosule).

¹⁷ 389 U.S. 347 (1967).

¹⁸ Hon McDonald David C, *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 227.

¹⁹ Sien para. 2.5.2 op 58.

²⁰ Sien para. 2.5.3 op 55-57.

²¹ Hon McDonald David C, *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 258.

²² Deur die aanneem van die Kanadese Constitutional Act, Skedule B tot die Canada Act van 1982, op 17 April 1982 wat weer vir die insluiting²² van die Canadian Charter of Rights and Freedoms van 1982 op dieselfde dag voorsiening gemaak het.

²³ *R. v. Belliveau* 1986), 30 C.C.C. (3d)163.

²⁴ Soos vervat in regspraak van *Texas v. Brown* 75 L. Ed. 2d 502 (1983) in die Verenigde State van Amerika.

²⁵ Sien vn 16 en hoofteks tot vn 18 *supra*.

ontwikkeling daarvan gesteun. Die ontwikkeling van hierdie leerstuk was noodsaaklik ten einde dit binne ‘n grondwetlike konteks inhoudelike substansie te verleen om ‘n “*plain view*” deursoeking en/of beslaglegging sonder ‘n wettige lasbrief kragtens artikel 8 van die Charter te kan regverdig.

‘n Ondersoek na die geykte regsbeginsels vir ‘n grondwetlik verskanste deursoeking en beslaglegging in Kanada bewerkstellig die fundamentele basis om die grondwetlikheid van die ‘*random*’ gebruik van spesifieke snuffelhonde om leerders in openbare skole in die afwesigheid van ‘n redelike vermoede te deursoek, soos dienooreenkomsdig in Hoofstuk 3 ontleed en bepaal sal word. Die regsbeginsels in *Hunter v Southam*,²⁶ sal as basis vir die studie in hoofstuk 3 onderneem, ontleed word om as maatstaf te dien ten einde te bepaal of dit grondwetlik is om “*random*” snuffelhond-deursoekings op leerders in Kanadese openbare skole sonder ‘n wettige lasbrief uit te voer.

2.2 DIE HISTORIESE GRONDSLAG VIR DIE VERSKANSING EN VAN FUNDAMENTELE REGTE IN KANADA: DIE *CHARTER OF RIGHTS AND FREEDOMS* VAN 1982

2.2.1 Fundamentele regte en wetstoepassing

Die Kanadese strafprosesreg ten aansien van deursoeking en beslaglegging soos deur die polisie uitgevoer word as een van die mees omstrede asook gekompliseerde aspekte weens die spesifieke aard daarvan in die vertakking van die Kanadese regstelsel beskou.²⁷

Litigasie wat van tyd tot tyd in Kanadese howe²⁸ plaasvind wat met die deursoeking en beslaglegging van persone uitgevoer verbandhoudend is, laat dienooreenkomsdig ruimte vir die voortdurende maar ook noodsaaklike

²⁶ [1984] 2 S.C.R 145.

²⁷ Prèfontaine Q.C, Daniel C. *Implementing International Standards in Search and Seizure: Striking the Balance between Enforcing the Law and Respecting the Rights of the Individual*. Sino Canadian International Conference on the Ratification and Implementation of Human Rights covenants: Beijing, China, October 2001 op 7.

²⁸ *Hunter v Southam* [1984] 2 S.C.R 145; *R v Kang-Brown* 2008 SCC 18; *R v A.M.*, 2008 SCC 19.

ontwikkeling van die onderliggende beginsels verbonde aan hierdie spesifieke wetstoepassingsprosedures en/of handelinge.²⁹ Die aanvegting of bevraagtekening deur privaat individue ten aansien van die regmatigheid, of selfs in bepaalde gevalle, die grondwetlikheid van bepaalde wetstoepassings- en/of administratiewe prosedures en/of handelinge wat by die uitvoering van die plig om misdaad te voorkom of selfs te ondersoek gevvolglik daaraan onderwerp was, is aanduidend daarvan dat die ‘*finale woorde*’ nog lank nie oor die kwessie verbandhoudend met deursoeking en beslaglegging gespreek is nie.

Deurdat privaat individue regstappe teen die staat in Kanadese Howe instel ten aansien van die regmatigheid of selfs die grondwetlikheid van bepaalde wetstoepassings-prosedures en/of handelinge deur wetstoepassingsbeamptes verbandhoudend met ‘n deursoeking en beslaglegging uitgevoer, skep die basis vir ‘n weerlegbare vermoede dat sodanige individu wel om die een of ander regsbasis beskik om die beskerming van sy/haar regte te bewerkstellig en selfs geregtelik te laat afdwing. Bestaan sodanige regsbasis en indien wel, waarin is dit vervat? Deur die aanneem van die Kanadese *Constitutional Act*³⁰ op 17 April 1982 wat weer vir die insluiting³¹ van die Canadian *Charter of Rights and Freedoms*,³² voorsiening gemaak het, het Kanada van ‘n regerende stelsel gebaseer op parlementêre soewereiniteit laat wegbeweeg. Forcese *et al*³³ beskryf parlementêre soewereiniteit as “[the] Parliament is the source of all power”. Dicey³⁴ sluit hierby aan deur te vermeld dat die mag waaroor die Parlement beskik “is to make or unmake any law whatever”.

Die aanname van die Kanadese *Constitutional Act*³⁵ met insluiting³⁶ van die Canadian *Charter of Rights and Freedoms* het gevvolglik die basis van ‘n

²⁹ Prèfontaine Q.C, Daniel C. *Implementing International Standards in Search and Seizure: Striking the Balance between Enforcing the Law and Respecting the Rights of the Individual*. Sino Canadian International Conference on the Ratification and Implementation of Human Rights covenants: Beijing, China, October 2001 op 7

³⁰ Skedule B tot die Canada Act, 1982.

³¹ Deel 1 van die Canadian Constitutional Act, 1982.

³² Van 1982 (hierna verwys as ‘die Charter’).

³³ Forcese Craig & Freeman Aaron, *The Laws of Government: The Legal foundations of Canadian democracy*. (2005) Irvin Law op 22.

³⁴ Dicey Albert Venn. *Introduction to the Study of the Law of the Constitution*. 10th ed (1964) London Macmillan op 39.

³⁵ Skedule B tot die Canada Act, 1982.

nuwe grondwetlike era van onafhanklike³⁷ regering en demokrasie bewerkstellig. Die toepassing van die nuwe grondwetlike stelsel van onafhanklike³⁸ regering en demokrasie word volgens Salhany³⁹ en Black-Banch⁴⁰ as vreemd tot die Britse grondwetlike monargie-stelsel beskryf waarvan laasgenoemde regeringsvorm as kenmerkend van parlementêre soewereiniteit is. Daar het gevvolglik 'n wesenlike klemverskuiwing in die Kanadese grondwetlike bestel plaasgevind deur die *Charter of Rights and Freedoms*⁴¹ as oppergesagdraende erkende dokument aan te neem.

Wat was die primêre oogmerk by die opstel van die Charter en watter rol is dit veronderstel om te vervul? Black-Banch⁴² maak melding van Laskin⁴³ et al se siening wat na die Charter verwys as

"...it is a Canadian document that reflects the Canadian attitudes, approaches, respect for the individual and the values that have made the Canadian system of justice one of the most admirable, fair and decent in the history of mankind".

Die Charter word dienooreenkomsdig as die hoogste reg in Kanada beskou en word in Kanadese regspraak in die saak van *Law Society of Upper Canada v. Skapinker*,⁴⁴ as volg deur Estey R bevestig:

"Indeed, it is the supreme law of Canada".

Die siening in *Skapinker*,⁴⁵ uitgespreek naamlik dat die Charter die "supreme law of Canada" is, het gevvolglik 'n radikale gedaanteverwisseling in die toepassing van die Kanadese fundamentele-regtelike 'landskap' tot gevolg gehad.⁴⁶ Prèfontaine⁴⁷ is van mening dat die Charter in werklikheid 'n beskermingsrol teenoor landsburgers met betrekking tot staatsoptrede vervul. Riley meld dat in die 'War against Drugs', wat ook in Kanada plaasvind, daar

³⁶ Deel 1 van die Canadian Constitutional Act, 1982.

³⁷ Geen wet van die Verenigde Koninkryk sal na 17 April 1982 op Kanada toepassing vind nie. Sien Black-branch Jonathan L *Rights and Realities*, (1997), Ashgate Dartmouth op 16.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Hon. Salhany Roger E, *The Origin of Rights..*(1986) Carswell Company Ltd op 8.

⁴⁰ Black-Banch Jonathan L. *Rights and Realities*. . (1997), Ashgate Dartmouth op 15.

⁴¹ Soos vervat in Skedule B tot die Constitution Act, 1982.

⁴² Black-branch Jonathan L. *Rights and Realities*. . (1997), Ashgate Dartmouth op 17.

⁴³ Laskin, J., Greenspan E., Dunlop, J.B. & Rosenberg, M. *The Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Aurora, Ontario: Canada Law Book. (Eds.) (1982) op 33-1.

⁴⁴ (1984), 9 DLR (4th) 167.

⁴⁵ (1984), 9 DLR (4th) 167.

⁴⁶ Beaudon Gérald-A. and Mendez Errol, *The Canadian Charter of Rights and Freedoms*.

3rd Ed (Carswell) at 1-2.

⁴⁷ Sien vn 2 supra op 3.

wel menseregte skendings tydens hierdie tipe wetstoepassing en misdaadvoorkoming optrede plaasvind.⁴⁸

Wetstoepassing en misdaadvoorkoming is ‘n bepaalde optrede wat deur die staat uitgevoer word en moontlik die beskerming en afdwinging van fundamentele regte kan bedreig. Riley⁴⁹ voer verder aan dat ongetwygeld meer aandag geskenk moet word aan die regte van burgers by veral dwelmverwante voorkomende optrede wat weens pogings om hierdie euwel te bekamp en uit te roei, afgeskeep word. Dit word gevolglik deur Kanadese regskrywers bepleit dat optrede wat deur wetgewing en regulasies gemagtig word asook optrede wat uit die gemenereg voortspruit teen die Charter opgeweeg moet word.⁵⁰ Dit kan vervolgens gevra word wie is op die beskerming wat die Charter bied geregtig? Hierdie vraag kan slegs beantwoord word indien daar bepaal word waarop die Charter toepassing vind.

Hetsy in ‘n praktiese of teoretiese konteks, ‘deursoeking en beslaglegging’ is bepaalde begrippe wat inherente ‘bestanddele’ van misdaadvoorkoming en gepaardgaande wetstoepassingsoptrede uitmaak. Deursoeking en beslaglegging *per se* is egter ook optrede wat sinoniem ten aansien van die stryd teen onwettige dwelmbesit en handel beskou word. Word die aspek van ‘n regmatige deursoeking en beslaglegging enigsins as ‘n fundamentele reg in die Canadian Charter of Rights and Freedoms verskans? Artikel 8⁵¹ van die Charter handel spesifiek met die aspek van “deursoeking en beslaglegging” en word as volg verwoord, naamlik:

“Everyone has the right to be secure against unreasonable search and seizure”

‘n Belangrike begrip naamlik “unreasonable” word in artikel 8⁵² vermeld. Die wetgewer se bedoeling in artikel 8 van die Charter is bevestigend daarvan dat ‘n deursoeking en beslaglegging in die Kanadese reg wel toegepas vind en

⁴⁸ Riley Diane. *Drugs and drug policy in Canada: A Brief Review and Commentary*.

Canadian Foundation for drug policy, (1989) op 1. [Http://www.cfdp.ca/sen1841.htm](http://www.cfdp.ca/sen1841.htm), soos laaste op 2009/05/19 besoek.

⁴⁹ *Ibid* op 2.

⁵⁰ Black-branch Jonathan L, *Rights and Realities*. (1997), Ashgate Dartmouth op 22.

⁵¹ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B states the following:

“8. Search or seizure. – Everyone has the right to be secure against unreasonable search or seizure”

⁵² *Ibid*.

gevolglik uitgevoer kan word solank dit aan die vereiste dat voormalde optrede ‘*redelik*’ is, voldoen.⁵³ Die vraag kan tereg gevra word of artikel 8⁵⁴ van die Charter dienooreenkomsdig die reg op grondwetlike beskerming teen onredelike deursoeking en beslaglegging aan die toepassing van die twee beginsels vir ‘n ‘*reasonable limit*’ kragtens artikel 1⁵⁵ van die Charter onderhewig is?

Hogg⁵⁶ duï aan dat ‘n fundamentele reg by wyse van geregtelike hersiening by die aanwesigheid van twee bepaalde vereistes aan ‘n ‘*reasonable limit*’ kragtens artikel 1 van die Charter onderhewig gestel kan word. Hierdie vereistes omvat die volgende, naamlik: eerstens, word die verskanste reg soos in die Charter vervat kragtens die reg beperk?⁵⁷ Tweedens, kan die beperking in ‘n vry en demokratiese samelewing geregverdig word?⁵⁸ Artikel 1⁵⁹ en artikel 8⁶⁰ van die Charter maak van die begrip “*reasonable*” melding en die Howe het ‘n uitbreidende betekenis daaraan geheg. Daar blyk dus ‘n kontekstuele verband ten aansien van ‘n bepaalde begrip tussen artikel 1⁶¹ en artikel 8⁶² van die Charter te wees.⁶³ Hierdie siening word geïllustreer in die saak van *Re Reich and College of Physicians and Surgeons of the Province of Alberta*⁶⁴ waarin McDonald C.J.Q.B aangevoer het dat in die grondwetlike konteks vervul hierdie begrip in beide voormalde artikels dieselfde rol. Wat is die posisie as daar bevind word dat staatoptrede op ‘n reg, soos in artikel 8 van die Charter verskans,

⁵³ Prèfontaine Q.C, Daniel C. *Implementing International Standards in Search and Seizure: Striking the Balance between Enforcing the Law and Respecting the Rights of the Individual*. Sino Canadian International Conference on the Ratification and Implementation of Human Rights covenants: Beijing, China, October 2001 op 3.

⁵⁴ Sien vn 51 *supra*.

⁵⁵ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B states the following:

“Guarantee of Rights and Freedoms

(1) The Canadian Charter of Rights and Freedoms guarantees the rights and freedoms set out in it subject only to such reasonable limits prescribed by law as can be demonstrably justified in a free and democratic society”.

⁵⁶ Hogg P.W. *Constitutional Law of Canada*. 2nd ed. (1985) Toronto: The Carswell Company op 679.

⁵⁷ *Ibid.* Sien ook E.L Hurlbert et al, *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms* (1989) The University of Calgary Press op 93.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Sien vn 55 *supra*.

⁶⁰ Sien vn 51 *supra*.

⁶¹ Sien vn 55 *supra*.

⁶² Sien vn 51 *supra*.

⁶³ Hurlbert E.L et al. *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. (1989) The University of Calgary Press op 93.

⁶⁴ (1984) 9 C.R.R. 90 (Alta. Q.B.).

inbreuk maak deurdat sodanige optrede nie “*reasonable*” was nie? Kan die staat in ‘n desperate poging nou terugval op artikel 1 as ‘n ‘*skuiwergat*’ en “*tweede kans*” om inbreukmakende staatsoptrede teenoor die gegriefde party as “*reasonable*” te regverdig? Dit blyk egter nie die geval te wees nie deurdat die toepassing van artikel 1 ‘n beperkte rol vervul sou ‘n fundamentele reg onderhewig aan “*kwalifiserende*” terme soos “*reasonable*” ook in ander Charter artikels verskans word waar dieselfde term vermeld word.⁶⁵ In ander woorde, daar kan nie op artikel 1 van die Charter as alternatief teruggeval word om ‘n onredelike optrede onder ‘n bepaalde artikel as redelik te laat deurgaan deur nou die individu se verskanste reg kragtens hierdie artikel te wil beperk nie.⁶⁶

2.2.2 Fundamentele regte en wetstoepassing in die onderwys-mileu

By nadere ontleding van artikel 8⁶⁷ van die Charter word die begrip ‘*everyone*’ deur die Kanadese wetgewer spesifiek vermeld om aan te dui ‘*wie*’ kan op die fundamentele reg asook beskerming aanspraak maak om nie onredelik aan ‘n deursoeking en beslaglegging onderwerp te word nie. Optrede ten aansien van deursoeking en beslaglegging word egter nie net tot wetstoepassingsbeamtes soos die polisie beperk nie, maar kan ook deur administratiewe beamtes verbonde aan die onderwys-mileu uitgevoer word.⁶⁸ Vir doeleindeste van hierdie studie word die vraag gevolglik gestel of ‘n leerder in ‘n Kanadese openbare skool as individu onder die begrip ‘*everyone*’ ressorteer en dus vir die fundamentele reg ‘*kwalifiseer*’ om in die onderwysmileu nie onredelik aan ‘n deursoeking en beslaglegging onderwerp te word nie, hetsy die deur ‘n wetstoepassingsbeampte of ‘n administratiewe beampte soos ‘n onderwyser uitgevoer. Kan dit gevolglik afgelei word dat hierdie fundamentele reg soos in artikel 8 van die Charter verskans,

⁶⁵ Hogg P.W. *Constitutional Law of Canada*. 2nd ed. (1985) Toronto: The Carswell Company op 679.

⁶⁶ Hurlbert E.L et al. *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. (1989) The University of Calgary Press op 93.

⁶⁷ Sien vn 51 *supra*.

⁶⁸ Dickinson Gregory M. and Mackay A. Wayne . *Rights, Freedoms and the Educational System in Canada*. 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada op 370.

inderdaad ‘oorspoel’ en ook op leerders wat deur deursoekings in openbare skole geraak word, toepassing vind?

Administrateurs en leerkragte word deur Dickenson et al⁶⁹ as ‘Agents of the State’ beskou. Die rol van die Onderwys Ministerie asook hul beamptes, departementele beamptes, skoolbeheerrade, kan dus nie in die grondwetlike konteks van artikel 8 van die Charter geïgnoreer word nie. Kom ‘n snuffelhond-deursoeking wat op uitnodiging van ‘n leerkrag geskiet, op ‘n administratiewe of geregtelike handeling neer en is daar enige wesenlike verskille, vereistes asook procedures verbonde aan hierdie vorme van deursoeking? Dit blyk egter dat ‘n leerder in ‘n Kanadese openbare skool as ‘n privaat individu ‘n deurslaggewende grondwetlike uitdaging moet aanspreek voordat daar op die beskerming van die Charter gesteun kan word. Dit moet bepaal word of ‘n bepaalde optrede teenoor ‘n leerder in ‘n Kanadese openbare skool, wat geag word ‘n privaat individu te wees, ‘n staatsoptrede deel van die ‘government’ kragtens die bedoeling van die wetgewer soos beskryf in artikel 32 (1) (a) en (b)⁷⁰ van die Charter, uitmaak. Artikel 32 (1) (a) en (b)⁷¹ van die Charter dui aan dat hierdie bepaalde grondwetlike dokument op parlementere, regerings en wetgewende aspekte van die regeringsfeer asook elke Kanadese provinsie toepassing vind. ‘n Privaat individu is slegs op die toepassing van die Charter vir doeleindes van beskerming van sy/haar fundamentele regte geregtig indien staatsoptrede op sodanige reg(te) inbreuk gemaak het of deur sodanige voorgenome handeling bedreig word.⁷²

Volgens Hogg⁷³ omvat die begrip ‘staatsoptrede’ as die optrede van die federale en provinsiale wetgewers, die uitvoerende gesag asook “[and] their

⁶⁹ *Ibid* op 292.

⁷⁰ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B states the following:

“32. (1) This Charter applies

- (a) to the Parliament and Government of Canada in respect of all matters within the authority of Parliament including all matters to the Yukon Territory and Northwest Territories;
- and
- (b) to the legislature and government of each province in respect of all matters within the authority of the legislature of each province.”

⁷¹ *Ibid*.

⁷² Dickinson Gregory M and Mackay A. Wayne; *Rights, Freedoms and the Educational System in Canada*. 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada op 25.

⁷³ Hogg P.W. *Constitutional Law of Canada*. 2nd ed. 1985 Toronto: Carswell op 652-653.

agents". Dickinson et al⁷⁴ wys dit uit dat vir doeleindes van toepassing van die Charter moet die verhouding tussen staatsoptrede en individue egter duidelik van die verhouding tussen twee of meer privaat individue onderskei word. Hierdie onderskeid is deurslaggewend aangesien 'n privaat individu slegs geregtig is op beskerming van sy/haar fundamentele regte kragtens die Charter slegs indien staatsoptrede of op sekere reg(te) inbreuk gemaak het of deur sodanige voorgenome handeling bedreig word.⁷⁵ Hierdie siening het alreeds na vore getree tydens die Charter se konsep-wetgewingsproses aangesien die bedoeling deur die wetgewer aanduidend was dat die toepassing van die Charter tot staatsoptrede beperk word.⁷⁶ Daar kan slegs op die beskerming van die Charter gesteun word indien staatsoptrede betrokke is.⁷⁷

Black-Branch⁷⁸ voer aan dit op die wyse waarop die openbare skoolstelsel in Kanada in as sodanig deur wetgewing beheer word, kan dit as deel van die '*government*' geag word. Wat word egter as '*government*' in Kanada beskou? Wat vorm deel daarvan? Hogg⁷⁹ beskryf die term '*government*' in wese as die volgende:

"Obviously, it includes action taken by the Governor General in Council or the Lieutenant Governor in Council, by the cabinet, by individual ministers and by public servants within the departments of government. Also clearly included are those Crown corporations and public agencies that are outside the formal departmental structure, but which, by virtue of ministerial control or express statutory stipulation, are deemed to be "agents" of the Crown".

Black-Branch⁸⁰ maak melding dat skole as deel van die '*government*', dus as "*agents of the state*" beskou kan word. Dit blyk dus dat Hogg se "*"agents" of the Crown"*"⁸¹ en Black-Branch se "*"agents of the state"*"⁸² 'n sinonieme

⁷⁴ Dickinson Gregory M. and Mackay A. Wayne .*Rights, Freedoms and the Educational System in Canada.* 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada op 25.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Ibid* op 24-25.

⁷⁷ *Ibid* op 25.

⁷⁸ Black-Branch Jonathan L, *Rights and Realities.* (1997), Ashgate Dartmouth op 20.

⁷⁹ Hogg P.W. *Constitutional Law of Canada.* 2nd ed. 1985 Toronto: Carswell op 672.

⁸⁰ Black-Branch Jonathan L, *Rights and Realities.* (1997), Ashgate Dartmouth op 20.

⁸¹ Sien hoofteks tot vn 79 *supra*.

⁸² Sien vn 80 *supra*.

betekenis daarstel. Die *Charter* dien die doel om individue teen staatsopotrede, insluitend optrede van “*agents of the state*”, te beskerm waar sodanige optrede op bepalings van die Charter inbreuk maak.⁸³ ‘n Deursoeking⁸⁴ asook beslaglegging per se word gesien as hoofsaaklik verteenwoordigend van staatsopotrede deur veral “*agents of the state*” vir doeleindes van wetstoepassing.

Kom beide administratiewe beampes (soos byvoorbeeld leerkragte) sowel as wetstoepassingsbeampes se optrede neer as die van “*agents of the state*” ten aansien van deursoekings in Kanadese openbare skole uitgevoer? Die polisie word weens die betrokkenheid by misdaadvoorkoming asook ondersoek as “*agents of the state*” beskou.⁸⁵

Deursoekings in Kanadese openbare skole op leerders soos deur skoolbeampes uitgevoer word kom hoofsaaklik op ‘*administratiewe*’ deursoekings neer.⁸⁶ Dit word aangevoer dat ‘n beampte wat in die onderwystelsel aangestel is en gevvolglik oor deursoekingsbevoegdhede asook verpligte teenoor leerders ten aansien van die handhawing van dissipline beskik, gevvolglik in drie hoedanighede, naamlik (1) *in loco parentis*,⁸⁷ (2) “*educational state agents*” en (3) “*police state agents*” kan optree.⁸⁸ Hurlbert et al⁸⁹ wys daarop dat die optrede van leerkragte in die konteks van *in loco parentis*⁹⁰ ‘n belangrike rol speel om te bepaal of ‘n leerder hom/haar op die beskerming van die Charter kan beroep. As ‘n leerkrag ‘n leerder in die loop van uitvoering van sy/haar plig dissiplineer, sal daar in ‘n *in loco parentis* hoedanigheid in stede van ‘n “*agent of the state*” opgetree word.⁹¹ Meer

⁸³ Black-Branche Jonathan L, *Rights and Realities*, (1997), Ashgate Dartmouth, op 20.

⁸⁴ Sien die omskrywing / definisie van die begrip ‘*search*’ soos in die konseptualisering van ‘*Deursoeking*’ in Hoofstuk 1, para.2 op 15 vervat.

⁸⁵ Mackay A. Wayne, *Educational Law in Canada..* 1984. Emond Montgomery Publications Limited op 204.

⁸⁶ Dickinson Gregory M. and Mackay A. Wayne. *Rights, Freedoms and the Educational System in Canada.* 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada op 370.

⁸⁷ Word gedefinieer as “*in the place of a parent; instead of a parent; charged, factitiously, with a parent's rights, duties and responsibilities*”. Sien Black’s *Law Dictionary*, 1979 op 708.

⁸⁸ MacKay A.W, “*Making and Enforcing School Rules in the Wake of the Charter of Rights*” soos gepubliseer in T. Wuester and A. Nicolls (eds), *The Canadian Charter of Rights and Freedoms and Educational Law in B.C* (Vancouver: B.C. School Trustees Association, (1986) op 81.

⁸⁹ Hurlbert E.L et al. *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms.* (1989) The University of Calgary Press op 34.

⁹⁰ Sien vn 106 *infra*.

⁹¹ Hurlbert E.L et al. *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms.* (1989) The

duidelik gestel, die leerkrag tree ‘*in die plek van die ouer*’ teenoor die leerder in dissiplinêre aspekte op.⁹² Aangesien ‘n *in loco parentis* handeling weens die aard daarvan op ‘n optrede tussen privaat-individue neerkom,⁹³ vind die Charter nie toepassing nie want staatsoptrede ontbreek in hierdie oopsig.⁹⁴ Die betrokke leerder wat aan die leerkrag se bepaalde dissiplinêre optrede kragtens die *in loco parentis*-leerstuk onderhewig gestel word, sal gevvolglik vir voormalde rede nie op die bepalings van die Charter asook die beskerming wat dit bied, kan steun nie.⁹⁵

Die beskerming en afdwining van fundamentele regte kragtens die Charter vind gevvolglik dus nie toepassing waar ‘n privaat individu op die regte van ‘n ander privaat individu inbreuk maak of dreig om daarop inbreuk te maak nie.⁹⁶ Die Kanadese hof het voormalde standpunt van Dickinson⁹⁷ geillustreer deur in *Bancroft v. Governing Council of the University of Toronto*⁹⁸ te bevind dat die applikant⁹⁹ nie op die toepassing van die Charter teen die betrokke Universiteit kon steun nie aangesien die besluit om nie aan die applikant se versoek te voldoen nie op ‘n staatsoptrede neerkom nie. Die Hof het die *ratio* vir die bevinding as volg opgesom:

“...the court concluded the board acted on its own behalf and not on behalf of the government and was not controlled by a department of the government. I, therefore reject the argument of the applicants that the University of Toronto is a government or within the authority of the Ontario Legislature, as those words are used in s.32 of the Charter.”

⁹² University of Calgary Press op 34.

⁹³ Word gedefinieer as “*in the place of a parent; instead of a parent; charged, factitiously, with a parent's rights, duties and responsibilities*”. Sien Black’s Law Dictionary, 1979 op 708.

⁹⁴ Hurlbert E.L et al. *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. (1989) The University of Calgary Press, op 34.

⁹⁵ Dickinson Gregory M. and Mackay A. *Wayne Rights, Freedoms and the Educational System in Canada*. 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada, op 24.

⁹⁶ Hurlbert E.L et al. *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. (1989) The University of Calgary Press op 34.

⁹⁷ Dickinson Gregory M. and Mackay A. *Wayne Rights, Freedoms and the Educational System in Canada*. 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada op 24.

⁹⁸ *Ibid* op 25.

⁹⁹ (1986), 53 O.R. (2d) 460 (H.C.J.).

⁹⁹ Die applikant en 3 ander was professore verbonde aan die Universiteit van Toronto en het ‘n aansoek geloods vir die toestaan van ‘n bevel waarin die betrokke Universiteit verbied word om Glen Babb, die Suid Afrikaanse Ambassadeur vir Kanada, toe te laat om as spreker op die Universiteitsgronde op te tree uit protes uit teen Suid Afrika se toepassing van die veelbesproke apartheid beleid.

Verskeie debatte¹⁰⁰ het die korrektheid van die beslissing in *Bancroft*¹⁰¹ aangeraak, maar die Supreme Court of Canada het in die saak van *R.W.D.S.U v. Dolphin Delivery Ltd.*¹⁰² finaal bevind dat waar dit kom by litigasie tussen privaat (nie-regerings) individue/instansies, dan vind die Charter nie toepassing nie.

Dickenson¹⁰³ voer aan dat waar administratiewe beampes by 'n administratiewe deursoeking op leerders in 'n openbare skool die polisie se teenwoordigheid tot daardie bepaalde optrede akkommodeer of selfs net die polisie in enige opsig bystaan, word daar in die hoedanigheid as '*police state agents*' opgetree. Wat was die Kanadese howe se onderskeie sienings van hierdie argument? In die saak van *R v. J.M.G*¹⁰⁴ het die prinsipaal die leerder op grond van inligting ontvang vir die besit van onwettige dwelms deursoek, wel sodanige gevind, daarop beslag gelê en later aan 'n polisie beampte oorhandig om gevolglik 'n arrestasie uit te voer. Die leerder het aangevoer dat die prinsipaal as '*police state agent*' opgetree het, maar die hof het hierdie argument verwerp. In *R v. M (M.R.)*¹⁰⁵ het die prinsipaal op ook grond van inligting ontvang, die leerder vir die besit van onwettige dwelms in die teenwoordigheid van 'n konstabel wat in siviele drag geklee was, deursoek. In die proses het die prinsipaal onwettige dwelmmiddels gevind, daarop beslag gelê en het dit aan die betrokke konstabel oorhandig wat die leerder toe inhegtenis geneem het. Die leerder het aangevoer dat die prinsipaal in die hoedanigheid as '*police state agent*' opgetree het, maar ook hierdie argument is deur die hof van die hand gewys.

Regsskrywers¹⁰⁶ beklemtoon dat indien 'n leerkrag wel die rol van 'n polisie-wetstoepassingsbeampte vir watter rede ookal in die Kanadee skool-

¹⁰⁰ *Dickinson Gregory M. and Mackay A. Wayne, Rights, Freedoms and the Educational System in Canada.* 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada op 24.

¹⁰¹ (1986), 53 O.R. (2d) 460 (H.C.J.).

¹⁰² [1986], 2 S.C.R. 573.

¹⁰³ *Dickinson Gregory M. and Mackay A. Wayne, Rights, Freedoms and the Educational System in Canada.* 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada op 370.

¹⁰⁴ (1986), 56 O.R. (2d) 705.

¹⁰⁵ 1986 S.C.R. 393.

¹⁰⁶ Hurlbert E.L et a, *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms.* (1989) The University of Calgary Press op 34.

mileu vervul, tree 'n leerkrag soos 'n "agent of the state" op. Indien 'n leerkrag die rol van 'n 'police state agent' vervul en dus soos 'n "agent of the state" optree, moet die redelikheidstoets wat in 'n *in loco parentis* handeling geld, die weg vir 'n grondwetlikheidstoets baan.¹⁰⁷ Die ontwikkeling van 'n grondwetlikheidstoets deur die howe as riglyn vir toepassing in openbare skole by vraagstukke wat staatsoptrede deur "agents of the state" insluit, word bepleit.¹⁰⁸

Die strekking van die *Charter* in die Kanadese grondwetlike bedeling het tot gevolg dat owerheidsoptrede in die onderwys-mileu aan geregtelike stappe soos aansoeke procedures,¹⁰⁹ appelle¹¹⁰ asook hersiening¹¹¹ deur die geregshowe onderhewig is. Voormalde stappe maak vir verskeie remedies¹¹² voorsiening om die gevolge of moontlike gevolge van bepaalde onderwysverbandhoudende besluite aan te spreek.¹¹³ Geregshowe is gevolglik onderskeidelik met die bevoegdheid toegerus asook die plig opgelê om fundamentele regte, soos in die *Charter* verskans, te bevorder en af te dwing.¹¹⁴ Die regbank in Kanada het gevolglik 'n nuwe rolverdeling aangeneem en beskik oor die bevoegdheid om gevolg te gee aan die inhoud en oogmerke van die *Charter*.¹¹⁵ Hierdie bevoegdheid van die howe sluit die verpligting in dat wetgewing en optrede in die mate wat dit met die *Charter* onbestaanbaar is, ongrondwetlik verklaar kan word.¹¹⁶ Die uitvoering van hierdie verpligting word in die appèlhof-beslissing van *R v. A.M.*¹¹⁷ geïllustreer

¹⁰⁷ Hurlbert E.L et al, *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. . (1989) The University of Calgary Press op 34.

¹⁰⁸ *Ibid*

¹⁰⁹ *Ibid* op 31.

¹¹⁰ *R v. A.M.*, 2008 SCC 19; *R v Tessling*, 2004 SCC op 67.

¹¹¹ Geregtelike hersiening het reeds voor die inwerkingtreding van die *Charter* in *Ward v Blaine Lake School Board* [1971] 4 WWR 197 (man. QB) toepassing gevind, maar hierdie saak was 'n voorbeeld van die howe se onwilligheid om by onderwys-besluit kwessies betrokke te raak. Sien ook Mackay A. Wayne, *Educational Law in Canada*.1984. Emond Montgomery Publications Limited op 30.

¹¹² 'Certiorari', 'prohibition' en 'mandamus'. . Mackay Sien A. Wayne, *Educational Law in Canada*.1984. Emond Montgomery Publications Limited op 31.

¹¹³ *Ibid* op 30-31.

¹¹⁴ Sharpe Robert J. & Roach Kent, *The Charter of Rights and Freedoms*. 3rd ed. 2005. Irwin Law op 3.

¹¹⁵ *Ibid* op 2.

¹¹⁶ *Ibid* op 2. Sien ook Sussel Terri A, *Canada's Legal Revolution: Public Education, the Charter and Human Rights*. 1995. Emond Montgomery Publications Limited op 32.

¹¹⁷ 2008 SCC 19.

en word geillustreer waar met ‘*random*’ snuffelhond-deursoekings in Kanadese openbare skole sonder ‘n lasbrief in die afwesigheid van ‘n redelike vermoede, gehandel word. Hierdie saak dui op die noodsaaklikheid van ‘n ontleding van leerders se fundamentele verskansde regte teen ‘n onredelike deursoeking en beslaglegging in die lig van die Charter en regsbeginsels wat daaruit voortgespruit het. Dit word aangevoer dat die meriete van elke saak wat voor die Kanadese howe dien ‘n behoorlike analise van die regsvrae daarin vervat, noodsaak.

Dickenson *et al*¹¹⁸ wys in besonder daarop dat “*the right to be secure against unreasonable search and seizure*” in die skole-konteks weens die toepassing van die prosessuele inhoud van ‘n bepaalde regulasie wel vir grondwetlike aantasing en inbreukmaking vatbaar is. Voormalde siening regverdig dus die argument dat ‘n ongrondwetlike deursoekingsmetode selfs in ‘n nuwe grondwetlike orde wel teenoor leerders binne die onderwys-mileu kan plaasgevind.¹¹⁹ In die konteks van artikel 32 (1) (a) en (b)¹²⁰ van die Charter blyk dit dat die trefwydte van die begrip ‘*everyone*’ kragtens artikel 8 van die Charter ‘n belangrike rol vertolk in die verlening van geregtelike beskerming aan leerders in Kanadese openbare skole ten aansien van ‘n onredelike deursoeking en beslaglegging deur “*agents of the state*” uitgevoer.

2.3 INTERPRETASIE VAN ARTIKEL 8 - *HUNTER v. SOUTHAM*:¹²¹

VEREISTES VIR ‘N REDELIKE DEURSOEKING EN BESLAGLEGGING

2.3.1 Die grondwetlike effek van *Hunter v. Southam*¹²² op deursoekings

Die uitspraak in *Hunter v. Southam*¹²³ is van deurslaggewende belang aangesien dit die Supreme Court of Canada se interpretasie van artikel 8¹²⁴

¹¹⁸ *Dickinson Gregory M and Mackay A. Wayne . Rights, Freedoms and the Educational System in Canada.* 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada op 297.

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ Sien vn 70 *supra*.

¹²¹ [1984] 2 S.C.R. 145.

¹²² *Ibid.*

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B states the following:

“8. Search or seizure. – Everyone has the right to be secure against unreasonable

van die Charter en die toepassing daarvan in 'n grondwetlike konteks reflekteer. Die voormalde hof was op appèl genader om op die regsvraag te beslis of die magtiging van deursoekings kragtens artikel 10 (1) en (3)¹²⁵ van die *Combines Investigation Act*¹²⁶ stydig met die bepalings van artikel 8¹²⁷ van die Charter is. Dit word egter hierin uitgewys dat die Supreme Court of Canada het in hierdie saak die tersaaklike beginsels vir die ontleding van 'n feitlike situasie aangaande 'n deursoeking as riglyn neergelê wat in wese van die feite¹²⁸ wat tot die litigasie in hierdie betrokke saak aanleiding gegee het verskil. Dit was in *Hunter v. Southam*¹²⁹ beklemtoon dat die Charter 'n 'purposive document' is.¹³⁰ Die Hof het uitgewys dat die individu se privaatheidsbelang op die een of ander wyse wel die staat se inbreukmaking daarop moet akkommodeer ten einde die belang van wetstoepassing te dien.¹³¹

Dit kan geregtig afgelei word dat hier twee afsonderlike belang geïdentifiseer kan word naamlik 'n privaatheidsbelang en die belang ten aansien van wetstoepassing. Die beginsels vir die daarstelling van 'n redelike

search or seizure"

¹²⁵ Combines Investigation Act R.S.C 1970, c. C-23 states the following

" 10.(1) Subject to subsection (3), in any inquiry under this Act the Director [of Investigation and Research of the Combines Investigation Branch] or any representative authorised by him may enter any premises on which the Director believes there may be evidence relevant to the matters being inquired into and may examine any thing on the premises and may copy or take away for further examination or copying any thing on the premises and may copy or take away for further examination or copying any book, paper, record or other document that in the opinion of the Director or his authorised representation, as the case may be, afford such evidence.

...

(3) Before exercising the power conferred by subsection (1), the Director or his representative shall produce a certificate from a member of the [Restrictive Trade Practices] Commission, which may be granted on the *ex parte* application of the Director, authorising the exercise of such power."

¹²⁶ R.S.C 1970, c. C-23 *supra*.

¹²⁷ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B states the following:

"8. Search or seizure. – Everyone has the right to be secure against unreasonable search or seizure"

¹²⁸ Op 13 April 1982 het die appellant sy mede-appellante kragtens artikel 10 (1) en (3) van die Combines Investigation Act R.S.C 1970, c. C-23 gemagtig om die respondent se perseel te betree en op bepaalde en/of enige relevante dokumentasie waarop die wet moontlik toepassing vind, te inspekteer en op beslag te lê wat as getuienis tot die betrokke ondersoek mag dien.

¹²⁹ [1984] 2 S.C.R. 145.

¹³⁰ *Ibid* op 147.

¹³¹ *Ibid* op 161-162.

deursoeking en beslaglegging in Kanada, soos in *Hunter v. Southam*¹³² geïllustreer kan as volg saamgevat word:

2.3.2 Kriteria vir opweging van privaatheids v. wetstoepassingsbelange

2.3.2.1 Die tydstip van belang afweging

Dickson R¹³³ het die vraag gestel wanneer vind die afweging van privaatheids- en wetstoepassingsbelange in die konteks van deursoeking en beslaglegging plaas? Die Charter dien spesifiek die doel om huis te verhoed en/of te voorkom dat onredelike deursoekings in die eerste plek plaasvind.¹³⁴ ‘n Onredelike deursoeking moet voorkom word deur ‘n stelsel wat vooraf magtiging daarstel.¹³⁵ ‘n Wettige lasbrief word kragtens die gemenerg en verskeie wetgewing egter as ‘n vooraf magtiging asook as ‘n voorvereiste tot ‘n wettige deursoeking en beslaglegging beskou.¹³⁶ Dit was uitdruklik uitgewys dat ‘n ‘*subsequent validation*’ egter nie voldoende is om ‘n ongeregverdigde deursoeking, indien uitgevoer, te regverdig nie.¹³⁷

Dickson R het verwys na die Amerikaanse saak van *Katz v. United States*¹³⁸ waarin Stewart R kragtens die Fourth Amendment bevind het dat ‘n deursoeking sonder ‘n lasbrief *prima facie* egter onregmatig is.¹³⁹ In *Hunter v. Southam*¹⁴⁰ is daar egter uitgewys dat daar omsigtig te werk gegaan moet word met die toepassing van die begrip “*unreasonable*” weens die wesenlike grondwetlike verskille tussen die Amerikaanse en Kanadese grondwette binne die konteks van deursoekings en beslaglegging.¹⁴¹ Dickson R het egter tot die gevolg trekking gekom dat die begrip “*unreasonable*” binne die konteks van deursoekings en beslaglegging in die Amerikaanse en Kanadese reg wel ‘n analoë grondwetlike rol vervul. Stewart R se formulering van

¹³² Sien vn 129 *supra*.

¹³³ *Hunter v. Southam* [1984] 2 S.C.R. 145 op 161.

¹³⁴ *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Hon McDonald David C, Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd, op 236.

¹³⁵ *Hunter v. Southam* [1984] 2 S.C.R. 145 op 147.

¹³⁶ *Ibid* op 161.

¹³⁷ *Ibid* op 160.

¹³⁸ 389 U.S. 347 (1967).

¹³⁹ *Hunter v. Southam* [1984] 2 S.C.R. 145 op 162.

¹⁴⁰ [1984] 2 S.C.R. 145.

¹⁴¹ *Ibid* op 162.

“unreasonable” in *Katz v. United States*¹⁴² vind egter toepassing in die Kanadese konteks ten aansien daarvan dat ‘n deursoeking sonder ‘n wettige lasbrief wel op ‘n onredelike deursoeking neerkom.¹⁴³ ‘n Deursoeking met ‘n lasbrief is dus ‘n voorvereiste om ‘n deursoeking uit te voer en word ondersteun deur Amerikaanse grondwetlike regspraak¹⁴⁴ in hierdie oopsig.¹⁴⁵ Erkenning was egter aan die aspek verleen dat dit in sekere oopsigte onprakties sal wees om vooraf magtiging vir ‘n deursoeking te bekom waar staatsoptrede wel op ‘n privaatheidsbelang inbreuk maak.¹⁴⁶ Die hof in *Hunter v. Southam*¹⁴⁷ het dit egter beklemtoon dat ‘n gesubstansieerde saak uitgemaak moet word waarom dit óf onprakties óf onnodig was om vooraf magtiging te bekom in die geval waar ‘n deursoeking sonder ‘n lasbrief uitgevoer was.¹⁴⁸ Ten aansien van voormalde is as volg opgemerk:

“where it is feasible to obtain prior authorization...such authorization is a precondition for a valid search and seizure.”¹⁴⁹

2.3.2.2 Wie is bevoeg om ‘n deursoeking te magtig?

‘n Belangrike aspek wat by die uitreik van ‘n lasbrief om ‘n deursoeking uit te voer, is naamlik wie beskik oor die bevoegdheid om sodanige optrede te magtig? In *Hunter v. Southam*¹⁵⁰ is daar beslis dat ten einde te verseker dat die prosedure waaraan die magtiging van ‘n lasbrief onderwerp word doeltreffend is, moet sodanige persoon wat vir doeleindes daarvan genader word al die getuienis tot ondersteuning daarvan evalueer en bepaal of dit verbandhoudend is met die saak en ‘n ondersoek daartoe. Dickson R het opgemerk dat hierdie persoon kwaliteite moet beskik naamlik hy/sy moet geheel en al onpartydig en neutraal teenoor al die betrokke partye hiertoe

¹⁴² 389 U.S. 347 (1967).

¹⁴³ *Hunter v. Southam* [1984] 2 S.C.R. 145 op 162.

¹⁴⁴ *Katz v. United States* 389 U.S. 347 (1967).

¹⁴⁵ *Hunter v. Southam* [1984] 2 S.C.R. 145 op 162.

¹⁴⁶ *Ibid* op 162.

¹⁴⁷ Sien vn 123 *supra*.

¹⁴⁸ *Hunter v. Southam* [1984] 2 S.C.R. 145 op 161. Sien ook Hon McDonald David C, *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 236.

¹⁴⁹ *Hunter v. Southam* [1984] 2 S.C.R. 145 op 161.

¹⁵⁰ Sien vn 123 *supra*

staan.¹⁵¹ Moet die persoon wat 'n funksie van hierdie aard vervul enigsins 'n regterlike beampete wees? Die hof in *Hunter v. Southam*¹⁵² het hierdie vraag as volg beantwoord:

*"...the person performing this function need not be a judge, but he must at a minimum be capable of acting judicially."*¹⁵³

MacDonald¹⁵⁴ maak ook melding dat inligting vir oorweging ook voor 'n vrederegter geplaas kan word om 'n wettige lasbrief vir 'n deursoeking uit te reik.

2.3.2.3 Die standaard vir die evaluateering en beoordeling van inligting voorgelê om 'n wettige lasbrief uit te reik

MacDonald¹⁵⁵ verwys na die standaard wat toegepas moet word vir die evaluateering en beoordeling van inligting aan 'n onpartydige persoon in 'n geregtelike hoedanigheid voorgelê vir doeleindes van uitreiking van 'n wettige lasbrief. In *Hunter v. Southam*¹⁵⁶ was daar ondersoek of die standaard van "*the possibility of finding evidence*" voldoende is om die opweging van die individu se privaatheidsbelang ondergeskik aan die wetstoepassingsbelang te stel. Die hof het egter besluit om van hierdie opweging-standaard af te wyk deur "*the possibility of finding evidence*" te beskryf as:

*"a very low standard which would validate intrusion on the basis of suspicion, and authorize fishing expeditions of considerable latitude".*¹⁵⁷

Dit was verder uitgewys dat hierdie lae standaard nie die korrekte een is om toe te pas nie aangesien dit nie sal verseker dat daar nie 'n onredelike deursoeking en beslaglegging uitgevoer sal word nie.¹⁵⁸ Inteendeel, hierdie standaard sal die staat wesenslik bevoordeel in sy wetstoepassingsoogmerke terwyl die individu sterk geinhibeer word om teen fundamenteelregtelike

¹⁵¹ [1984] 2 S.C.R. 145 op 163.

¹⁵² *Ibid.*

¹⁵³ *Ibid.* op 163.

¹⁵⁴ *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Hon McDonald David C, Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 236.

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ [1984] 2 S.C.R. 145 op 167.

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ *Ibid.*

inbreukmakings weerstand te bied.¹⁵⁹ Daar was aangevoer sodra 'n deursoeking 'n individu se liggaamlike integriteit bedreig, 'n hoër minimum standaard onder hierdie omstandighede vereis word.¹⁶⁰

Dit word aangevoer dat eerder 'n objektiewe as subjektiewe standaard in hierdie proses toepassing moet vind.¹⁶¹ MacDonald¹⁶² verwys na die vereistes wat deur die gemenereg neergelê word ten einde hierdie hoër standaard te beskryf. Dit verdien melding dat Dickson R in *Hunter v. Southam*¹⁶³ erkenning verleen het aan die rol wat die gemenereg in 'n grondwetlike konteks vervul in die bepaling van 'n standaard.¹⁶⁴ Die gemenereg vereis dat waar 'n deursoekingslasbrief versoek word, sodanige versoek deur 'n eed ondersteun word wat daarop dui dat sterk gronde teenwoordig is om te vermoed dat 'n deursoeking van óf 'n individu óf 'n plek/perseel getuienis van 'n beweerde of gepleegde misdryf sal oplewer.¹⁶⁵ Hierdie siening het ondersteuning gevind in *R. v. Noble*.¹⁶⁶ Die Anglo-Kanadese reg vereis dus 'n hoër standaard van toepassing.¹⁶⁷ MacDonald¹⁶⁸ het verder verwys na Dickson R se opmerking ten aansien van die belangrikheid van gronde onder eed of bevestiging om 'n vermoede te ondersteun dat die deursoeking getuienis sal oplewer:

*"In cases like the present, reasonable and probable grounds, established upon oath, to believe that an offence has been committed and that there is evidence to be found at the place of the search, constitute the minimum standard, consistant with s.8 of the Charter for authorising search and seizure"*¹⁶⁹

¹⁵⁹ *Ibid.*

¹⁶⁰ *Ibid* op 168.

¹⁶¹ Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 236.

¹⁶² *Ibid* op 237.

¹⁶³ [1984] 2 S.C.R. 145 op 167.

¹⁶⁴ *Ibid* op 167.

¹⁶⁵ Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 237.

¹⁶⁶ (1985), 16 C.C.C. (3d) 146 op 161.

¹⁶⁷ *Hunter v. Southam* [1984] 2 S.C.R. 145 op 167.

¹⁶⁸ Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 237.

¹⁶⁹ *Hunter v. Southam* [1984] 2 S.C.R. 145 op 168.

Onreëlmatighede by die aanvra en/of verkrygingsprosedures van 'n lasbrief kan egter daartoe aanleiding gee dat die deursoeking met 'n lasbrief onredelik is en daar gevvolglik op artikel 8 van die Charter inbreuk gemaak is.¹⁷⁰ Die inligting wat aan 'n vredesregter of 'n persoon wat in 'n geregtelike hoedanigheid optree, verskaf word kan *per se* daartoe aanleiding gee dat daar op artikel 8 van die Charter inbreuk gemaak word deurdat die deursoeking in wese onredelik is.¹⁷¹ In *R v. O'Connor*¹⁷² is bevind dat om 'n vrederegter te mislei aangaande die doelwit van 'n deursoeking ten einde 'n lasbrief te bekom maak op artikel 8 van die Charter inbreuk. In *Re Tredeau and R.*¹⁷³ is beslis daar verhoed moet word dat 'n persoon wat daartoe gemagtig is om 'n lasbrief uit te reik nie net eenvoudig as 'n 'rubberstempel' vir wetstoepassingsbeamtes, soos die polisie, sal optree deur die inligting wat voorgelê word as voldoende te aanvaar sonder om dit behoorlik te evalueer en oorweeg nie.¹⁷⁴ In die Ontario Court of Appeal saak van *R v. DeBot*¹⁷⁵ is daar as volg bevind ten aansien van die aard van die bron van die inligting ontvang vir 'n deursoekingslasbrief se uitreiking:

*"Unquestionably, information supplied by a reliable informer, even though it is hearsay, may in some circumstances provide the necessary "reasonable ground to believe" to justify the granting of a search warrant."*¹⁷⁶

Die hof in *R v. DeBot*¹⁷⁷ het egter die volgende opgemerk ten aansien van óf 'n informant se bron óf die oorsprong van die inligting relevant daartoe:

*Consequently, a mere statement by the informant that he or she was told by a reliable informer that a certain person is carrying on a criminal activity or that drugs would be found at a certain place would be an insufficient basis for the granting of the warrant."*¹⁷⁸

¹⁷⁰ Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 250.

¹⁷¹ *Ibid* op 237.

¹⁷² (1983), 2 C.R.D850.50-03 (Ont.Prov. Ct., Hutton Prov. J.).

¹⁷³ (1982), 1 C.C.C. (3d) 342 (Que. S.C.) 'n beslissing deur Boilard R.

¹⁷⁴ Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 250.

¹⁷⁵ (1986), 54 C.R. (3d) 120.

¹⁷⁶ *Ibid* op 131.

¹⁷⁷ (1986), 54 C.R. (3d) 120.

¹⁷⁸ *Ibid* op 131-132.

Die *ratio* in *Hunter v. Southam*¹⁷⁹ het 'n wesenlike grondwetlike 'waterskeiding' in verskeie sake¹⁸⁰ bewerkstellig aangaande die stel van 'n maatstaf waarvolgens deursoekings en beslagleggings in Kanada uitgevoer moet word. Tensy andersins regverdigbaar, behels die *ratio* in hierdie saak dat vooraf magtiging 'n voorvereiste is ten einde 'n wettige deursoeking en beslaglegging daar te stel.¹⁸¹ By nadere ontleding van MacDonald¹⁸² se interpretasie van *Hunter v. Southam*,¹⁸³ word die afleiding geregverdig dat beide 'n deursoeking sonder 'n wettige lasbrief tensy geregverdig óf 'n lasbrief op grond van 'n onreëlmataigheid verkry in 'n grondwetlike konteks analoog is naamlik die reg kragtens artikel 8 van die Charter om nie aan 'n onredelik deursoeking en beslaglegging onderwerp te word nie, word op inbreuk gemaak en behels dienooreenkomstig ongrondwetlike optrede.

Die bewyslas rus dienooreenkomstig op die party wat 'n deursoeking sonder 'n wettige lasbrief op die onderhewiggestelde party wil uitvoer, om die vermoede van onredelike deursoeking te weerlê.¹⁸⁴

¹⁷⁹ [1984] 2 S.C.R. 145.

¹⁸⁰ In *Rock Island Express Ltd. v. Pub. Utilities Commr. Bd. (Nfld.)* (1986), 42 M.V.R op 114 is daar beslis dat waar wetgewing nie vir 'n onpartydige arbiter voorsiening maak om te bepaal of die objektiewe standaard ten aansien van 'n beslaglegging van 'n voertuig aan voldoen is nie, maak inbreuk op artikel 8 van die Charter. Die Saskatchewan Court of Appeal het in *R. v. Racette* [1988] 2 W.W.R 318 bevind dat die provinsiale Vehicles Act S.S. 1983, c-V-31, s168 [am. 1983-84, c.20, s. 6], inbreuk maak op beide artikels 7 en 8 van die Charter waar 'n vredesbeampte gemagtig word om 'n bloedmonster aan te vra op grond van 'n beampte se redelike vermoede, maar dat 'n onafhanklike statutêre basis onderbreek om botsende belang op te weeg, ontbreek. Daar was ook in *R. v. Johnston* (1984), 14 C.R.R 277 (B.C. Co. Ct.) bevind dat die British Columbia Consumer Protection Act R.S.B.C 1979, c. 65. nie oor die vereiste minimum standaard beskik naamlik dat 'n vrederegtiger oor redelike gronde vir oortuiging moet beskik dat 'n misdryf wel gepleeg is. Daar was dus op artikel 8 van die Charter inbreuk gemaak. In die saak van *R.v. MacAusland* (1985), 19 C.C.C (3d) 365 (P.E.I.C.A.) het die hof bevind dat die Prince Edward Island's Liquor Control Act R.S.P.E. I 1974, c. L-17, s. 58. inbreuk maak op artikel 8 van die Charter aangesien die wet uitdruklik bepaal het dat dit nie van 'n konstabel verwag word dat sy/haar inligting enige gronde moet vervat om sy/haar redelike vermoede te staaf nie. In *R. v. Rao* [1984] 2 S.C.R. 145 het daar geen omstandighede bestaan wat die verkryging van 'n lasbrief vir deursoeking onprakties of onmoontlik gemaak het nie en het die gevolglike deursoeking van 'n perseel nie aan die redelikheid-standaard kragtens artikel 8 van die Charter voldoen nie.

¹⁸¹ [1984] 2 S.C.R. 145 op 147.

¹⁸² Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 234-238; 241-245; 247-251.

¹⁸³ [1984] 2 S.C.R. 145.

¹⁸⁴ *Ibid* op 147.

2.4 DIE REDELIKE VERWAGTING OP DIE REG TOT PRIVAATHEID

2.4.1. Die aard en omvang van die “reg tot privaatheid”-begrip

In die Kanadese saak van *R v. Dyment*¹⁸⁵ is die belangrikheid van ‘n verwantskap tussen die reg op privaatheid aan die een kant en ‘n demokrasie aan die ander kant deur La Forest as volg opgesom:

“society has come to realize that privacy is at the heart of liberty in a modern state...Grounded in Man’s physical and moral autonomy, privacy is essential for the well-being of the individual... The restraints imposed on government to pry into the lives of the citizen go to the essence of a democratic state.”

Deursoekings en beslagleggings, wat as afsonderlike maar inherente meegaande handeling tot deursoekings plaasvind, ‘betree’ as staatsoptrede in wese die privaatheidsfeer van ‘n individu tydens die proses van wetstoepassing en misdaadvorkoming. By ‘n meer diepliggende ontleding strek die proses vir die daarstelling van ‘n deursoeking en beslaglegging dus verder as net die regmatigheid daarvan. Die regmatigheid van voormalde proses omvat die wese van die privaatheidskwessie, as ‘n basiese fundamentele reg, wat dienooreenkomsdig geakkommodeer en respekteer moet word. Die privaatheidsaspek word nie uitdruklik in die *Canadian Charter of Rights and Freedoms* vermeld en dienooreenkomsdig gewaarborg nie.¹⁸⁶ McDonald¹⁸⁷ meld egter dat die ‘reg tot privaatheid’ voor die inwerkingtreding van die *Canadian Charter of Rights and Freedoms* wel bestaan het en is dus nie ‘n onbekende aspek in die Kanadese reg nie. Die reg op privaatheid-aspek het in Kanada onder die ‘*nominate torts such as trespass, nuisance, and defamation*’ beskerming geniet.¹⁸⁸

¹⁸⁵ [1988] 2 S.C.R 417 op 427-428.

¹⁸⁶ Mackay A. Wayne, *Educational Law in Canada*, 1984. Emond Montgomery Publications Limited op 307.

¹⁸⁷ Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 233.

¹⁸⁸ *Ibid.*

Dit word aangevoer dat in die gedeelte van die Charter wat met die '*legal rights*'¹⁸⁹ handel, was daar tot dusver nog geen ander artikel as artikel 8¹⁹⁰ in besonder, wat meer aan regskommentaar en die Supreme Court of Canada se uitleg vir riglyne ten aansien van toepassing onderhewig was nie.¹⁹¹ 'n Behoorlike ontleding van artikel 8 van die Charter dui daarop dat hierdie artikel 'n dieper onderliggende doel dien as om slegs 'n individu teen 'n onredelike deursoeking en beslaglegging te beskerm.

Die interpretasie van artikel 8 moet gevolglik as 'n "*purposive one*" benader word en so toepassing vind.¹⁹² Die aard van die belang wat dit moet beskerm moet dus in hierdie "*purposive*"-konteks bepaal word. McDonald¹⁹³ spreek die mening uit dat deur die Charter as 'n "*purposive*" dokument te hanteer, dit op die bedoeling "*to constrain governmental action inconsistent with the rights and freedoms it enshrines*" neerkom. Voormalde siening vind aansluiting by Dickson R in die saak van *Hunter v. Southam*¹⁹⁴ waarin die hof as volg ten aansien van deursoeking en beslaglegging opgemerk het:

*[T]hat an assessment of the constitutionality of a search or seizure, or of a statute authorising a search and seizure, must focus on its "reasonable" or "unreasonable" impact on the subject of the search and seizure, and not simply on its rationality in furthering some valid government objective"*¹⁹⁵

Wat word egter as "*the subject of the search and seizure*" beskou? Aangesien daar geen spesifieke ekwivalent van artikel 8 van die Charter in die International Covenant of die European Convention te vinde is nie, moet gevolglik 'n ander regstelsel se grondwet genader word om as riglyn te dien ten einde "*the subject of the search and seizure*" in 'n grondwetlike konteks te plaas. 'n Soortgelyke ekwivalent van artikel 8 van die Charter word in die

¹⁸⁹ Artikels 7-15 van die Canadian Charter of Rights and Freedoms.

¹⁹⁰ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B states the following:

"8. Search or seizure. – Everyone has the right to be secure against unreasonable search or seizure"

¹⁹¹ Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 227.

¹⁹² *Ibid.*

¹⁹³ *Ibid* op 234.

¹⁹⁴ [1984] 2 S.C.R. 145.

¹⁹⁵ *Ibid* op 157.

Fourth Amendment in die Amerikaanse Bill of Rights¹⁹⁶ tot die United States Constitution¹⁹⁷ vervat en die inhoud daarvan is die volgende:

“The right of people to be secure in their persons, houses, papers and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and no Warrents shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or affirmation, particularly describing the place to be searched and the persons or things to be seized.”

Die Fourth Amendment in die Amerikaanse Bill of Rights het aanleiding gegee tot die waterskeiding beslissing in *Katz v. United States*.¹⁹⁸ Die regsvraag voor die United States Supreme Court het met die aspek rondom ‘n deursoeking en beslaglegging kragtens die Fourth Amendment gehandel. Die inherente aspek waaroer die hof in hierdie saak moes beslis was die toets¹⁹⁹ of die individu se verwagting op privaatheid in die omstandighede redelik of onredelik is. In ander woorde, het die polisie, in die hoedanigheid as wetstoepassingsbeamptes, se optrede op die individu se privaatheid waarop hy/sy regmatiglik steun, inbreuk gemaak? McDonald²⁰⁰ meld die hof se *ratio* in *Katz* kan as volg opgesom word:

“...that what is protected is people, not places, and that the overriding criterion is whether there was a reasonable expectation of privacy.”

Hierdie uitspraak het gevvolglik as deurslaggewende gesag gedien vir die vertrekpunt dat persone is “*the subject of the search and seizure*”, wat gevvolglik oor ‘n redelike verwagting op die reg tot privaatheid beskik.

In *Hunter v. Southam*²⁰¹ is ‘n wye interpretasie toegepas en bevind dat die “*reasonable expectation of privacy*”-benadering wat in die *Katz*²⁰² saak ten aansien van die Amerikaanse Fourth Amendment gevvolg is analoog met artikel 8 van die Charter rakende “*search and seizure*” gestel kan word. Die hof in *Hunter v. Southam*²⁰³ het verwys na die bespreking van die reg tot

¹⁹⁶ Datum van inwerkingtreding 15 Desember 1791.

¹⁹⁷ Datum van inwerkingtreding 17 Septemner 1787.

¹⁹⁸ 389 U.S. 347 (1967).

¹⁹⁹ Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd, op 230.

²⁰⁰ *Ibid* op 231.

²⁰¹ [1984]2 S.C.R. 145.

²⁰² 389 U.S. 347 (1967).

²⁰³ [1984]2 S.C.R. 145.

privaatheid in die *Katz*²⁰⁴ saak en beklemtoon dat Stewart R daarin omsigtig te werk gegaan het om die Amerikaanse Fourth Amendment nie as die eksklusiewe ‘bron’ vir die reg op privaatheid aan te haal nie.²⁰⁵ Sharpe *et al*²⁰⁶ wys daarop dat die wye interpretasie van artikel 8 van die Charter wat in *Hunter v. Southam* gevvolg is verder strek as net die beskerming van eiendom. Hierdie interpretasie sluit in dat die redelike verwagting van privaatheid ook individue *per se* toeval.²⁰⁷

Dit is gevvolglik van belang om uit te wys dat die “equally authoritative”²⁰⁸ weergawes van die Engelse en Franse teks tot artikel 8 vir ‘n doeleindest van tekstuele interpretasie vergelyk word.²⁰⁹ Terwyl die Engelse teks slegs na “search or seizure” verwys, word die die begrippe “perquisitions” en “fouilles” onderskeidelik in Franse teks vermeld. “Perquisitions”²¹⁰ verwys slegs na deusoekings in ‘n plek, maar “fouilles”²¹¹ maak vir dubbele betekenis naamlik die deursoeking van beide persone asook plekke, voorsiening. *In R v. Racette*²¹² het die hof die inhoudelike betekenis van “fouilles” na kleresakke, bagasiesakke en selfs tot die soeke na ‘iets’ uitgebrei. Hierdie uitgebreide betekenis van “fouilles” soos vervat in die Franse teks van artikel 8, moes ‘n bydraende faktor gelewer het tot die beslissings in beide *R v Kang-Brown*²¹³ *R v A.M*²¹⁴ aangaande ‘n individu se redelike verwagting van privaatheid tot bagasiesakke wat aan ‘n snuffelhond-deursoeking onderwerp was. Beskik ‘n leerder in ‘n Kanadese openbare skool oor ‘n redelike verwagting op die reg tot privaatheid tydens deursoekings vir die besit van onwettige dwelmmiddels? Kan hierdie optrede/handeling van deursoeking en beslaglegging neerkom op die skending van ‘n leerder se reg op privaatheid

²⁰⁴ 389 U.S. 347 (1967).

²⁰⁵ [1984]2 S.C.R. 145 op 159

²⁰⁶ Sharpe Robert J. & Roach Kent. *The Charter of Rights and Freedoms*. 3rd ed. 2005. Irwin Law op 247.

²⁰⁷ *Ibid.*

²⁰⁸ The Constitution Act, 1982. Part VII states the following:

“57. The English and French versions of this Act are equally authoritative.”

²⁰⁹ Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 233.

²¹⁰ *Ibid.*

²¹¹ *Ibid.*

²¹² (1988), 39 C.C.C. (3D) 289 (Sask. C.A., Vancise J.A.).

²¹³ 2008 SCC 18.

²¹⁴ 2008 SCC 19.

wat inherent in artikel 8²¹⁵ van die Charter vervaat word wat vermeld dat: “*Everyone has the right to be secure against unreasonable search and seizure*”?

In *New Jersey, Petionioner v. T.L.O*²¹⁶ is daar in die Amerikaanse hawe bevind dat leerders wel oor ‘n reg op privaatheid ten aansien van hul persoonlike besittings beskik.²¹⁷ In die Kanadese saak van *R v A.M*²¹⁸ het die Supreme Court of Canada beslis dat leerders, alhoewel in ‘n verminderde graad, wel oor ‘n verwagting op privaatheid beskik.

2.4.2 Die “*redelike verwagting op privaatheid*”-faktor by die bepaling of ‘n deursoeking aan die redelikheids vereiste voldoen

Watter doel dien die reg tot privaatheid? Forcese *et al*²¹⁹ beklemtoon dat die reg tot privaatheid bestaan om beperkings te plaas in die mate waarin die staat in individue se “*handel-en-wandel*” kan inmeng en te verhoed dat die individu se reg tot privaatheid so erodeer dat onskuldige persone as ware slagoffers word van onbeperkte staatsoptrede. Die reg tot privaatheid kan in wese beskryf word as “*a right to be left alone*” van staatsinmenging.²²⁰ Voormalde siening word geïllustreer deur die saak van *R v. O'Connor*²²¹ waarin L'Heureux-Dubè as volg opgemerk het oor die reg tot privaatheid:

[r]espect for individual privacy is an essential component of what it means to be ‘free’”

In die konteks van misdaadvoorkoming en /of die ondersoek van beweerde gepleegde misdrywe moet daar egter ‘n maatstaf neergelê word onder watter omstandighede moet ‘n individu se belang naamlik “[the] right to be left

²¹⁵ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B.

²¹⁶ (1985), 105 S.Ct. 733.

²¹⁷ Dunklee Dennis R.& Shoop Robert J, *The Principal's Quick-reference Guide to School Law*. (2006) Corwin Press, op 236.

²¹⁸ 2008 SCC 19 op para157-159.

²¹⁹ Forcese Craig & Freeman Aaron, *The Laws of Government: The Legal foundations of Canadian democracy*. (2005) Irvin Law op 525.

²²⁰ Annual Report Privacy Commissioner, 2002-2003 op 5.

²²¹ [1995] 4 S.C.R 411 op para. 113.

*alone*²²² aan die staat se wetstoepassingsbelang vir inmenging en meegaande optrede onderhewig gestel word. Kan die deursoeking van 'n individu sonder 'n wettige lasbrief vir doeleindes van wetstoepassing 'n maatstaf wees waar die individu se reg tot privaatheid aan die staat se wetstoepassings-optrede onderhewig gestel word? Kanadese skrywers²²³ het Amerikaanse gesag geraadpleeg om meer duidelikheid oor hierdie aspek te bekom en het verwys na die *ratio* in die twee beslissings van *Colonnade Catering Group Corp. v. United States*²²⁴ en *United States v. Biswell*²²⁵ waarin bevind is dat dat die redelikheid van 'n deursoeking sonder 'n lasbrief hang daarvan af of betrokke individu oor 'n '*redelike verwagting tot privaatheid*' beskik het.

In die lig van die *ratio* in die voormalde Amerikaanse regspraak,²²⁶ voer Hurlbert *et al*²²⁷ aan dat 'n belangrike faktor wat in die Kanadese reg in ag geneem moet word om te bepaal of 'n deursoeking aan die redelikheidsvereiste soos in artikel 8 van die Charter vervat, voldoen het is naamlik: beskik die persoon wat deursoek was oor 'n redelike verwagting op privaatheid? In *Hunter v. Southam*²²⁸ is die opmerking gemaak dat die grondwetlike beskerming teen "*unreasonable search and seizure*" slegs 'n redelike verwagting tot privaatheid beskerm. Daar is egter bevind dat voormalde beskerming gevind kan word in '*prior authorization*', dit wil sê die verkryging van 'n wettige lasbrief ten einde 'n individu se reg tot privaatheid te beperk. Dit kom daarop neer dat artikel 8 van die Charter in wese 'n opweging van onderskeidende belang naamlik die individu se "*right to be left alone*"²²⁹ aan die een kant en die staat se wetstoepassingsbelang aan die ander kant daarstel.²³⁰

²²² Sien vn 220 *supra*.

²²³ *Ibid.*

²²⁴ 397 U.S. 72 (1970).

²²⁵ 406 U.S. 311 (1972).

²²⁶ Sien vn 224 en 225 *supra*.

²²⁷ Hurlbert E.L *et al.* *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms.* (1989) The University of Calgary Press op 92.

²²⁸ [1984]2 S.C.R. 145, op 159.

²²⁹ *Annual Report Privacy Commissioner*, 2002-2003, op 5.

²³⁰ *Hunter v. Southam* [1984]2 S.C.R. 145 op 159.

In die saak van *R v. Edwards*²³¹ het die hof bevind dat die “*totaliteit van die omstandighede*” in aggeneem moet word by die bepaling van ‘n redelike verwagting op privaatheid. In *R. v. Kang-Brown*²³² was besondere klem geplaas op die volgende twee faktore, naamlik (1) die bestaan van ‘n subjektiewe verwagting op privaatheid²³³; en (2) die objektiewe redelikheid van hierdie verwagting.²³⁴ Om ten einde op die beskerming van artikel 8 van die Charter te steun, moet beide hierdie faktore gevvolglik teenwoordig wees. *In R v. Tessling*²³⁵ is daar uitgewys dat daar moet tussen die onderskeie privaatheidsbelange soos deur artikel 8 van die Charter beskerm, onderskei word ten einde die “*totaliteit van die omstandighede*” in ag te neem. Hierdie belange verwys na ‘n persoon se “*persons, territorial and informational privacy*”.²³⁶ Dit was beklemtoon dat die sterkste “*eis*” moontlik op ‘n persoon se “*persoon*” toepassing sal vind aangesien artikel 8 van die Charter bedoel om ‘personen’ te beskerm en nie ‘*plekke*’ nie, maar dit moet inag geneem word dat ‘*plekke*’ ‘n rol kan speel by die bepaling van die aspek van ‘n objektiewe redelikheid aangaande ‘n persoon se verwagting van privaatheid.²³⁷

Dit blyk dat ‘n persoon se direkte belang in dit wat die onderwerp van ‘n deursoeking uitmaak kan wel ‘n rol by die bepaling van die bestaan van ‘n subjektiewe verwagting op privaatheid speel.²³⁸ Dit wil sê dat die persoon dit wat deursoek word as pravaat beskou.²³⁹ Soos alreeds vermeld²⁴⁰ het die hof in *R v. Racette*²⁴¹ die inhoudelike betekenis van “*plekke*” na kleresakke, bagasiesakke en selfs tot die soeke na ‘*iets*’ uitgebrei. In die aangeleentheid van *R v Kang-Brown*²⁴² was bevind dat die appellant oor ‘n subjektiewe verwagting op privaatheid beskik het ten aansien van die reissak wat aan ‘n snuffelhond-deursoeking onderwerp was. Die appellant se subjektiewe verwagting op privaatheid was daarop gebaseer dat hy fisies en verbaal

²³¹ [1996] 1 S.C.R. 128 op para. 45.

²³² 2008 SCC 18.

²³³ *Ibid* op para. 178

²³⁴ *Ibid* op para. 176.

²³⁵ 2004 SCC 67 op para. 20.

²³⁶ *Ibid*.

²³⁷ *Ibid* op para. 20-22.

²³⁸ *Ibid* op para. 37-38.

²³⁹ *Ibid* op para. 38

²⁴⁰ Sien hoofteks tot vn 212 *supra*.

²⁴¹ (1988), 39 C.C.C. (3D) 289 (Sask. C.A., Vancise J.A.).

²⁴² 2008 SCC 18.

aangedui het dat hy die reissak besit het, dit was na aan sy persoon gehou en was nie geabandoneer of laat rondlê nie.²⁴³ Dit was verder beklemtoon dat ‘n subjektiewe verwagting op privaatheid is belangrik, maar indien hierdie verwagting egter in die subjektiewe element ontbreek, moet daar wel gewaak word om die beskerming van die waardes wat in ‘n oop en demokratiese samelewing kragtens artikel 8 van die Charter gebied word, te ondermyn nie.²⁴⁴

Wat word egter verstaan onder die ‘*objektiewe redelikheid van die verwagting tot privaatheid*’ as ‘n faktor by die bepaling van ‘n ‘*redelike verwagting op privaatheid*’? In *Tessling*²⁴⁵ het die hof ‘n aantal riglyne geïdentifiseer om hierdie aspek aan te spreek. Daar was eerstens verwys na die plek waar die deursoeking plaasgevind het.²⁴⁶ Die hof het vermeld dat alhoewel nie ‘plekke’ maar persone deur artikel 8 van die Charter teen ‘n onredelike deursoeking en beslaglegging beskerm word, kan “‘n plek” wel ‘n belangrike rol vervul om die redelikheid van ‘n individu se verwagting van privaatheid te bepaal. Daar was verwys²⁴⁷ na die opmerking van Lamer R in die saak van *R v. Wong*²⁴⁸ wat aangevoer het dat die aard van ‘n plek is ‘n belangrike, alhoewel nie ‘n deurslaggewende faktor om te bepaal of die ‘teiken’ vir ‘n deursoeking wel oor ‘n redelike verwagting tot privaatheid beskik.

2.5 DIE UITVOER VAN DEURSOEKING EN BESLAGLEGGING SONDER ‘N WETTIGE LASBRIEF: UITSONDERLIKE OMSTANDIGHEDE

2.5.1 Inleidende opmerkings

Dit verdien melding dat dit nie in elke omstandigheid waar wetstoepassing by wyse van ‘n deursoeking en/of beslaglegging vereis word, rederlike wry moontlik is om die regsbeginsels vir die uitreik van ‘n wettige lasbrief soos in

²⁴³ *Ibid* op para. 175-178.

²⁴⁴ *R v. Tessling* 2004 SCC 67 op para. 42.

²⁴⁵ *Ibid* op para. 20-22.

²⁴⁶ *Ibid* op para. 44.

²⁴⁷ *Ibid.*

²⁴⁸ [1990] 3 S.C.R 36 op 62.

*Hunter v. Southam*²⁴⁹ neergelê, aan gevolg te gee nie. In hierdie oopsig moet daar onderskei tussen die uitsonderlike omstandighede ten einde steeds te verseker dat hierdie optrede voldoen aan die grondwetlike oogmerke van artikel 8 van die Charter. In die geval waar toestemming tot 'n deursoeking verleen word, is dit nie nodig om 'n wettige lasbrief te bekom nie, maar daar is streng voorskrifte wat hierdie aspek nagekom moet word. In *Hunter v. Southam*²⁵⁰ het die hof by implikasie erkenning verleen dat dit nie in elke aangeleentheid moontlik is om 'n lasbrief by wyse van vooraf magtiging te bekom nie. Van die betrokke omstandighede kan die volgende behels: die "*plain view*"-leerstuk; buitengewone omstandighede (*exigent circumstances*) en toestemming tot 'n deursoeking.

2.5.2 Die "*Plain view*"-leerstuk

Die sogenaamde "*plain view*"-leerstuk handel met 'n deursoeking waar 'n bepaalde voorwerp wat oop en bloot lê, deur 'n wetstoepassingsbeampte op beslag gelê word. Dit kom daarop neer dat die bepaalde item beskryf kan word as:

“...not concealed or hidden or otherwise not visible...”²⁵¹

Sedert die inwerkingtreding van die Charter was hierdie leerstuk vir toepassing in die Kanadese reg aangeneem en aanvaar.²⁵² Verskeie vrae het egter ten aansien van die toepassing van hierdie leerstuk ontstaan. Veronderstel 'n wetstoepassingsbeampte bevind hom/haarself wettig op 'n perseel wat aan 'n deursoeking onderwerp word en onafhanklik van hierdie proses word in "*plain view*" van 'n voorwerp soos 'n plant kennis neem wat die eienskappe van marijuana toon en dus van 'n onwettige aard is, wat staan hierdie betrokke beampte te doen rakende wetstoepassing in hierdie oopsig? Die Ontario Court of Appeal in *R. v. Longtin*²⁵³ het bevind dat indien

²⁴⁹ [1984]2 S.C.R. 145 op 159.

²⁵⁰ *Ibid* op 162.

²⁵¹ Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 254.

²⁵² *Ibid* op 258.

²⁵³ (1983), 8 C.R.R. 136.

polisiebeamptes hulself wettig op ‘n perseel bevind, dan mag daar wettig op bepaalde voorwerpe in “plain view” beslag gelê word. Hierdie siening was as volg in *R. v. Doyle*²⁵⁴ ondersteun:

“It would be unreasonable to treat as constitutional doctrine a requirement that a peace officer turn a blind eye to what is plainly in view and is or may be of an illicit nature”²⁵⁵

MacDonald voer egter aan dat daar kan nie deur wetstoepassings beamptes op hierdie betrokke leerstuk gesteun word om die uitvoering van ‘n beslaglegging sonder ‘n lasbrief van ‘n voorwerp wat in “plain view” is, geldig en wettig te maak nie indien sodanige beamptes vir ‘n ander rede as vir ‘n deursoeking hulself op die betrokke perseel bevind nie. ‘n Beslaglegging onder hierdie omstandighede was nie onderhewig aan ‘n wettige deursoeking nie en is daar onder die omstandighede op artikel 8 van die Charter inbreuk gemaak.²⁵⁶ Hierdie siening het toepassing gevind in *R. v. Andrew*²⁵⁷ waar polisiebeamptes hulle op ‘n perseel bevind het om wettiglik afluisterapparaat te installeer. Hierdie beamptes se teenwoordigheid op die perseel was alleenlik vir doeleindes van voormalde installasie, maar daar was voortgegaan om op grond van “plain view” waarnemings ten aansien van dokumentasie notas geneem en is daar bykomend op sommige van die bepaalde dokumentasie beslag te lê.²⁵⁸ Die hof het bevind dat daar in hierdie omstandighede op artikel 8 van die Charter inbreuk gemaak was weens die afwesigheid van ‘n wettige deursoeking.²⁵⁹ Die notulering van wat op die betrokke dokumentasie waargeneem was en gevolglike beslaglegging daarvan het nie verband gehou met die doel waarom die polisie beamptes hulle in die eerste plek op die perseel bevind het nie.²⁶⁰

Dit word egter aanbeveel dat indien ‘n voorwerp wat van ‘n moontlike onwettige aard wel in “plain view” in ‘n openbare area is, die persoon aan wie

²⁵⁴ [1984] A.W.L.D. 173 (Q.B.).

²⁵⁵ Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 259.

²⁵⁶ *Ibid* op 259.

²⁵⁷ (1986), 9 C.R.D. 950-03 (B.C.S.C.).

²⁵⁸ Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 259.

²⁵⁹ *Ibid* op 259.

²⁶⁰ *Ibid*.

dit behoort egter op geen redelike verwagting tot privaatheid ten opsigte daarvan kan aandring nie.²⁶¹ Gevolglik is dit belangrik om ook die omgekeerde van voormalde aanbeveling deur MacDonald uit te wys naamlik dat sou enige voorwerp hetsy van 'n wettige óf onwettige aard wel "concealed or hidden or otherwise not visible" wees, daar wel 'n redelike verwagting tot privaatheid bestaan ten opsigte van die persoon wat besit en/of beheer daaroor uitoefen. In *R. v. Nielsen*²⁶² was bevind dat voorwerp(e) wat in 'n papiersak was, nie in "*plain view*" vir doeleindes van wetstoepassing geag kan word nie.

'n Regstelsel soos diè van Verenigde State van Amerika gee ook erkenning aan die "*plain view*"-leerstuk in die grondwetlike konteks van die redelike verwagting op privaatheid, soos bevestig deur regspraak.²⁶³ Die New Brunswick Court of Appeal het in die saak van *R. v. Belliveau*²⁶⁴ verwys na die beginsels in *Texas v. Brown*²⁶⁵ wat bepaalde vereistes neerlê waaraan voldoen moet word voordat hierdie leerstuk 'n deursoeking en/of beslaglegging sonder 'n lasbrief sal toelaat en behels die volgende:

"It was the opinion of the plurality of the Supreme Court of the United States that the seizure of property in plain view does not involve an invasion of privacy and is presumptively reasonable, assuming there is probable cause to associate the property with criminal activity. The Court noted, however, that before the plain view doctrine will permit the warrantless seizure by police of private possessions, three requirements must be satisfied. First, the police officer must lawfully make an "initial intrusion" or otherwise properly be in a position from which he can view a particular area. Secondly, the officer must discover incriminating evidence "inadvertently", which is to say, he may not "know in advance the location of [certain] evidence and intend to seize it", relying on the plain view doctrine only as a pretext. Finally, it must be "immediately apparent" to the police that the item they observe may be evidence of a crime, contraband, or otherwise subject to seizure. These requirements having been met, when police officers lawfully engaged in an activity in a

²⁶¹ *Ibid* op 260.

²⁶² [1988] 6 W.W.R. 1.

²⁶³ *Texas v. Brown* 75 L. Ed. 2d 502 (1983).

²⁶⁴ (1986), 30 C.C.C. (3d) 163.

²⁶⁵ *Texas v. Brown* 75 L. Ed. 2d 502 (1983).

*particular area perceive a suspicious object, they may seize it immediately.*²⁶⁶

Die geykte beginsels rakende die “*plain view*” leerstuk wat deur regsspraak uitgekristaliseer het, vervul dus ‘n deurslaggewende rol waar deursoekings en/of beslagleggings van voorwerpe sonder ‘n wettige lasbrief deur wetstoepassings beampies uitgevoer word.

2.5.3 Buitengewone omstandighede (*Exigent circumstances*)

Weinige inligting is egter in die Kanadese konteks beskikbaar om te bepaal wat word as ‘*buitengewone omstandighede*’ geïnterpreteer om sodoende te bepaal wanneer kan ‘n deursoeking sonder ‘n wettige lasbrief geskied. *In R. v. I.D.D*²⁶⁷ het Sherstobitoff J.A in die Saskatchewan Court of Appeal beskryf “*exigent circumstances*” as volg:

“...such as imminent loss, removal, or destruction of the evidence...”

Dit word aangevoer dat waar buitengewone omstandighede teenwoordig is, elke saak op die meriete wat daarop toepassing vind, beoordeel sal word.²⁶⁸ In *R. v. Roa*²⁶⁹ het die Ontario Court of Appeal bevind dat ‘n deursoeking van vervoermiddels soos voertuie, vaartuie en vliegtuie wat vinnig verwyder kan word, sal moontlik redelik wees waar daar ‘n redelike vermoede bestaan dat daar dwelmmiddels teenwoordig daarop óf in mag wees. Die beslissing in *R. v. I.D.D*²⁷⁰ ondersteun die siening dat in buitengewone omstandighede is dit nie prakties moontlik om ‘n lasbrief vir doeleinades te bekom nie. Die hof het verder beklemtoon dat belangrike aspekte oorweging noodsaak by deursoekings onder hierdie omstandighede naamlik; (1) die wetstoepassings beampte wat ‘n deursoeking van hierdie aard uitvoer moet oor “reasonable and probable” gronde beskik om tot die besef te kom dat ‘n misdryf óf gepleeg is, óf word óf gepleeg gaan word en dat ‘n deursoeking getuienis tot dien effek sal oplewer; (2) dat die aard en omvang van die deursoeking ‘n redelike

²⁶⁶ (1986), 30 C.C.C. (3d) 163 op 173-174.

²⁶⁷ [1988] 1 W.W.R 673 op 682.

²⁶⁸ Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 270.

²⁶⁹ (1984), 12 C.C.C. (3d) 97 op 125.

²⁷⁰ [1988] 1 W.W.R 673 op 682.

nexus tussen die betrokke misdryf en die aard van die getuienis gesoek, sal bewerkstellig.²⁷¹

Regspraak²⁷² bevestig dienooreenkomsdig dat ‘n deursoeking sonder ‘n lasbrief in buitengewone omstandighede wel in Kanada uitgevoer kan word.

2.5.4 Voldoende toestemming tot ‘n deursoeking

MacDonald voer aan dat indien daar toestemming tot die deursoeking van óf ‘n persoon se fisiese persoon óf ‘n perseel óf in enige ander oopsig waar daar andersins ‘n redelike verwagting tot privaatheid toepassing vind, verleen word kan daar nie gevolglik ‘n inbreukmaking op artikel 8 van die Charter plaasvind nie. Die party wat tot ‘n deursoeking toestem kan hom/haar dus nie op die Charter of Rights and Freedoms in hierdie oopsig beroep nie. Die voormalde ‘diskwalifisering’ om op artikel 8 van die Charter te steun moet egter gekwalifieer word. In *R. v. Khalil*²⁷³ is daar beslis dat dit is ‘n voorvereiste dat toestemming moet eers ‘n deursoeking voorafgaan voordat sodanige optrede sonder ‘n lasbrief en meegaande beslaglegging van die voorwerp wat as getuienis aangebied kan word, kan plaasvind.

Wat is die aard en wyse van die toestemming wat ‘n deursoeking sonder ‘n lasbrief moet voorafgaan? Die toestemming moet neerkom op ingelige toestemming.²⁷⁴ Ingelige toestemming kom daarop neer dat dat die persoon wat die deursoeking wil uitvoer en toestemming verlang moet hom/haar identifiseer, inlig van die rede vir die deursoeking.²⁷⁵ Dit moet ook aan die betrokke individu wat tot die deursoeking moet toestem geopenbaar word dat hy/sy daarop geregtig is om toestemming daartoe te weerhou asook om op die toon van ‘n wettige lasbrief aan te dring.²⁷⁶

²⁷¹ *Ibid* op 682.

²⁷² *R. v. Roa* (1984), 12 C.C.C. (3d) 97; *R. v. I.D.D* [1988] 1 W.W.R 673.

²⁷³ (1986), 10 C.R.D. 850.60-03 (Ont. Dist., Ouellette D.C.J.).

²⁷⁴ *R v. Meyers* (1987), 58 C.R. (3d) 176 op 186.

²⁷⁵ *Ibid*.

²⁷⁶ *Ibid*.

Toestemming kan uitdruklik²⁷⁷, stilstwyend²⁷⁸ of selfs by wyse van implikasie²⁷⁹ wees. Dit is belangrik om uit te wys dat die persoon handelingsbevoegd en daartoe in staat moet wees om toestemming te verleen.²⁸⁰ Dit word verder uitgewys dat die toestemming vrywillig moet wees en nie verkry moet word weens faktore soos onbehoorlike oorreding, dreigemente, intimidasie of manipulasie nie.²⁸¹ Vryheidsberowing,²⁸² dwang²⁸³ asook wanvoorstelling²⁸⁴ is aspekte wat die vrywilligheidselement van toestemming kan verydel.

Die bewyslas rus op die Kanadese vervolgingsgesag om die hof te oortuig dat waar 'n deursoeking sonder 'n lasbrief op grond van toestemming geskied het, dit op 'n voldoende toestemming onder die omstandighede neerkom.²⁸⁵ 'n Oorwig van waarskynlikheid vir doeleinades hiervan is voldoende.²⁸⁶

2.6 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk word daar volstaan met 'n analitiese uiteensetting aangaande die fundamentele beginsels vir 'n grondwetlike deursoeking en beslaglegging in Kanada. Hierdie uiteensetting ten aansien van geykte aanvaarde regsbeginsels wat 'n grondwetlike deursoeking en beslaglegging behels, dien as inleidende grondslag tot die studie in Hoofstuk 3 aangaande die grondwetlikheid van snuffelhond-deursoekings op leerders in Kanadese openbare skole.

²⁷⁷ *R v. Meyers* (1987), 58 C.R. (3d) 176 op 186.

²⁷⁸ *Ibid.*

²⁷⁹ *Chabot v. Manitoba Horse Racing Commission* [1987] 1 W.W.R. 149.

²⁸⁰ *R v. Meyers* (1987), 58 C.R. (3d) 176 op 186.

²⁸¹ *Ibid.*

²⁸² Hon McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd, op 307.

²⁸³ *R.v. Good*, [1984] B.C.W.L.D. 358 (Co. ct., MacKinnon Co. Ct. J.).

²⁸⁴ *R. v. Bamford*, [1987] 2 W.W.R. 394 (Sask. Q.B., Walker J.). In hierdie saak was daar weens die volgende bepaalde optrede as volg op artikel 8 van die Charter op inbreuk gemaak: 'n wildbewaringsbeampte het oor die vermoede beskik dat die beskuldigde in die saak oor bepaalde maar onwettige wildlewe produktestrydig met wetgewing in sy privaat woning in sy besit en onder sy beheer gehad het. Ten einde toestemming vir toegang tot die beskuldigde se privaat woning te bekom, het die wildbewaringsbeampte hom as 'n potensiële koper teenoor die beskuldigde voorgedoen. Toestemming was onder hierdie omstandighede aan die wildbewaringsbeampte verleen om die privaat woning binne te kom en die beskuldigde is op grond van die inligting en waarnemings op grond van hierdie wanvoorstelling gearresteer.

²⁸⁵ *R v. Meyers* (1987), 58 C.R. (3d) 176 op 188-189.

²⁸⁶ *Ibid.*

In hierdie hoofstuk is die volgende gevolgtrekkings gemaak:

- Met die inwerkingtreding van die Kanadese *Constitutional Act* op 17 April 1982 is vir die insluiting van die Canadian Charter of Rights and Freedoms voorsiening gemaak. Kanada het gevolglik van ‘n regerende stelsel gebaseer op parlementêre soewereiniteit wegbeweeg na ‘n nuwe grondwetlike era van onafhanklike asook demokratiese regering. Die Canadian Charter of Rights and Freedoms is die hoogste reg in Kanada en het gevolglik die grondslag vir die erkenning, verskansing en afdwinging van fundamentele regte geskep.
- Die Charter is ‘*in die lewe geroep*’ met die uitsluitlike doel om landsburgers teen onbeperkte staatsoptrede te beskerm. Artikel 32 (10 (a) en (b) van die Constitution Act²⁸⁷ bepaal dat ‘n privaat individu is alleenlik op die toepassing van die Charter vir doeleindeste beskerming van sy/haar fundamentele regte geregtig indien staatsoptrede sodanige verskanste regte bedreig óf daarop inbreuk maak. Die Charter vind nie toepassing op dispute tussen privaat individue nie.
- Staatsoptrede kom neer op die handelinge van die federale en provinsiale wetgewers, uitvoerende gesag en hul verteenwoordigers wat as “*agents of the state*” beskou word. Alhoewel leerkrakte oor die algemeen ‘n *in loco parentis* rol in Kanadese openbare skole vertolk, sodanige leerkrakte in sekere opsigte wel die rol van polisie wetstoepassings beamptes vervul en dus as “*agents of the state*” optree. Leerders is gevolglik geregtig op die beskerming van fundamentele regte indien leerkrakte as ‘*agents of the state*’ se optrede sodanige verskanste regte bedreig óf daarop inbreuk maak. Hierdie optrede vind egter in Kanadese openbare skole toepassing plaas weens deursoekings wat verbandhoudend is met die besit en selfs handeldryf in onwettige dwelmmiddels deur leerders.
- Deursoekings en beslagleggings is egter onvermydelike metodes om wet en orde in verskeie opsigte in die samelewing toe te pas en af te dwing. Artikel 8 van die Charter bepaal dat ‘*elkeen*’ is daarop geregtig om nie aan ‘n onredelike deursoeking en beslaglegging onderwerp te word nie. Kanadese regspraak²⁸⁸ in die Supreme Court of Canada bevestig by implikasie dat

²⁸⁷ Van 1982

²⁸⁸ *R v A.M* 2008 SCC 19.

leerders word by die begrip ‘elkeen’ ingesluit en is geregtig op die geregtelike beskerming wat artikel 8 van die Charter bied wat aan ‘n onredelike deursoeking en beslaglegging onderwerp word.

- ‘n Deursoeking en beslaglegging in die loop van staatsoptrede moet aan die redelikhedsvereiste voldoen. Wetstoepassing as ‘n komponent van staatsoptrede betree die individu se privaatheidsfeer en gevoglik moet daar ‘n afweging van belang in die wetstoepassings en fundamenteelregtelike konteks plaasvind. Die aspek van “*n redelike verwagting op privaatheid*” is ‘n deurslaggewende faktor om die redelikheid van ‘n deursoeking sonder ‘n lasbrief te bepaal. Leerders in Kanadese openbare skole beskik wel oor ‘n redelike verwagting op privaatheid, alhoewel in ‘n verminderde graad.
- In die *Hunter saak* is die regsbeginsel in die konteks van artikel 8 van die Charter neergelê dat voorafmagtiging vir ‘n deursoeking bywyse van ‘n lasbrief moet geskied. ‘n Lasbrief moet wettig wees en moet uitgereik word deur ‘n geregtelike beampie wat onpartydig is om sodoende die meriete van die inligting aangebied om die versoek vir die uitreik van ‘n lasbrief te ondersteun, te beoordeel. Hierdie uitspraak vervul ‘n ‘waterskeidings’-maatstaf vir alle toekomstige deursoekings om aan die geykte redelikhedsvereiste te voldoen.
- Uitsonderlike omstandighede bestaan en word erken as uitsondering op die *Hunter v. Southam*-‘reël’ dat ‘n deursoeking en beslaglegging in alle omstandighede met ‘n wettige lasbrief moet geskied. Die “*Plain view*”-leerstuk, buitengewone omstandighede soos die moontlike verwydering of vernietiging van getuienis dat ‘n misdryf gepleeg is óf staan te word asook voldoende toestemming tot ‘n deursoeking maak deel van hierdie uitsonderlike omstandighede uit.

In die Kanadese reg het onderskeidende regsbeginsels as geykte reg ontstaan en gevoglik ontwikkel wat ‘n wesenlike maatstaf skep waaraan wetstoepassingsoptrede soos deursoekings en beslagleggings dienooreenkomsdig grondwetlik ontleed en beoordeel kan word.

HOOFSTUK 3

GRONDWETLIKE ASPEKTE VAN SNUFFELHOND-DEURSOEKINGS IN KANADESE OPENBARE SKOLE

3.1 INLEIDING- REGSVRAE INSAKE LEERDERS SE FUNDAMENTELE REGTE IN KANADESE OPENBARE SKOLE

In hierdie hoofstuk sal volstaan word met 'n grondwetlike ontleding ten aansien van wat die grondwetlike regsbeginsels behels om 'n regmatige snuffelhond-deursoeking asook beslaglegging in die konteks van artikel 8 van die Canadian Charter of Rights and Freedoms op leerders in Kanadese openbare skole uit te voer. Die inhoud tot hoofstuk 2 dien as inleidende basis tot hierdie betrokke hoofstuk. Gevolglik moet beide hoofstuk 2 en 3, weens die grondwetlike aspekte daarin uiteengesit, egter nie as afsonderlike komponente van die Kanadese reg maar in samehang vir doeleindes van hierdie studie in oënskou geneem word.

Statistiek¹ tot hierdie studie bevestig in die inleidende hoofstuk² dat die besit, gebruik en verkoop van onwettige dwelms deur leerders in Kanadese openbare skole 'n realiteit is wat drastiese afmetings begin aanneem het. Van die beskikbare metodes om die doelwit van "dwelm-vrye" skole te bereik is om verskillende tipes deursoekings, onder andere deursoekings met of sonder behulp van snuffelhonde, op leerders uit te voer. Die oogmerk met drastiese optrede van voormalde aard behels dat daar op onwettige dwelmmiddels wat in 'n leerder of groep leerders se besit vir doeleindes van gebruik of vir moontlik selfs die handel dryf daarin, beslag gelê word.³ 'n Deursoeking kan selfs tot 'n leerder se sluitkas of sogenaamde 'lockers'⁴ wat op die skoolterrein vir doeleindes van leerders se gebruik aangetref word, uitgebrei word.⁵

¹ Sien Hoofstuk 1: hoofteks vir vn 8 en 9 op 3 *supra*.

² Hoofstuk 1 op 1-22 *supra*.

³ Mackay A. Wayne, *Educational Law in Canada*, 1984. Emond Montgomery Publications Limited op 222.

⁴ *Educational Law in Canada*. A. Wayne Mackay. 1984. Emond Montgomery Publications Limited op 222.

⁵ Dickinson Gregory M. and Mackay A. Wayne. *Rights, Freedoms and the Educational System in Canada*. 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada op 390.

Die inwerkingtreding van die *Charter of Rights and Freedoms*⁶ het egter ook 'n nuwe era vir alle rolspelers in die Kanadese openbare onderwysstelsel ingelui. Dit behels 'n baie belangrike fase vir die herdefiniering van leerders in kanadese openbare skole se fundamentele regte ten aansien van die toepassing van veral onwettige dwelmverwante misdaadvorkomingsoptrede. Dit vind by wyse van deursoeking en beslaglegging in hierdie betrokke milieu plaas.⁷ Dit is dienooreenkomsdig belangrik om uit te wys dat spesifieke gesag en regspraak met betrekking tot die deursoeking van leerders gedurende die sogenaamde *pre-Charter*⁸ tydperk ontbreek.⁹ Na aanleiding van MacKay se voormalde kommentaar¹⁰ kan dit dus nie met sekerheid bepaal word dat óf geen deursoekingsoptrede in Kanadese openbare skole plaasgevind het nie óf dat indien sodanige optrede wel plaasgevind het daar geen notulering van gevalle in hierdie konteks geskied het nie. Regspraak óf ander gesag tot die teendeel ontbreek in hierdie opsig.

Mackay¹¹ het aangevoer dat Kanada is met die uitdaging om te bepaal vanaf watter ouderdom kan grondwetlike regte aan die jeug verleen word en wat sal die omvang daarvan wees, gekonfronteer. Die vraag is egter of riglyne vir voormalde twee vraagstukke in die Young Offenders Act¹², wat in 1984¹³ in werking getree het en gevolglik die Juvenile Delinquents Act¹⁴ vervang het, gevind kan word? Die Young Offenders Act is wetgewing wat 'n rol speel ten aansien van "*both responsibilities and rights of young people in trouble with the law*".¹⁵ Artikel 3(1) (c)¹⁶ van die Young offenders Act bepaal dat in hul eie

⁶ Van 1982 (hierna verwys as 'die Charter').

⁷ Dickinson Gregory M. and Mackay A. Wayne. *Rights, Freedoms and the Educational System in Canada*. 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada op 370.

⁸ Voormalde tydperk verwys na die periode voor die inwerkingtreding van die *Canadian Charter of Rights and Freedoms*, 1982.

⁹ Mackay A. Wayne, *Educational Law in Canada*, 1984. Emond Montgomery Publications Limited op 220.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Mackay A. Wayne, *Educational Law in Canada*, 1984. Emond Montgomery Publications Limited op 294.

¹² S.C. 1980-81-82, c.110, As amended by 1983-84, c.31, s.14; 1985, c. 19, s.187; 1986, c. 32, ss.1.-45.

¹³ 1 April 1984.

¹⁴ R.S.C.1970, c.J-3.

¹⁵ Hurlbert E.L et al. *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. (1989) The University of Calgary Press op 111.

reg, beskik ‘*young persons*’ oor regte en vryhede soos vervat in die Charter en moet oor spesiale waarborgs ten aansien daarvan beskik. Hurlbert et al¹⁷ vermeld dat kragtens die Young offenders Act word ‘n “*young person*” beskou as: “*a person who is twelve years of age or more but under the age of eighteen*”. Dit blyk ‘n jeugdige persoon se ouderdom word as tussen 12-17 jaar vasgestel. Dickenson et al¹⁸ wys egter daarop dat die Charter die beskerming asook bevordering van leerders se fundamentele regte in openbare skole soos die van volwassene persone buite die skoolverband in die Charter-‘konteks’ in ag geneem en dienooreenkomsdig toegepas moet word.¹⁹ Die beskerming van ‘n leerder se Charter regte moet dus dienooreenkomsdig ook die reg insluit om nie aan ‘n onredelike deursoeking en beslaglegging onderwerp te word nie.

Een van die grondwetlik verskanste regte soos in die Charter vervat behels die geregtelike beskerming om nie aan ‘n onredelike deursoeking onderwerp te word nie.²⁰ Hurlbert et al²¹ bespreek die vraagstuk aangaande leerders se fundamentele regte ten aansien van deursoeking en beslaglegging in Kanadese openbare skole en verwys na die saak van *R v. L.L.*²². Die Ontario Provincial Court se beslissing van hierdie vraagstuk word as volg deur Hurlbert et al²³ saamgevat:

“The Court found a child has the same constitutional protection as

¹⁶ Young Offenders Act of 1984, Declaration of Principle states the following:

“ 3. (1) It is hereby recognised and declared that

...
(e) young persons have rights and freedoms in their own right, including those stated in the Canadian Charter of Rights and Freedoms or in the Canadian Bill of Rights, and in particular a right to be heard in the course of, and to participate in, the process that lead to decisions that affect them, and young persons should have special guarantees of their rights and freedoms;
... ”

¹⁷ Hurlbert E.L et al. *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. (1989) The University of Calgary Press op 111. op 112.

¹⁸ Dickinson Gregory M. and Mackay A. Wayne. *Rights, Freedoms and the Educational System in Canada*. 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada op 297.

¹⁹ Ibid.

²⁰ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B states the following:

“8. Search or seizure. – Everyone has the right to be secure against unreasonable search or seizure”.

²¹ Hurlbert E.L et al. *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. (1989) The University of Calgary Press op 106.

²² Vermeld in School Law Commentary vol.1, no.3, Nov. /86, file no.1-3-4. Sien ook Hurlbert E.L et al. *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. (1989) The University of Calgary Press op 106.

²³ Ibid op 106, vn 66.

an adult. Consequently, when a student is detained, searched, or questioned in regards to a school matter that may result in criminal charges being laid a stricter standard is applied which teachers will have to meet in order to respect a young person's constitutional rights."

Hierdie siening van die Ontario Provincial Court is egter deur die District Court of Ontario verwerp.²⁴ ²⁵ Aangesien die District Court of Ontario nie oor dieselfde rangorde as die Supreme Court of Canada beskik nie,²⁶ het hierdie beslissing dus nie as gesag *stare decisis*²⁷ toepassing gevind nie.

MacKay²⁸ wys dit uit dat leerkragte nie die aspek van dissipline wat deel van hul pligte uitmaak moet abandoneer nie, maar sal uitoefen in ooreenstemming met die oogmerke en standarde soos deur *Charter* neergelê. Indien 'n prinsipaal in 'n Kanadese openbare skool sy diskresie uitoefen om wetstoepassingsbeamptes te betrek by wyse van uitnodiging om, sonder 'n lasbrief vir deursoeking en/of in die afwesigheid van 'n redelike vermoede snuffelhonee aan te wend om die moontlike besit van onwettige dwelmmiddels by leerders te vind, is hierdie 'n tipe handeling of optrede wat bepaalde grondwetlike implikasies kan hê op die fundamentele regte van 'n leerder wat aan sodanige deursoeking onderhewig gestel word.²⁹ Die 'random' gebruik van snuffelhonee in Kanadese openbare skole deur wetstoepassingsbeamptes in die afwesigheid van beide 'n lasbrief asook 'n redelike vermoede om 'n leerder of 'n groep leerders te deursoek, is 'n metode wat aangewend was om te bepaal of onwettige dwelmmiddels besit

²⁴ *Ibid* op 106.

²⁵ In die Kanadese hofstelsel beklee die District Court 'n hoër rangorde in gesag as die Provincial Courts. Sien ook *Dickinson Gregory M. and Mackay A. Wayne. Rights, Freedoms and the Educational System in Canada*. 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada op 14.

²⁶ *Ibid* op 14.

²⁷ 'Stare decisis' is 'n latynse term wat as volg omskryf word: "to stand by things decided.... precedent". *Oxford Concise Dictionary of Law*, (1990). Sien Black-branch Jonathan L. *Rights and Realities*. (1997), Ashgate Dartmouth op 72, vn 3.

²⁸ Mackay A. Wayne, *Making and Enforcing School Rules in the Wake of the Charter of Rights*, Wuester T. & Nicholls A., eds, *The Canadian Charter of Rights and Freedoms and Education Law in B.C* (Vancouver: B.C School Trustees Association, (1986), op 73-79, 84-88. Sien ook. *Dickinson Gregory M and Mackay A. Wayne. Rights, Freedoms and the Educational System in Canada*. 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada op 293.

²⁹ Mackay A. Wayne, *Educational Law in Canada*. 1984. Emond Montgomery Publications Limited, op 222.

word vir doeleindes van gebruik of selfs die moontlike handeldryf daarin.³⁰ Hierdie metode van deursoeking op leerders laat egter verskeie vrae in die Kanadese grondwetlike konteks ontstaan.

Kan 'n leerder op artikel 8 van die Charter steun om nie aan 'n onredelike snuffelhond-deursoeking onderwerp te word nie of is hierdie reg net beskikbaar vir 'n persoon wat alreeds meerderjarigheid bereik het? In Kanada word 'n volwasse persoon geag te wees 'n persoon wat meerderjarig is, synde waar die ouerdom van 18 jaar of ouer bereik is.³¹ Alhoewel die ouerdom vir die bepaling meerderjarigheid verskil van een Kanadese provinsie tot 'n ander,³² word vermeld dat:

“However, no province in Canada has established its age of civil majority below the age of 18 years; therefore, the YOA³³ cut-off point on the 18th birthday becomes more consistant with society’s approach to differentiating between youth and adults under civil law.”³⁴

Dit word verder aangevoer dat die beginsels soos in *Hunter v Southam*³⁵ neergelê wel tot leerders uitgebrei kan word naamlik wat moet 'n 'wettige deursoeking' per se voorafgaan en wat behels die redelike en aanvaarde omstandighede vir die toepassing van die uitsondering op die reël sou 'n deursoeking wel sonder 'n lasbrief plaasvind. 'n In-diepte uitleg van die *ratio* in die appèlhof-beslissing van *R v A.M.*³⁶ kan as onweerlegbaar aanvaar word dat die trefwydte van artikel 8 van die Charter wel op 'n leerder in 'n Kanadese openbare skool toepassing vind. Dit behels in wese dat die grondwetlike regte waарoor 'everyone' beskik naamlik om nie aan 'n onredelike deursoeking en beslaglegging onderwerp te word nie, egter ook 'n leerder soos 'n volwasse persoon wat alreeds meerderjarigheid bereik het, toeval.

³⁰ *R v A.M.* 2008 SCC 19.

³¹ Hurlbert E.L et al *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms.* (1989) The University of Calgary Press op 113.

³² Mackay A. Wayne, *Educational Law in Canada.* 1984. Emond Montgomery Publications Limited op 174.

³³ Young Offenders Act SC 1980-81-82-83, c. 110.

³⁴ Hurlbert E.L et al. *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms.* (1989) The University of Calgary Press op 113.

³⁵ [1984] 2 S.C.R 145.

³⁶ 2008 SCC 19.

In hierdie hoofstuk sal regspraak en regsskrywers se kommentaar ten aansien van die vraagstuk of ‘n ‘snuffelhond-deursoeking’ wel op ‘n deursoeking binne die konteks van artikel 8 van die Charter neerkom, bespreek word.

Die ontleding van die uitspraak in *R v A.M*³⁷, soos saamgelees met die beslissing in *R v Kang-Brown*,³⁸ behels die neerlê van grondwetlike regsbeginsels om ‘n regmatige snuffelhond-deursoeking asook beslaglegging in die konteks van artikel 8 van die Canadian Charter of Rights and Freedoms uit te voer. Beide voormalde sake het op ‘n gekonsolideerde basis ten aansien van die grondwetlikheid van snuffelhond-deursoekings voor die Supreme Court of Canada gedien, alhoewel die algemene agtergrond tot hierdie sake wesenlik verskil. In *R v A.M*³⁹ was die fokus hoofsaaklik daarop gevestig om te bepaal watter grondwetlike vereistes moet aan voldoen word om ‘n snuffelhond deursoeking op ‘n leerder in ‘n Kanadese openbare skool uit te voer. In die saak van *R v Kang-Brown*⁴⁰ was daarop gekonsentreer of die algemene regsbasis vir die gebruik van snuffelhonde *per se* kragtens die gemenereg óf wetgewing geskied.⁴¹ Laastens sal ‘n kortlikse uiteensetting verskaf word waarom die inhoud tot hierdie hoofstuk vir die Suid Afrikaanse bespreking tot hierdie studie van belang is.

3.2 KOM DIE GEBRUIK VAN SNUFFELHONDE *PER SE* OP ‘N DEURSOEKING KAGTENS ARTIKEL 8 VAN DIE CHARTER NEER?

3.2.1 Inleidende opmerkings

Die sentrale fokuspunt van enige strafregstelsel met die fundamentele klem op wetstoepassing, is om die samelewing teen diegene wie se optrede ‘n bedreiging vir die handhawing van wet en orde in vele moontlike opsigte inhoud, te beskerm.⁴²

³⁷ 2008 SCC 19.

³⁸ 2008 SCC 18.

³⁹ Sien vn 37 *supra*.

⁴⁰ Sien vn 38 *supra*.

⁴¹ Hierdie saak het egter nie gehandel met die vraagstuk rondom die regte van leerders in Kanadese openbare skole nie.

⁴² Sharpe Robert J & Roach Kent, *The Charter of Rights and Freedoms*. 3rd ed. 2005. Irwin

Die teenwoordigheid by wyse van besit (*possession*⁴³) asook die handeldryf (*trafficking*)⁴⁴ van onwettige dwelmmiddels in Kanadese skole is 'n bron van groot kommer vir beide ouers en leerkragte.⁴⁵ Die Kanadese reg het egter ook 'n belangrike impak op die skool-omgewing gelaat.⁴⁶ Skole word hoofsaaklik op grond van wetgewing (insluitend van regulasies en beleid) en/of die gemenereg⁴⁷ gereguleer.⁴⁸ 'n Voorbeeld van wetgewende invloed kan in die toepassing van dissipline gevind word, aangesien dit 'n aspek is wat onlosmaaklik deel van die onderwys-omgewing is. Dit word wetlik⁴⁹ van leerkragte en ander administratiewe beampes in die Kanadese onderwys-mileu verwag om toe te sien dat dissipline en orde gehandhaaf word. Daar ontstaan dus 'n positiewe plig aan die kant van leerkragte en ander administratiewe beampes om sorgsaamheid rakende leerders se gesondheids asook veiligheidsbelange aan die dag te lê.⁵⁰ In *R. v. G (James Michael)*⁵¹ het die Ontario Court of Appeal bevind dat leerders is egter aan

Law op 234-235.

⁴³ Die omskrywing vir die term “*possession*” is in beide die Kanadese Narcotic Control Act RSC 1970, c. N-1 en Food and Drugs Act RSC 1970, c. F-24 is dieselfde as soos in artikel 3(4) van die Criminal Code gedefinieer naamlik: “*For the purposes of this Act, (a) a person has anything in possession when he has it in his personal possession or knowingly (i) has it in the actual possession or custody of another person, or (b) where one of two or more persons, with the knowledge and consent of the rest, has anything in his custody or possession, it shall be deemed to be in the custody and possession of each and all of them*”. Sien ook Mackay A. Wayne, *Educational Law in Canada*. 1984. Emond Montgomery Publications Limited op 211.

⁴⁴ Word kragtens artikel 2 van die Narcotic Control Act RSC 1970, c. N-1 as volg gedefinieer: ““*traffic*” means (a) to manufacture, sell, give, administer, transport, send, deliver or distribute, or (b) to offer to do anything mentioned in paragraph (a) otherwise than under the authority of this Act or the regulations”. Sien ook Mackay A. Wayne *Educational Law in Canada*. 1984. Emond Montgomery Publications Limited op 212.

⁴⁵ Mackay A. Wayne, *Educational Law in Canada*. 1984. Emond Montgomery Publications Limited op 211.

⁴⁶ Hurlbert E.L et al. *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. (1989) The University of Calgary Press op 2.

⁴⁷ Hurlbert et al beskryf die “gemenereg” as volg: “*The common law is much more than a mere accumulation of judicial decisions over time, usually referred to as case law. The common law is also referred to as unwritten law which is a misnomer as judicial decisions and precedents are systematically recorded and organised for reference.*” . Hurlbert E.L et al *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. (1989) The University of Calgary Press op 9.

⁴⁸ *Ibid* op 4. Sien ook Mackay A. Wayne, *Educational Law in Canada*. 1984. Emond Montgomery Publications Limited op 37.

⁴⁹ Education Act, RSNS, c. 81, soos gewysig, bepaal as volg:
“*S 236 requires a principal :*

(a) to maintain proper order and discipline in the school”.

⁵⁰ Hurlbert E.L et al, *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. (1989) The University of Calgary Press op 3. Sien ook Black-branch Jonathan L, *Rights and Realities*. (1997), Ashgate Dartmouth op 67.

⁵¹ [1986] 56 O.R. (2d) 705. Sien ook. Black-branch Jonathan L, *Rights and Realities*. (1997),

skoolowerhede se dissipline onderworpe op grond daarvan dat hulle skoolbywonende individue is. Een van die stappe wat oorweeg kan word vir doeleindes van misdaadvoorkoming en /of die beheer in Kanadese openbare skole is die proses van deursoeking van leerders en die beslaglegging op enige onwettige voorwerp, indien gevind tydens die proses na 'n ondersoek van 'n beoogde of gepleegde misdryf.⁵² Daar moet egter 'n opweging van belang wees naamlik aan die een kant die belang van die leerder as individu om nie aan onredelike deursoekings onderwerp te word nie en aan die ander kant die belang om die effektiewe toepassing van discipline asook wet en orde in openbare skole te bewerkstellig.⁵³ Die uitvoer van deursoekings word nie net tot leerkragte en ander administratiewe beampies beperk nie. Die aard van 'n bepaalde tipe deursoeking wat uitgevoer moet word noodsaak dikwels die polisie se teenwoordigheid.⁵⁴ Schmeiser *et al*⁵⁵ voer egter aan dat indien daar 'n deursoeking gedoen word vir die moontlike beslaglegging op bewyssmaterial ten aansien van misdadige optrede, moet die polisie se optrede ingeroep word. Die polisie maak onder bepaalde omstandighede, veral waar onwettige dwelmmiddels ter sprake kom, van snuffelhonde gebruik om hierdie tipe middels op te spoor en uit te wys vir beslaglegging vir doeleindes van misdaadvoorkoming.

Daar bestaan verskeie metodes⁵⁶ om 'n persoon te deursoek. Vir doeleindes van hierdie studie word slegs die metode te wete snuffelhond-deursoekings kortlikas volg ontleed en uiteengesit.

⁵² Ashgate Dartmouth, op 74.

⁵³ *Ibid* op 235.

⁵⁴ *Ibid*.

⁵⁵ Sien bespreking tot paragraaf 3.2.1 op 68 *supra*.

⁵⁶ Schmeiser *et al*, *Student Rights Under the Charter*. SASK.Law Rev.49 (1984-85) op 49.

⁵⁶ Daar kan tussen vier (4) tipes metodes van deursoekings in die Kanadese regstelsel vir die opspoor van onwettige dwelms in openbare skole onderskei word, naamlik: (1) deursoeking van 'n leerder se persoon en "strip searches"), (2) deursoeking van 'n leerder se persoonlike besittings, (3) deursoeking van sluitkaste ("locker searches") en (4) snuffelhond-deursoekings . Sien Mackay A. Wayne, *Educational Law in Canada*. 1984. Emond Montgomery Publications Limited op 219-222.

3.2.2 Die inhoudelike aard van snuffelhond-deursoekings

Kerr *et al*⁵⁷ wys daarop dat daar kan van ‘*behavioural science techniques*⁵⁸ gebruik gemaak word om honde op te lei ten einde die reuk van onwettige dwelms waar te neem. Dit is belangrik om te beklemtoon dat bepaalde reuke wat deur sekere stowwe soos onwettige dwelms deur die proses van emanasie vrygestel word, gevvolglik ‘n opgeleide hond in staat stel om die teenwoordigheid van sodanige dwelms aan te dui.⁵⁹ Hierdie proses van emanasie het tot gevolg dat dit bepaalde ‘*inligting*’ soos persoonlike data bevat wat vrygestel word wat óf fisies waarneembaar óf nie-fisies by wyse van reuke wel waarneembaar is.⁶⁰

Aangesien reuke wat deur sekere stowwe soos onwettige dwelms tydens die proses van emanasie vrygestel word, het die gebruik inveral Amerikaanse skole ontstaan om snuffelhonde te gebruik in ‘n poging om leerder se persoon en/of sluitkaste op die skoolterrein te deursoek om die teenwoordigheid van onwettige dwelms uit te wys.⁶¹ In die Amerikaanse onderwys-mileu het al hoe meer skool-beheerrade hul na snuffelhond-deursoekings gewend in ‘n poging om die teenwoordigheid van onwettige dwelmmiddels uit te wys.⁶² Hurlbert *et al*⁶³ wys pertinent daarop dat daar nie gedurende die ‘*pre-Charter*’ tydperk⁶⁴ in die Kanadese skool-sisteem met snuffelhond-deursoekings gehandel was nie.

⁵⁷ Kerr Ian en McGill Jena *Emanations, Snoopydogs and Reasonable Expectations of Privacy*. Criminal Law Quarterly. Vol 52 (3) Forthcoming 2007 op 394.

⁵⁸ In *R v. Tessling*, 2004 SCC 67, [2004] 3 S.C.R. 432 [Tessling] was die vaslegging van hitte-uitstralings deur tegnologiese toerusting as een van hierdie sogenaamde ‘*behavioural science techniques*’ gebruik om ondersteunende getuienis aangaande die teenwoordigheid van marijuana te bekom ten einde die basis vir die uitreik van ‘n lasbrief vir deursoeking daar te stel.

⁵⁹ Kerr Ian en McGill Jena *Emanations, Snoopydogs and Reasonable Expectations of Privacy*. Criminal Law Quarterly. Vol 52 (3) Forthcoming 2007 op 394.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ Valente William D, *Law in the Schools*, 4th ed. (1994) Merril Prenticè-Hall Inc. op 184.

⁶² *Doe v. Renfrow* 475 F. Supp. 102 (N.D. Ind. 1979); *Jones v. Latexo Independent School District* 499 F.Supp. (E.D.Tex.1980); *Horton v. Goose Creek Independent School District* 690 F.2d 470 (5th Cir.1982) I. PROCEDURAL AND FACTUAL BACKGROUND. *The Fourth Amendment: Searches of Students and Their Property*. Charles J. Russo op 1 – <http://www.blueskybroadcast.com/Clien/ASBOWOM/WOMDecember/pres/A1/DG18-Russo-Update-LawSpecEd2.pdf>. Sien ook Hurlbert E.L *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. et al. (1989) The University of Calgary Press op 98.

⁶³ Hurlbert E.L et al. *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. (1989) The University of Calgary Press op 110.

⁶⁴ Voormalde tydperk verwys na die periode voor die inwerkingtreding van die *Canadian Charter of Rights and Freedoms* van 1982.

Die regsvraag naamlik of die gebruik van snuffelhonde geag word 'n 'deursoeking' te wees, het intussen in die Amerikaanse⁶⁵ en Kanadese⁶⁶ reg na aanleiding van die direkte of indirekte ontwikkeling van privaatregtelike sfeer, vraagstukke in die fundamentele grondwetlike konteks laat ontstaan. Die aantal uiteenlopende regspraak soos in hierdie verband wat vervolgens in kort bespreek sal word, is egter aanduidend daarvan dat verskeie interpretasies aan hierdie regsvraag gekoppel word. Die antwoord op voormalde regsvraag naamlik die bepaling of die gebruik van 'n snuffelhond 'n deursoekingsmetode *per se* daarstel is van uiterste belang ten einde op grondwetlike beskerming⁶⁷ teen 'n onredelike deursoeking en beslegging te steun. Hurlbert *et al*⁶⁸ het aangedui dat die interpretasie van die Amerikaanse saak, *Doe v. Renfrow*⁶⁹ en die feite⁷⁰ daartoe 'n belangrike riglyn vir Kanadese regspraak kan dien op die aspek of die gebruik van 'n snuffelhond *per se* 'n deursoeking daarstel. Regspraak wat na die *Doe v. Renfrow*-beslissing⁷¹ gerapporteer is vervul egter 'n deurslaggewende rol oor die standpunt op hierdie aspek. In *Doe v. Renfrow*⁷² het die hof eerstens bevind dat 'n snuffelhond-deursoeking van 'n leerder se persoon nie 'n deursoeking *per se* daarstel nie omdat leerders in die skool-mileu oor 'n

⁶⁵ Amerikaanse reg: *Doe v. Renfrow* 475 F. Supp. 102 (N.D. Ind. 1979); *Jones v. Latexo Independent School District* t499 F.Supp. (E.D.Tex.1980) *Horton v. Goose Creek Independent School District* 690 F.2d 470 (5th Cir.1982).

⁶⁶ Kanadese reg: *Kang-Brown* 2008 SCC 18; *R v A.M* 2008 SCC 19.

⁶⁷ Kragtens artikel 8 van die Canadian Charter of Rights and Freedoms, 1982.

⁶⁸ Hurlbert E.L *et al.* *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms.* (1989) The University of Calgary Press op 105.

⁶⁹ 475 F. Supp. 102 (N.D. Ind. 1979).

⁷⁰ In *Doe v. Renfro* was 'n sogenaamde '*random dragnet*' snuffelhond-deursoeking sonder 'n wettige lasbrief op die leerders instede van 'n individuele deursoeking op grond van die bestaan van 'n redelike vermoede by die betrokke skool uitgevoer. Die snuffelhond het 'n '*positiewe reaksie*' ten aansien van sewentien leerders getoon by wie onwettige dwelms wel gevind was. Die snuffelhond het met die deursoeking van die applikant besondere '*aandag gevestig*' op die leerder se skoolklere met die gevolg dat sy aan 'n sogenaamde '*strip search*' onderwerp was deurdat sy haar kledingstukke vir doeleindes hiervan moes verwyder. Voormalde deursoeking het egter geen teenwoordigheid of besit van enige onwettige dwelms opgelewer nie. Die verklaarbare rede vir die snuffel-hond se optrede was daaraan toegeskryf dat die applikant het voor sy na die skool vertrek het, met haar hondjie gespeel het wat '*op hitte*' was en dat hierdie hormonale emanasie tot die snuffelhond se reaksie aanleiding gegee het. Die leerders was daarna opdrag gegee om hulle sakke op hul skoolbanke uit te pak vir deursoeking om die besit van onwettige dwelms te bepaal. Die applikant het die hof genader om die snuffelhond-deursoeking ongrondwetlik te verklaar, of in die alternatief dat daar in die proses op haar regte inbreuk gemaak was. Die hof het verder bevind dat die uitpak van leerders se sakke wel op deursoeking neergekom het.

⁷¹ 475 F. Supp. 102 (N.D. Ind. 1979).

⁷² *Ibid.*

verminderde verwagting tot privaatheid beskik. Hierdie siening was deur 'n aantal regsskrywers⁷³ sterk gekritiseer.⁷⁴ In *Jones v. Latexo Independent School District*,⁷⁵ en *Horton v. Goose Creek Independent School District*⁷⁶ het die onderskeie howe egter van die gevolgtrekking waartoe in *Doe v. Renfrow*⁷⁷ gekom, afgewyk deur te bevind dat as van snuffelhonde in skole gebruik gemaak word om die teenwoordigheid of besit van onwettige dwelms uit te wys, daar wel 'n deursoeking kragtens die Fourth Amendment plaasvind. In *Jones v. Latexo Independent School District*⁷⁸ was snuffelhonde aangewend gewees om leerders se persoon vir onwettige dwelms te deursoek. Die hof het in *Horton v. Goose Creek Independent School District* bevind dat alhoewel die skool-omgewing 'n faktor is wat oorweging genoodsaak het, was bevind dat hierdie deursoeking van leerders weens die volgende gekombineerde faktore onredelik was:

*"[T]he absence of individual suspicion, the use of large animals trained to attack, the detection of odors outside the range of the human sense of smell, and the intrusiveness of a search of the students' persons combined to convince the judge that the sniffing of the students was not reasonable."*⁷⁹

Die siening in *Jones v. Latexo Independent School District*⁸⁰ was deur die hof in die aangeleentheid van *Horton v. Goose Creek Independent School District*⁸¹ gedeel waar 'n leerder ook aan 'n deursoeking deur 'n snuffelhond onderwerp was. Die hof het die *ratio* tot hierdie vraagstuk as volg opgesom:

*"On the basis of our examination of the record which indicates the degree of personal intrusiveness involved in this type of activity, we hold that the sniffing by dogs of students' person in the manner involved in this case is a search within the purview of the fourth amendment."*⁸²

⁷³ Sniffing for Drugs in the Classroom-Perspectives on Fourth Amendment Scope. Gardner, 74 Nw.U.L.Rev.803(1980); The Constitutionality of Canine Searches in the Classroom (Outeur nie vermeld) 71 J.Crim.L & Criminology 39 (1980); Search and Seizure in Public Schools: Are our Children's Rights Going to the Dogs? (Outeur nie vermeld) 24 St.Louis U.L.J 119, 131-33 (1979).

⁷⁴ *Horton v. Goose Creek Independent School District* 690 F.2d 470 (5th Cir.1982) op para. 23.

⁷⁵ 499 F.Supp. (E.D.Tex.1980).

⁷⁶ 690 F.2d 470 (5th Cir.1982).

⁷⁷ 475 F. Supp. 102 (N.D. Ind. 1979).

⁷⁸ Sien vn 75 *supra*.

⁷⁹ 690 F.2d 470 (5th Cir.1982); II. THE CONSTITUTIONALITY OF THE DOG SNIFFING.

⁸⁰ 499 F.Supp. (E.D.Tex.1980).

⁸¹ Sien vn 79 *supra*.

⁸² 690 F.2d 470 (5th Cir.1982) op para 30.

By inagneming van die voormalde regspraak blyk dit dus dat die aspek aangaande snuffelhond-deursoekings in die Amerikaanse konteks die gaping vir verskeieregsargumente ooplaat aangesien nog geen finaliteit hieroor in die federale howe bereik is wat as gesag kan dien nie.⁸³⁸⁴ Die toenemende gebruik van snuffelhonde in die Kanadese konteks het egter die vraag laat ontstaan of hierdie optrede binne die bestek van artikel 8 van die Charter tuisgebring kan word vir die beskerming teen 'n onredelike deursoeking en beslaglegging.⁸⁵ Dit was dus noodsaaklik vir grondwetlike beskerming om uitsluiting op hierdie aspek te kry. Kerr *et al*⁸⁶ wys daarop dat die Kanadese howe wel uiteenlopende beslissings op hierdie regsvraag gelewer het. In verskeie sake⁸⁷ is daar bevind dat die gebruik van snuffelhonde sonder 'n

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ Op 5 November 2003 het 'n snuffelhond deursoeking by die Stratford High School in Goose Creek, South Carolina in die Verenigde State van Amerika plaasgevind. Die deursoeking gelei deur die polisie op die inisiatief van die skoolhoof, is deur die betrokke skool se kameras op film vasgelê. Dit het onder andere gewys hoe vasgeboeide leerders op die grond lê, met polisiewapens op hulle gerig terwyl die snuffelhonde aangewend was om hulle skooltasse / en of persoonlike sakke vir onwettige dwelmmiddels te deursoek. Die deursoeking op ongeveer 150 leerders uitgevoer, was gebaseer op grond van 'n redelike vermoede deur die skoolhoof dat 'n bepaalde leerder in marijuana handel dryf. Die betrokke leerder was die dag van die deursoeking afwesig gewees. Die deursoeking het geen onwettige dwelmmiddels opgelewer nie. Geen lasbrief was vir hierdie bepaalde optrede deur die polisie bekom nie. As gevolg van die voormalde optrede was 'n klaskaksie ingestel deur die leerders se regsvteenwoordigers asook die American Civil Liberties Union (hierna verwys as die "ACLU") regsaksie namens die leerders teen die skoolbeamptes asook die polisie ingestel op grond van laasgenoemde wat die leerders se Fourth Amendment regte geskend het deur die onredelikheid van die deursoeking uitgevoer op 5 November 2003. Die Federale Hof het bevind dat waar 'n lasbrief afwesig is, moet daar óf *probable cause* óf vrywillige toestemming wees om 'n deursoeking uit te voer. Die verweerde het 'n skikkingssooreenkoms van ongeveer \$1.6 miljoen Amerikaanse dollar aan die verweerde gebied in ruil vir vergoeding weens die onredelike deursoeking op hulle as eisers uitgevoer. Op 10 Julie 2006 het die Federale Hof die terme van die skikkingssooreenkoms vir aanbieding goedgekeur. Judge P.M Duffy het as volg opgemerk:

"You must conduct drug searches according to the U.S. Constitution. This settlement and this class-action lawsuit is notice to police officers and school officials across the nation that students don't shed their constitutional rights merely by entering a schoolhouse door.

"Hierdie skikkingssooreenkoms word beskou as 'n waterskeiding maatstaf wat tot gevolg het dat die slagoffers South Carolina dwelmdeursoeking die enigste leerders in die Verenigde State van Amerika maak wat volledige vryheid en beskerming geniet teen ongrondwetlike deursoekings en beslagleggings in skole uitgevoer. Dit is onduidelik of hierdie regsvposisie in meerder Amerikaanse State geld. Sien <http://www.aclu.org/drugpolicy/youth/26123prs20060711.html>, soos op 2009/01/04 besoek. Die skikkingssooreenkoms se terme kan na-gaan word op <http://www.aclu.org/drugpolicy/youth/24952lg120060407.html>.

⁸⁵ *Factum of the Intervener*: Canadian Civil Liberties Association. In the Supreme Court of Canada in Court File No: 31496 (R. v. A.M.) and Court File No: 31598 (Kang-Brown v. R.) op 2, para. 7. Sien ook Ian Kerr en Jena McGill Emanations, Snoopdogs and Reasonable Expectations of Privacy. Criminal Law Quarterly. Vol 52 (3) Forthcoming 2007 op 398.

⁸⁶ Emanations, Snoopdogs and Reasonable Expectations of Privacy. Ian Kerr en Jena McGill. Criminal Law Quarterly. Vol 52 (3) Forthcoming 2007 op 398.

⁸⁷ *R. v. Hoang*, 2000 ABPC 200, 284A.R. 201; *R v. Mercer*, 2004 ABPC 94, 362 A.R. 136; *R*

wettige lasbrief egter nie op 'n deursoeking *per se* neerkom nie. Hierdie gedeelde siening deur die howe word egter skerp gekritiseer. Die basis vir Kerr et al⁸⁸ se kritiek kan daarin gevind word dat die howe het *R. v. Tessling*⁸⁹ se regsbeginsels,⁹⁰ ten aansien van sogenaamde *Forward Looking Infrared*-tegnologie (FLIR) om die moontlike teenwoordigheid van onwettige dwelms vas te stel, verkeerd geïnterpreteer deur op grond daarvan te bevind het dat die gebruik van snuffelhonde sonder 'n wettige lasbrief egter analoog met voormalde tegnologie is en dus nie op 'n deursoeking *per se* neerkom nie. Kanadese howe het egter ook beslissings⁹¹ uitgebring waarin bevind was dat die gebruik van snuffelhonde sonder 'n wettige lasbrief inderdaad op 'n deursoeking neergekom het.

In *R. v. Evans*⁹² was snuffelhonde na 'n woonhuis geneem en as deel van die ondersoek aangewend om die teenwoordigheid van bepaalde reuke aan te du. Die hof het bevind dat 'n sogenaamde "olfactory search" wat uitgevoer was, dienooreenkomsdig op 'n deursoeking neergekom het. In die saak van *R. v. Lam*⁹³ was laasgenoemde se sluitkas by 'n bus depot ook aan 'n snuffelhond-deursoeking in die afwesigheid van 'n lasbrief onderwerp. Die Alberta Court of Appeal het bevind dat hierdie optrede met snuffelhonde wel op 'n deursoeking neergekom het en dit verder as 'n onwettige deursoeking verklaar. Die Supreme Court of Canada was in die gekonsolideerde sake van *R v Kang-Brown*⁹⁴ en *R v A.M*⁹⁵ op appèl genader om as hoogste hof in Kanada finaal te beslis of die gebruik van snuffelhonde *per se* op deursoeking neerkom. Die sake was gekonsolideer aangesien die regsvrae in wese ooreenstem deurdat in beide hierdie onderskeie aangeleenthede die polisie in die afwesigheid van wettige lasbriewe 'n snuffelhond-deursoeking op die

⁸⁸ *v. Davies* 2005, BCPC 11; *R v. Peardon*, 2005 BCPC117; [2005] B.C.W.L.D. 4415.
Kerr Ian en McGill Jena, *Emanations, Snoopdogs and Reasonable Expectations of Privacy*. Criminal Law Quarterly. Vol 52 (3) Forthcoming 2007 op 398.

⁸⁹ [2004] 3 S.C.R. 432.

⁹⁰ Hierdie saak het nie op snuffelhonde of emanasiereuke betrekking gevind nie, maar op die gebruik van tegnologie om die uitreik van 'n wettige lasbrief te ondersteun dat daar 'n redelike vermoede bestaan dat marijuana in die kelderverdieping van *Tessling* se huis gekweek was.

⁹¹ *R. v. Wong*, 2005 BCPC24, [2005] B.C.W.L.D. 2500; *R. v. Donovan*, [1992] N.W.T.R. 75; *R. v. Dinh* (2003), 330 SCC 30, 2003 ABCA 201; *R. v. Buhay*, 2003 SCC 30, [2003] 1 S.C.R. 631.

⁹² [1996] 1 S.C.R. 8.

⁹³ (2003), 178 C.C.C. (3d). 59 (Alta. Ct.App.).

⁹⁴ 2008 SCC 18.

⁹⁵ 2008 SCC 19.

appellant⁹⁶ en respondent⁹⁷ uitgevoer het. Dit verdien melding dat voormalde deursoekings met snuffelhonde het op verskillende datums op verskillende persele plaasgevind. In *Kang-Brown*⁹⁸ was die snuffelhonde deur die polisie by 'n bus *depot* gebruik, terwyl in *R v A.M.*⁹⁹ het dit op die perseel van St. Patrick's High School, waar die respondent 'n leerder was, plaasgevind.

In aanloop tot die appèlverhoor het die Canadian Civil Liberties Association in die hoedanigheid as '*intervener*'¹⁰⁰ dit aan die Supreme Court of Canada uitgewys dat 'n beslissing aangaande die aspek naamlik of die gebruik van 'n snuffelhond wel op 'n deursoeking neerkom, een van die sleutelfaktore tot die appèl uitmaak en gevvolglik van kritieke belang is.¹⁰¹ In *Kang-Brown*¹⁰² is beslis dat 'n snuffelhond-deursoeking wel kragtens artikel 8 van die Charter op 'n '*deursoeking*' neerkom.

3.3 DIE SUPREME COURT OF CANADA SE BESLISSING IN *R v A.M.*:¹⁰³ GRONDWETLIKHEID VAN SNUFFELHOND-DEURSOEKINGS IN KANADESE OPENBARE SKOLE:

3.3.1 Feite van saak

Die prinsipaal van St. Patrick's High School¹⁰⁴ het 'n ope uitnodiging aan die plaaslike polisie gerig om die voormalde skool te besoek en dienooreenkomsdig leerders en/of hul persoonlike besittings met snuffelhonde

⁹⁶ In Saaknommer 31598 op appèl voor die Supreme Court of Canada.

⁹⁷ In Saaknommer 31496 op appèl voor die Supreme Court of Canada.

⁹⁸ 2008 SCC 18.

⁹⁹ 2008 SCC 19.

¹⁰⁰ In *Hoffmann v South African Airways* 2001 (1) SA 1 (CC) op para 63 is die begrip '*intervening party*' in die Suid Afrikaanse konteks as volg beskryf: "...an intervening party, who has a direct interest in the outcome of the litigation and is therefore permitted to participate as a party to the matter....". Voormalde begrip is verskillend van 'n *amicus curiae*, of te wel "n vriend van die hof" wat in *Hoffmann supra* op para 63 as volg beskryf word: "An *amicus curiae* assists the court by furnishing information or argument regarding questions of law or fact. An *amicus* is not a party to litigation, but believes that the court's decision may affect its interest..." Currie et al dui aan dat reël 10 van die Konstitusionele Hof reëls maak daarvoor voorsiening dat indien 'n party 'n belang het in 'n saak wat voor die hof dien en nie 'n party voor die hof is nie, gemagtig word om as *amicus curiae* tot die saak toe te tree - *Bill of Rights Handbook*, Currie & De Waal, 5th ed, (2005) op 136.

¹⁰¹ *Factum of the Intervener*: Canadian Civil Liberties Association. In the Supreme Court of Canada in Court File No: 31496 (R. v. A.M.) and Court File No: 31598 (*Kang-Brown v R.*) op 4, para. 15, en op 9, paras. 37-44.

¹⁰² 2008 SCC 18 op para. 26.

¹⁰³ 2008 SCC 19.

¹⁰⁴ Te Sarnia, in die Ontario provinsie van Kanada geleë.

vir die besit van onwettige dwelmmiddels te deursoek. Op 7 November 2002 het drie (3) polisiebeamptes met snuffelhonde die skool besoek en toestemming van die prinsipaal verlang om 'n deursoeking uit te voer. Die betrokke snuffelhond was opgelei om bepaalde onwettige dwelmmiddels uit te snuffel.¹⁰⁵ Dit verdien melding dat nog die prinsipaal¹⁰⁶ nog die polisiebeamptes¹⁰⁷ op daardie betrokke tydstip oor inligting beskik het dat onwettige dwelmmiddels moontlik op die skoolperseel teenwoordig was. Daar het gevvolglik, weens voormalde omstandighede, geen redelike vermoede bestaan om 'n deursoeking uit te voer nie. Die polisie het beheer oor die deursoekingsproses oorgeneem en die leerders is beveel om in die klaskamer waar hulle hulself bevind het, te bly en dit nie te verlaat nie. Die deursoeking is na die skool se gimnasiumsaal uitgebrei. Geen leerders was in die betrokke vertrek nie, maar daar het sogenaamde "backpacks" teen die muur gelê wat aan sekere leerders behoort het. Die snuffelhond het die 'backpack' wat aan leerder A.M. behoort het gevind en een van die polisiebeamptes het die sak deursoek en dit het sekere onwettige dwelmmiddels¹⁰⁸ opgelewer. A.M was gevvolglik gearresteer en aangekla vir die besit van marijuana vir doeleindes van handel dryf daarmee asook die besit van psilocybin.

Die Ontario Youth Justice Court het bevind dat A.M was aan 'n onredelike deursoeking onderhewig gestel, daar was inbreuk gemaak op artikel 8¹⁰⁹ van die Charter en gevvolglik was A.M onskuldig bevind en ontslaan. Die Ontario Court of Appeal het in die Crown (as appellant) se appèl teen A.M onskuldigbevinding beslis dat dat 'n ewekansige (*random*) deursoeking sonder 'n lasbrief nie kragtens die Criminal law of onderwys wetgewing gemagtig was nie en dus 'n ernstige inbreukmaking op die Charter daargestel het. Die appèl is van die hand gewys en die Crown het weereens geappelleer – hierdie keer na die Supreme Court of Canada.

¹⁰⁵ "heroin, marijuana, hashish, crack cocaine and cocaine". Sien 2008 SCC 19 op para 22.

¹⁰⁶ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para 19.

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ "...five bags of marijuana, a tin box containing further five bags of marijuana, a bag containing approximately ten magic mushrooms (psilocybin), a bag containing a pipe, a lighter, rolling papers and a roach clip". Sien 2008 SCC 19 op para 22.

¹⁰⁹ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B states the following:

"8. Search or seizure. – Everyone has the right to be secure against unreasonable search or seizure".

3.3.2 Regsvrae voor die Supreme Court of Canada vir beslissing

3.3.2.1 Kom die gebruikmaking van snuffelhond op 'n deursoekings kragtens artikel 8 van die Charter neer?

Die polisiebeamtes wat die deursoeking uitgevoer het, het die hof *a quo* meegelede dat daar slegs met een doelwit na die betrokke skool gegaan was naamlik om 'n "random search"vir die opspoor van onwettige dwelms uit te voer.¹¹⁰ Die snuffelhond was egter saamgeneem om die deursoeking meer effektief te maak.¹¹¹ Die deursoeking was meer effektief gemaak deurdat die polisiebeampte in die 'backpack' se bedekkende material kon 'insien' deur die gebruikmaking van 'n snuffelhond wat daartoe opgelei is om bepaalde reuk afkomend daaruit as 'n onwettige dwelm te kan identifiseer.¹¹² Die snuffelhond se reaksie gee daartoe aanleiding dat die polisiebeampte die 'backpack' deursoek het.¹¹³ Die Supreme Court of Canada het op appèl die hof *a quo* se bevinding bevestig en gevolglik beklemtoon dat uit 'n emperiese perspektief het die gebruikmaking van 'n snuffelhond wel op 'n deursoeking kragtens artikel 8 van die Charter neergekom.¹¹⁴

Die bevinding in *R v A.M*¹¹⁵ dien gevolglik as gesag dat 'n snuffelhond-deursoeking gevolglik 'n metode is wat aangewend kan word om die teenwoordigheid en/of die besit van onwettige dwelms in Kanadese openbare skole aan te dui.¹¹⁶

3.3.2.2. Geskied snuffelhond-deursoekings kragtens die gemenereg of wetgewing?

Die vraag was geopper of die snuffelhond-deursoeking van A.M. se 'backpack' kragtens wetgewing of die gemenereg geskied het. Een van die aspekte waaraan oorweging geskenk moet word is om te bepaal of 'n

¹¹⁰ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para.75.

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² *Ibid* op para. 67.

¹¹³ *Ibid* op para 22.

¹¹⁴ *Ibid* op para.119

¹¹⁵ 2008 SCC 19.

¹¹⁶ *Ibid* op para.91.

deursoeking redelik is. In hierdie opsig het die hof as volg na Lamer J se opmerking in *R v. Collins*¹¹⁷ verwys:¹¹⁸

"A search will be reasonable if it is authorized by law, if the law itself is reasonable and if the manner in which the search was carried out is reasonable".

Die hof het na die beslissing van *R. v. Kang-Brown*¹¹⁹ verwys waarin Paperny J.A dit bevraagteken het of snuffelhond-deursoekings as “authorized by the law” beskou kan word. In Kanada maak snuffelhonde al meer as die afgelope 30 jaar as deel van die polisie se gebruiksmetodes uit.¹²⁰ Die hof se opmerking dat die howe se taak vergemaklik sou gewees het indien die Kanadese Parlement vir die statutêre regulering vir die behoorlike gebruik van snuffelhonde voorsiening gemaak het, is aanduidend daarvan dat hierdie optrede binne die bestek van die gemenereg ressorteer.¹²¹ In *R. v. Kang-Brown*¹²² was aangevoer dat een van die redes deur die Ontario Court of Appeal in *R. v. A.M.*¹²³ verskaf om die deursoeking van die skoolperseel tersyde te stel, was in wese daarop gebaseer dat die snuffelhond-deursoeking nie deur die “*criminal law or by the Education Act or subsidiary school policies*¹²⁴” gemagtig was nie. Die Canadian Civil Liberties Association (C.C.L.A) het in die tussentredende hoedanigheid in die appèl tot die Supreme Court of Canada na Policy 310 van die St. Clair District School Board verwys. Dit stel die prosedure vir die beslaglegging van dwelmmiddels daar naamlik dat enige leerder wat van die besit van dwelms verdink word moet óf na die prinsipaal geneem óf aan hom/haar gerapporteer word. Die voormalde beleidsdokument meld die volgende:

*"[t]he principal should ask for the student's cooperation in emptying pockets, purses and knapsacks, etc. Police involvements should be used only when necessary, or if the well-being of the student is at risk".*¹²⁵

¹¹⁷ [1987] 1 S.C.R.

¹¹⁸ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para 41.

¹¹⁹ 2008 SCC 18 op para. 26.

¹²⁰ *Ibid* op para. 21.

¹²¹ *Ibid* op para. 14.

¹²² 2008 SCC 18.

¹²³ 2008 SCC 19.

¹²⁴ 2008 SCC 18 op para. 4. Sien *R. v. A.M.* 2008 SCC 19 op para. 41 vir direkte aanhaling.

¹²⁵ *Factum of the Intervener: Canadian Civil Liberties Assosiation. In the Supreme Court of Canada in Court File No: 31496 (R. v. A.M.) and Court File No: 31598 (Kang-Brown v. R.)* op 5, para 20. *St. Clair Catholic District School Board Policies and Procedures Section 3:*

Hierdie beleid stipuleer dit duidelik dat polisiebetrokkenheid slegs aangewend word wanneer die leerder se welstand sodanige optrede noodsaak. Omdat die polisiebeamptes egter op grond van hul gemeenregtelike bevoegdheid 'n snuffelhond-deursoeking uitgevoer het, het hul optrede op daardie basis die beleid soos deur die skoolbeheerraad bepaal, oortree. In *R. v. A.M*¹²⁶ was hierdie siening ondersteun deurdat dit verder uitgewys is dat voormalde nie vir deursoekings sonder lasbriewe voorsiening maak nie. Verder is die mening uitgespreek dat sodra polisiebeamptes van snuffelhonde gebruik maak dan word daar dienooreenkomsdig binne die bevoegdhede van die gemenereg opgetree. Die was gevvolglik die Supreme Court of Canada se bevinding dat die gemeenregtelike gebruik van snuffelhonde by St. Patrick's High School nie kragtens wetgewing, die strafreg of skoolbeleid plaasbevind het nie en dus as een van die faktore tot 'n onredelike deursoeking op leerders in 'n openbare skool bygedra het.

3.3.2.3 Kanadese leerders se redelike verwagting op privaatheid tydens deursoekings vir die besit van onwettige dwelmmiddels

In watter mate is artikel 8¹²⁷ van die Charter relevant tot die reg op privaatheid? In *Hunter v Southam Inc.*¹²⁸ is daar verwys na die hof *a quo* se siening naamlik dat artikel 8 van die Charter handel met die een aspek wat as die reg op privaatheid verstaan word, wat daarop neerkom dat 'n landburger beskerm word teen die inbreukmaking op die redelike verwagting op privaatheid in 'n oop en demokratiese samelewing in Kanada. Die strekking van artikel 8 van die Charter is daarop ingestel om slegs 'persone' en nie 'plekke' te beskerm teen 'n onredelike deursoeking en dat 'n persoon gevvolglik nie van sy/haar redelike verwagting ten aansien van die privaatheid van persoonlike items wat met hulle saamgedra word, afstand doen sodra hulle hul wonings verlaat nie. Na aanleiding van voormalde beskik 'n leerder in 'n Kanadese openbare skool oor 'n redelike verwagting op privaatheid

Students; Policy 3.10, op 3-7.

¹²⁶ 2008 SCC 19 op para. 41.

¹²⁷ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B.

¹²⁸ [1984] 2 S.C.R 145 op 156.

tydens deursoekings vir die besit van onwettige dwelmmiddels en kan sodanige optrede/handeling neerkom op die skending van 'n leerder se reg op privaatheid?

In *R v A.M*¹²⁹ het die verbandhoudende aspekte van die grondwetlike beskerming van 'n leerder se privaatheid en die redelike verwagting op privaatheid, deel van die hof se ontleding uitgemaak in die beslissing aangaande die grondwetlikheid van 'n snuffelhond-deursoeking soos uitgevoer. Daar is eerstens na die belangrikheid van die beslissing in *R v. M (M.R)*¹³⁰ verwys op die aspek aangaande 'n leerder se redelike verwagting op privaatheid in openbare *skole*. In laasgenoemde saak is daar vermeld dat die redelike verwagting op privaatheid moet in die totaliteit van al die omstandigheidsfaktore oorweeg en bepaal word.¹³¹ Hierdie faktore kan by 'n deursoeking die volgende behels:¹³² óf eienaarskap óf beheer óf besit van die eiendom en plek; die teenwoordigheid of afwesigheid van beskuldigde ten tyde van deursoeking; geskiedenis van die eiendom of item; 'n subjektiewe verwagting op privaatheid¹³³ en die objektiewe redelikheid van sodanige verwagting.¹³⁴ Die vraag was geopper of leerders in skole wel oor 'n redelike verwagting op privaatheid beskik aangaande sy óf haar persoon en/óf wat aan sy/haar persoon gedra word.¹³⁵ Die hof het pertinent daarop gewys dat dit nie noodwendig beteken omdat 'n leerder by 'n skool teenwoordig is dat 'n verwagting op privaatheid onredelik is nie. 'n Redelike verwagting op privaatheid , ten minste aangaande 'n leerder se persoon, is gevvolglik op appèl in die Supreme Court of Canada bevestig.¹³⁶ 'n Belangrike aspek was egter uitgewys naamlik die vermindering van die verwagting op privaatheid.

¹²⁹ 2008 SCC 19.

¹³⁰ [1998] 3 S.C.R 393. Inligting was aan die vise-prinsipaal van die betrokke skool oorgedra dat die dertien jarige appellant *M (M.R)* in besit van 'n onwettige dwelm was wat hy na bewering beoog het om by 'n skoolfunksie, op die skoolperseel gehou, te verkoop. Appellant *M(M.R)* was na die vise-prinsipaal se kantoor ontbied waar hy deur laasgenoemde persoon deursoek was en in die proses was daar op 'n versteekte sellofaan-sak wat marijuana bevat het, beslag gelê.

¹³¹ [1998] 3 S.C.R 393 op para. 31. Sien ook *R. v. Wong*, [1990] 3 S.C.R. 36, op 62; *R. v. Edwards*, [1996] 1S.C.R. 128.

¹³² [1998] 3 S.C.R 393 op para. 31

¹³³ Sien bespreking tot hierdie begrip in Hoofstuk 2, para. 2.4.2 op 51-54.

¹³⁴ *Ibid* op 53.

¹³⁵ [1998] 3 S.C.R 393 op para. 32.

¹³⁶ *Ibid* op para. 32.

Deurdat leerders hulself in 'n skool-milieu bevind lei daar toe dat hierdie verwagting minder is as wat in ander omstandighede sal geld. Die handhawing van dissipline, wet en orde vir 'n veilige skool-omgewing is as rede vir hierdie bevinding verskaf.

In *R v A.M* was die hof egter nie gekonfronteer met die regsvraag aangaande die deursoeking van 'n leerder se persoon nie, maar wel met 'n deursoeking van 'n sogenaamde 'backpack' in die skool se gymnasiumsaal deur polisie snuffelhonde wat in die afwesigheid van die respondent (A.M.) plaasgevind het.¹³⁷ Die appellant (Crown) het egter aangevoer dat daar weinige aspekte van privaatheid is wat vir die leerder na vore tree om daarop aan te dring en het in hierdie opsig na verskeie Amerikaanse regsspraak¹³⁸ ter ondersteuning van hierdie standpunt verwys.¹³⁹ Vir doeleindes van die appellant se argument dat die minimum inbreukmaking van privaatheid op die spel is¹⁴⁰, moet die volgende faktore¹⁴¹ in ag geneem word: (1) dat die objek van die deursoeking 'n 'backpack' is; (2) die deursoeking vind by 'n bepaalde plek te wete die skoolperseel plaas; (3) en die deursoeking word vir 'n beperkte doel naamlik om die teenwoordigheid van dwelmmiddels aan te dui, uitgevoer.

Die hof was dienooreenkomsdig deur die appellant (Crown) versoek om die volgenende regsvraag te ontleed naamlik: "what degree of privacy can students reasonably expect in their backpacks"?"¹⁴² Die hof het vermeld dat aktetasse, reistasse, beursies en 'backpacks' - meestal bestaande uit persoonlike items - deel uitmaak van leerders asook 'n breë spektrum reisigers se daaglike 'reislewensstyl'.¹⁴³ Dit was aangevoer dat reisende besigheidspersone allermens tevrede daarmee sal wees dat die objek waarin hul persoonlike besittings mee vervoer word, hetsy tydens die gebruik maak van publieke vervoer óf hysers in kantoorblokke, ewekansig (*random*) sonder enige redelike vermoede aan polisie snuffelhond-deursoekings onderwerp

¹³⁷ *R v A.M* 2008 SCC 19 op 45.

¹³⁸ *United States v. Place*, 462 U.S. 696 (1983); *United States v. Jacobsen*, 466 U.S. 109 (1984); *Illinois v. Caballes*, 543 U.S. 405 (2005).

¹³⁹ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para 56.

¹⁴⁰ *Ibid* op para 51.

¹⁴¹ *Ibid* op para 51 en 72.

¹⁴² *Ibid* op para 60.

¹⁴³ 2008 SCC 19 op para 62.

word.¹⁴⁴ Die belangrike rol wat ‘backpacks’ in studente se daaglikse handel-en-wandel vervul, het daar toe tot gevolg dat ‘backpacks’ objektief gesien wel ‘n mate van privaatheid veronderstel en dus so ‘n siening regverdig.¹⁴⁵ Dit was beklemtoon dat leerders oor ‘n minimale verwagting op privaatheid beskik waar ouers hul ‘backpacks’ deursoek, maar dat daar redelikerwys ‘n verwagting bestaan ten aansien van voormalde ‘backpacks’ in die geval waar dit weens spekulatiewe gronde deur die polisie oopgemaak word vir ‘n ewekansige (*random*) deursoeking. Binnie R het dit uitgewys dat leerders se verwagting in hierdie opsig redelik is en so deur die samelewing ondersteun moet word.¹⁴⁶

Die appellant het verder aangevoer dat leerders oor ‘n verminderde verwagting op privaatheid beskik¹⁴⁷ en kan gevoglik aan suspisieloze deursoekings onderwerp word op grond van die volgende drie (3) standpunte naamlik: eerstens, leerders is daarvan bewus dat die skool-mileu word aan streng regulering en toesighouding onderwerp; tweedens, daar is geen privaatheidsbelang ten aansien van spesifieke ‘backpacks’ wat in die openbare sfeer ingebring word nie; en laastens, daar bestaan nie ‘n grondwetlike privaatheidsbelang ten opsigte van onwettige dwelmmiddels nie.¹⁴⁸ Die hof het die appellant se aanbevelings ontleed en as volg daarop bevind: eerstens, soos in *R v. M (M.R)*¹⁴⁹ word bevind dat leerders oor ‘n verminderde verwagting op privaatheid beskik, maar sodanige reg bestaan wel en was nie deur respondent (A.M.) geabandoneer waar hy sy ‘backpack’ in die gimnasiumsaal gelaat het nie.¹⁵⁰ Daar was verwys na *R. v. Buhay*,¹⁵¹ waarin die hof ‘n analog getrek het tussen voormalde saak se omstandighede¹⁵² en

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para 63.

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ *Ibid* op para 64.

¹⁴⁸ *Ibid.*

¹⁴⁹ [1998] 3 S.C.R 393.

¹⁵⁰ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para 65.

¹⁵¹ [2003] 1 S.C.R. 631, 2003 SCC 30.

¹⁵² Buhay het sy reistas in ‘n sluitkas, waarvoor hy betaal het en die sleutel in sy besit was, by ‘n bushalte gelaat. Die Supreme Court of Canada het op appèl bevind dat dat hy nie sy privaatheidsregte onder hierdie omstandighede geabandoneer het nie - [2003] 1 S.C.R. 631, 2003 SCC 30. Sien ook *R. v. A.M* 2008 SCC 19 op para 65.

diè van *R v A.M.*¹⁵³ Daar was bevind dat alhoewel Buhay oor 'n sterker privaatheidsbelang as respondent A.M. beskik het, kan die ooreenkoms daarin gevind word dat beide partye hul privaatheid ten opsigte van hul besittings wou uitoefen soos wat hul omstandighede dit toegelaat het.¹⁵⁴ Hierdie verwagting op privaatheid word dikwels in die skool-mileu geïgnoreer, maar hierdie ignorering kan egter nie hierdie verwagting laat verdwyn nie.¹⁵⁵ Daar is verwys¹⁵⁶ na *R. v. Tessling*¹⁵⁷ waar daar as volg opgemerk is:

“Expectation of privacy is a normative rather than a descriptive standard”.¹⁵⁸

Die hof in *R. v. A.M* het vervolgens beslis op die vraag of daar 'n privaatheidsbelang in die publieke sfeer bestaan.¹⁵⁹ Die appellant het in hierdie opsig egter gepoog om op die analoë toepassing van die regsbeginsels soos *R. v. Tessling*¹⁶⁰ neergelê, te steun.¹⁶¹ In *Tessling* se saak is daar verwys na die aanwending van (FLIR¹⁶²)-tegnologie deur vliegtuie om by wyse van die opvang van moontlike hitte-uitstraling die kweking van marijuana in die kelderverdieping van 'n huis te bepaal.¹⁶³ Op appèl was daar bevind dat die betrokke tegnologie in die “*public air space*”¹⁶⁴ aangewend, het nie op *Tessling* se redelike verwagting op privaatheid kragtens artikel 8 van die Charter inbreuk gemaak nie. In *R v A.M.*¹⁶⁵ het Binnie R die appellant se argument verwerp dat die emanasie van onwettige dwelmmiddels vanuit 'n 'backpack' binne die “*public air space*” val en dat die gebruik van snuffelhonde sonder 'n wettige lasbrief egter analoog met voormalde (FLIR)-tegnologie in *Tessling* is en daarom beskik A.M. egter nie op 'n privaatheidsbelang in die publieke sfeer nie.¹⁶⁶ Die hof het verder uitgewys dat nie die “*public air space*”, maar die gesloten inhoud van die

¹⁵³ 2008 SCC 19.

¹⁵⁴ *Ibid* op para 65.

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ 2004 SCC 67.

¹⁵⁸ *Ibid* op para. 42.

¹⁵⁹ *R v A.M* 2008 SCC 19 op 60.

¹⁶⁰ 2004 SCC 67 op para. 42.

¹⁶¹ *R v A.M* 008 SCC 19 op para 66.

¹⁶² ‘Forward Looking Infrared’: afkorting vir “FLIR”. Sien supra op para. 2.

¹⁶³ 2004 SCC 67 op para. 2.

¹⁶⁴ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 66.

¹⁶⁵ 2008 SCC 19.

¹⁶⁶ 2008 SCC 19 op para 66.

‘backpack’, was die voorwerp wat aan die snuif van die snuffelhond onderwerp was. Die geslote inhoud van die ‘backpack’ het nie tot die kennis van derde partye gestrek nie aangesien die bedoeling was dat dit privaat gehou word.¹⁶⁷ Respondent A.M. het wel oor ‘n volgehoue verwagting op die privaatheid van die geslote ‘backpack’ inhoud beskik, al was dit in die “*public air space*” teenwoordig gewees.

Die hof was laastens versoek om te beslis of daar ‘n grondwetlike privaatheidsbelang ten opsigte van die besit van onwettige dwelmmiddels bestaan.¹⁶⁸ Die appellant het aangevoer dat alhoewel die reël in wese bepaal dat daar ‘n privaatheidsbelang op besittings bestaan, kan daar geen sprake wees van ‘n regmatige privaatheidsbelang ten aansien van onwettige dwelms nie.¹⁶⁹ Daar vind dus ‘n verskuiwing in die graad van die verwagting op privaatheid plaas.¹⁷⁰ Die ‘*redelike*’ verwagting word dus deur ‘n ‘legitimate’ verwagting vervang.¹⁷¹ Die appellant het verwys na Amerikaanse regspraak in *United States v. Place*,¹⁷² en *Illinois v. Caballes*,¹⁷³ waar snuffelhonde wel gebruik was om onwettige dwelms uit te snuffel om voormalde argument te steun.¹⁷⁴ In wese het die Amerikaanse howe¹⁷⁵ tot die slotsom gekom dat:

“because the [dog’s] sniff can only reveal the presence of items devoid of any legal use, the sniff “does not implicate legitimate privacy interests” and is not to be treated as a search”

Die hof het ten aansien van die appellant se argument na snuffelhond-deursoekings in skole na die feite¹⁷⁶ in die Amerikaanse saak in *Doe v. Renfrow*¹⁷⁷ verwys. Die hof het onmiddellik op die ontkenning van

¹⁶⁷ *Ibid* op para 67.

¹⁶⁸ *Ibid* op para 60.

¹⁶⁹ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para 69.

¹⁷⁰ *Ibid*.

¹⁷¹ *Ibid*.

¹⁷² 462 U.S. 696 (1983).

¹⁷³ 543 U.S. 405 (2005).

¹⁷⁴ 2008 SCC 19 op para 69.

¹⁷⁵ Sien vn 75 en 76 supra..

¹⁷⁶ Sien vn 70 supra.

¹⁷⁷ 475 F. Supp. 102 (N.D. Ind. 1979). In die latere Amerikaanse beslissing van *New Jersey, Petitioner v. T.L.O*(1985), 105 S.Ct. 733. is daar bevind dat leerders wel oor ‘n reg op privaatheid ten aansien van hul persoonlike besittings beskik. Leerders se persoonlike besittings vereis ‘n hoërgraad van beskerming teen deursoekings omdat ‘n hoër verwagting van privaatheid daaraan gekoppel kan word. Sien ook *The Principal’s Quick-reference Guide to School Law*. Dennis R. Dunklee & Robert J. Shoop. (2006) Corwin

Amerikaanse leerders se grondwetlik verskanste privaatheidsbelange ten aansien van snuffelhond-deursoekings en katastrofiese gevolge van sodanige ontkenning wat in daardie saak plaasgevind het, gefokus.¹⁷⁸ In die voormalde *Doe-saak* het die snuffelhond se optrede geleid tot die ‘*strip search*’ van ‘n vroulike leerder wat geen besit van onwettige dwelmmiddels opgelewer het nie. Hierdie deursoeking het dus tot ‘n ‘*false alarm*’ en gevolglike vernedering van die betrokke leerder aanleiding gegee. Die klem moet daarop wees waar word ‘n snuffelhond-deursoeking uitgevoer en die vraag moet bykomend gevra word kan ongerief en/of die plaas van die deursoekte persoon in ‘n verleentheid, die moontlike effek van sodanige deursoeking veroorsaak.¹⁷⁹

Die standpunt in A.M. was verder gehuldig dat die redelike verwagting op privaatheid funksioneer nie in die alternatief sodra ‘n onwettige inhoud wel ter sprake kom nie.¹⁸⁰ Met ander woorde hierdie verwagting is nie net van toepassing slegs wanneer ‘n ‘*backpack*’ ‘n wettige inhoud bevat nie. Die hof het weereens na die bevinding in die *R. v. Buhay*¹⁸¹ verwys waarin daar beslis is dat die privaatheidsbelang moet intakt bly ten spyte van die aanwesigheid van onwettige dwelms in die betrokke reistas.¹⁸² Dienooreenkomsdig het die Supreme Court of Canada ‘n analoë verband tussen die saak van Buhay¹⁸³ en *R v A.M.*¹⁸⁴ getrek en bevind dat die geyekte beginsel in eersgenoemde saak net so toepassing op A.M as leerder in ‘n skool vind.¹⁸⁵ Dit was verder beslis dat die gebruik van ‘n snuffelhond wat as ‘n spesifieke maar beperkte geprojekteerde deursoeking slegs die teenwoordigheid van sekere persoonlike items aandui, ‘n ‘*onredelikheidheids*-wanbalans daarstel wat op ‘n verdagte se privaatheidsbelang inbreuk maak.¹⁸⁶

Press, op 236.

¹⁷⁸ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para 69.

¹⁷⁹ *Ibid* op para 72.

¹⁸⁰ *Ibid* op para 73.

¹⁸¹ [2003] 1 S.C.R. 631 op para 20, 2003 SCC 30.

¹⁸² *R v A.M* 2008 SCC 19 op para 73.

¹⁸³ [2003] 1 S.C.R. 631, 2003 SCC 30.

¹⁸⁴ 2008 SCC 19.

¹⁸⁵ *Ibid* op para 73.

¹⁸⁶ 2008 SCC 19 op para 74.

Die hof het egter kortlikς daarna verwys dat A.M. se ‘backpack’ in ‘*plain view*’¹⁸⁷ in die betrokke skool se gymnasiumsaal gelaat was.¹⁸⁸ Die mening was uitgespreek dat die privaatheidsvraagstuk nie daarop fokus dat die ‘backpack’ in ‘*plain view*’ was en dus die redelike verwagting op privaatheid kon affekteer nie. Die relevante privaatheidsvraagstuk handel in wese met die fisiese inhoud binne in die betrokke ‘backpack’ verberg. Dit kan indirek uit die hof se voormalde opmerkings afgelei word dat die ‘*plain view*’-leerstuk¹⁸⁹ nie hier toepassing vind nie. Die Supreme Court of Canada kom tot die volgende gevolgtrekking op die privaatheidsvraagstuk ten aansien van leerders in die skool-mileu:

*“Students are entitled to privacy even in the school environment....Entering the schoolyard does not amount to crossing the border of a foreign state. Students ought to be able to attend school without undue interference from the state, but subject, always, to normal school discipline.”.*¹⁹⁰

3.3.3 Die standaard vereistes vir ‘n redelike deursoeking

In *R v A.M.*¹⁹¹ is daar ondersoek na die standaardvereistes vir ‘n redelike deursoeking in openbare skole ingestel. Twee (2) aspekte het tydens hierdie ondersoek na vore getree naamlik: eerstens, die standaard van ‘n ‘redelike vermoede’¹⁹² (*reasonable suspicion*¹⁹³) en tweedens, ‘n voorafgemagtigde lasbrief om ‘n deursoeking uit te voer.¹⁹⁴ Hierdie aspekte kan egter nie in isolasie ontleed word nie aangesien dit beide as vereistes vir

¹⁸⁷ Dit kom daarop neer dat die bepaalde item beskryf kan word as “...not concealed or hidden or otherwise not visible...” Sien *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. The Hon. McDonald. David C Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd op 254.

¹⁸⁸ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 49.

¹⁸⁹ Sien Hoofstuk 2, para. 2.5.2 vir die bespreking tot die sogenaamde “*plain view*”-leerstuk. Hierdie leerstuk handel met ‘n deursoeking waar ‘n bepaalde voorwerp wat oop en bloot lê, deur ‘n wetstoepassingsbeampt op beslag gelê word.

¹⁹⁰ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para 1.

¹⁹¹ 2008 SCC 19.

¹⁹² *Ibid* op para 77-89.

¹⁹³ Die begrip ‘*reasonable suspicion*’ word in *R v Kang-Brown* 2008 SCC 18 op para. 75 as volg omskryf: ‘A “reasonable”suspicion means something more than a mere suspicion and something less than a belief based upon reasonable and probable grounds.’

¹⁹⁴ *R v A.M* 2008 SCC 19 para 90-91.

‘n redelike deursoeking neerkom en in ‘n wesenlike onderlinge interaksie met die privaatheidsbelang funksioneer.¹⁹⁵

Die begrip ‘redelik’¹⁹⁶ vervul dus ‘n belangrike faktor in hierdie oopsig. Tydens hierdie ontleding is ook kortlik oorweging aan die aspek of ‘n deursoeking deur óf ‘n leerkrag óf ‘n polisiebeampte uitgevoer word en die onderskeie implikasies wat daaruit voorspruit, aandag geskenk.

3.3.3.1 Die standaard van ‘n ‘redelike vermoede’

In die skool-mileu kan daar ‘n vermoede (*suspicion*)¹⁹⁷ aangaande die besit van items watstrydig met skoolbeleid is óf wat van ‘n onwettige aard is en aanduidend van die pleeg van ‘n misdryf is of selfs as bewys daarvan kan dien, bestaan.¹⁹⁸ Daar is in *R v A.M.*¹⁹⁹ na die ‘waterskeiding’ beslissing van *Hunter v. Southam*²⁰⁰ verwys, waar daar in laasgenoemde saak gehandel was met die uitleg van artikel 8 van die Charter ten einde die grondwetlike maatstaf waaraan ‘n redelike deursoeking moet doen, te bepaal. In *Hunter v.*

¹⁹⁵ *Hunter v. Southam*[1984] 2 S.C.R 168.

¹⁹⁶ Préfontaine vermeld dat by die bepaling van wat redelik is het die Supreme Court of Canada die volgende beginsels neergelê:

- “1. The purpose behind Section 8 [of the Canadian Charter of Rights and Freedoms] is to protect the privacy of individuals from unjustified state intrusion.
2. This interest in privacy is, however, limited to a “reasonable expectation of privacy”.
3. Wherever feasible, prior authorization must be obtained in order for a search to be reasonable.
4. Prior authorization must be given by someone who is neutral and impartial and who is capable of acting judicially.
5. The person granting authorization must be satisfied by objective evidence on oath that there are reasonable and probable grounds for believing that an offence has been committed and that a search of the place for which the warrant is sought will find evidence related to the offence.
6. If the defence establishes that a search was warrantless, the Prosecutor must establish that it was reasonable.
7. A search is reasonable if it is authorized by law, the law itself is reasonable and if the manner of the search is reasonable.”

Sien *Implementing International Standards in Search and Seizure: Striking the Balance between Enforcing the Law and Respecting the Rights of the Individual*. Daniel C. Préfontaine, Q.C. Sino Canadian International Conference on the Ratification and Implementation of Human Rights covenants: Beijing, China, October 2001, op 4.

¹⁹⁷ Die begrip ‘*suspicion*’ word in *R v Kang-Brown* 2008 SCC 18 op para. 75 as volg omskryf: ‘“Suspicion” is an expectation that the targeted individual is possibly engaged in some criminal activity.’

¹⁹⁸ *R v. M (M.R.)* [1998] 3 S.C.R 393 op para. 37.

¹⁹⁹ 2008 SCC 19.

²⁰⁰ [1984] 2 S.C.R 145.

*Southam*²⁰¹ was die vraag²⁰² geopper of die uitleg van artikel 8 van die Charter vir óf 'n 'reasonable belief'-standaard²⁰³ kragtens artikel 443²⁰⁴ van die Criminal Code óf vir die van 'n 'reasonable suspicion'²⁰⁵ kragtens die gemenerig vir die uitvoer van 'n deursoeking, voorsiening maak. Die hof het egter so ver gegaan as om te bevind dat:

*"reasonable and probable grounds, established upon oath, to believe that an offense has been committed and that there is evidence to be found at the place of the search, constitutes the minimum standard, consisting with s.8 of the Charter, for authorising search and seizure."*²⁰⁶

Die vraag was egter gestel watter standaard vir 'n deursoeking sal vir toepassing in skole geld? Is 'n 'reasonable belief' voldoende of moet word aan die 'reasonable suspicion' of "reasonable and probable grounds" standaard oorweging geskenk word? Daar was gevind dat die Anglo-Canadian regstelsel²⁰⁷ egter 'n hoër standaard as 'n 'reasonable belief'²⁰⁸ vereis aangesien dit beskou kan word as:

*"...a very low standard which would validate intrusion on the basis of suspicion, and authorise fishing expeditions of considerable latitude".*²⁰⁹

²⁰¹ *Ibid.*

²⁰² *Ibid* op 167.

²⁰³ "To associate it with an applicant's reasonable belief that relevant evidence may be uncovered by the search, would be to define the proper standard as the possibility of finding evidence".

²⁰⁴ "To associate it with an applicant's reasonable belief that relevant evidence may be uncovered by." *Sien Hunter v. Southam* [1984] 2 S.C.R 145 op 168.

²⁰⁵ The Criminal Code bepaal as volg:

"443. (1) A justice who is satisfied by information upon oath in Form 1, that there is reasonable ground to believe that there is in a building , receptacle or place

- (a) Anything upon or in respect of which any offence against this Act has been or is suspected to have been committed,
- (b) Anything that there is reasonable ground to believe will afford evidence with respect to the commission of an offence against this Act, or
- (c) Anything that there is reasonable ground to believe is intended to be used for the purpose of committing any offence against the person for which a person may be arrested without warrant,

May at any time issue a warrant under his hand authorising a person named therein or a peace officer to search the building, receptacle or place for any such thing, and to seize and carry it before the justice who issued the warrant or some other justice for the same territorial division to be dealt with by him according law."

²⁰⁶ "...*reasonable and probable grounds, ...to believe that an offense has been committed and that there is evidence to be found at the place of the search...*" *Sien Hunter v. Southam* [1984] 2 S.C.R 145 op 169.

²⁰⁷ *Hunter v. Southam* [1984] 2 S.C.R 145 op 168.

²⁰⁸ *Ibid* op 168.

²⁰⁹ *Sien vn 202 supra.*

²⁰⁹ [1984] 2 S.C.R 145 op 168.

Die hof het dit sterk beklemtoon dat die aanbeveling dat snuffelhond-deursoekings eerder op die basis van ‘n ‘*reasonable suspicion*’, soos ondersteun deur objektiewe gronde, as ‘n ‘*reasonable belief*’ moet geskied, en moet met versigtigheid benader moet word.²¹⁰ Om hierdie vraagstuk aan te spreek was die hof se benadering soos in *R v. M (M.R)*.²¹¹ geraadpleeg en ontleed waarin daar oorweging geskenk was aan die vraagstuk of verskillende standaarde wel sou geld indien ‘n deursoeking onderskeidelik deur óf ‘n leerkrag óf ‘n polisiebeampte uitgevoer word. Die onderskeid tussen wie van leerkrags of die polisie ‘n deursoeking uitvoer, is van belang om die standaard en die kriteria-vereistes tot ‘n betrokke standaard te identifiseer. In laasgenoemde saak moes die hof op die feite²¹² beslis watter standaard vind onder die omstandighede toepassing. Daar was verder in *R v. M (M.R)*²¹³ verwys na ‘n beslissing in die Kanadese reg ten aansien van die feite²¹⁴ in die saak van *R. v. J.M.G.*²¹⁵ In beide voormalde sake was die feite²¹⁶ in die Amerikaanse²¹⁷ saak van *New Jersey v. T.L.O.*²¹⁸ ontleed waarvan die *ratio*

²¹⁰ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 77.

²¹¹ [1998] 3 S.C.R 393.

²¹² Die prinsipaal het op grond van inligting ontvang die leerder *M (M.R.)* vir die besit van onwettige dwelms in die teenwoordigheid van ‘n RCMP-konstabel wat in siviele drag geklee was, deursoek. In die proses het die prinsipaal onwettige dwelmmiddels gevind, daarop beslag gelê en het dit aan die betrokke konstabel oorhandig wat die leerder toe inhegtenis geneem het. Die leerder het aangevoer dat die prinsipaal in die hoedanigheid as ‘police state agent’ opgetree het, en is daar nie aan die grondwetlike standaard voldoen nie, was die deursoeking kragtens artikel 8 van die Charter onredelik en moet die getuenis waarop beslag gelê is dienooreenkomsdig kragtens artikel 24(2) van die Charter uitgesluit word.

²¹³ [1998] 3 S.C.R 393.

²¹⁴ Inligting was aan die prinsipaal van die betrokke skool oorgedra dat die veertien jarige appellant (*J.M.G.*) in besit van ‘n onwettige dwelm was wat hy na bewering in sy skoolkouse versteek het. Appellant (*J.M.G.*) was na die prinsipaal se kantoor ontbied waar hy versoek was om sy skoolskoene asook kouse te verwijder. Die prinsipaal het na die verwijdering van voormalde kledingstukke ‘n stuk tinfoelie opgemerk, dit verwijder. Hierdie ‘strip search’ en meegaande beslaglegging het marijuana opgelewer.

²¹⁵ (1986) 56 O.R. (2d) 705.

²¹⁶ In die *T.L.O*-saak was die leerder se persoonlike besittings aan ‘n deursoeking deur die skoolhoof onderwerp op grond van ‘n redelike vermoede dat haar beursie sigarette bevat ten spyte van die ontkenning dat sy in die dames-kleedkamer gerook het. Die beursie het opgerolde papier in sigaretvorm opgelewer en die skoolhoof het vermoed dit kan ook onwettige dwelmprodukte bevat en by die verwijdering van voormalde is te marijuana asook verskeie ander dwelmverwante voorwerpe en items ontdek.

²¹⁷ Weens die geografiese ligging van Kanada en die Verenigde State van Amerika (hierdie state is beide geleë op die noordelike gedeelte van die Amerikaanse kontinent) asook dat beide state oor ‘n Grondwet beskik wat oor die beskerming en selfs die beperking van fundamentele regte waak, het die gebruik ontstaan dat die howe (asook regskrywers) die onderskeie regstelsels vice versa bestudeer vir riglyne op bepaalde vraagstukke indien hul betrokke regstelsel nie ‘n oplossing daarvoor kan oplewer nie.

²¹⁸ 469 U.S. 325, 105 S.Ct. (1985).

tot laasgenoemde saak as volg uiteengesit is: Die Fourth Amendment²¹⁹ stel ‘probable cause’²²⁰ as maatstaf om ‘n deursoeking en beslaglegging te regverdig. Daar is in *New Jersey v. T.L.O.*²²¹ beslis dat die Fourth Amendment wel op leerders in skole toepassing vind, maar dat ‘n ‘redelike vermoede’²²² in stede van ‘probable cause’²²³ egter voldoende is om ‘n leerder vir die besit van onwettige dwelms te deursoek aangesien leerders oor ‘n verminderde verwagting op privaatheid beskik inaggenome leerkrags se verpligting dat dissipline op die skoolperseel gehandhaaf word.²²⁴ Die hof in *T.L.O.*²²⁵ het verder aangedui dat die wettigheid van ‘n deursoeking op ‘n leerder uitgevoer op redelikheid moet berus.²²⁶ Die bepaling van die redelikheidskriteria omvat egter twee bepaalde oorwegings naamlik:

‘first, one must consider “whether the...action was justified at its inception,” *Terry v. ohio*, 392 U.S., at 20,88 S.Ct., at 1879; second, one must determine whether the search as actually conducted “was reasonably related in scope to the circumstances which justified the interference in the first place,” *ibid.*’²²⁷

Deurdat leerkrags slegs te laat voldoen aan die redelikheidskriteria, kan daar eerder gekonsentreer word op ‘hoe’ om in ‘n bepaalde situasie op te tree as om aandag te skenk of die omstandighede, asook die gevolglike optrede verbandhoudend daarmee, wel aan die kriteria-vereistes vir ‘probable cause’ voldoen.²²⁸

²¹⁹ In die United States Constitution bepaal die Fourth Amendment as volg:

“The right of the people to be secure in their persons, houses, papers and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated; and no Warrants shall issue but upon probable cause, supported by Oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched, and the persons or things to be seized.”

²²⁰ Word as volg in die Amerikaanse konteks omskryf: “...a practical, non-technical evidentiary showing of individualized wrongdoing that amounts to more than mere suspicion, but less than proof beyond a reasonable doubt based on the totality of the circumstances”.

Hubbart Philip A. *Making Sense of Search and Seizure Law: A Fourth Amendment Handbook*. (2005) Carolina Academic Press op 187.

²²¹ 469 U.S. 325, 105 S.Ct. (1985).

²²² Word as volg in die Amerikaanse konteks omskryf: ““Specific and articulable facts which, taken together with rational inferences from those facts” justify a reasonable belief that “criminal activity may be afoot””. Hubbart Philip A. *Making Sense of Search and Seizure Law: A Fourth Amendment Handbook*. (2005) Carolina Academic Press op 188. Sien ook *Terry v. Ohio*, 392 U.S op 21; 30.

²²³ Sien omskrywing in vn 220 *supra*.

²²⁴ 469 U.S. 325 op 337-343, 105 S.Ct. 744 (1985).

²²⁵ Sien hoofteks tot vn 222 en 224 *supra*.

²²⁶ 469 U.S. 325 op 337-343, 105 S.Ct. 744 (1985).

²²⁷ *Ibid* op para 3.

²²⁸ *New Jersey v. T.L.O.* 469 U.S. 325, 105 S.Ct. 744 (1985).

Wat is die posisie ten aansien van leerkragte wat as “*agent of the state*” optree? Die hof in *R v A.M.*²²⁹ verwys na die beslissing in *R v. M (M.R)*²³⁰ naamlik dat die “*redelike vermoede*”-standaard voldoende vir leerkragte is om ‘n deursoeking op leerders uit te voer. Vind die voormalde “*redelike vermoede*”-standaard ook toepassing waar ‘n polisiebeampte ‘n leerder sou deursoek? Dit kom in wese daarop neer dat hierdie betrokke standaard “*requires the police officer’s subjective belief to be backed by objectively verifiable indications*”.²³¹ Dit was egter beklemtoon dat die “*redelike vermoede*”-standaard egter ‘n subjektiewe maatstaf daarstel wat egter tot arbitrière polisie optrede kan lei. In *R v A.M.*²³² word vermeld dat die Kanadese parlement in verskeie wetgewing²³³ die “*redelike vermoede*”-standaard as kriteria vir ‘n deursoeking daarstel veral in die betrokke omstandighede²³⁴ waar ‘n verminderde verwagting op privaatheid toepassing sal vind.²³⁵

Dit was beklemtoon dat sodra die polisie by die deursoeking van ‘n leerder se persoon betrokke raak, die gevolge van sodanige deursoeking potensieel meer ernstige gevolge²³⁶ vir die leerder inhoud.²³⁷ Sou ‘n deursoeking van ‘n leerder se fisiese persoon wat egter deur die polisie met snuffelhonde uitgevoer word plaasvind, word ‘*reasonable and probable grounds*²³⁸ vir hierdie tipe optrede vereis of moet oorweging aan die laer standaard van “*n redelike vermoede*” geskenk word? By die oorweging van hierdie vraagstuk het die hof in hierdie opsig gekonsentreer op die wyse hoe hierdie tipe deursoeking uitgevoer word asook die suksesyfer by deursoeke van hierdie aard. Dit was vir argumentsonthalwe uitgewys dat al word ‘n snuffelhond-

²²⁹ 2008 SCC 19.

²³⁰ [1998] 3 S.C.R 393.

²³¹ 2008 SCC 19 op para. 80. Die hof in *R. v. A.M.* het in hierdie opsig verwys na die bespreking op hierdie aspek in *R. v. Kang-Brown* 2008 SCC 18 asook *R v. Lal* (1998), 113 B.C.A.C. 47.

²³² 2008 SCC 19.

²³³ Customs Act, R.S.C. 1985, c.1 (2nd Supp.) s. 98; Corrections and Conditional Release Act, S.C. 1992, c.20, s.49; Proceeds of Crime (Money Laundering) and Terrorism Financing Act, S.C. 2000, c.17, (artikels 15 (1), 16 (1), 16(2) en 17(1)).

²³⁴ Waar persone Kanada binne kom of verlaat; hom/haarself by ‘n vertrekpunt bevind en die die betrokke vertrekpunt-area verlaat maar nie in die proses Kanada verlaat nie; die landsgrens wat oorgesteek word. Sien *R v A.M.* 2008 SCC 19 op para. 77.

²³⁵ Sien *R v A.M.* 2008 SCC 19 op para. 77.

²³⁶ “...the end result...is a prosecution,...” Sien ibid op para. 47.

²³⁷ *R v A.M.* 2008 SCC 19 op para. 44.

²³⁸ Sien vn 206 *supra*.

deursoeking regmatig gemagtig, die onaanvaarbare gedrag of selfs die gebrek aan behoorlike opleiding van so 'n hond die deursoeking onredelik kan laat geskied en dienooreenkomsdig word daar op artikel 8 van die Charter inbreuk gemaak.²³⁹ Voormalde omstandighede fokus dus op die maatstaf van 'redelikheid'. Kan die laer standaard van 'n "*redelike vermoede*" in aggeneem word en watter aspek kan tot ondersteuning van hierdie aanbeveling aangevoer word? 'n Faktor wat 'n belangrike riglyn vir 'redelikheid' verskaf is in die gebrek aan fisiese kontak wat tussen die hond wat die deursoeking uitvoer en die persoon wat daaraan onderwerp word, gesetel.²⁴⁰ Dit word uitgewys dat hierdie tipe deursoeking noodsaak nie fisiese kontak met die voorwerp en of persoon wat aan die snuif van 'n snuffelhond onderwerp word nie,²⁴¹ alhoewel dit tog in hierdie betrokke saak van *R. v. A.M.* plaasgevind het.²⁴² Aangesien die snuffelhond slegs aandui dat onwettige dwelmmiddels in 'n plek waar 'n privaatheidsbelang geld versteek word, en geen ander inligting omtrent die houer van voormalde belang geopenbaar word nie, laat die '*skaal egter in die guns*' van die "*redelike vermoede*"-standaard swaai.²⁴³

Die Crown (appellant) het verder aangevoer dat die suksesyfer van hierdie tipe deursoeking moet vir die oorweging van die 'redelikheids'-maatstaf in aggeneem word.²⁴⁴ Die hof het egter van hierdie aanbeveling verskil en aangedui dat die aspek wat kommer wek is nie die suksesyfer van hierdie tipe deursoeking nie, maar die aantal '*vals alarms*' wat aanleiding gegee het tot die inbreukmaking op die privaatheidsbelang van persone wat in wese onskuldig was.²⁴⁵ Daar is verwys na Souter R se siening in die Amerikaanse saak van *Caballes*²⁴⁶ naamlik:

"The infallible dog, however, is a creature of legal fiction..."²⁴⁷

In *R.v. A.M.* was statistiese persentasies²⁴⁸ soos deur die New South Wales Ombudsman²⁴⁹ vrygestel, deur die hof aangehaal om voormalde stelling te

²³⁹ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 82.

²⁴⁰ *Ibid* op para. 81.

²⁴¹ *Ibid.*

²⁴² Op p.75-76 van die oorkonde in die hof *a quo*.

²⁴³ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 83.

²⁴⁴ *Ibid* op para. 85.

²⁴⁵ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 85.

²⁴⁶ *Illinois v. Caballes*, 543 U.S. 405 (2005).

²⁴⁷ *Ibid* op p.411.

staaf. Dit word kragtens Kanadese polisie handleidings²⁵⁰ van die hanteerder aan wie ‘n snuffelhond toegeken is, vereis om die betrokke hond se werkverrigting te notuleer.²⁵¹ Dit was verder beklemtoon dat in die sogenaamde “*snifferdog business*” is daar een van drie moontlike resultate²⁵² onder die omstandighede van ‘n snuffelhond deursoeking uitgevoer, omdat dit nie die teenwoordigheid van dwelms openbaar nie maar die teenwoordigheid van ‘n reuk wat moontlik met dwelmmiddels verbandhou.²⁵³ Bovermelde regsbeginsels is deur die hof oorweeg en die neerlê van die “*redelike vermoede*”-standaard vir die gebruik van snuffelhonde deur die polisie is as volg beskryf:

*“The argument of critics based on the existence of inept or poorly trained animals should not obscure the point that a non-obtrusive search by a dog/handler team of established reliability represents, in my view, a lesser step in a criminal investigation than a physical search and one that may be triggered by reasonable suspicion.”*²⁵⁴

In *R. v. A.M.* was vermeld dat die polisie hoofsaaklik in hul gemeenregtelike bevoegdheid optree, maar dat sodanige optrede waar snuffelhonde gebruik word aan die vereiste van die Charter voldoen word.²⁵⁵ Die hof het verder verwys na drie deurslaggewende beginsels soos deur Lamer R in *R. v. Collins*²⁵⁶ neergelê:

“...once the appellant has demonstrated that the search was a warrant-

²⁴⁸ “Broadly based studies demonstrate an enormous variation in sniffer-dog performance, with some dogs giving false positives more than 50 percent of the time. Canadian police data seem not to be available, but in 2006, the New South Wales Ombudsman issued a report containing extensive empirical data on the use of sniffer dogs since the introduction of the Police Powers Act. During the review period, 17 different drug detection dogs made 10.211 indications during general detection operations. The Ombudsman reported: Almost all persons indicated by a drug detection dog were subsequently searched by the police. This is in accordance with police policy which states that an indication by a drug detection dog gives police reasonable suspicion to search a person. Prohibited drugs were only located in 26% of the searches following an indication. That is almost three-quarters indications did not result in the location of prohibited drugs. The rate of finding drugs varied from dog to dog, ranging from 7% (of all indications) to 56%.” Sien 2008 SCC 19 op para. 86.

²⁴⁹ NSW Ombudsman, *Review of the Police Powers (Drug Detection Dogs) Act 2001* (2006), op p2.

²⁵⁰ S. Bryson, *Police Dog Tactics* (2nd ed. 2000); R.S. Eden, *K9 Officer’s Manual* (1993).

²⁵¹ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 88.

²⁵² “It...indicates either the drugs are present or may have been present but are no longer present, or that the dog is simply wrong.” 2008 SCC 19 op para. 87.

²⁵³ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 87.

²⁵⁴ *Ibid* op para. 89.

²⁵⁵ 2008 SCC 19 op para. 41.

²⁵⁶ [1987] 1 S.C.R. 265.

*less one, the Crown has the burden of showing that the search was, on a balance of probabilities, reasonable. A search will be reasonable if it is authorized by law, the law itself is reasonable and if the manner in which the search carried out is reasonable.*²⁵⁷

Waar ‘n redelike vermoede bestaan, magtig die gemenereg die gebruik van snuffelhonde want die gemenereg *per se* is redelik.²⁵⁸ In *R. v. A.M.* het die feite tot die saak aangetoon dat as gevolg van die afwesigheid van ‘n redelike vermoede, was daar nie aan die eerste en derde vereistes van die sogenaamde Collins-toets voldoen nie.²⁵⁹ Aangesien die redelike vermoede vereiste ontbreek het, was die deursoeking nie deur die reg gemagtig nie en gevolglik was die deursoeking onredelik vir voormalde rede.²⁶⁰ Na aanleiding van die getuienis²⁶¹ in die hof *a quo*²⁶² aangebied, was dit deur Binnie R uitgewys dat die snuffelhond deursoekings by die St. Patrick’s High School ewekansig (*random*) sonder ‘n redelike vermoede op die betrokke dag²⁶³ geskied het. Daar was ‘n gebrek aan gronde om te verhoed dat onwettige dwelmmiddels wel op die skoolperseel teenwoordig was. Daar is vervolgens bevind:

*Firstly. I conclude that in the context of a routine criminal investigation, the Police are entitled to use sniffer dogs based on a “reasonable suspicion”. If there are no grounds of reasonable suspicion, the use of the snifferdog will violate the s.8 reasonableness standard*²⁶⁴

3.3.3.2 Word ‘n voorafgemagtigde lasbrief benodig om ‘n snuffelhond deursoeking op leerders in openbare skole uit te voer?

In *R. v A.M.*²⁶⁵ was bevind dat ‘n redelike vermoede ‘n voldoende standaard vir polisie beamptes daarstel om ‘n snuffelhond deursoeking op leerders uit te

²⁵⁷ *Ibid* op 278.

²⁵⁸ 2008 SCC 19 op para. 42.

²⁵⁹ *Ibid* op para. 42.

²⁶⁰ 2008 SCC 19 op para. 42.

²⁶¹ Soos deur die skoolprinsipaal asook die polisiebeamptes gelewer. Sien *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 19, (op p.49, 50, 53 en 84 in oorkonde van Ontario Youth Justice Court vervat).

²⁶² Ontario Youth Justice Court.

²⁶³ Op 7 November 2002.

²⁶⁴ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 12.

²⁶⁵ 2008 SCC 19.

voer.²⁶⁶ Die hof was gevvolglik gekonfronteer om ‘n verdere regsvraag te beslis naamlik is die verkryging van ‘n voorafgemagtigde lasbrief ‘n vereiste om ‘n snuffelhond- deursoeking in die skool-opset uit te voer?

Melding is gemaak dat die betrokke milieu waar die polisie beamppte hom/haar met ‘n snuffelhond op ‘n betrokke tydstip bevind, wel blyk ‘n omstandigheds-kriteria te wees wat in aggeneem moet word by die beantwoording van ‘n vraag van hierdie aard. In hierdie oopsig was daar eerstens in *R. v A.M.*²⁶⁷ na *R. v. Kang-Brown*²⁶⁸ verwys waar die betrokke polisie beamptes met die snuffelhond by ‘n busterminaal teenwoordig was. Was dit prakties gesproke redelik om van ‘n polisie beamppte dit te vereis om eers ‘n voorafgemagtigde geregtelike lasbrief te bekom ten einde op ‘n busterminaal met ‘n deursoeking met behulp van ‘n snuffelhond van ‘n verdagte se persoon en/of sy/haar verdagte persoonlike besittings voort te gaan? Dit was bevind dat sou daar ‘n positiewe “*reaksie*” deur ‘n snuffelhond wees, dan beskik die polisie beamppte oor die bevoegdheid om die deursoeking sonder ‘n voorafgaande lasbrief voort te sit sonder om die regsvrae²⁶⁹ in *R. v. Mann*²⁷⁰ geïdentifiseer, enigsins te oorweeg en/of te antwoord. Dit was as rede aangevoer dat indien voorafmagting eers onder hierdie omstandighede verkry moes word, sou die verdagte persoon lankal weg wees teen tyd dat die magtigingsdokumentasie afgehandel is en/of die elektroniese kommunikasie om die gemagtigde deursoeking uit te voer, ontvang word.²⁷¹ In omstandighede waar snuffelhonde betrokke is, word daar van polisie beamptes verwag om met “*op-die-plek*” waarnemings vinnig op te tree sou dit nodig wees.²⁷²

Die hof het egter die snuffelhond deursoeking van ‘n persoon by ‘n busterminaal deur ‘n snuffelhond sonder ‘n lasbrief onderskei van die posisie

²⁶⁶ *Ibid* op para. 11.

²⁶⁷ 2008 SCC 19.

²⁶⁸ 2008 SCC 18 op para. 26.

²⁶⁹ Die volgende vraagstukke was in *R. v. Mann* 2004 SCC 52 geïdentifiseer en aan die Supreme Court of Canada vir beslissing gestel:

1. “*Whether police have a common law power to detain individuals for investigative purposes*.”
2. “*If so, whether there is a power to search incidental to detention at common law*.; ;
3. “[*Whether] [S}earch [of individual’s pocket] was unreasonable – If so, whether evidence should be excluded under s.24(2) of the Canadian Charter of Rights and Freedoms.*”

²⁷⁰ 2004 SCC 52.

²⁷¹ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 90.

²⁷² *Ibid.*

waar ‘n snuffelhond deursoeking op leerders in die skool-mileu uitgevoer word. Spesifieke klem was geplaas op die noodsaaklikheid van die bestaan van ‘n objektief gebaseerde redelike vermoede as ‘n voorafvereiste asook die sogenaamde “*after-the-fact*” geregtelike hersiening ten einde aan die redelikhedsvereiste, soos in artikel 8 van die Charter gestel, te voldoen.²⁷³ Indien die proses egter deur wetstoepassingsbeamptes misbruik word as daar nie aan voormalde vereistes voldoen word nie, bestaan die moontlikheid dat die getuienis wat ‘n deursoeking opgelewer het en waarop gevolglik beslag gelê word, kragtens artikel 24(2) van die Charter²⁷⁴ as ontoelaatbaar beskou kan word wat tot die uit gesluiting daarvan as getuienis voor die hof kan lei.²⁷⁵ Dit was beklemtoon dat die Criminal Code nie enigsins statutêr daarvoor voorsiening maak dat daar in die skool-mileu om ‘n lasbrief aansoek gedoen kan word nie waar ‘n redelike vermoede wel ten aansien van misdadige optrede bestaan.²⁷⁶

In wese is die bevinding deur die Ontario Youth Justice Court op appèl bevestig dat die snuffelhond deursoeking onredelik was deurdat die betrokke polisiebeamptes oor geen redelike vermoede beskik het om ‘n snuffelhond deursoeking op leerders en/of hul persoonlike besittings by die St. Patrick’s High School²⁷⁷ uit te voer nie.²⁷⁸ Geen berig oor die teenwoordigheid of beweerde teenwoordigheid van onwettige dwelmmiddels was aan die skoolowerheid gekommunikeer nie wat gevolglik die gebrek aan ‘n redelike vermoede bevestig het.²⁷⁹ Die prinsipaal se verduideliking dat ‘n deursoeking op leerders op enige gegewe tydstip wel onwettige dwelms sal oplewer is as ‘n “*reasonable well-educated guess*” deur die hof as ‘n voldoende grond om

²⁷³ *Ibid.*

²⁷⁴ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B : The Canadian Charter of Rights and Freedoms states the following:

“24 - Enforcement.

(2) *Where, in proceedings under subsection (1), a court concludes that evidence was obtained in a manner that infringed or denied any rights or freedoms guaranteed by this Charter, the evidence shall be excluded if it is established that, having regard to all the circumstances, the admission of it in the proceedings would bring the administration of justice into disrepute.*”

²⁷⁵ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 90.

²⁷⁶ *Ibid* op para. 90.

²⁷⁷ Te Sarnia, geleë in die Ontario provinsie van Kanada.

²⁷⁸ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 91.

²⁷⁹ *Ibid.*

as ‘n redelike vermoede beskou te word, verworp.²⁸⁰ Deurdat met snuffelhone de by die voormalde skool opgedaag was, op grond van ‘n uitnodiging by ‘n vroeër geleentheid deur die prinsipaal aan die plaaslike polisie om deursoeking van hierdie aard uit te voer op die “*reasonable well-educated guess*” dat ‘n deursoeking op leerders op enige gegewe tydstip wel onwettige dwelms sal oplewer,²⁸¹ het dus tot ‘n ewekansige (random) deursoeking van leerders asook A.M (Respondent) se “*backpack*” aanleiding gegee. Dit was deur die Supreme Court of Canada bevind dat ‘n deursoeking op leerders in skole kan sonder ‘n lasbrief geskied,²⁸² maar hierdie wetstoepassingsoptrede moet uitsluitlik op die basis van ‘n redelike vermoede berus.²⁸³ Die ewekansige (*random*) deursoeking van leerders by St. Patrick’s High School het nie op die bestaan van ‘n redelike vermoede berus nie, maar op grond van ‘n “*reasonable well-educated guess*” en dienooreenkomstig is daar nie aan die redelikheidsvereiste kragtens artikel 8 van die Charter voldoen nie.²⁸⁴ Die deursoeking was as ongrondwetlik op hierdie regsvraag bevind.

Die onwettige dwelms soos in A.M se “*backpack*” gevind en op beslag gelê weens die deursoeking met snuffelhone uitgevoer, was gevvolglik volgens die Ontario Court of Appeal en die Supreme Court of Canada korrek deur die Ontario Youth Justice Court as getuienis uitgesluit vir die bewys van die Crown²⁸⁵ se saak teen A.M²⁸⁶

3.4 Die *ratio* in *R v A.M*: ‘n Grondwetlike maatstaf.

Die inwerkintreding van die *Charter* en die vraagstuk aangaande die aard en omvang van ‘n leerder, as individu, se privaatheidsregte in hierdie opsig, het nuwe uitdagings in die onderwys-konteks vir die toepassing en beskerming

²⁸⁰ *Ibid.*

²⁸¹ *Ibid.*

²⁸² *Ibid.*

²⁸³ *Ibid.*

²⁸⁴ *Ibid.*

²⁸⁵ Die Kanadese Prokureur-generaal.

²⁸⁶ As beskuldigde in die Ontario Youth Justice Court en respondent in onderskeidelik die Ontario Court of Appeal en die Supreme Court of Canada.

van fundamentele regte teenoor die handhawing van wet en orde by skole gestel.²⁸⁷ Dickenson and MacKay²⁸⁸ verwys na Hogg²⁸⁹ wat die grondwetlike beskerming van regte en vryhede as volg aanhaal:

“the Charter of Rights guarantees a set of liberties and rights that are guarded as so important that they should receive immunity, or at least special protection, from state action. If a law (or a governmental act) is challenged, and if it is bound by a court to violate one of the rights or freedoms guaranteed by the Charter, the courts may declare the law (or act) to be nugatory.”

Black-Branch²⁹⁰ beklemtoon egter dat by die toepassing van die Charter om regte en vryhede in die onderrig-konteks te bepaal daar vier aspekte is wat in aanmerking geneem moet word naamlik:

“(1) the limitations clause in the charter; (2) the notwithstanding clause (non-obstanante) in the Charter; (3) variations in legal interpretations of individual provisions in the Charter; and, (4) competing interpretations of some of the provisions in the Charter and the Canada Act as a whole.”

Dit word hierin pertinent uitgewys dat die Supreme Court of Canada in die beslissing van *R v A.M.*²⁹¹ nie met die vier voormalde aspekte gehandel het om die grondwetlikheid van snuffelhond deursoekings onder die omstandighede waarin dit by St. Patrick's High School uitgevoer was, te bepaal nie. Die fokuspunt van die uitspraak behels in wese 'n direkte grondwetlike analitiese uitleg of die toepassing van misdaadvoorkomende optrede in Kanadese openbare skole deur wetstoepassingsbeamtes by wyse van snuffel-honddeursoekings en meegaande beslagleggings, die redelikheids-kriteria kragtens artikel 8 van die Charter deurstaan.

Die Supreme Court of Canada het bevind dat die snuffelhond deursoeking op A.M. se “backpack” by die St. Patrick's High School was stydig met die Charter uitgevoer en het gevolglik 'n ongrondwetlike optrede daargestel. Die

²⁸⁷ Mackay A. Wayne, *Educational Law in Canada..* 1984. Emond Montgomery Publications Limited op 30.

²⁸⁸ Dickinson Gregory M. and Mackay A. Wayne, *Rights, Freedoms and the Educational System in Canada.* (1989). Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada, op 23.

²⁸⁹ Hogg P.W, *Constitutional Law of Canada*, 2nd ed (1985) Toronto: Carswell op 651.

²⁹⁰ Black-branch Jonathan L, *Rights and Realities*, (1997), Ashgate Dartmouth op 23-24.

²⁹¹ 2008 SCC 19.

appellant (Crown) se appèl teen die respondent se onskuldigbevinding en ontslag is deur 'n meerderheidsbeslissing²⁹² afgewys.²⁹³ By die oorweging van die omstandighede asook die getuienis in die saak gelewer, omvat die *ratio* in hierdie waterskeidingssaak voor die Supreme Court of Canada die volgende kwessies:

- Die regsonsekerheid naamlik of leerders in die openbare skool-mileu hul op privaatheidsregte kan beroep en dienooreenkomsdig kragtens die Charter geregtig is op beskerming teen arbitrière staatsoptrede is beoordeel. Voormalde is aangespreek deur te bevind dat leerders, alhoewel in verminderde graad, oor 'n privaatheidsverwagting in daardie milieu beskik soos onderhewig aan 'n skool se discipline-regulasies.²⁹⁴
- Deursoekings vir onwettige dwelms wat met behulp van snuffelhond geskied, kom *per se* op 'n deursoeking neer²⁹⁵ en vind toepassing om op die basis van die redelikheidskriteria vir 'n redelike verwagting op privaatheid, kragtens artikel 8 van die Charter, beoordeel te word.²⁹⁶

²⁹² Sien vn 247-249; 252; 255-257; 259-265 ten aansien van corum vir meerderheidsbeslissing se indeling. Die hoofteks tot voormalde voetnote vervat die *ratio* tot die beslissing.

²⁹³ -Die coram vir die *ratio* van die Supreme Court of Canada se meerderheidsbeslissing vir die afwys van die appèl is as volg saamgestel:

- Redes vir bevinding (para 1-2 van uitspraak): LeBel, Fish, Abella en Charon RR;
- Bevinding gedeeltelik saamgestem (para 3-99 van uitspraak): Binnie R, McLachlin HR.
- Die coram vir die minderheidsbeslissing vir toestaan van die appèl is as volg saamgestel:
- Afwykend redes (para 100-149 van uitspraak): Deschamps en Rothstein RR. Voormalde regterlike beampies het afgewyk van die *ratio* in die meerderheidsbeslissing vervat deur te bevind dat artikel 8 van die Charter nie toepassing op die saak vind nie aangesien 'n snuffelhond deursoeking op 'n empiriese deursoeking en nie op 'n deursoeking *per se* in die grondwetlike konteks neerkom nie op grond daarvan dat die respondent nie oor 'n redelike verwagting op privaatheid beskik nie (op para.119). Dit was verder aangevoer dat die respondent nie oor 'n subjektiewe verwagting op privaatheid beskik nie (op para.119). Die respondent se verwagting was ook nie objektief gesproke redelik nie aangesien die plek waar die deursoeking plaasgevind het 'n skool was, die objek vir deursoeking 'n "backpack" was en nie die leerder se fisiese persoon nie, die betrokke "backpack" wel "in plain view" was en die deursoeking feitlik "*non-intrusive*" was (op para.130-131; 137-139).
- Afwykend redes (para 150-191 van uitspraak): Bastarache R. Die hof het bevind dat die polisie oor die gemeenregtelike bevoegdheid beskik om snuffelhond deursoekings op die "*standard of generalized suspicion*" uit te voer. Die hof het verder bevind dat die verhoorregter het fouteer deur die die getuienis op beslag gelê kragtens artikel 24(2) van die Charter van die verhoor uit te sluit.

²⁹⁴ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 1. Redes vir bevinding - LeBel, Fish, Abella en Charon RR;

²⁹⁵ *Ibid* op para. 1. Redes vir bevinding - LeBel, Fish, Abella en Charon RR;

²⁹⁶ *Ibid* op para. 8. Bevinding gedeeltelik saamgestem -Binnie R, McLachlin HR.

- Dit was pertinent uitgewys een van die afsonderlike gronde wat 'n wesenlike rol gespeel het in die onskuldigbevinding van A.M.,²⁹⁷ is dat die snuffelhond deursoeking by die St. Patrick's High School nie deur die statutêre reg ("criminal law or by the Education Act or subsidiary school policies")²⁹⁸ of die gemenereg gemagtig was nie.²⁹⁹
- Die Ontario Court of Appeal het korrek onderskei tussen die geykte regsbeginsels in *R. v. Tessling*³⁰⁰ by die aanwending van (FLIR³⁰¹)-tegnologie deur vliegtuie om die moontlike hitte-uitstraling van die kweking van marijuana in die kelderverdieping van 'n woning en die omstandighede waar snuffelhonde gebruik word om die moontlike teenwoordigheid van onwettige dwelms aan 'n individu se persoon en/of sy/haar persoonlike besittings aan te dui.³⁰²
- Vir doeleindes van wetstoepassing beskik polisie beampes oor die gemeenregtelike bevoegdheid om misdaad of dreigende misdaadpleging met snuffelhonde te ondersoek, maar optrede van hierdie aard is onderhewig aan artikel 8 van die Charter aangaande die regte en vryhede daarin verskans.³⁰³
- Polisie beampes se gemeenregtelike bevoegdheid om misdaad of dreigende misdaadpleging met snuffelhonde te ondersoek word aan erkenning verleen , maar is daaraan onderhewig dat sodanige deursoeking op die gronde van 'n redelike vermoede moet geskied.³⁰⁴
- In *Hunter v Southam*³⁰⁵ is die deurslaggewende beginsel neergelê dat 'n deursoeking nie sonder 'n vooraf gemagtigde lasbrief uitgevoer kan word nie. Daar is egter bevind dat 'n deursoeking op leerders in skole kan sonder 'n

²⁹⁷ As beskuldigde in die Ontario Youth Justice Court en respondent in onderskeidelik die Ontario Court of Appeal en die Supreme Court of Canada.

²⁹⁸ 2008 SCC 18 op para. 4. Sien *R. v. A.M.* 2008 SCC 19 op para. 41 vir direkte aanhaling. Bevinding gedeeltelik saamgestem - Binnie R, McLachlin HR.

²⁹⁹ 2008 SCC 19 op para. 2. Redes vir bevinding - LeBel, Fish, Abella en Charon RR;

³⁰⁰ 2004 SCC 67 op para. 42.

³⁰¹ 'Forward Looking Infrared': afkorting vir "FLIR". Sien supra op para. 2.2.

³⁰² *R v A.M.* 2008 SCC 19 op para. 5. Bevinding gedeeltelik saamgestem -Binnie R, McLachlin HR.

³⁰³ *Ibid* op para. 12. Bevinding gedeeltelik saamgestem -Binnie R, McLachlin HR.

³⁰⁴ *Ibid*.

³⁰⁵ [1984] 2 S.C.R 145.

lasbrief geskied,³⁰⁶ maar hierdie wetstoepassingsoptrede moet uitsluitlik op die basis van 'n redelike vermoede berus.³⁰⁷

- 'n Roetine ondersoek met snuffelhone deur 'n skool uitgevoer ten aansien van 'n uitnodiging deur die prinsipaal gerig, kom wel op 'n ewekansige (random) deursoeking met snuffelhone neer.³⁰⁸ Die ewekansige (*random*)³⁰⁹ deursoeking van leerders by St. Patrick's High School het nie op die bestaan van 'n redelike vermoede berus nie, maar op grond van 'n "reasonable well-educated guess" en dienooreenkomsdig is daar nie aan die redelikheidsvereiste kragtens artikel 8 van die Charter voldoen nie.³¹⁰
- Die bestaan van 'n redelike vermoede is beskryf as die "*touchstone*"³¹¹ in die grondwetlike kriteria by die bepaling of 'n deursoeking aan die redelikheidsvereiste kragtens artikel 8 van die Charter voldoen. 'n Gebrek aan 'n redelike vermoede by snuffelhond deursoekings gee gevvolglik daartoe aanleiding dat 'n deursoeking strydig met die Charter is.³¹²

3.4 DIE BELANG VAN KANADESE REGSPRAAK AS BUITELANDSE REG IN DIE SUID AFRIKAANSE GRONDWETLIKE KONTEKS

Die beslissing in *R v A.M*³¹³ deur die Supreme Court of Canada is van deurslaggewende belang in die Kanadese konteks. Dit is die eerste grondwetlike saak waar 'n deursoeking op leerders se persoonlike besittings met behulp van snuffelhone uitgevoer, aan grondwetlike toetsing kragtens die Charter of Rights and Freedoms onderwerp is. Die gevvolglike uiteensetting deur die Supreme Court of Canada waarom die snuffelhond deursoeking soos dit by die St. Patrick's High School uitgevoer was strydig met artikel 8 van die Charter is, is 'n grondwetlike barometer vir Kanadese eie reg.

³⁰⁶ *R v A.M* 2008 SCC 19 op para. 91. Bevinding gedeeltelik saamgestem -Binnie R, McLachlin HR.

³⁰⁷ *Ibid* op para. 91. Bevinding gedeeltelik saamgestem -Binnie R, McLachlin HR.

³⁰⁸ *Ibid* op para. 15. Bevinding gedeeltelik saamgestem -Binnie R, McLachlin HR.

³⁰⁹ *Ibid*.

³¹⁰ *Ibid* op para. 91. Bevinding gedeeltelik saamgestem -Binnie R, McLachlin HR.

³¹¹ *Ibid* op para. 13. Bevinding gedeeltelik saamgestem -Binnie R, McLachlin HR.

³¹² *Ibid*.

³¹³ 2008 SCC 19.

Die *ratio*³¹⁴ in *R v A.M* kan egter by vreemde reg 'n belangrike rol vir doeleindes van regsvergelyking by die aanvulling van dieregsposisie op hierdie afgebakende aspek wat moontlik tans verwarrend, dubbelsinnig en/of gebreklig in 'n ander bepaalde regstelsel is vertolk. Hierdie regspraak sal moontlik as buitelandse reg die doel dien om leerders se fundamentele regte in Suid Afrikaanse openbare skole meer omvattend te definieer. Waarom word op die Kanadese reg gesteun vir 'n regsvergelykende studie ten aansien van die Suid Afrikaanse konteks? Die keuse van 'n regstelsel wat wat vir regsvergelyking geraadpleeg word is baie belangrik.³¹⁵ Die Kanadese en Suid Afrikaanse regstelsels deel deurslaggewende grondwetlike beginsels. Die gekose onderwerp van die navorsing onderneem is die belangrikste faktor by die bepaling van'n toepaslike regstelsel.³¹⁶ Die Canadian Charter of Rights and Freedoms asook geykte regspraak³¹⁷ lê 'n funderende vergelykbare basis ten aansien van deursoeking en beslaglegging–procedures. Die Kanadese grondwetlike regspraak wat op grond van die *stare decisis*-leerstuk toepassing vind, kan 'n belangrike rol as barometer tot die formulering van regsbeginsels ten aansien van grondwetlik aanvaarde deursoekings in Suid Afrikaanse openbare skole vertolk.³¹⁸

Die statutêre magtiging vir die deursoeking van leerders in Suid Afrikaanse skole vind kragtens die gewysigde Suid Afrikaanse Skole Wet³¹⁹ plaas. Verskeie vrae in die konteks van die Handves van Menseregte soos in die Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996 vervat, het aangaande die aanwend van snuffelhond-deursoekings as 'n misdaadvoorkoming asook ondersoek-metode op leerders en/of hulle besittings ontstaan. Daar is weinig gesag, indien enige, in die Suid Afrikaanse regskonteks by wyse van regspraak of geakkrediteerde joernaalpublikasies beskikbaar om as riglyn en/of maatstaf te dien waarteen die grondwetlikheid van snuffelhonddeursoekings op leerders in Suid Afrikaanse openbare skole uit te voer, opgeweeg kan word. Buitelandse

³¹⁴ Sien inhoudelike bespreking vir paragraaf 3.3 *supra*.

³¹⁵ *Beginsels van Regsvergelyking*. D.H Van Zyl. (1981) Butterworths op 38.

³¹⁶ *Ibid* op 38-39.

³¹⁷ *Hunter v Southam*[1984] 2 S.C.R 145.

³¹⁸ *Ibid*.

³¹⁹ No. 84 van 1996.

gesag moet 'n leidende rol as riglyn hierin vertolk en/of vervul. Dit word aangevoer dat hierdie betrokke onderwerp van 'n beperkte omvang is.

Die regsvrae wat in die Suid Afrikaanse konteks geïdentifiseer is, gee daar toe aanleiding dat die regsposisie op hierdie bepaalde aspek tans verwarrend, dubbelsinnig asook gebrekkig is.³²⁰ Van Zyl³²¹ is van mening dat voormalde faktore 'n deurslaggewende rol vertolk om te bepaal of daar 'n basis is om op 'n regsvergelykende studie te onderneem. Indien 'n onderwerp van 'n beperkte aard is en die omvang daarvan bykomend verwarrend, dubbelsinnig asook gebrekkig is, sal dit substansie vir regsvergelykende navorsing verleen.³²² Die Grondwetlike hof³²³ het omvattende erkenning aan die oogmerke, rol en doel van regsvergelykende navorsing³²⁴ verleen het.

3.5 SAMEVATTING

Verskeie vraagstukke ten aansien van die regsposisie van leerders in Kanadese openbare skole se fundamentele regte, het geregtelike uitklaring genoodsaak sedert die Canadian Charter of Rights and Freedoms inwerking getree het. Dit word deur Supreme Court of Canada regspraak bevestig dat die begrip 'everyone' soos in artikel 8 van die Canadian Charter of Rights and Freedoms vervat, ook leerders en/of hulle persoonlike besittings in openbare skole insluit. In die lig van voormalde, het die *ratio* in die gekonsolideerde sake van *R v A.M* en *R. v. Kang-Brown* dit bevestig dat 'n deursoeking met snuffelhone de per se wel op 'n deursoeking neerkom, soos artikel 8 van die

³²⁰ Terblanche JB en Davel CJ, *Safety measures and the rights of learners*, De Jure Vol 1, 2004 op 89.

³²¹ *Beginsels van Regsvergelyking*. D.H Van Zyl. (1981) Butterworths op 21.

³²² *Ibid* op 38.

³²³ *Sanderson v Attorney-General, Eastern Cape* 1998 (2) SA 38 (CC) op para 26. Currie & De Waal, *Bill of Rights Handbook*, 5th ed,(2005) op 161; sien ook *Bill of Rights Handbook*, vn 63 aangaande die kommentaar gelewer ten aansien van Ackermann R se vergelykende analise in *Fose v Minister of Safety and Security* 1997 (3) SA 786 (CC) onderneem; *S v Makwanyane* 1995 (3) SA 391 (CC) para 37 ten aansien van vergelykende fundamenteelregtelike jurisprudensie.

³²⁴ Dit blyk dat hierdie tipe navorsing nie net slegs van toepassing raak sodra 'n regsvraag vir uitleg voor 'n hof, tribunal en forum dien nie wat laasgenoemde kragtens artikel 39(1) (c) van die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996, gemagtig om by die uitleg van die Handves van Regte buitelandse reg in ag te neem. Voormalde artikel bepaal dat by die uitleg van die Handves van Regte moet daar aan 'n baie belangrike maatstaf voldoen word naamlik dat die waardes onderliggend aan 'n oop en demokratiese samelewing gebaseer op menswaardigheid, gelykheid en vryheid moet bevorder word.

Canadian Charter of Rights and Freedoms bedoel. Gevolglik moet 'n snuffelhond-deursoeking die redelikheidsvereistes soos in hierdie artikel bedoel, nagekom word ten einde te verhoed dat sodanige deursoeking ongrondwetlik is.

In *R v A.M* was die privaatheidsbelang in ag geneem by die oorweging of 'n snuffelhond deursoeking die grondwetlike toets deurstaan. Die erkenning en beskerming van die individu se privaatheidsregte is 'n komponent in die Kanadese reg wat prominent na vore tree, soos dit uit verskeie gerapporteerde sake³²⁵ blyk. Kanadese regsskrywers steun hierdie standpunt. Forcese *et al* huldig die mening dat privaatheidsbeskerming 'n nuwe dimensie aan die konsep '*beperkte regering*' verleen naamlik dat daar areas is waarin demokratiese regerings hul nie eers in moet begewe nie. Rubenfeld sluit by voormalde siening aan en beskou die bestaan van privaatheidsreg in moderne demokrasië as volg:

"to 'impose limits on the extent of control and direction that the state exercises over the day-to-day conduct of individual lives.'"

Leerders beskik oor 'n redelike verwagting op privaatheid, maar hierdie verwagting is egter van 'n verminderde aard. Hierdie verwagting word gevvolglik onderhewig aan die redelikheidskriteria toegepas waar 'n deursoeking ten aansien van onwettige dwelms as misdaadvorkomende en/of ondersoekende optrede met snuffelhonde uitgevoer word.

'n Deursoeking, ook waar snuffelhonde gebruik word, moet aan die redelikheidskriteria voldoen ten einde die grondwetlike toets te slaag. In *R v A.M* is daar verwys na die grondwetlike beginsels in *Hunter v Southam* neergelê, naamlik dat 'n deursoeking nie sonder 'n vooraf gemagtigde lasbrief uitgevoer kan word nie. Die vraag was gestel of dit in die onderwys-mileu van wetstoepassingsbeamptes verwag word om eers 'n lasbrief te bekom waar misdaad teenwoordige omstandighede vereis dat 'n deursoeking van 'n leerder of leerders onmiddelik uitgevoer word? Die Supreme Court of Canada het bevind dat 'n deursoeking op leerders in skole egter wel sonder 'n lasbrief

³²⁵ *Ruby v Canada* [2000] 3 F.C 589 op para 166; *Dagg v Canada* [1997] 2 S.C.R 403 op para 65; *R v O'Connor* [1995] 4 S.C.R 411 op para 113; *R v Oslin* [1993] 4 S.C.R 595 op 614; *R v Dyment* [1988] 2 S.C.R. 417 op 428.

kan geskied, maar hierdie wetstoepassingsoptrede moet uitsluitlik op die basis van ‘n redelike vermoede dat ‘n misdaad gepleeg word of gepleeg staan te word, berus.

Die redelike vermoede-kriteria vervul dus ‘n deurslaggewende rol in die redelikheidsvereiste soos in artikel 8 van die Canadian Charter of Rights and Freedoms vervat. Sogenaamde ewekansige (*random*) snuffelhond deursoeking op ‘n “*reasonable well-educated guess*” gebaseer dat onwettige dwelms wel by leerders in openbare skole gevind sal word, is as ‘n misdaadvorkomende en/of ondersoekende metode *per se* strydig met die redelikheidskriteria in artikel 8 van die Charter bevind. Dit was pertinent deur die Supreme Court of Canada beklemtoon dat snuffelhond deursoekings in openbare skole nie ewekansig (*random*) volgens die gemenereg kan geskied nie maar kragtens die “*criminal law or by the Education Act or subsidiary school policies*” gemagtig moet wees en hierdie aspek moet deur die wetgewer aangespreek word. Geen regverdiging kon gevind word vir ewekansige (*random*) deursoekings sonder die bestaan van óf ‘n redelike vermoede óf ‘n voorafgemagtigde lasbrief kragtens die gemenereg nie. ‘n Deurslaggewende aspek is dat ewekansige (*random*) deursoekings op die ingewing van die oomblik en/of op kort kennisgewing weens onbeplande roetine besoeke aan skole nie kan geskied veral as daar nie ‘n redelike vermoede bestaan om daardie optrede te regverdig nie. Anders gestel: In wese geskied ewekansige (*random*) deursoekings sonder ‘n redelike vermoede. Daar moet gevolglik onderskei word tussen die tydstip van gevalle waar onwettige dwelmmiddels óf besit word óf gaan word. Indien ‘n redelike vermoede bestaan dat onwettige dwelmmiddels deur ‘n leerder of leerders besit gaan word, is die gebruik van snuffelhonde oorbodig en kan daar vooraf om ‘n wettige lasbrief vir ‘n deursoeking op ‘n leerder of leerders aansoek gedoen word. Sou daar ‘n onmiddelike redelike vermoede ontstaan dat onwettige dwelmmiddels alreeds deur ‘n leerder of leerders besit word, is die gebruik van snuffelhonde onder die omstandighede in die skool-mileu redelik en sal ‘n aansoek om die uitreik van ‘n wettige lasbrief oorbodig wees aangesien die tydsduur daarvan die doel van die deursoeking kan verydel.

Leerders in Kanadese openbare skole word gevvolglik in artikel 8 van die Charter teen onredelike deursoekings en beslagleggings beskerm. Die beslissing van die Supreme Court in Canada in *R v A.M* beklemtoon indirek MacKay³²⁶ se aanbeveling dat die uitoefen van dissipline in ooreenstemming met die oogmerke en standarde soos deur *Charter* neergelê, sal geskied. Die inwerkingtreding van die Canadian Charter of Rights and Freedoms het 'n nuwe era vir die beskerming en afdwinging van leerders se fundamentele regte in die Kanadese onderwys-mileu ingelui wat as grondwetlike maatstaf in Kanada dien. Hierdie regsgespositie skep terselfdertyd 'n basis vir regsvergelykende navorsing ten aansien van 'n afgebakende aspek waarin daar tans verwarring en dubbelsinnigheid bestaan en/of wat gebrekkig in 'n ander regstelsel is, soos geïdentifiseer.

³²⁶ Mackay A. Wayne, *Making and Enforcing School Rules in the Wake of the Charter of Rights*. T. Wuester & A. Nicholls, eds, *The Canadian Charter of Rights and Freedoms and Education Law in B.C* (Vancouver: B.C School Trustees Association, (1986) op 73-79, 84-88. Sien ook. Dickinson Gregory M and Mackay A. Wayne. *Rights, Freedoms and the Educational System in Canada*. 1989. Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada op 293.

HOOFTUK 4

WETSTOEPASSING IN SUID AFRIKA: DIE REGSBEGINSELS VIR ‘N REGMATIGE DEURSOEKING EN BESLAGLEGGING

4.1 INLEIDING:

Hoofstuk 2 het in diepte gefokus op die geykte regsbeginsels van toepassing kragtens die Charter vir die uitvoer van ‘n deursoeking en beslaglegging in die Kanadese reg. Wat omvat die regsbeginsels vir ‘n regmatige deursoeking en beslaglegging vir wetstoepassing in Suid Afrika? Met die inwerkingtreding¹ van die Interim Grondwet², en later met die Finale Grondwet³, het die Suid Afrikaanse regstoneel in totaliteit ‘n wesentlike gedaanteverwisseling ondergaan. Die Grondwet beklemtoon dat die Handves van Regte⁴, as hoeksteen van die demokrasie, ‘n tweeledige doel dien naamlik eerstens, om die regte van al die mense in die Republiek te verskans en tweedens, die demokratiese waardes van menswaardiheid, gelykheid en vryheid te bevestig⁵. Wetstoepassing by wyse van die uitvoer van onder andere deursoekings en beslagleggings is ‘n noodsaaklike instrument om wet en orde in die samelewing af te dwing⁶ aangesien misdaadpleging oor ‘n breë spektrum ‘n realiteit in Suid Afrika is.

Wetstoepassing *per se* word nie grondwetlik verbied nie, maar moet binne die perke van redelikheid geskied. Die reg op privaatheid word grondwetlik verskans. In die proses van wetstoepassing en die uitoefening van privaatheidsregte kan daar ‘n belang-botsing ten aansien van verskanste regte ontstaan. Hierdie opweging van belang-botsing en die moontlike beperking van een reg ten koste van ‘n ander reg moet grondwetlik redelik en regverdigbaar in ‘n oop en demokratiese samelewing wees. Die Grondwetlike invloed op die uitvoer van deursoekings met verwysing na die reg op privaatheid en die redelike verwagting tot privaatheid met inagneming van regsprak sal

¹ Op 27 April 1994.

² 200 van 1993.

³ Van 1996, wat op 4 Februarie 1997 in werking getree het.

⁴ Hoofstuk 2 van die Finale Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996.

⁵ Artikel 7(1) van die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996

⁶ Kriegler en Kruger, *Hiemstra: Suid-Afrikaanse Strafproses* (6de uitg.) Butterworths (2002) op 31.

vervolgens ontleed word. Op watter wyse kan en mag wetstoepassing geskied? Die Suid Afrikaanse wetgewer ontleen statutêr die bevoegdheid dat deursoekings en beslagleggins by wyse van verskeie wette met wetstoepassings as doelstelling kan plaasvind. Vir doeleinades van hierdie studie sal op spesifieke artikels van die Strafproseswet sowel die Suid Afrikaanse Skolewet gekonsentreer word om die beginsels vir 'n deursoeking en beslaglegging wat met of in die afwesigheid van 'n lasbrief geskied, te bepaal. Die Strafproseswet word as as die prominente instrument vir wetstoepassing in Suid Afrika beskou aangesien dit uitdruklike bevoegdhede aan polisiebeamptes en vredesbeamptes verleen om deursoekings en beslagleggings onder bepaalde omstandighede uit te voer en noodsaak gevollik 'n uiteensetting op hierdie aspek om daardie bevoegdhede in konteks te plaas. Die Suid Afrikaanse Skolewet en die aard van deursoekings op leerders in Suid Afrikaanse openbare skole kragtens artikel 8A word kortliks as agtergrond vermeld. Die inhoudelike omvang van deursoekings op leerders en die grondwetlikheid van snuffelhond-deursoekings by openbare skole word meer in-diepte in Hoofstuk 5 bespreek.

4.2 DIE GRONDWETLIKE INVLOED OP DIE UITVOER VAN DEURSOEKINGS:

4.2.1 Inleidende opmerking rakende die reg tot privaatheid

Artikel 14⁷ van die Grondwet verskans die reg tot privaatheid.⁸ Swanepoel⁹ voer aan dat die sleutel tot die interpretasie van voormalde artikel in die betekenis van die konsep

⁷Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996, Artikel 14 bepaal as volg:
“Privaatheid

Elkeen het die reg op privaatheid, waarby inbegrepe is die reg dat-

- (a) hul persoon of woning nie deursoek word nie;
- (b) hul eiendom nie deursoek word nie;
- (c) daar nie op hul besittings beslag gelê word nie; of
- (d) ...”

⁸ Die begrip ‘Privaatheid’ word deur Neetling omskryf as: “*an individual condition of life characterised by seclusion from the public and publicity...[which] condition enmbrates all those personal facts which the person concerned has himself [or herself] determined to be excluded from the knowledge from outsiders and in respect of which he [or she] has the will they be kept private*”. Sien Neethling, Potgieter and Visser, *Law of Personality* (1996) Durban Butterworths op 32.

⁹ Swanepoel JP *Warrantless search and seizure in criminal procedure: a constitutional challenge*. CILSA, vol. 30, no.3, November 1997 op 344.

“privaatheid” gevind kan word. In *Bernstein v Bester NO*¹⁰ was bevind dat die onderliggende beginsels van die privaatheidbelang soos dit in die Handves van Regte¹¹ vervat is, lankal reeds deur die gemenereg erken word. Roos¹² beskou privaatheid as ‘n “separate personality interest worthy of protection” en neem die standpunt in dat die beslissing in *O’Keeffe v Argus Printing and Publishing Co Ltd*¹³ as die *locus classicus* ten aansien van die erkennings van ‘n onafhanklike reg tot privaatheid in die Suid Afrikaanse reg dien. In *Bernstein*¹⁴ word die privaatheidskonsep egter as “an amorphous and elusive one” beskryf. Met inagneming van Suid-Afrika se menseregte-rekord en geskiedenis¹⁵, het Langa R in *Case v Minister of Safety and Security*¹⁶ die belangrikheid van die privaatheidsbelang vir die volgende rede beklemtoon:

“in common with others, [it] was violated often with impunity by the legislature and the executive.”

Die Handves van Regte soos in die Grondwet vervat, vind hetsy direk vertikaal¹⁷ sowel as direk horisontaal¹⁸ of indirek¹⁹ toepassing en het ten doel om hetsy ‘n natuurlike of regspersoon óf persone teen arbitrière staatsoptrede te beskerm. Voormalde artikel 14 bepaal dat “elkeen” het die reg tot privaatheid waarin gestipuleer word dat hierdie reg ook insluit dat hul persoon, huis en eiendom nie deursoek of daarop beslag gelê word

¹⁰ 1996 (2) SA 751 (CC) op para 68.

¹¹ Hoofstuk 2 van die Grondwet van 1996. Devinish vermeld die volgende omtrent die Handves van Regte: “Section 7 of the 1996 constitution declares that the bill of rights contained in chapter 2 of the constitution is a cornerstone of democracy in South Africa. It enshrines the rights of all people in South Africa and affirms the democratic values of dignity, equality and freedom.” Devinish GE A *Commentary on the South African bill of rights*. (1999) LexisNexis op 9.

¹² Roos A, *Personal data protection in New Zealand: Lessons for South Africa?* PER 2008, vol. 4 op 90.

¹³ 1954 3 SA 244 (C).

¹⁴ 1996 (2) SA 751 (CC) op para 65.

¹⁵ Kriegler en Kruger, *Hiemstra: Suid-Afrikaanse Strafproses* (6de uitg.) Butterworths, 2002 op 31.

¹⁶ 1996 (3) SA 617 (CC) op para 100.

¹⁷ Word deur Currie et al as volg beskryf: “It describes the circumstances in which law and conduct of the state may be challenged for being inconsistent with the Bill of Rights”. Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 43.

¹⁸ Word deur Currie et al as volg beskryf: “It sets out the circumstances in which the conduct of private individuals may be attacked for infringing the Bill of Rights”. Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 43.

¹⁹ Word deur Currie et al as volg beskryf: “indirect application means that, instead of the Bill of Rights directly imposing duties and conferring rights, rights and duties are instead imposed by the common law or legislation.”. Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 43.

nie. Kan hierdie artikel tot 'n interpretasie aanleiding gee dat 'n persoon teen 'n deursoeking en/of beslaglegging gevrywaar is en gevolglik nie daaraan onderwerp kan word nie? Currie *et al*²⁰ vermeld dat 'n persoon se reg dat hul persoon, huis en eiendom nie deursoek of daarop beslag gelê word nie, 'n ondergeskikte element van die reg tot privaatheid is en moet gevolglik binne die maatstaf van die algemene reg tot privaatheid toepassing vind. Die algemene reg tot privaatheid omvat 'n belangrike aspek naamlik die regmatige verwagting tot privaatheid en 'n verwagting wat die samelewing as redelik beskou.²¹ In *Bernstein*²² het die hof beklemtoon dat daar kan egter net sprake van 'n privaatheidsbelang wees as daar 'n verwagting van so 'n aard is. Steytler²³ verwys onderskeidelik na Heher R se siening in *Protea Technology Ltd v Wainer*²⁴ dat die regmatige verwagting op privaatheid twee onderskeidende komponente bevat naamlik:

"a subjective expectation of privacy...that the society has recognised...as objectively reasonable".

Steytler²⁵ voer aan dat die volhoubaarheid van 'n redelike verwagting op privaatheid onderhewig is aan faktore soos 'waar' asook van 'watter aard' ten einde die graad te bepaal om op daardie verwagting te steun. Die afleiding word na aanleiding van voormalde siening gevolglik geregtig dat 'n 'redelike verwagting op privaatheid' dus nie konstant is nie, maar vir wisseling vatbaar is deur faktore van 'n eksterne manipulerende aard. In die Kanadese reg is bevind hoe meer 'n persoon uit sy/haar persoonlike residensiële woon-mileu uitbeweeg na 'n interaksie met die gemeenskap en samelewing, dan verminder die redelike verwagting op privaatheid wesentlik.²⁶ Voormalde siening wat in *Thomson Newspapers Ltd v Canada*²⁷ uitgespreek is, was

²⁰ Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 316.

²¹ *Katz v United States* 389 US 347 361 (1967). Sien ook Steytler N, *Constitutional Criminal Procedure*, (1998) Butterworths op 83.

²² 1996 (2) SA 751 (CC) op para 75. S

²³ Steytler N, *Constitutional Criminal Procedure*, (1998) Butterworths op 83.

²⁴ 1997 9 BCLR1225 (W) op 1239H.

²⁵ Steytler N, *Constitutional Criminal Procedure*, (1998) Butterworths op 83.

²⁶ *Thomson Newspapers Ltd v Canada* (1990) 67 DLR (4th) 161 (SCC) op 220. Sien ook Steytler N, *Constitutional Criminal Procedure*, (1998) Butterworths op 96.

²⁷ (1990) 67 DLR (4th) 161 (SCC) op 220.

ook in *Bernstein*²⁸ gedeel. In *R v Morgentaler*²⁹ was bevind dat 'n individu nie 'n totaal onafhanglike entiteit is wat van die samelewing 'ontkoppel' kan word nie en kan ook nie beskou word as:

"a mere cog in an impersonal machine in which his or her values, goals and aspirations are subordinate to those of the collectivity".

Wat is die inhoudelike betekenis van onderskeidelik die "subjective expectation" en 'objective' komponente tot die regmatige verwagting tot privaatheid? Currie et al³⁰/ beskryf hierdie twee komponente as volg:

"The subjective expectation component does more than say that privacy is what feel private. It provides an explanation for the permissibility of waivers of privacy. One can have no expectation of privacy if has consented explicitly or implicitly to having one's privacy invaded. It is, however, the second part of the definition- the objective component- that does more work. One's subjective privacy intuitions must be reasonable to qualify for the protection of the right. What is reasonable, of course, depends on the set of values to which one links the (empty) standard of reasonableness."

Vervolgens sal bepaal word in watter opsig vind die redelike verwagting op privaatheid toepassing waar die aspek van deursoeking en beslaglegging in die wetstoepassings en misdaadvoorkomingskonteks ter sprake kom. Die grondwetlike vereistes word ontleed om 'n deursoeking en beslaglegging met of sonder 'n gemagtigde lasbrief kragtens bepaalde wetgewing of in die afwesigheid van sodanige wetgewing uit te voer.

4.2.2 Grondwetlike vereistes vir 'n redelike deursoeking en beslaglegging

Die wetgewer maak in die Suid Afrikaanse konteks vir verskeie wetgewing³¹ wat die deursoeking van persone³², hul eiendom asook besittings en die beslaglegging van

²⁸ 1996 (2) SA 751 (CC) op para 67.

²⁹ (1988) 1 SCR 30 op 164

³⁰ Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 318.

³¹ Wet op Tweedehandse Goed 23 van 1955; Wet op Veediefstal 57 van 1959; Inkomstebelastingwet 58 van 1962; Doeane- en Aksynswet 91 van 1964; Wet op Medisyne en Verwante Stowwe 101 van 1965; Wet op Diamante 56 van 1986; Drankwet 27 van 1989; Wet op Die Suid-Afrikaanse

sodanige item óf items magtig wat met die doelwit van die deursoeking verband hou, voorsiening. ‘n Onlangse toevoeging tot hierdie lys van sogenaamde ‘deusoekings en beslagleggings-wetgewing’ is die Suid Afrikaanse Skolewet³³, soos gewysig deur die toevoeging van artikel 8A tot die teks.

Joubert *et al*³⁴ wys uit dat op die oog af blyk dit dat wetstoepassingsoptrede en die Handves van Regte op ‘n botsing afstuur. Kan ‘n proporsionele balans in hierdie opsig bewerkstellig word? Alle basiese regte waarby ook die reg tot privaatheid ingesluit is, is as verskanste reg egter nie absoluut nie.³⁵ Die reg dat ‘n persoon se fisiese persoon, huis en eiendom nie deursoek of op beslag gelê word nie, kan dienooreenkomsdig die bepalings van artikel 36³⁶ (ook na verwys as die beperkingsklousule) van die Grondwet

Reserwebank 90 van 1989; Bankwet 94 van 1990; Wet op Belasting op Toegevoegde Waarde 89 Van 1991; Wet op Dwelmmiddels En Dwelmsmokkelary 140 van 1992; Wet op Landbouprodukte-Agente 12 van 1992; Wet op die Openbare Beskermer 23 van 1994; Nasionale Padverkeerswet 93 van 1996; Wet op Spesiale Ondersoekeenhede en Spesiale Tribunale 74 van 1996. Sien Swanepoel *JP Warrantless search and seizure in criminal procedure: a constitutional challenge*. CILSA, vol. 30, no.3, November 1997 op 340-341, vn3.

³² Die begrip ‘persoon’ verwys na beide natuurlike asook regspersone. Artikel 8 (4) van die Grondwet van 1996 bepaal as volg: “‘n Regspersoon is geregtig op die regte in die Handves van Regte in die mate waarin die aard van die regte en die aard van daardie regspersoon dit vereis”. In die saak van *Investigating Directorate: Serious Economic Offences v Hyundai Motor Distributors (Pty) Ltd: In re Hyundai Motor Distributors (Pty) Ltd v Smit NO 2001 (1) SA 545 (CC)* op para 18 is as volg bevind: “...Juristic persons are not the bearers of human dignity. Their privacy rights, therefore, can never be as intense as those of human beings. However, this does not mean that juristic persons are not protected by the right to privacy....Juristic persons therefore do enjoy the right to privacy, although not to the same extent as natural persons...”

³³ 84 van 1996.

³⁴ Joubert C (red) *Toegepaste reg vir polisiebeamptes*, (2de uitg.) 2001 Juta op 23.

³⁵ *Ibid* op 23.

³⁶ Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996, Artikel 36 bepaal as volg:
“Beperking van regte

- (1) Die regte in die Handves van Regte kan slegs kragtens ‘n algemeen geldende regsvoorskrif beperk word in die mate waarin die beperking redelik en regverdigbaar is in ‘n oop en demokratiese samelewing gebaseer op menswaardigheid, gelykheid en vryheid, met inagneming van alle tersaaklike faktore, met inbegrip van-
 - (a) die aard van die reg;
 - (b) die belangrikheid van die doel van die beperking;
 - (c) die aard en omvang van die beperking;
 - (d) die verband tussen die beperking en die doel daarvan; en
 - (e) ‘n minder beperkende wyse om die doel te bereik.
- (2) Behalwe soos n subartikel (1) of in enige ander bepaling van die Grondwet bepaal. mag geen regsvoorskrif enige reg wat in die Handves van Regte verskans is, beperk nie.”

beperk³⁷ word. Dit moet in gedagte gehou word dat alhoewel geen reg absoluut is nie en beperk kan word, dit nie beteken dat ‘n wet, ‘n wetsartikel in ‘n wet, of ‘n handeling daarteen gevrywaar is om nie bevraagteken of selfs in ‘n geregshof aangeveg te word indien daar ‘n inbreukmaking of dreigende inbreukmaking op iemand se reg is wat in die handve van regte verskans word.³⁸ In *S v Shabalala*³⁹ was as volg opgemerk:

“the accused is not limited to an attack on any specific rules and formalities entrenched in the Criminal Procedure Act. The Constitution imports a radical movement away from the previous state of law”

Dit word hierin aangevoer dat voormalde bevraagtekening of aanvegting van ‘n wet of handeling rakende ‘n inbreukmaking of dreigende inbreukmaking op ‘n verskanste reg op grond van ‘n deursoeking en/of beslaglegging uitgevoer, nie net tot beskuldigdes beperk is nie , maar ook “elkeen” insluit soos in artikel 14 van die Grondwet gespesifieer.

Die beperking van ‘n fundamentele reg is onderhewig aan die vereiste dat sodanige beperking volgens ‘n algemeen geldende reg⁴⁰ geskied. Kan wetgewing asook die gemenereg as ‘*algemeen geldende reg*’⁴¹ beskou word? Currie et al⁴² wys daarop dat voormalde wel onder ‘die algemene geldende reg’ ressorteer, maar dat “*mere policy*”⁴³

³⁷ Die engelse weergawe verwys na ‘n ‘*limitation*’ wat gesien word as ‘n sinoniem vir ‘*an infringement*’ of ‘n ‘*justifiable infringement*’ in die geval waar die beperking van ‘n verskanste reg redelik en regverdigbaar is in ‘n oop en demokratiese samelewing gebaseer op menswaardigheid, gelykheid en vryheid. Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 164.

³⁸ Swanepoel JP *Warrantless search and seizure in criminal procedure: a constitutional challenge*. CILSA, vol. 30, no.3, November 1997 op 349.

³⁹ 1995 2 SACR 761 (CC) op 774-775; para 28.

⁴⁰ Joubert et al beskou ‘*n algemeen geldende reg*’ as ‘n “geldige beperking van ‘n reg [wat] vervat moet wees óf in die gemenereg óf in wetgewing”. Joubert C (red) *Toegepaste reg vir polisiebeamptes*, (2de uitg.) 2001 Juta op 23.

⁴¹ Currie et al vermeld dat die Grondwetlike Hof nog nie finale uitsluitsel op hierdie aspek gegee het nie, maar indirek deur regspraak ‘n wye interpretasie aan hierdie begrip verleen wat die volgende as “law” insluit: Wetgewing (*Larbi-Odam v MEC for Education (North-West Province)* 1998 (1) SA 745 (CC) op para 27) , die gemenereg asook gewoontereg (*Du Plessis v De Klerk* 1996 (3) SA 850 (CC) paras 44 en 136. Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 169.

⁴² Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 169.

⁴³ *Hoffman v South African Airways* 2001 (1) SA 1 (CC) op para 41 ten aansien waarvan die hof besluit het dat ‘n staatsorgaan (SAA) se beleid dat HIV positiewe werknemers nie geskik is om as kajuitbemanning te dien nie, nie as ‘n algemeen geldende reg neerkom nie. Sien ook Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 169, vn 28.

or practice' van daardie begrip uitgesluit word. Ten einde misdaad in die breë konteks óf te voorkom óf te ondersoek, moet regmatige optrede in plek gestel word om aan hierdie doelwit gevolg te gee.⁴⁴ Hoe kan hierdie wetgewing en wat deursoeking en beslaglegging magtig, maak op die reg tot privaatheid inbreuk en moet gevolglik redelik volgens die voorskrifte van die beperkingsklousule wees.⁴⁵ Ten einde aan die vereistes van die beperkingsklousule te voldoen deurdat sodanige beperking redelik en regverdigbaar in 'n oop en demokratiese samelewing, gebaseer op vryheid gelykheid en menswaardigheid is, voer Currie et al⁴⁶ verder aan dat drie onderskeidende aspekte teenwoordig moet wees naamlik:

"To comply with s36, the authorising law must properly define the scope of the power to search and seize. Secondly, prior authorisation by an independent authority is usually required. Thirdly, the Act must require the independent authority to be persuaded by evidence on oath that there are reasonable grounds for conducting a search".

Uit die konteks van laasgenoemde aanhaling kom dit uitdruklik voor dat Currie et al in hierdie opsig slegs na gepromulgeerde wetgewing verwys aangesien die vereiste dit neerlê dat die deursoekingsbevoegdheid by wyse van 'n behoorlike definieëring geskied. Die afleiding kan gevolglik geregtig word dat 'n deursoeking en beslaglegging kragtens die gemenerig uitgevoer, nie aan die vereistes van artikel 36 voldoen nie en gevolglik nie 'n redelike grond is om op 'n verskanste reg soos in artikel 14 van die Grondwet vervat, inbreuk te maak nie. 'n Deursoeking geskied hoofsaaklik in terme van 'n wettige lasbrief soos uitgereik deur onafhanklike persoon wat oor daardie bevoegdheid beskik. In uitsonderlike gevalle kan daar wel 'n deursoeking in die afwesigheid van 'n lasbrief uitgevoer word. Wetgewing moet dus die vereistes uiteensit waaraan voldoen moet word waar 'n deursoeking in laasgenoemde omstandighede plaasvind. Is daar wetgewing in die Suid Afrikaanse konteks wat wat prominent met die aspek van deursoeking en beslaglegging in die misdaadvorkomings en ondersoekingskonteks handel? Currie et al⁴⁷ wys daarop dat die Strafproseswet⁴⁸ tans

⁴⁴ Kriegler en Kruger, Hiemstra: Suid-Afrikaanse Strafproses (6de uitg.) Butterworths, 2002 op 31.

⁴⁵ Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 325

⁴⁶ *Ibid* op 325.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ 51 van 1977.

die mees belangrikste wetgewing is wat die vereistes vir deursoeking en beslaglegging omvat en uiteensit.⁴⁹

Deursoeking en beslaglegging is dus 'n tweeledige uiteenlopende handeling of optrede wat aan bepaalde prosessuele vereistes onderhewig is naamlik dat daar nie op grondwetlik verskanste fundamentele regte inbreuk gemaak word nie. Voormalde siening geld ook ten aansien van gepromulgeerde wetgewing soos deur Dickson R in die Kanadese grondwetlike waterskeidingssaak van *Hunter v Southam Inc.*⁵⁰ geïllustreer was. Hierdie saak handel met die Supreme Court of Canada se deurslaggewende interpretasie van artikel 8 van die Charter vir die vasstelling van grondwetlik regsaanvaarde optrede van wetstoepassings-beamptes vir die uitvoer van 'n deursoeking met verwysing na voorafgaande magtiging deur 'n onpartydige regterlike beampte ten aansien van die verskaffing en/of voorlegging van die bestaan van redelike gronde om die deursoeking te regverdig. Die onderliggende aspek in *Hunter v. Southam*.⁵¹ uitgewys, is naamlik dat die reg om nie onredelik deursoek te word nie kom in wese op die beskerming van die reg op privaatheid neer. Die aspek van 'redelike verwagting op privaatheid' vervul dus 'n deurslaggewende rol in hierdie studie om te bepaal of 'n deursoeking en beslaglegging die redelikhedsvereiste deurstaan.⁵²

Die vereistes vir 'n deursoeking en beslaglegging wat met of sonder 'n wettige lasbrief in die misdaadvoorkomings en ondersoekingskonteks in Suid Afrika geskied word gevvolglik van nader beskou.

⁴⁹ Die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal as volg:

"Voorbehou ten opsigte van sekere bevoegdhede by ander wette verleen

19. Die bepalings van hierdie Hoofstuk doen nie afbreuk nie aan 'n bevoegdheid by 'n ander wet verleen om 'n perseel te betree of om 'n persoon, houer of perseel te visenteer of om op iets beslag te lê, iets verbeurd te verklaar of oor iets te beskik.".

⁵⁰ [1984] 2 S.C.R 145 op 156.

⁵¹ *Supra*.

⁵² Kerr Ian en McGill Jena, *Emanations, Snoopydogs and Reasonable Expectations of Privacy*, Criminal Law Quarterly. Vol 52 (3) Forthcoming 2007 op 407.

4.2.2.1 Deursoeking en beslaglegging: vereistes vir 'n geldige uitgereikte lasbrief

Die wetgewer maak onderskeidelik kragtens artikel 20,⁵³ 21⁵⁴ en 25⁵⁵ van die

⁵³ Die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal as volg:

"Staat kan op sekere voorwerpe beslag lê

20. Die Staat kan, ooreenkomstig die bepalings van hierdie Hoofstuk, op enigets (in hierdie Hoofstuk 'n voorwerp genome) beslag lê –

- (a) wat betrokke is by of op redelike gronde vermoed word betrokke te wees by die pleging of vermeende pleging van 'n misdryf, hetsy binne die Republiek of elders;
- (b) wat tot bewys kanstrek vam die pleging of vermeende pleging van 'n misdryf, hetsy binne die Republiek of elders; of
- (c) wat bestem is of op redelike gronde vermoed word bestem te wees om by die pleging van 'n misdryf gebruik te word."

⁵⁴ Die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal as volg:

"Voorwerp moet kragtens visenteringslasbrief in beslag geneem word

21. (1) Behoudens die bepalings van artikels 22, 24 en 25 word op 'n in artikel 20 bedoelde voorwerp beslag gelê slegs uit hoofed van 'n visenteringslasbrief uitgereik-

- (a) deur 'n landdroos of vrederegter uit inligting onder eed blyk dat redelike gronde bestaan om te dink dat so 'n voorwerp in die besit of onder die beheer van of aan 'n person of op of by 'n perseel binne sy reggebied is; of
- (b) deur 'n regter of regterlike amptenaar wat by strafregtelike verrigtinge voorsit, indien dit aan so 'n regter of regterlike amptenaar blyk dat so 'n voorwerp in die besit of onder die beheer van 'n person of op of by 'n perseel as getuienis by bedoelde verrigtinge nodig is.
- (2) 'n Visenteringslasbriefingevolge subartikel (1) uitgereik, moet 'n polisiebeampte aansê om op die betrokke voorwerp beslag te lê en moet so 'n polisiebeampte te dien einde magtig om 'n person te visenteer wat in die lasbrief geïdentifiseer word, of om'n in die lasbrief geïdentifiseerde perseel te betree en te deursoek en om enige person op of by daardie perseel gevind, te visenteer.
- (3) (a) 'n Visenteringslasbrief word gedurende die dag uitgevoer, tensy die persoon wat die lasbrief uitreik die uitvoering daarvan gedurende die nag skriftelik magtig.
- (b) 'n Visenteringslasbrief kan op enige dag uitgereik word en bly van krag totdat dit uitgevoer is of ingetrek word deur die persoon wat dit uitgereik het of, indien daardie persoon nie beskikbaar is nie, deur iemand met dergelike gesag.
- (4) 'n Polisiebeampte wat 'n lasbrief ingevolge hierdie artikel of artikel 25 uitvoer, moet na sodanige uitvoering, op versoek van iemand wie se regte geraak is ten opsigte van 'n deursoeking of voorwerp waarop beslag gelê is ingevolge die lasbrief, 'n afskrif van die lasbrief aan hom oorhandig."

⁵⁵ Die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal as volg:

"Bevoegdheid van polisie om perseel te betree in verband met staatsveiligheid of 'n misdryf

25 (1) Indien dit aan 'n landros of vrederegter uit inligting onder eed blyk dat daar redelike gronde is om te dink-

- (a) dat die binnelandse veiligheid van die Republiek of die bewaring van wet en orde waarskynlik in gevaar gestel sal word deur of ten gevolge van 'n vergadering wat gehou word of gehou staan te word in of op 'n perseel binne sy reggebied; of
- (b) dat 'n misdryf gepleeg is of gepleeg word of waarskynlik gepleeg sal word of dat voorbereidings of reëlings vir die pleging van 'n misdryf getref word of waarskynlik getref sal word in of op 'n perseel binne sy reggebied,

kan hy 'n lasbrief uitreik wat 'n polisiebeampte magtig om die betrokke perseel op 'n redelike tyd te betree ten einde-

Strafproseswet⁵⁶ (hierna verwys as "die Wet") statutêr voorsiening dat polisiebampes met magtigende bevoegdheid toegerus word om 'n perseel⁵⁷ te betree en te deursoek asook om op enigiets wat met die pleeg van 'n misdryf verbind word, beslag te lê. Swanepoel⁵⁸ voer aan dat "*any premises*" ook '*private dwellings, offices and motor vehicles*' insluit, maar maak wel melding van Kriegler se siening dat die Wet 'n ander interpretasie vereis wanneer dit op die deursoeking van 'n privaatwoning (private dwelling) toepassing vind. Kriegler *et al*⁵⁹ wys daarop dat wetstoepassinsoptrede noodsaaklik vir misdaadbekamping is, maar dit kan op grondwetlik verskanste regte soos onder andere pravaatheid en menswaardigheid inbreuk maak. Ten einde staatsvergrype te voorkom om sodoende "*binne die grense van regmatigheid*" te

- (i) die ondersoek in te stel en die stappe te doen wat bedoelde polisiebeampte nodig ag vir die bewaring van die binnelandse veiligheid van die Republiek of vir die handhawing van wet en orde of vir die voorkoming van 'n misdryf;
 - (ii) die perseel of enige persoon in of op die perseel te deursoek vir 'n in artikel 20 bedoelde voorwerp wat, na bedoelde polisiebeampte op redelike gronde vermoed, in of op of by die perseel of aan bedoelde persoon is; en
 - (iii) so 'n voorwerp in beslag te neem.
- (2) 'n Lasbrief ingevolge subartikel (1) kan op enige dag uitgereik word en bly van krag totdat dit uitgevoer is of ingetrek is deur die persoon wat dit uitgereik het of, indien daardie persoon nie beskikbaar is nie, deur iemand met dergelike gesag.
- (3) 'n Polisiebeampte kan sonder lasbrief ingevolge subparagraphe (i), (ii) en (iii) van subartikel (1) optree, indien hy op redelike gronde dink-
- (a) dat 'n lasbrief ingevolge paragraaf (a) of (b) van subartikel (1) aan hom uitgereik sal word as hy om so 'n lasbrief aansoek doen; en
 - (b) dat die vertraging deur so 'n lasbrief te verkry die doel daarvan sal verydel."

⁵⁶ 51 van 1977.

⁵⁷ Die Strafproseswet 51 van 1977 omskryf die begrip '*perseel*' as volg:
"Woordomskrywing

1 (1) In hierdie Wet, tensy uit die samehang anders blyk, beteken-

..."Perseel" ook grond, 'n gebou of bouwerk, of 'n voertuig, vervoermiddel, skip, boot of vaartuig;"
Aantekening

Die woord "ook" ("includes") is 'n aanduiding dat die woord primer in sy grammatiske of woordeboekbetekenis verstaan moet word en dat die omskrywing uitbreidend is.

..."

Sien Kriegler en Kruger, *Hiemstra: Suid-Afrikaanse Strafproses* (6de uitg.) Butterworths, 2002 op 5.

⁵⁸ Swanepoel JP *Warrantless search and seizure in criminal procedure: a constitutional challenge*. CILSA, vol. 30, no.3, November 1997 op 350.

⁵⁹ Kriegler en Kruger, *Hiemstra: Suid-Afrikaanse Strafproses* (6de uitg.) Butterworths, 2002 op 31.

funksioneer, is dit noodsaaklik dat hierdie bepaalde optrede aan die streng voorskrifte van die Handves van 'n Regte vir nakoming onderwerp word.⁶⁰

•Artikel 20⁶¹ van die Wet bepaal die Staat kan op “enigiets” beslag lê. Hierdie artikel vermeld dat “enigiets” ook insluit “in hierdie Hoofstuk ‘n voorwerp genoem” en daar sal vir doeleindes van hierdie bespreking na ‘n artikel 20 bedoelde voorwerp verwys word.⁶² Wat is die aard en omvang van die begrippe “redelike gronde vermoed” en “bewys” soos onderskeidelik in artikel 20 (a) en (b) vervat? In *Ndabeni v Minister of Law and Order*⁶³ was die hof die taak opgelê om die betekenis van “redelike gronde vermoed” Soos in artikel 20 (a) vermeld, uit te lê. Die hof het in hierdie oopsig verwys na die beslissings van *Watson v Commissioner of Customs and Excise*⁶⁴ en *Liversidge v Anderson*⁶⁵ en gevolglik bevind dat ‘n geloof van ‘n redelike vermoede’ en “om objektief op redelike gronde te vermoed” twee verskillende konsepte met verskillende betekenisse is. Sorgdrager et al⁶⁶ gaan van die volgende standpunt uit naamlik:

“Die blote feit dat jy glo daar is redelike gronde, is nie voldoende nie. Daar moet inderdaad objektief gesien, redelike gronde wees”

Verwys die begrip “bewys” in artikel 20 (b) vermeld na die bewysregtelike term? In *Andersen v Minister of Justice*⁶⁷ het Price R hierdie vraag beantwoord deur te bevind dat voormalde begrip verwys na daardie inligting wat benodig word tydens ‘n polisie-ondersoek en dus wyer strek as net daardie getuienis wat in ‘n geregshof as toelaatbaar beskou word.

Die Strafproseswet bepaal onderskeidelik in artikel 21 en 25 dat ‘n skriftelike aansoek⁶⁸ gerig moet word vir die uitreik van ‘n lasbrief. ‘n Wettige visenteringslasbrief moet deur

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ Sien vn 53 *supra*.

⁶² Soos na verwys in artikel 21, 22, 23, 25, en 30 van Hoofstuk 2 van die Strafproseswet 51 van 1977.

⁶³ 1984 (3) SA 500 (D) op 511D-E.

⁶⁴ 1960 (3) SA 212 (N).

⁶⁵ 1942 AD 206.

⁶⁶ Sorgdrager AM, Coertzen EJS en Maree CJ, *Strafprosesregvonnismebundel*, (1988) Butterworths op 12.

⁶⁷ 1954 2 SA 473 (W) op 476.

⁶⁸ Artikel 43 (1) van die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal dat ‘n aansoek van hierdie aard deur ‘n prokureur-generaal, ‘n staatssaanklaer of ‘n polisie-offisier gerig kan word. Sien vn 70 *infra*.

'n onpartydige en onafhanklike persoon daartoe gemagtig naamlik 'n landdros of 'n vrederegter,⁶⁹ uitgereik word onderhewig aan die nakom van bepaalde vereistes.⁷⁰ Die belangrikheid van 'n onpartydige en onafhanklike person by die oorweging van die uitreik van 'n wettige lasbrief was beklemtoon in die beslissing van *Park-Ross v Director: Office for Serious Economic Offences*⁷¹ Die grondwetlikheid van artikel 6(1) van die Investigation of Serious Economic Offences Act,⁷² wat daarvoor voorsiening maak dat die Direkteur verbonde aan voormalde kantoor oor die bevoegdheid beskik om ernstige ekonomiese misdrywe te ondersoek en terselfdertyd ook daartoe gemagtig is om deursoekingslasbriewe uit te reik, was bevraagteken. Tebbutt R bevind dat artikel 6(1) van die Investigation of Serious Economic Offences Act⁷³ strydig met die gees, strekking en oogmerke van die Grondwet is.

⁶⁹ Die Strafproseswet 51 van 1977 omskryf die begrip "vrederegter" as volg:

"Woordomskrywing

1 (1) In hierdie Wet, tensy uit die samehang anders blyk, beteken-

..."Vrederegter" iemand wat 'n vrederegter ingevolge die bepalings van die Wet op Vrederegters en Kommissarisye van Ede, 1963 (Wet 16 van 1963), is."

Aantekening

Wet 16 van 1963 maak voorsiening vir die aanstelling van individue as vrederegters asook vir die erkenning van die bekleërs van bepaalde ampte as vrederegters. Die belangrikste vir huidige doeleinades is offisiere in die Suid-Afrikaanse Polisiediens, die Weermag en Korrektiewe Dienste, direkteure van Openbare Vervolging en hul senior personeel, griffiers en landdroste. Dis van belang by artikel 21 (1) (a) (die bevoegdheid om 'n visenteringslasbrief uit te reik) en artikel 217 (1) (a) (bekentenisse).

...". Sien Kriegler en Kruger, *Hiemstra: Suid-Afrikaanse Strafproses* (6de uitg.) 2002 op 7.

⁷⁰ Die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal as volg:

"43. (1) "n Landdros of vrederegter kan 'n lasbrief vir die inhegtenisneming van 'n persoon uitreik op skriftelike aansoek van 'n prokureur-generaal, 'n staatsaanklaer of 'n polisie-offisier-

(a) wat die misdryf meld wat na bewering gepleeg is;

(b) wat beweer dat die bedoelde misdryf gepleeg is binne dieregsgebied van sodanige landdros of, in die geval van 'n vrederegter, binne dieregsgebied van die landdros binne wie se distrik of gebied aansoek aan die vrederegter om bedoelde lasbrief gedoen word, of waar bedoelde misdryf nie binne so 'nregsgebied gepleeg is nie, wat beweer dat dit bekend is of op redelike gronde vermoed word dat die persoon ten opsigte van wie die aansoek gedoen word binne so 'nregsgebied is; en

(c) wat verklaar dat daar op grond van inligting onder eed verkry 'n redelike verdenking bestaan dat die persoon ten opsigte van wie die lasbrief aangevra word die beweerde misdryf gepleeg het."

⁷¹ 1995 1 SACR 530 (C).

⁷² 117 van 1991.

⁷³ *Ibid.*

Beide artikels 21 en 25 van die Wet sal kortlik afsonderlik ontleed word om die vereistes vir die uitreik van 'n visenteringslasbrief asook die uitoefening daarvan, vas te stel.⁷⁴

- Artikel 21 van die Wet vereis die uitreik van 'n visenteringslasbrief vir doeleindes daarvan om 'n voorwerp in beslag te neem. Die landdros of vrederegter moet van inligting onder eed voorsien word deur die aansoeker wat daartoe moet aantoon dat redelike gronde bestaan dat die voorwerp wat die basis van die aansoek om uitreiking van 'n lasbrief daarstel, "*in die besit of onder die beheer van of aan 'n persoon op of by 'n perseel binne sy regsgebied is.*" Cowling⁷⁵ voer aan dat die inwerkingtreding van die Grondwet die verpligting op geregshewe plaas om 'n veel strenger rol in die beoordeling van deursoekings-en-beslagleggingsbevoegdhede te vertolk.⁷⁶ In *Mandela v Minister of Safety and Security*⁷⁷ was die hof voormalde taak soos deur Cowling aangevoer, opgelê. In *Mandela*⁷⁸ moes die landdros beoordeel het of daar redelike gronde bestaan dat die voorwerpe soos in die beëdigde verklaring gespesifiseer, in wese op 'n artikel 20 bedoelde voorwerp neergekom het.

Wat word in hierdie konteks met die begrip 'redelike gronde' soos onderskeidelik in die Wet op die Suid Afrikaanse Polisiewet en die Strafproseswet vervat, bedoel? Volgens die hof in *Mandela*⁷⁹ het twee onderskeidende komponente in voormalde begrip uitgekristaliseer naamlik eerstens, die bestaan van redelike gronde dat 'n misdryf gepleeg was, en tweedens dat die betrokke voorwerp verband hou met die pleeg van daardie spesifieke misdryf. Dit blyk uit voormalde ontleding of die hof hoofsaaklik op

⁷⁴ Kennis moet egter geneem word van die aspek dat artikel 25 van artikel 21 verskil in die mate dat eersgenoemde artikel wel voorsiening maak dat 'n polisiebeampte kragtens artikel 25 (3) 'n person of perseel soner 'n lasbrief kan deursoek waar bepaalde buitengewone omstandighede aanwesig is.

⁷⁵ Cowling M, *Recent cases: Requirements for a valid warrant* SACJ, vol, 9, no.1, 1996, op 103.

⁷⁶ Dit verdien vermelding dat "commissioned" police officers" ook daartoe gemagtig is om visenterings-lasbriewe uit te reik en hierdie bevoegdheid word dus nie net tot landdroste en vrederegters beperk nie. In *Commissioner of SAP, Witwatersrand v SA Associated Newspapers* 1966 (2) SA 503 (A) was bevind dat "persons who are entrusted with the important duty of issuing search warrants are responsible officers".

⁷⁷ 1995 (2) SACR 397 (W).

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibid.*

artikel 20⁸⁰ gesteun het om tot die gevolgtrekking te kom wat die betrokke twee komponente in hierdie konteks is. Die hof het vervolgens tydens die bevinding op hierdie vraag beklemtoon dat die misdryf wat na bewering gepleeg is of gepleeg staan te word, verkieslik in die beëdigde verklaring aan die hof wat 'n aansoek van hierdie aard moet beoordeel, openbaar word.

Die konsep "redelike gronde" vereis meer as net 'n blote moontlikheid dat 'n misdryf na bewering gepleeg is of gaan word, en gevoglik word 'n meer positiewe basis ter ondersteuning van hierdie argument verlang.⁸¹ Alhoewel 'n dossier geopen was en die basis vir 'n ondersoek daarstel, kwalificeer dit nie as 'n redelike grond dat 'n misdryf wel gepleeg was nie.⁸² Van deurslaggewende belang is dat daar 'n kousale verband tussen die voorwerp en die gepleegde misdryf moet wees.⁸³ Die hof het die aansoek om die uitreik van 'n visenteringslasbrief geweier op die objektiewe basis dat die beëdigde verklaring, soos wat in artikel 21 (1) (a) vereis word, nie die redelike gronde geopenbaar het dat 'n misdryf gepleeg was nie, asook dat daar geen *nexus* was tussen die beweerder voorwerp en die beweere misdryf gepleeg en selfs dat dit op die betrokke perseel teenwoordig was nie.⁸⁴ In *Mandela*⁸⁵ was bevind dat 'n beperkte uitleg van artikel 21(1) (a) ten aansien van die begrip 'redelike gronde' in wese op die landdros se toepassing van die subjektiewe standaard neerkom. Die wyer siening wat in *Highstead Entertainment (Pty) Ltd t/a "The Club" v Minister of Law and Order*⁸⁶ gevolg was naamlik dat 'n objektiewe standaard vir die bepaling van 'redelike gronde' onderhewig is aan al die feite wat voor die hof geplaas word, was in *Mandela*⁸⁷ se saak verworp en het ook in die beslissing van *Van der Merwe v Minister of Justice*⁸⁸ gestalte gevind. Kriegler *et al*⁸⁹ neem die standpunt in dat die beoordeling van redelikheid moet objektief geskied naamlik dit "moet redelik wees in die oordeel van die redelike mens".

⁸⁰ Sien vn 53 *supra*.

⁸¹ Cowling M, *Recent cases: Requirements for a valid warrant* SACJ, vol, 9, no.1, 1996, op 103.

⁸² *Ibid* op 103-104.

⁸³ *Ibid* op 104.

⁸⁴ *Ibid*.

⁸⁵ 1995 (2) SACR 397 (W).

⁸⁶ 1994 (1) SA 387 (C).

⁸⁷ 1995 (2) SACR 397 (W).

⁸⁸ 1995 (2) SACR 471 (O).

⁸⁹ Kriegler en Kruger, *Hiemstra: Suid-Afrikaanse Strafproses* (6de uitg.) (2002) op 33.

In *S v Mayekiso en Andere*⁹⁰ was bevind 'n polisiebeampte se siening moet ook op redelike gronde berus.

Dit word hierin aangevoer dat die gevolgtrekking waartoe in die *Mandela*⁹¹ beslissing gekom is, is 'n deurslagwende riglyn tot howe se beskikking is vir die uitleg van artikel 21(1) (a) en (2) vir die nakoming van die vereistes daarin gestel vir die uitreik van 'n visenteringslasbrief. Die *ratio* in die saak van *Mandela*⁹² stem ook ooreen met die geykte regsbeginsels wat in die Kanadese reg toepassing vind. In die aangeleentheid van *Hunter v Southam*⁹³ het die Supreme Court of Canada tot die gevolgtrekking gekom dat die inbreukmaking op die artikel 8 beskermde reg vervat in die Charter om nie aan 'n onregmatig deursoeking en beslaglegging onderwerp te word nie, onderhewig is aan twee belangrike beginsels naamlik eerstens, die verkryging van voorafmagtiging by wyse van die uitreik van 'n wettige lasbrief deur 'n onafhanklike geregtelike beampte en tweedens, dat by wyse van onder eed bevestig word dat redelike en moontlike gronde bestaan dat 'n misdryf gepleeg was en dat die plek wat vir deursoeking geïdentifiseer is in die deursoekingsproses getuienis sal oplewer.

Die verdere vereiste soos in artikel 21(2) vermeld is naamlik dat die persoon en/of die perseel wat aan 'n deursoeking onderwerp gaan word in die visenteringslasbrief geïdentifiseer moet word. Dit word geargumenteer dat hierdie vereiste as 'buffer' dien deur te verhoed dat 'n groep ongeïdentifiseerde persone weens die afwesigheid van 'n gesubstansieerde basis, aan 'n deursoeking onderwerp word.

Hoe moet 'n lasbrief uitgelê word indien daar 'n dispuut is oor die uitleg van die trefwydte daarvan? In *Cheadle, Thompson & Haysom v Minister of Law and Order*⁹⁴ het Coetzee R na die bevinding in *De Wet v Willers NO*⁹⁵ verwys en bevind dat 'n lasbrief beperkend uitgelê moet word. Dit word hiermee aangevoer dat artikel 21 en regspraak daarop gelewer belangrike riglyne vir 'n landdros of vrederegter neerlê by die beoordeling of 'n deursoekings lasbrief in terme van hierdie artikel uitgereik kan word.

⁹⁰ 1996 (2) SASV 298 (K).

⁹¹ 1995 (2) SACR 397 (W).

⁹² *Ibid.*

⁹³ [1984] 2 S.C.R 145.

⁹⁴ 1986 2 SA 279 (W) op 280.

⁹⁵ 1953 4 SA 124 (T).

- Artikel 25 van die Wet handel met die bevoegdheid van die polisie om ‘n perseel te betree in verband met staatsveiligheid⁹⁶ of ‘n misdryf⁹⁷ wat gepleeg is of gepleeg word of waarskynlik gepleeg sal word. Artikel 25 (1) (i), (ii) en (iii) omvat die magtiging vir die uitreik van ‘n lasbrief om ‘n perseel te betree vir doeleindes van ‘n deursoeking en beslaglegging waar opgetree word in verband met óf staatsveiligheid kragtens subartikel 1(a) óf misdaadpleging kragtens subartikel (1(b)). Die vereistes wat deur artikel 25(1) vir die uitreik van ‘n lasbrief gestel word, is statutêr analoog aan die vereistes wat die wetgewer in artikel 21 (1) (a) opgelê het naamlik dat voorafmagtiging by wyse van die uitreik van ‘n wettige lasbrief deur ‘n onafhanklike geregtelike beampete verkry voorafgegaan deur ‘n onder eed bevestiging dat redelike gronde bestaan dat ‘n misdryf gepleeg was óf gepleeg word óf waarskynlik gepleeg sal word en dat die deursoeking van die persoon of perseel wat vir doeleindes daarvan geïdentifiseer in die proses ‘n artikel 20 bedoelde voorwerp sal oplewer. Dit word hierin aangevoer dat die regsbeginsels in *Mandela*⁹⁸ neergelê ten aansien van wat die begrip ‘redelike gronde’ ingevolge artikel 21 (1) (a) omvat, ook as riglyn vir ‘n landdros of vrederegter kan dien by die uitleg en toepassing van die vereistes in artikel 25 (1) vervat indien aansoek gedoen word om die uitreik van ‘n lasbrief om ‘n perseel te betree vir doeleindes soos deur die wetgewer bedoel.

Wat is die reg sposisie indien ‘n ongeldige deursoekingslasbrief bekom was en ‘n persoon verleen toestemming dat sy/ haar persoon of ‘n houer of perseel op grond van daardie regsgebrekkige dokument? Kan die argument gehandhaaf word dat toestemming deur ‘n persoon vir ‘n deursoeking, kragtens artikel 22 (a) verleen, die ongeldigheid van ‘n deursoekingslasbrief kondoneer? Dit is belangrik om op hierdie betrokke aspek kennis te neem van die beslissing in *Beheersmaatschappij Helling I NV and Others v Magistrate, Cape Town, and others*⁹⁹ waarin Thring R as volg bevind het:

“It seems to me, first, to be trite that, if the relevant search warrants were invalid because they had been unlawfully issued, no amount of consent or agreement by the

⁹⁶ *Control Magistrate, Durban v Azanian Peoples Organization* 1986 3 SA 394 (A).

⁹⁷ *S v Boshoff* 1981 1 SA 393 (T).

⁹⁸ 1995 (2) SACR 397 (W).

⁹⁹ 2007 (1) SACR 99 (C) op 120-121.

targets of the search have the effect of rendering them valid of lawful.”.

Die persoon wat van ‘n reg afstand doen moet oor volledige kennis van daardie reg beskik.¹⁰⁰ Persoon wat van sy/haar reg afstand doen moet deur die persoon wat die deursoeking wil uitvoer word, ingelig dat die lasbrief gebrekkig en ongeldig is.¹⁰¹

4.2.2.2 Uitsonderings op die reël vir die uitvoer van ‘n deursoeking in die afwesigheid van ‘n uitgereikte lasbrief

4.2.2.2.1 Toestemming tot ‘n deursoeking verleen

Steytler¹⁰² voer aan dat sodra ‘n persoon tot ‘n deursoeking van sy/haar persoon of ‘n perseel kragtens artikel 22 (a)¹⁰³ van die Strafproseswet toestem en dus afstand doen van die reg dat daar nie op sy/haar privaatheid inbreukgemaak word nie , val die belangrike vereistes van ‘n vooraf verkreë magtiging vir ‘n deursoeking (by wyse van ‘n aansoek om die uitreik van ‘n lasbrief) asook dat die redelike gronde vir so ‘n aansoek wat onder eed vervat moet word, gevolglik weg. Die volgende aspekte moet volgens Steytler¹⁰⁴ in die lig van voormalde by die toepassing van artikel 22 (a)¹⁰⁵ in aanmerking geneem word:

- ▶ die toestemming tot ‘n deursoeking moet geldig wees; en
- ▶ die toestemming tot ‘n deursoeking moet vrywillig geskied.

¹⁰⁰ *Ibid* op 121. Sien ook *Laws v Rutherford* 1924 AD 261 op 263; *Hepner v Roodepoort-Maraisburg Town Council* 1962 (4) SA 772 (A) op 778C-F.

¹⁰¹ Steytler N, *Constitutional Criminal Procedure*, (1998) Butterworths op 96.

¹⁰² *Ibid* op 96.

¹⁰³ Die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal as volg:

“22. Omstandighede waarin voorwerp sonder visenteringslasbrief in beslag geneem kan word ‘n Polisiebeampte kan sonder ‘n visenteringslasbrief ‘n persoon of houer of perseel visenteer ten einde ‘n in artikel 20 bedoelde voorwerp in beslag te neem-

(a) indien die betrokke persoon in die soek na en die beslaglegging op die betrokke voorwerp toestem, of indien die persoon wat in die deursoeking van die houer of perseel kan toestem, in so ‘n deursoeking en die beslaglegging van die betrokke voorwerp toestem;”

¹⁰⁴ Steytler N, *Constitutional Criminal Procedure*, (1998) Butterworths op 96.

¹⁰⁵ Sien vn 103 *supra*.

Dit word nie pertinent vereis dat die persoon wat deur 'n polisiebeampte genader word met die doel om hom/haar en/of 'n perseel aan 'n deursoeking te onderwerp, deur sodanige polisiebeampte ingelig moet word dat daar wel oor die reg beskik word om te weier om deursoek te word.¹⁰⁶ Die versuim om 'n persoon van hierdie reg in te lig, kan moontlik daartoe aanleiding gee dat die vrywilligheid van die toestemming soos verleen, in wese bevraagteken kan word. Steytler¹⁰⁷ voer aan dat bykomend tot voormalde reg, moet die reg om van die doel vir die deursoeking ingelig te word, ingesluit word en beskou die standaard versoek deur 'n polisiebeampte naamlik "*May I search you?*" as onvoldoende met inagneming van hierdie bepaalde omstandighede. Beskik 'n verhuurder oor die bevoegdheid om toestemming namens 'n huurder vir die deursoeking van 'n laasgenoemde se huurperseel te verleen en kan die toestemming in hierdie opsig as geldig beskou word? In *S v Motloutsi*¹⁰⁸ was bevind dat die toestemming vir 'n deursoeking deur 'n verhuurder nie as geldig beskou kon word nie aangesien die verhuurder nie beheer en toesig oor die huurder se goedere in 'n verhuurde kamer geberg, beskik het nie. Voormalde seining het ook toepassing gevind waar persone mede-huurders van 'n woonhuis was.¹⁰⁹ Die omstandighede van elke saak moet egter op eie meriete oorweeg word. In *S v Hammer*¹¹⁰ was bevind dat die bewyslas op die Staat rus om aan te dui dat die verleende toestemming geldig verkry was. Die hof het in *S v Madiba*¹¹¹ opgemerk indien uitdruklike of geïmpliseerde dreigemente van geweld of fisiese geweld teenwoordig is vir die verkryging van toestemming om 'n deursoeking uit te voer, dan kan die voldoening aan die vrywilligheidsvereiste in hierdie opsig bevraagteken word. Wat is egter die Howe se siening van die regposisie indien 'n persoon toestemming tot die deursoeking van 'n perseel verleen, maar 'n beslaglegging opponeer deur toestemming tot 'n verwydering van 'n artikel 20 bedoelde voorwerp te weier? In *Nel v Deputy Commissioner of Police, Grahamstown*¹¹² het die appellant tot die deursoeking van sy pretparkperseel deur twee

¹⁰⁶ Steytler N, *Constitutional Criminal Procedure*, (1998) Butterworths op 96.

¹⁰⁷ *Ibid* op 96.

¹⁰⁸ 1996 1 SACR 78 (C).

¹⁰⁹ *S v Mayekiso en Andere* 1996 (2) SACR 298 (C).

¹¹⁰ 1994 2 SACR 496 (C) op 498b.

¹¹¹ 1998 1BCLR 38 (D).

¹¹² 1953 1 SA 487 (OK).

polisiebeamptes toegestem. Die polisiebeamptes het opgemerk dat vyf van die speelmasjiene inderdaad dobbelmasjiene was. Toe daar op die dobbelmasjiene beslag gelê is, het die pretparkeienaar hewig teen die beslaglegging geprotesteer. Die hof van appèl het bevind dat die polisiebeamptes in hierdie geval tweeledig wel oor redelike gronde beskik het om die perseel te deursoek en die afleiding te maak dat 'n aansoek om die uitreik van 'n lasbrief sou die doel verydel het aangesien dit maklik sou gewees het om die dobbelmasjiene in speelmasjiene te verander in die tydsuur wat die polisiebeamptes die betrokke perseel verlaat het met die doel om 'n lasbrief te bekom.¹¹³

4.2.2.2 Deursoekende magtiging kragtens wetgewing verleen

Dit word aanbeveel dat alle deursoekings en verbandhoudende deursoekings by wyse van 'n uitgereikte visenteringslasbrief uitgevoer word. Currie *et al*¹¹⁴ is van mening dat 'n deursoeking wat sonder 'n lasbrief uitgevoer word, moet eerder die uitsondering as die reël wees. Verskeie wetgewing maak statutêr daarvoor voorsiening dat 'n persoon of persone en/of 'n perseel of persele in die afwesigheid van 'n visenteringslasbrief deursoek kan en dat bykomend daartoe op gespesifiseerde voorwerpe beslag gelê kan word in bepaalde omstandighede aangesien die vertraging om eers die proses vir die uitreiking van 'n lasbrief te volg, die oogmerk en doel van die deursoeking kan verydel. Onder andere maak die Wet op die Suid Afrikaanse Polisiediens¹¹⁵ voorsiening vir die deursoeking van voertuie sonder 'n lasbrief.¹¹⁶ Enige lid wat redelike gronde het om te

¹¹³ 1953 1 SA 487 (OK) op 488.

¹¹⁴ Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 327-328.

¹¹⁵ 68 van 1995.

¹¹⁶ Die Wet op die Suid Afrikaanse Polisiediens 68 van 1995, artikel 13 bepaal as volg:

"13. Lede

(8) ...

(d) Ondanks die bepalings van paragraaf (a), kan enige lid wat redelike gronde het om te vermoed dat-

- (i) 'n misdryf in Bylae 1 by die Strafproseswet, 1977, vermeld, gepleeg is en dat 'n persoon wat by die pleging daarvan betrokke was, besig is of op die punt staan om in 'n motorvoertuig in 'n bepaalde gebied te reis;
- (ii) 'n persoon wat 'n getuie van sodanige misdryf is, vlug en besig is of op die punt

-
- staan om in 'n motorvoertuig in 'n bepaalde gebied te reis en dat 'n lasbrief vir sy of haar inhegtenisname kragtens artikel 184 van die Strafproseswet, 1977, uitgereik is, of dat so 'n lasbrief uitgereik sal word indien die inligting waaroor die lid beskik onder die aandag van die landdros, streeklanddros of regter in daardie artikel bedoel, gebring word, maar dat die vertraging wat deur die verkryging van so 'n lasbrief veroorsaak sal word, die oogmerk van die padblokkade sal verydel;
- (iii) 'n persoon wat redelikerwys daarvan verdink word dat hy of sy van voorneme is om 'n misdryf bedoel in subparagraph (i), te pleeg, besig is of op die punt staan om in 'n motorvoertuig in 'n bepaalde gebied te reis en wat van die pleging van sodanige misdryf weerhou kan word deur 'n padblokkade op te rig;
- (iv) 'n persoon wat 'n voortvlugtige is nadat hy of sy uit wettige bewaring ontsnap het, besig is of op die punt staan om in 'n motorvoertuig in 'n bepaalde gebied te reis; of
- (v) enige voorwerp wat-
- (aa) betrokke is by;
 - (bb) bewys kan lewer van; of
 - (cc) bestem is om gebruik te word by,
- hetso binne of buite die Republiek, die pleging van 'n misdryf in subparagraph (i) bedoel, en wat besig is of op die punt staan om in 'n motorvoertuig in 'n bepaalde gebied vervoer te word en dat 'n lasbrief kragtens artikel 21 (1) (a) van die Strafproseswet, 1977, aan hom of haar uitgereik sou word indien hy of sy rede het om te glo dat die voorwerp in 'n bepaalde voertuig vervoer sal word en die lid om so 'n lasbrief aansoek gedoen het, en dat die vertraging wat veroorsaak sal word deur eers 'n magtiging in paragraaf (a) bedoel, te verkry, die oogmerk van die padblokkade sal verydel, 'n padblokkade op enige openbare pad of paaie in daardie gebied ooprig met die doel om vas te stel of 'n motorvoertuig sodanige persoon of voorwerp vervoer.
- (e) Vir die doeleindeste van die uitoefening van die bevoegdhede deur paragraaf (c) of (d) verleen, moet 'n lid die teken, versperring of voorwerp op of langs die pad of by die openbare plek ooprig wat in die omstandighede redelik is om die bevel om te stop onder die aandag te bring van die bestuurder van 'n voertuig wat die padblokkade nader, ten einde te verseker dat die voertuig tot stilstand kom of onder die aandag te bring van 'n persoon wat die kontrolepunt nader.
- (f) Enige bestuurder van 'n voertuig wat 'n padblokkade nader of enige persoon wat 'n kontrolepunt nader en wat weier of versuim om te stop ooreenkomsdig 'n bevel om te stop wat vertoon word soos in paragraaf (e) beoog, is aan 'n misdryf skuldig en by skuldigbevinding strafbaar met 'n boete of met gevangenisstraf vir 'n tydperk van hoogstens ses maande.
- (g) Enige lid kan sonder 'n lasbrief-
- (i) in die geval van 'n padblokkade of kontrolepunt wat ooreenkomsdig paragraaf (c) opgerig is, enige persoon of voertuig wat by sodanige padblokkade of kontrolepunt gestop is en enige houer of voorwerp van watter aard ook al in die besit van sodanige persoon of in, op of aan so 'n voertuig deursoek en beslag lê op enige voorwerp in artikel 20 van die Strafproseswet, 1977, bedoel, wat deur hom of haar in die besit van so 'n persoon of in, op of aan so 'n houer of voertuig gevind word: Met dien verstande dat 'n lid wat 'n deursoeking kragtens hierdie subparagraph uitvoer, op versoek van enige persoon wie se regte deur die deursoeking of beslaglegging aangetas word of aangetas is, aan hom of haar 'n afskrif van die skriftelike magtiging van die betrokke Kommissaris moet toon; en
 - (iii) in die geval van 'n padblokkade wat ooreenkomsdig paragraaf (d) opgerig is, enige

vermoed dat 'n misdryf gepleeg was, gepleeg word of gepleeg staan te word enige voorwerp wat betrokke is by, bewys kan lewer van of bestem is om gebruik te word by, hetsy binne of buite die Republiek, die pleging van 'n misdryf in subartikel (8)(d)(i) bedoel, en wat besig is of op die punt staan om in 'n motorvoertuig in 'n bepaalde gebied vervoer te word en dat 'n lasbrief kragtens artikel 21(1)(a) van die Strafproseswet aan hom/haar uitgereik sou word indien hy/sy rede het om te glo dat die voorwerp in 'n bepaalde voertuig vervoer sal word en die lid om so 'n lasbrief aansoek gedoen het, en dat die vertraging wat veroorsaak sal word deur eers 'n magtiging in artikel 13(8)(a)¹¹⁷ bedoel, te verkry, die oogmerk van die padblokkade sal verydel, 'n padblokkade op enige openbare pad of paaie in daardie gebied oprig met die doel om vas te stel of 'n motorvoertuig sodanige persoon of voorwerp vervoer.¹¹⁸

Vir doeleindeste van hierdie studie sal slegs op die Strafproseswet asook die Suid-Afrikaanse Skolewet¹¹⁹ en die relevante wetsartikels wat daarop toepassing vind, gefokus word om te bepaal watter vereistes vir 'n deursoekings en beslagleggingsoptrede wat sonder 'n lasbrief uitgevoer geskied, nagekom moet word.

persoon of voertuig wat by so 'n padblokkade gestop is en enige houer of voorwerp van watter aard ook al in, op of aan so 'n voertuig deursoek en beslag lê op enige voorwerp in artikel 20 van die Strafproseswet, 1977, bedoel wat deur hom of haar in, op of aan so 'n houer of voertuig gevind word: Met dien verstande dat 'n lid wat 'n deursoeking kragtens hierdie subparagraaf uitvoer, op versoek van enige persoon wie se regte deur die deursoeking of beslaglegging aangetas word of aangetas is, hom of haar van die rede vir die oprigting van die padblokkade moet inlig.

(h) Vir die doeleindeste van hierdie subartikel sluit "kontrolepunt" enige versperring in wat kragtens 'n magtiging in paragraaf (a) bedoel, opgestel is ten einde die beweging van persone te beheer. "

¹¹⁷ Wet op die Suid Afrikaanse Polisiediens 68 van 1995.

¹¹⁸ Gerapporteerde gevalle waar polisiebeamptes sonder 'n uitgereikte lasbrief tydens 'n padblokkade 'n deursoeking op 'n voertuig uitgevoer het en op 'n artikel 20 bedoelde voorwerp beslaggelê het : • Op 20 May 2007 in Cala word op dagga van 'n straatwaarde van R2 miljoen beslaggelê - bron: SAPS Journal July 2007 op 15; • Op 12 September 2006 word op die Aliwal-Noord/Burgersdorp roete op 168 kg dagga beslaggelê- bron: SAPS Journal November 2006 op 16.

¹¹⁹ 84 van 1996

4.2.2.2.2.1 Die Strafproseswet 51 van 1977

Die Strafproseswet maak in artikel 22,¹²⁰ 23,¹²¹ 24,^{122 123} 25(3)¹²⁴ en 27^{125 126 127} vir die uitvoer van deursoekings sonder 'n wettige lasbrief voorsiening. Daar moet egter

¹²⁰ Die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal as volg:

- "22. Omstandighede waarin voorwerp sonder visenteringslasbrief in beslag geneem kan word 'n Polisiebeampte kan sonder 'n visenteringslasbrief 'n persoon of houer of perseel visenteer ten einde 'n in artikel 20 bedoelde voorwerp in beslag te neem-
- (a) indien die betrokke persoon in die soek na en die beslaglegging op die betrokke voorwerp toestem, of indien die persoon wat in die deursoeking van die houer of perseel kan toestem, in so 'n deursoeking en die beslaglegging van die betrokke voorwerp toestem; of
 - (b) indien hy op redelike gronde dink-
 - (i) dat 'n visenteringslasbrief ingevolge paragraaf (a) van artikel 21 (1) aan hom uitgereik sal word as hy om so 'n lasbrief aansoek doen; en
 - (ii) dat die vertraging deur so 'n lasbrief te verkry die doel van die deursoeking sal verydel.".

¹²¹ Die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal as volg:

- "23. Deursoeking van gearresteerde persoon en beslaglegging op voorwerp
- (1) By die inhegtenisneming van iemand kan die persoon wat die inhegtenisneming uitvoer-
 - (a) indien hy 'n vredesbeampte is, die persoon visenteer wat in hegtenis geneem is en 'n in artikel 20 bedoelde voorwerp in beslag neem wat in die besit of in die bewaring of onder die beheer van die gearresteerde persoon gevind word, en waar so 'n vredesbeampte nie 'n polisiebeampte is nie, moet hy so 'n voorwerp onverwyld aan 'n polisiebeampte oorhandig; of
 - (b) indien hy nie 'n vredesbeampte is nie, 'n in artikel 20 bedoelde voorwerp in beslag neem wat in die besit of in die bewaring of onder die beheer van die gearresteerde persoon is, en moet so 'n voorwerp onverwyld aan 'n polisiebeampte oorhandig.
 - (2) By die inhegtenisneming van iemand kan die persoon wat die inhegtenisneming uitvoer enige voorwerp wat aan die gearresteerde persoon gevind word en wat gebruik kan word om liggaaamlike leed aan homself of ander te veroorsaak in veilige bewaring plaas.".

¹²² Die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal as volg:

- "24. Deursoeking van perseel
- Iemand wat wettiglik toesig het oor of in besit is van 'n perseel en wat redelikerwys vermoed dat gesteelde vee of produkte, soos omskryf in 'n wet betreffende die diefstal van vee of produkte, op of in die betrokke perseel is, of dat 'n voorwerp in stryd met 'n wet betreffende sterk drank, afhanklikheidsvormende medisyne, wapens en ammunisie of ontplofbare stowwe daarop of daarin gelaat is of in die bewaring of besit van iemand op of in die perseel is, kan te eniger tyd, indien 'n polisiebeampte nie gerедelik beskikbaar is nie, die perseel betree ten einde dit en enige persoon daarop of daarin te deursoek, en indien enige sodanige vee, produkte of voorwerp gevind word, moet hy dit in besit neem en onverwyld aan 'n polisiebeampte oorhandig.".

¹²³ Vir doeleindes van hierdie studie word daar nie op 'n bespreking van artikel 24 van die Strafproseswet 51 van 1977 gefokus nie.

¹²⁴ Die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal as volg:

- "25. Bevoegdheid van polisie om perseel te betree in verband met staatsveiligheid of 'n misdryf

...

- (3) 'n Polisiebeampte kan sonder lasbrief ingevolge subparagrawe (i), (ii) en (iii) van subartikel (1) optree, indien hy op redelike gronde dink-

onderskei eerstens word tussen gevalle waar 'n inhegtenisneming 'n deursoeking en beslaglegging kragtens die Strafproseswet voorafgegaan en dié waar dit nie plaasvind nie.

- a. Waar 'n inhegtenisneming kragtens die Strafproseswet 'n deursoeking en beslaglegging voorafgegaan

Artikel 23¹²⁸ van die Wet verwys na die proses waar 'n inhegtenisneming 'n deursoeking en beslaglegging voorafgaan. 'n Vredesbeampte¹²⁹ moet eerstens 'n arrestasie

- (a) dat 'n lasbrief ingevolge paragraaf (a) of (b) van subartikel (1) aan hom uitgereik sal word as hy om so 'n lasbrief aansoek doen; en
- (b) dat die vertraging deur so 'n lasbrief te verkry die doel daarvan sal verydel.”.

¹²⁵ Die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal as volg:

“27. Verset teen betreding of deursoeking

- (1) 'n Polisiebeampte wat 'n persoon of perseel wettiglik mag deursoek of wat 'n perseel ingevolge artikel 26 mag betree, kan die geweld gebruik wat redelikerwys nodig is om enige verset teen so 'n deursoeking of teen betreding van die perseel te bowe te kom, met inbegrip van die oopbrek van 'n deur of venster van so 'n perseel: Met dien verstande dat so 'n polisiebeampte eers hoorbaar toegang tot die perseel moet eis en die doel bekend moet maak waarvoor hy so 'n perseel wil betree.
- (2) Die voorbehoudsbepaling by subartikel (1) is nie van toepassing nie waar die betrokke polisiebeampte op redelike gronde van oordeel is dat 'n voorwerp ten opsigte waarvan die deursoeking geskied, vernietig of weggedoen kan word indien die bepalings van genoemde voorbehoudsbepaling eers nagekom moet word.”.

¹²⁶ Vir doeleinades van hierdie studie word daar nie op 'n bespreking van artikel 27 van die Strafproseswet 51 van 1977 gefokus nie.

¹²⁷ Gerapporteerde gevalle waar polisiebeamptes sonder 'n uitgereikte lasbrief op grond van óf inligting ontvang óf ander aanduidende omstandighede dat 'n misdryf gepleeg was óf 'n perseel betree ten einde getuenis te verkry óf vir doeleinades daarvan om 'n persoon of perseel te deursoek en by enige verset teen so 'n betreding of verset geweld aan te wend wat redelickerwys nodig is om die verset te bowe te kom: • 26 Junie 2007 word 'n voertuig (met 'n bepaalde registrasie nommer) wat tydens 'n bankroof in Trichardt gebruik was, by 'n woonhuis in die omgewing opgemerk. Polisiebeamptes het die woonhuis genader, geklop en daar was geen reaksie. Die deur was oop geforseer en 'n manspersoon was daarin gevind wat sy betrokkenheid by die bankroof wat daardie ooggend gepleeg was, erken. - Bron: *SAPS Journal September 2007* op 24; • 14 Junie 2007 het die Beacon Bay polisie 'n wenk opgevolg na aanleiding van 'n huisinbraak in die gebied. Met sy aankoms was die woning wat die polisiebeampte wou deursoek, met 'n slot gesluit gewees. Die slot was gevoldlik toe deur die polisie oopgebreek. Die goedere binne-in die huis wat gevind is, was as gesteel gerapporteer is, deur die misdaadslagoffers as hul eiendom geïdentifiseer. - bron: *SAPS Journal Augustus 2007* op 25.

¹²⁸ Sien vn 121 *supra*.

¹²⁹ Die Strafproseswet 51 van 1977 omskryf die begrip "vrederegter" as volg:

“Woordomskrywing

1 (1) In hierdie Wet, tensy uit die samehang anders blyk, beteken-

...

kragtens artikel 40^{130 131} uitvoer en dan voortgaan om die gearresteerde persoon te deursoek en 'n artikel 20 bedoelde voorwerp in beslag te neem wat in die besit of in die

"vredesbeampte" ook 'n landdros, vrederegter, polisiebeampte, korrekttiewe beampte soos omskryf in artikel 1 van die Wet op Korrekttiewe Dienste, 1959 (Wet 8 van 1959), en, met betrekking tot 'n gebied, misdryf, kategorie misdrywe of bevoegdheid wat in 'n ingevolge artikel 334 (1) uitgereikte kennisgewing genoem word, iemand wat 'n vredesbeampte ingevolge daardie artikel is; ...".

¹³⁰Die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal as volg:

"40.Inhegtenisneming deur vredesbeampte sonder lasbrief

- (1) 'n Vredesbeampte kan iemand sonder lasbrief in hegtenis neem-
 - (a) wat in sy teenwoordigheid 'n misdryf pleeg of poog om dit te pleeg;
 - (b) wat hy redelikerwys verdink dat hy 'n in Bylae 1 bedoelde misdryf gepleeg het, behalwe die misdryf van ontsnapping uit wettige bewaring;
 - (c) wat uit wettige bewaring ontsnap het of poog om daaruit te ontsnap;
 - (d) wat enige huisbraakgereedskap of motorbraakgereedskap soos beoog in artikel 82 van die Derde Algemene Regswysigingswet, 1993, in sy besit het en wat nie in staat is om tot bevrediging van die vredesbeampte van sodanige besit rekenskap te gee nie;
 - (e) wat in besit gevind word van enigiets wat die vredesbeampte redelikerwys vermoed gesteelde goed te wees of goed te wees wat op oneerlike wyse verkry is, en wat deur die vredesbeampte redelikerwys verdink word 'n misdryf ten opsigte daarvan te gepleeg het;
 - (f) wat by 'n plek in die nag in omstandighede gevind word wat redelike grond verskaf om te vermoed dat so iemand 'n misdryf gepleeg het of op die punt staan om dit te pleeg;
 - (g) wat redelikerwys verdink word dat hy onwettiglik in besit is of was van vee of produkte soos omskryf in 'n wet betreffende die diefstal van vee of produkte;
 - (h) wat redelikerwys verdink word dat hy 'n misdryf pleeg of gepleeg het ingevolge 'n wet wat die vervaardiging, verskaffing, besit of vervoer van sterk drank of van afhanklikheidsvormende medisyne of die besit of beskikking oor wapens of ammunisie reël;
 - (i) wat in 'n dobbelhuis of by 'n dobbeltafel in stryd met 'n wet betreffende die voorkoming of onderdrukking van dobbelary of gelukspiele gevind word;
 - (j) wat hom opsetlik by die uitvoering van sy plig belemmer;
 - (k) wat betrokke was by, of teen wie 'n redelike klage ingedien is of geloofwaardige inligting ontvang is of 'n redelike verdenking bestaan dat hy betrokke was by, 'n handeling buite die Republiek gepleeg wat, indien in die Republiek gepleeg, as 'n misdryf strafbaar sou gewees het, en waarvoor hy, kragtens 'n wet betreffende uitlewering of voortvlugtige oortreders, in die Republiek in hegtenis geneem of in bewaring aangehou kan word;
 - (l) wat redelikerwys verdink word dat hy in stryd met 'n wet wat die binnekoms of verblyf in die Republiek reël, 'n verbode immigrant in die Republiek is;
 - (m) wat redelikerwys verdink word dat hy 'n droster uit die Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag is;
 - (n) wat redelikerwys verdink word dat hy in gebreke gebly het om 'n voorwaarde na te kom wat by die uitstel van die oplegging van vonnis of by die opskorting van die inwerkingstelling van 'n vonnis ingevolge hierdie Wet opgelê is;
 - (o) wat redelikerwys verdink word dat hy in gebreke gebly het om 'n boete of 'n gedeelte daarvan op die datum te betaal wat by hofbevel ingevolge hierdie Wet

bewaring of onder die beheer van sodanige persoon gevind is.¹³² ¹³³ In *S v Nader*¹³⁴ word bevind dat die begrip ‘besit’ “beteken direkte of onmiddellike beheer van ‘n

bepaal is;

- (p) wat in gebreke bly om hom oor te gee sodat hy periodieke gevangenisstraf kan ondergaan wanneer en waar hy verplig is om dit te doen ingevolge 'n hofbevel of 'n wet wat op gevangenis betrekking het;
 - (q) * wat redelikerwys vermoed word 'n handeling van gesinsgeweld soos in die Wet op Gesinsgeweld, 1998, beoog, te gepleeg het, wat 'n misdryf uitmaak waarvan geweld 'n element is.
- (2) Indien iemand kragtens 'n wet in hegtenis geneem kan word sonder lasbrief en behoudens voorwaardes of die bestaan van omstandighede in so 'n wet uiteengesit, kan 'n vredesbeampte so iemand behoudens bedoelde voorwaardes en omstandighede sonder lasbrief in hegtenis neem.

¹³¹ Die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal as volg:

- “Bevoegdheid van polisie om perseel te betree in verband met staatsveiligheid of 'n misdryf
25. (1) Indien dit aan 'n landdros of vrederegter uit inligting onder eed blyk dat daar redelike gronde is om te dink-
- (a) dat die binnelandse veiligheid van die Republiek of die bewaring van wet en orde waarskynlik in gevaar gestel sal word deur of ten gevolge van 'n vergadering wat gehou word of gehou staan te word in of op 'n perseel binne sy regsgebied; of
 - (b) dat 'n misdryf gepleeg is of gepleeg word of waarskynlik gepleeg sal word of dat voorbereidings of reëlings vir die pleging van 'n misdryf getref word of waarskynlik getref sal word in of op 'n perseel binne sy regsgebied,
kan hy 'n lasbrief uitrek wat 'n polisiebeampte magtig om die betrokke perseel op 'n redelike tyd te betree ten einde-
- (i) die ondersoek in te stel en die stappe te doen wat bedoelde polisiebeampte nodig ag vir die bewaring van die binnelandse veiligheid van die Republiek of vir die handhawing van wet en orde of vir die voorkoming van 'n misdryf;
 - (ii) die perseel of enige persoon in of op die perseel te deursoek vir 'n in artikel 20 bedoelde voorwerp wat, na bedoelde polisiebeampte op redelike gronde vermoed, in of op of by die perseel of aan bedoelde persoon is; en
 - (iii) so 'n voorwerp in beslag te neem.
- (2) 'n Lasbrief ingevolge subartikel (1) kan op enige dag uitgereik word en bly van krag totdat dit uitgevoer is of ingetrek is deur die persoon wat dit uitgereik het of, indien daardie persoon nie beskikbaar is nie, deur iemand met dergelike gesag.
- (3) 'n Polisiebeampte kan sonder lasbrief ingevolge subparagraphe (i), (ii) en (iii) van subartikel (1) optree, indien hy op redelike gronde dink-
- (a) dat 'n lasbrief ingevolge paragraaf (a) of (b) van subartikel (1) aan hom uitgereik sal word as hy om so 'n lasbrief aansoek doen; en
 - (b) dat die vertraging deur so 'n lasbrief te verkry die doel daarvan sal verydel.

¹³² *Alex Cartage (Pty) Ltd v Minister of Transport* 1986 2 SA 838 (OK).

¹³³ Gerapporteerde gevalle waar polisiebeamptes sonder 'n uitgereikte lasbrief op grond van óf inligting ontvang óf ander aanduidende omstandighede dat 'n misdryf gepleeg was 'n persoon gearresteert het en 'n deursoeking van so 'n gearresteerde persoon uitgevoer en of op 'n artikel 20 bedoelde voorwerp beslaggelê het : • 13 Februarie 2007 word daar op gesteelde goedere ter waarde van oneveer R80 000.00 in Reivilio beslag na aanleiding van huisinbraake wat in daardie omgewing plaasgevind - bron: *SAPS Journal March 2007* op 22; • 7 Maart 2007 word verdagte persone gearresteert en word daar op onwettige dwelms asook 'n groot maar onbekende bedrag kontant beslaggelê.- bron *SAPS Journal*

voorwerp". Subartikel 23(a) se toepassing word nie net tot polisiebeamptes beperk nie, maar sluit onder alle persone wat in die omskrywing "vredesbeampte"¹³⁵ genoem word, in. Privaatpersone, dit wil sê persone wat nie by die omskrywing van 'n vredesbeampte ingesluit is nie, is kragtens artikel 23 (b) slegs daartoe gemagtig om 'n arrestasie uit te voer en 'n artikel 20 bedoelde voorwerp in beslag te neem wat in die besit of in die bewaring of onder die beheer van die gearresteerde persoon gevind is, maar beskik nie oor 'n deursoekingsbevoegdheid ten aansien van sodanige persoon nie.

- b. Die teenwoordigheid van buitengewone omstandighede ten aansien waarvan 'n deursoeking en beslaglegging kragtens die Strafproseswet nie deur 'n inhegtenisneming voorafgegaan word nie.

Artikel 22¹³⁶ van die Wet handel hoofsaaklik met die omstandighede waarin 'n artikel 20 voorwerp sonder 'n visenteringslasbrief in beslag geneem kan word. In hierdie betrokke artikel word egter 'n onderskeid waar bepaalde omstandighede teenwoordig is, getref. Indien 'n persoon ten aansien van 'n deursoeking van sy/haar persoon óf 'n houer óf perseel toestem óf daartoe gemagtig is om toestemming tot 'n deursoeking van voormalde te verleen te verleen, kan 'n polisiebeampte dienooreenkomsdig artikel 22(a) voortgaan met sodanige optrede wat die beslaglegging op 'n artikel 20 bedoelde voorwerp kan insluit. Artikel 22 (b) van die Wet verleen aan 'n polisiebeampte egter die magtiging om waar toestemming tot 'n deursoeking van 'n persoon óf 'n houer óf perseel geweier of weerhou word, daar voortgegaan mag word met voormalde handeling(s) indien die polisiebeampte op redelike gronde dink dat (i) dat 'n lasbrief kragtens artikel 21 (1) uitgereik sal word indien so 'n aansoek gebring sou gewees het en (ii) dat die tydsvertraging verbonde aan 'n aansoek om die uitreik van 'n lasbrief die doel van die deursoeking sou verydel.

¹³⁴ May 2007 op 13.

¹³⁵ 1963 1 SA 843 (O) op 843

¹³⁶ Sien vn 129 *supra*.

¹³⁶ Sien vn 103 *supra*.

Wat is die prosedure wat 'n polisiebeampte kan volg indien 'n persoon toestemming tot die deursoeking van sy persoon of 'n houer of perseel weier? Artikel 22 (b) (i) en (ii) van die Wet vind in hierdie omstandighede toepassing. Indien 'n polisiebeampte op redelike gronde dink dat 'n lasbrief kragtens artikel 21(1) (c) uitgereik sal word indien om so 'n lasbrief aansoek gedoen word en dat die vertraging veroorsaak deur die proses deur so 'n lasbrief te verkry die doel van die deursoeking sal verydel, kan die polisiebeampte voortgaan om 'n persoon of houer of perseel sonder 'n deursoekingslasbrief te deursoek om sodoende 'n artikel 20 bedoelde voorwerp in beslag te neem. In die aansoek¹³⁷ van *Alex Cartage (Pty) Ltd v Minister of Transport*¹³⁸ het die hof bevind dat die Spoorwegpolisielid redelike gronde gehad om te dink indien daar om 'n lasbrief aansoek gedoen was, sou 'n uitreiking daarvan wel plaasgevind het asook die tydsvertragings deur 'n uitrekingsaansoek teweeggebring, sou die doel in daardie oopsig verydel het. In die meer onlangse uitspraak moes die hof in *Mnyungula v Minister of Safety of Security*¹³⁹ bepaal of die polisiebeampte wat 'n beslaglegging van 'n voertuig kragtens artikel 22 b(i) en (ii) van die Wet uitgevoer het, wel oor 'n redelike vermoede beskik het dat die betrokke voertuig moontlik gesteel was. Die vraag deur die hof in hierdie geval gevra was die volgende: was dit vir die polisiebeampte moontlik om bepaalde feite te verskaf wat 'n redelike vermoede kon regverdig dat die voertuig gesteel was? Cowling¹⁴⁰ beklemtoon dat "*an objectively defined reasonable belief*" in hierdie oopsig aanwesig moet wees en brei as volg op hierdie aspek uit:

"This means that the 'onus is on the police to prove, objectively viewed, the existence of ample facts upon which the police base the reasonable belief, which facts must exist at the time when the police acted without a warrant, and not at a later stage' (at 222i).

In *Mnyungula v Minister of Safety of Security*¹⁴¹ het die polisiebeampte egter sy vermoede hoofsaaklik gebaseer op grond van inligting ('n '*tip*') deur 'n informant

¹³⁷ Aansoek was gedoen om die teruggawe van 'n voertuig asook staal wat by 'n padblokkade deur die Spoorwegpolisie inbeslag geneem was weens die oortreding van artikel 31(1) (a) van die Wet op Padvervoer 74 van 1977 ten aansien van die nie-besit van die nodige permitte om die staal te vervoer.

¹³⁸ 1986 2 SA 838 (OK) op 840.

¹³⁹ 2004 (1) SACR 219 (Tk).

¹⁴⁰ Cowling M, *Recent cases: search and seizure without warrant* SACJ, vol, 18, no.1, 2005, op 100.

¹⁴¹ 2004 (1) SACR 219 (Tk).

ontvang wat nie gesubstansieër was ten aansien van nóg die informant se identiteit nóg die inhoud van die inligting ontvang. Cowling¹⁴² verwys na die hof se bevinding en dit word as volg saamgevat:

"As a result it was concluded that the police officer 'acted recklessly and in a most unreasonable manner regarding the rights of the applicant' (at 225a)."

Dit word uit voormalde regspraak beklemtoon dat "n *redelike vermoede*" asook al die relevante aspekte verbandhoudend tot 'n saak, objektief gesproke met omsigtigheid bepaal word ten einde op die bepalings van artikel 22 (b) (i) en (ii) vir 'n deursoeking en beslaglegging sonder 'n wettige uitgereikte lasbrief te steun.¹⁴³

Artikel 25 (3) van die Wet bepaal dat 'n polisiebeampte kan sonder 'n lasbrief 'n perseel betree ten einde óf ondersoek in te stel en stapte te doen óf die perseel of enige persoon in of op die perseel vir 'n artikel 20 bedoelde voorwerp te deursoek óf 'n artikel 20 bedoelde voorwerp in beslag te neem wat verbandhoudend is met die bewaring van staatsveiligheid of die voorkoming van 'n misdryf of vir die handhawing van wet en orde. Sodanige polisiebeampte moet op redelike gronde van oordeel wees dat 'n lasbrief kragtens artikel 25 (1) (a) en (b)¹⁴⁴ aan hom uitgereik sal word sou daarom aansoek

¹⁴² Cowling M, *Recent cases: search and seizure without warrant* SACJ, vol, 18, no.1, 2005, op 101.

¹⁴³ Sien in hierdie verband die *dictum* van Didcott R in *Ndabeni v Minister of Law and Order* 1984 (3) SA 500 (D) op 511D-E waarin daar verwys is na die beslissing van *Watson v Commissioner of Customs and Excise* 1960 (3) SA 212 (N).

¹⁴⁴ Die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal as volg:

- "Bevoegdheid van polisie om perseel te betree in verband met staatsveiligheid of 'n misdryf
- 25. (1) Indien dit aan 'n landdros of vrederegter uit inligting onder eed blyk dat daar redelike gronde is om te dink-
 - (c) dat die binnelandse veiligheid van die Republiek of die bewaring van wet en orde waarskynlik in gevaar gestel sal word deur of ten gevolge van 'n vergadering wat gehou word of gehou staan te word in of op 'n perseel binne sy regsgebied; of
 - (d) dat 'n misdryf gepleeg is of gepleeg word of waarskynlik gepleeg sal word of dat voorbereidings of reëlings vir die pleging van 'n misdryf getref word of waarskynlik getref sal word in of op 'n perseel binne sy regsgebied,
 - kan hy 'n lasbrief uitreik wat 'n polisiebeampte magtig om die betrokke perseel op 'n redelike tyd te betree ten einde-
 - (iii) die ondersoek in te stel en die stapte te doen wat bedoelde polisiebeampte nodig ag vir die bewaring van die binnelandse veiligheid van die Republiek of vir die handhawing van wet en orde of vir die voorkoming van 'n misdryf;

gedoen word en die vertraging verbandhoudend daarmee om 'n lasbrief te bekom die doel van die deursoeking sal verydel. In die *S v Boshoff*¹⁴⁵ het twee polisiebeamptes 'n woning in die vroeëoggend betree om 'n beweerde klagte¹⁴⁶ van die oortreding van artikel 16 van die Ontugwet 23 van 1957¹⁴⁷ te ondersoek. Die appèlhof moes beslis of die polisie oor redelike gronde beskik het om onder die betrokke omstandighede 'n deursoeking sonder 'n lasbrief uit te voer. Goldstone R het as volg opgemerk:

*"In my opinion the information which the appellants received, and their observation of the complainant's boyfriend, were such that they had reasonable grounds for believing that an offence was likely to be committed during the night in question. Accordingly they were justified in their belief that a warrant would have been issued to them in terms of s 25(1)(b)(i) of the Act...".*¹⁴⁸

Artikel 22 en 25 van die Strafproseswet maak vir ingrypende magte en bevoegdhede voorsiening waarop polisiebeamptes¹⁴⁹ kan steun om sodoende 'n deursoeking en

- (iv) die perseel of enige persoon in of op die perseel te deursoek vir 'n in artikel 20 bedoelde voorwerp wat, na bedoelde polisiebeampte op redelike gronde vermoed, in of op of by die perseel of aan bedoelde persoon is; en
- (iii) so 'n voorwerp in beslag te neem.

¹⁴⁵ 1981 1 SA 393 (T).

¹⁴⁶ Die polisie het inligting ontvang dat 'n Indiërs manspersoon by 'n blanke vroulike persoon oornag het.

¹⁴⁷ Hierdie wet is intussen van die wetboek geskrap.

¹⁴⁸ *S v Boshoff* 1981 1 SA 393 (T) op 395.

¹⁴⁹ Die Strafproseswet 51 van 1977 omskryf die begrip "polisiebeampte" as volg:

"Woordomskrywing

1 (1) In hierdie Wet, tensy uit die samehang anders blyk, beteken-

"polisiebeampte" 'n lid van die Mag soos omskryf in artikel 1 van die Polisiewet, 1958 (Wet 7 van 1958), en "polisie" het 'n ooreenstemmende betekenis;

[Omskrywing van "polisiebeampte" vervang by a 1(c) van Wet 5 van 1991.]

Aantekening

Polisiebeampte – Wet 7 van 1958 is herroep, en die polisie word tans beheer deur die Wet op die Suid Afrikaanse Polisiediens 68 van 1995. "Lid" word in artikel 1 van Wet 68 van 1995 omskryf en omvat ook dienende reserviste en tydelike lede en persone wat onder ander wetgewing geag word lede te wees

....". Sien Kriegler en Kruger, Hiemstra: Suid-Afrikaanse Strafproses (6de uitg.) Butterworths, 2002 op 5 tot 6.

Die Wet op die Suid Afrikaanse Polisiediens 68 van 1995 omskryf die begrip "polisiebeampte" as volg: "Woordomskrywing

1 (1) In hierdie Wet, tensy uit die samehang anders blyk, beteken-

...

"lid" enige lid van die Diens bedoel in artikel 5 (2), met inbegrip van-

beslaglegging sonder 'n lasbrief uit te voer.¹⁵⁰ Voormalde regspraak bevestig dat die artikels in die Strafproseswet wat 'n deursoeking en beslaglegging sonder 'n lasbrief magtig, egter met groot omsigtigheid benader moet word met inagneming van die omstandighede waaronder dit toepassing vind.

c. Die regverdigingsgronde as basis vir 'n deursoeking of beslaglegging sonder 'n lasbrief: die bestaan of teenwoordigheid van buitengewone omstandighede

Die Strafproseswet maak in artikels 20, 21(1) (a), 22 (b) en 25 (1) en (3) van die begrippe "redelike gronde vermoed" óf "redelike gronde dink" melding. Voormalde artikels maak voorsiening vir die uitvoer van 'n deursoeking en beslaglegging indien óf die Staat¹⁵¹ of 'n polisiebeampte¹⁵² onderskeidelik op redelike gronde vermoed of dink dat 'n misdryf gepleeg was, gepleeg word of gepleeg staan te word. Om op redelike vermoede te vermoed of te dink dat 'n misdryf gepleeg was, gepleeg word of gepleeg staan te word skep die grondslag vir die daarstelling van '*buitengewone omstandighede*' per se om sonder 'n lasbrief met 'n deursoeking en beslaglegging voort te gaan. Dit word hierin aangevoer dat '*op redelike gronde dink*' en "*op redelike gronde vermoed*" vir

- (a) behalwe vir die doeleindes van enige bepaling van hierdie Wet ten opsigte waarvan die Nasionale Kommissaris anders mag voorskryf, enige lid van die Reserwe terwyl sodanige lid aan diens in die Diens is;
 - (b) enige tydelike lid terwyl in diens van die Diens;
 - (c) enige persoon ingevolge enige ander wet aangestel om in die Diens te dien en ten opsigte van wie die Minister voorgeskryf het dat hy of sy vir die doeleindes van hierdie Wet geag word 'n lid van die Diens te wees; en
 - (d) enige persoon kragtens artikel 29 as 'n lid aangewys;
-

¹⁵⁰ Gerapporteerde gevalle waar polisiebeamptes sonder 'n uitgereikte lasbrief'n perseel betree het op grond van óf inligting ontvang óf ander aanduidende omstandighede dat 'n misdryf gepleeg was ten einde 'n óf deursoeking van 'n person of houer of perseel uit te voer óf'n artikel 20 bedoelde voorwerp op beslag te lê: • 19 Julie 2006 word daar op 80 sakke dagga by 'n woonhuis in New Cross Roads, Wes-Kaap beslag gelê - bron: SAPS Journal September 2006, op 10; • Op 14 April 2007 het die Setlagole polisie 'n 50 kg sak asook vier ander sake beslaggelê wat dagga bevat het gelê - bron: SAPS Journal June 2007, bladsynommer nie vermeld nie.

¹⁵¹ Kragtens artikel 20 van die Strafproseswet.

¹⁵² Kragtens artikels 21(1) (a), 22 (b) en 25 (1) en (3) van die Strafproseswet.

doeleindes van hierdie bespreking sinonieme begrippe is en gevvolglik kousaal met “*n redelike vermoede*” verbind kan word.

Wat is die inhoudelike aard en omvang van hierdie begrippe ten einde op daarop te steun vir die uitvoer van ‘n deursoeking en ‘n beslaglegging sonder ‘n wettige lasbrief? Artikel 1 van die Strafproseswet bevat geen omskrywing van voormalde begrippe in die strafprosesregtelike konteks nie. Kriegler¹⁵³ se ontleding van die begrip ‘redelike gronde’ in artikel 20 vermeld slegs dat “*Die redelikheid moet objektief beoordeel word. Die gronde moet redelik wees in die oordeel van die redelike mens. Die polisiebeampte se geloof moet op redelike gronde gebaseer wees*”. Snyman¹⁵⁴ ondersteun hierdie siening. Dit word hierin aangevoer dat Kriegler en Snyman neem die inhoudelike betekenis van hierdie begrip nie verder nie. Gevolglik moet die betekenis en uitleg van op “*redelike gronde vermoed*” óf “*redelike gronde dink*” óf “*redelike gronde bestaan*” buite die konteks van die Strafproseswet en die kommentaar deur voormalde regsskrywers daarop gelewer, bepaal moet word om ‘n inhoudelike afgebakende betekenis daaraan te heg.

By ‘n nadere ondersoek na hierdie begrippe ontstaan die vraag of daar slegs na ‘*onafhanklike inligting onder bepaalde omstandighede ontvang*’ verwys word of kan ‘n voorgevoel (‘n sogenaamde “*hunch*”) aangaande die moontlike teenwoordigheid van bepaalde omstandighede die deurslaggewende faktor wees? Kan beroepservaring¹⁵⁵ in ‘n spesifieke veld van ten aansien van bepaalde optrede of omstandighede kennis geneem, gesamentlik of afsonderlik in so ‘n mate ‘n voldoende grondslag skep dat daar op redelike gronde of ‘n voorgevoel vermoed en/of gedink word dat ‘n misdryf gepleeg was, gepleeg word of gepleeg staan te word? Dit word hierin aangevoer dat die

¹⁵³ Kriegler en Kruger, *Hiemstra: Suid-Afrikaanse Strafproses* (6de uitg.) 2002 op 33.

¹⁵⁴ Snyman C R, *Criminal Law*, ed IV (2002) Butterworths 515.

¹⁵⁵ Die aspek van die toelaatbaarheid van opiniegetuenis vind hier toepassing nl “*waar getuies hul eie afleidings maak uit hul waarnemings en eie meanings uitspreek oor bepaalde aangeleenthede*”. Die uitsondering op die reël behels dat (i) “*Opinie getuenis deur leke kan toegelaat word omtrent ‘n feit wat moeilik anders as deur opinie beskryf kan word*”, (ii) “*deskundiges mag opiniegetuenis aflê oor aangeleenthede waarvan hulle deskundiges is*”. Die vereistes vir toelaatbaarheid is (i) “*die getuenis moet bevoeg wees om hul opinie uit te spreek op grond van hul kwalifikasies en/of ervaring*” en (ii) “*die getuies moet waar moontlik, die gronde meld vir hulle opinie*”. Joubert C (red) *Toegepaste reg vir polisiebeamptes*, (2de uitg.) 2001 Juta op 390-393.

teenwoordigheid van bepaalde omstandighede wat in die verlede deur 'n polisie of vredesbeampte in die uitvoering van hulle pligte teëgekom was, 'n faktor is wat wel inaggeneem kan word, maar die beoordeling van bepaalde optrede of omstandighede moet met uiterste omsigtigheid geskied. Hierdie aspek moet egter nie met die bewysregtelike reël rakende die toelaatbaarheid van opinie getuienis waar deskundige persone in die verhoorproses getuig, verwarr word nie. 'n Verkeerde interpretasie van die omstandighede op grond van 'n voorgevoel ('n "hunch) wat nie onafhanklik gesubstansieer kan word nie, slaag nie die objektiewe vereiste nie en kan nie gekondoneer word op grond daarvan dat beweer word dat 'n 'oordeelsfout' begaan was nie.

Waar wetgewing voorsiening maak dat 'n deursoeking of beslaglegging sonder 'n lasbrief uitgevoer kan word, word dit aanbeveel dat daar op die beslissing in *Mandela v Minister of Safety and Security*¹⁵⁶ gesteun word om te bepaal of 'redelike gronde'. teenwoordig is om 'buitengewone omstandighede' daar te stel vir 'n deursoeking van hierdie aard. Cowling beklemtoon dat "redelike gronde" vereis meer as net 'n blote moontlikheid dat 'n misdryf na bewering gepleeg is of gaan word.¹⁵⁷ Spekulasié is nie 'n voldoende regverdigingsgrond om "buitengewone omstandighede" as basis vir 'n deursoeking en beslaglegging sonder 'n lasbrief te vestig nie.

d. Die "Plain view"- leerstuk

In Amerikaanse¹⁵⁸ en Kanadese¹⁵⁹ regspraak is erkenning aan die uitgekristaliseerde "Plain view"-leerstuk¹⁶⁰ verleen. Dit moet vermeld word dat hierdie leerstuk *per se* teoreties nog nie wesenlik in die Suid Afrikaanse reg aangespreek is nie, maar moontlik in die wetstoepassingsmileu op 'n daaglikske basis praktiese toepassing vind.

¹⁵⁶ 1995 (2) SACR 397 (W).

¹⁵⁷ Cowling M, *Recent cases: Requirements for a valid warrant* SACJ, vol, 9, no.1, 1996, op 103.

¹⁵⁸ New Jersey, *Petitioner v. T.L.O* 469 U.S. 325 (1985).

¹⁵⁹ R v A.M 2008 SCC 19 op para 138.

¹⁶⁰ Word deur Charles J. Russo beskryf as "a term of art borrowed from criminal law". Russo Charles J., The Fourth Amendment and student searches: An American Perspective. Sien [http://www.cdesign.com.au/proceedings-anzela2006/papers%20\(pdf\)/thur_3b.pdf](http://www.cdesign.com.au/proceedings-anzela2006/papers%20(pdf)/thur_3b.pdf) soos op 2010/01/25 besoek.

In wese behels hierdie leerstuk dat 'n onwettige voorwerp in die openbaar sfeer waarneembaar is en aan beslaglegging onderhewig gestel raak. Kan die redelike reg op privaatheid enigsins hier toepassing vind? In hierdie oopsig moet daar aan twee aspekte aandag geskenk word naamlik (i) was die voorwerp verberg gewees of was dit oop en bloot waarneembaar; (ii) indien die voorwerp wel in 'n houer óf sak óf enige ander vervoerbare objek verberg was, was dit deur die eienaar of besitter daarvan geabandoneer of nie? By die beantwoording op die eerste vraag kan die saak van *United States v Blair*¹⁶¹ vir riglyne geraadpleeg word. Daar was bevind twee belangrike vereistes eers nagekom moet word voordat daar kragtens hierdie leerstuk opgetree kan word naamlik: eerstens, die onwettige voorwerp moet in die openbaar sfeer waarneembaar wees, en tweedens indien dit daar deur 'n polisiebeampte waargeneem word moet sodanige wetstoepassingsbeampte teenwoordigheid op die gegewe plek of perseel regmatig wees ten einde op sodanige voorwerp beslag te lê. Op die tweede vraag was in die Kanadese reg deur die Supreme Court of Canada in *R v A.M.*¹⁶² as volg bevind: daar moet bepaal word of die voorwerp deel uitgemaak het van die versteekte inhoud van 'n sak waarin dit vervoer was. Indien die versteekte inhoud nie aan derde partye bekend is nie, was dit bedoel om privaat te wees wat 'n redelike verwagting op privaatheid daarstel en ondersteun.¹⁶³ Daar was verder beslis dat 'n sak wat nie geabandoneer is nie maar sonder toesig gelaat word 'n verminderde verwagting op privaatheid daarstel as waar dit deur 'n persoon gedra word.¹⁶⁴

Dit word hierin aangevoer dat die voormalde leerstuk in die Suid Afrikaanse reg ontwikkel en uitgebrei word as een van die uitsonderings op die reël vir 'n deursoeking en beslaglegging in die afwesigheid van 'n lasbrief uit voer waar omstandighede sodanige wetstoepassingsoptrede regverdig. Die belang van wetstoepassing sal misken word indien 'n wetstoepassingsbeampte nie toegelaat word om op 'n duidelik waarneembare onwettige voorwerp beslag te lê indien so 'n beampte wel regmatig op die betrokke perseel of plek teenwoordig is. 'n Wetstoepassingsbeampte moet egter

¹⁶¹ 214 F. 3d 690 (6th Cir.2000).

¹⁶² 2008 SCC 19.

¹⁶³ *Ibid* op para 66 en 67.

¹⁶⁴ *Ibid* op para 138.

daarteen waak om 'n verseëlde nie-deurskynende sak wat nóg geabandoneer is of waarvan nóg die inhoud waarneembaar is, blindelings te deursoek sonder om die eienaar of besitter daarvan se redelike privaatheidsverwagting in ag te neem en te oorweeg.

4.2.2.2.2 Wetgewing buite die Strafproseswet wat deursoekings en beslag-leggings magtig: Artikel 8A van die Skolewet 84 van 1996

Die aspek van wetstoepassing in Suid Afrikaanse openbare skole is met wetgewing op die spits gedryf weens die gerapporteerde voorvalle van onwettige dwelmbesit wat op openbare skoolterreine plaasgevind. Gevolglik is daar eers so onlangs as in 2007 die eerste keer deur die wetgewer stappe geneem om die rolspelers in die onderwys-mileu met wetgewende magte en bevoegdhede toe te rus om onwettige dwelmbesit deur leerders in Suid Afrikaanse openbare skole aan te spreek. Die betrokke wetgewing waarna verwys word is die Suid Afrikaanse Skolewet¹⁶⁵ (hierna verwys as die 'Skolewet'). Die wysiging deur die wetgewer tot voormalde wet het by wyse van die invoeging van artikel 8A¹⁶⁶ plaasgevind. Artikel 8A (2) handel in besonder met die

¹⁶⁵ 84 van 1996.

¹⁶⁶ Die Suid Afrikaanse Skolewet 84 van 1996 bepaal as volg:

- "Ewerkansige deursoeking en beslaglegging, en toetsing vir dwelmmiddels by skole
- 8A (1) Niemand mag 'n gevaaarlike voorwerp of 'n onwettige dwelmmiddel in 'n skoolperseel inbring, of sodanige voorwerp of dwelmmiddel op 'n skoolperseel, of tydens enige skoolaktiwiteit, in sy of haar besit hê nie, tensy die prinsipaal dit vir wettige opvoedkundige doeleinades gemagtig het.
- (2) Behoudens subartikel (3) kan die prinsipaal of sy of haar gedelegeerde enige groep leerders, of die eiendom van 'n groep leerders, ewekansig vir enige gevaaarlike voorwerp of onwettige dwelmmiddel deursoek, indien 'n regverdig en redelike vermoede vasgestel is-
- (a) dat 'n gevaaarlike voorwerp of 'n onwettige dwelmmiddel op 'n skoolperseel of tydens 'n skoolaktiwiteit gevind kan word; of
 - (b) dat een of meer leerders op 'n skoolperseel of tydens 'n skoolaktiwiteit gevaaarlike voorwerpe of onwettige dwelmmiddels in hulle besit het.
- (3) (a) In subartikel (2) beoogde deursoeking mag gedoen word slegs na inagneming van al die tersaaklike faktore, insluitende-
- (i) die beste belang van die betrokke leerders of van enige ander leerder by die skool;
 - (ii) die veiligheid en gesondheid van die betrokke leerders of van enige ander leerder by die skool;
 - (iii) redelike bewys van onwettige aktiwiteit; en
 - (iv) alle tersaaklike bewyse wat ontvang is.
- (b) Wanneer die prinsipaal of sy of haar gedelegeerde 'n in subartikel (2) beoogde deursoeking doen, moet hy of sy dit doen op 'n wyse wat redelik is en wat in verhouding

- is tot die vermeende onwettige aktiwiteit.
- (4) Waar 'n in subartikel (2) beoogde deursoeking 'n visentering van die betrokke leerders behels, kan sodanige deursoeking slegs-
- (a) gedoen word deur-
 - (i) die prinsipaal, as hy of sy van dieselfde geslag as die leerder is; of
 - (ii) die prinsipaal se gedelegeerde, wat van dieselfde geslag as die leerder moet wees;
 - (b) in 'n private area gedoen word, waar 'n ander leerder dit nie kan sien nie;
 - (c) gedoen word as een volwasse getuie, van dieselfde geslag as die leerder, teenwoordig is; en
 - (d) gedoen word as dit nie 'n deursoeking van 'n liggaamsholte van die leerder insluit nie.
- (5) Enige gevaaarlike voorwerp of onwettige dwelmmiddel waarop daar beslag gelê is, moet-
- (a) duidelik en korrek gemerk word met volle besonderhede, insluitende-
 - (i) die naam van leerder in wie se besit dit gevind is;
 - (ii) die tyd en datum van deursoeking en beslaglegging;
 - (iii) 'n voorvalverwysingsnommer;
 - (iv) die naam van persoon wat die leerder deursoek het;
 - (v) die naam van die getuie; en
 - (vi) enige ander besonderhede wat nodig kan wees om die item en voorval te identifiseer;
 - (b) in die skool se rekordboek aangeteken word; en
 - (c) onmiddellik aan die polisie oorhandig word om daaroor te beskik ingevolge artikel 31 van die Strafproseswet, 1977 (Wet 51 van 1977).
- (6) As die polisie die gevaaarlike voorwerp of onwettige dwelmmiddel nie dadelik by die skool kan afhaal nie, moet die prinsipaal of sy of haar gedelegeerde-
- (a) die gevaaarlike voorwerp of onwettige dwelmmiddel na die naaste polisiestasie neem; en
 - (b) die gevaaarlike voorwerp of onwettige dwelmmiddel aan die polisie oorhandig om daaroor te beskik ingevolge artikel 31 van die Strafproseswet, 1977 (Wet 51 van 1977).
- (7) Die polisiebeampte wat die gevaaarlike voorwerp of onwettige dwelmmiddel in besit neem, moet 'n amptelike kwitansie daarvoor aan die prinsipaal of aan sy of haar gedelegeerde oorhandig.
- (8) Die prinsipaal of sy of haar gedelegeerde kan, na inagneming van alle in subartikel (3) beoogde tersaaklike faktore, ewekansig 'n urien- of ander ingreepsvrye toets toedien aan enige groep leerders wat op regverdig en redelike gronde van die gebruik van onwettige dwelmmiddels verdink word.
- (9) In subartikel (8) beoogde leerder kan aan 'n urien- of ander ingreepsvrye toets vir onwettige dwelmmiddels onderwerp word slegs indien-
- (a) die toets deur 'n persoon van dieselfde geslag gedoen word;
 - (b) dit in 'n private area gedoen word, waar 'n ander leerder dit nie kan sien nie;
 - (c) een volwasse getuie, van dieselfde geslag as die leerder, teenwoordig is;
 - (d) die monster duidelik en korrek gemerk word met die in subartikel (5) beoogde volle besonderhede, met die nodige veranderings; en
 - (e) 'n in subartikel (11) beoogde toestel gebruik word.
- (10) Die prinsipaal of sy of haar gedelegeerde moet-
- (a) indien doenlik, die ouer binne een werkdag inlig dat 'n ewekansige toets of deursoeking en beslaglegging ten opsigte van sy of haar kind gedoen is; en
 - (b) die leerder en sy of haar ouer van die uitslag van die toets in kennis stel onmiddellik nadat dit beskikbaar word.
- (11) Die Minister moet-
- (a) die toestel waarmee die in subartikel (8) beoogde toets gedoen moet word en die prosedure wat gevolg moet word, identifiseer; en

uitvoer van ewekansige (*random*) deursoekings op enige groep leerders of hul eiendom vir onwettige dwelms deursoek indien 'n regverdige en redelike vermoede vir so 'n optrede vasgestel is. By implikasie maak artikel 8A(2) dienooreenkomsdig daarvoor voorsiening dat 'n deursoeking sonder 'n lasbrief op 'n leerder of enige groep leerders uitgevoer kan word onderhewig aan die uitdruklike vereiste dat sodanige optrede op 'n "regverdige en redelike vermoede" berus.¹⁶⁷ 'n Artikel 8A(2) bedoelde deursoeking sonder 'n wettige uitgereikte lasbrief kan slegs geskied ter inagneming van die bepaalde tersaaklike faktore¹⁶⁸ soos in artikel 8A 3(a) gelys. Ten aansien van voormalde artikel 8A3(a)-faktore, word dit hierin aangevoer dat die faktore wat 'n onderskeidende rol vertolk as volg vermeld word naamlik 'n "*redelike bewys van onwettige aktiwiteit*" en "*alle tersaaklike bewyse wat ontvang is*". 'n Verdere vereiste tot artikel 8A(3) is dat 'n deursoeking op 'n leerder uitgevoer word "*op 'n wyse wat redelik is en wat in verhouding is tot die vermeende onwettige aktiwiteit.*".¹⁶⁹ Wie beskik oor die bevoedheid om leerders ewekansig sonder 'n wettige lasbrief te deursoek? Artikel 8A4 (1) (a) en (b) bepaal die prinsipaal kan 'n deursoeking uitvoer as hy of sy van dieselfde geslag as die leerder is, of indien die prinsipaal van die teenoorgestelde geslag as die betrokke leerder is, dan die prinsipaal se gedelegeerde, wat van dieselfde geslag as die leerder moet wees;

- (b) die naam van hierdie toestel, en enige ander tersaaklike inligting daaromtrent, in die Staatskoerant publiseer.

- (12) 'n Leerder kan aan dissiplinêre verrigtinge onderwerp word indien-
 - (a) 'n gevaaarlike voorwerp of onwettige dwelmmiddel in sy of haar besit gevind word; of
 - (b) sy of haar monster positief toets vir 'n onwettige dwelmmiddel.
- (13) Enige dissiplinêre verrigtinge ten opsigte van 'n leerder moet ingevolge die in artikel 8 beoogde gedragskode gehou word.
- (14) Die skool mag geen strafregtelike verrigtinge instel nie teen 'n leerder ten opsigte van wie-
 - (a) 'n in subartikel (2) beoogde deursoeking gedoen is en 'n gevaaarlike voorwerp of onwettige dwelmmiddel gevind is; of
 - (b) 'n in subartikel (8) beoogde toets gedoen is, waarvan die uitslag positief was."

¹⁶⁷ Artikel 8A(2) van die Suid Afrikaanse Skolewet 84 van 1996 (*supra*).

¹⁶⁸ Die Suid Afrikaanse Skolewet 84 van 1996, artikel 8A(3) bepaal as volg:

"8A(3)

- (a) "(i) die beste belang van die betrokke leerders of van enige ander leerder by die skool;
- (ii) die veiligheid en gesondheid van die betrokke leerders of van enige ander leerder by die skool;
- (iii) redelike bewys van onwettige aktiwiteit; en
- (iv) alle tersaaklike bewyse wat ontvang is.

...."

¹⁶⁹ Artikel 8A(3) (b) van die Suid Afrikaanse Skolewet 84 van 1996.

Artikel 8A van die Skolewet maak gevvolglik statutêr voorsiening vir die deursoeking van leerders in Suid Afrikaanse openbare skole ten einde op onwettige dwelms beslag te lê. Tans ontbreek daar gerapporteerde Suid Afrikaanse regspraak wat die redelikheid en gevvolglik die grondwetlikheid van deursoekings soos op leerders in Suid Afrikaanse openbare skole uitgevoer ontleed, beoordeel en uiteensit.

4.3 KRITIEK TEEN DEURSOEKINGS EN BESLAGLEGGINGSOPTREDE SONDER ‘N LASBRIEF UITGEVOER: ‘N GRONDWETLIKE BESKOUING

Swanepoel¹⁷⁰ bevraagteken egter die grondwetlikheid van deursoekings en beslagleggings wat sonder ‘n lasbrief geskied. Die primêre vraag¹⁷¹ deur Swanepoel gestel was behels die volgende: maak deursoekings en beslagleggings wat sonder ‘n lasbrief uitgevoer word op enige grondwetlike verskanste regte inbreuk, en indien wel, is daardie inbreuksmaking redelik en regverdigbaar in ‘n oop en demokratiese samelewing om sodoende daardie reg te beperk? Klem was geplaas op die inbreuksmaking van deursoekings en beslagleggings op die reg op privaatheid.¹⁷² Dit word pertinent gestel dat wetstoepassing indien binne die regmatige kriteria toegepas, noodsaaklik is vir die toepassing van wet en orde in ‘n misdaadgeteisterde land soos wat tans in Suid Afrika ondervind word.¹⁷³ Die regmatige kriteria waarna verwys word behels vooraf verkreë magtiging vir die uitvoer van ‘n deursoeking, gegrond op die bestaan van ‘n redelike vermoede asook gesubstansieërde inligting.¹⁷⁴

Bykomend tot voormalde uiteensetting dat sodanige inbreuksmaking op verskanste regte redelik en regverdigbaar in ‘n oop en demokratiese samelewing sal wees.¹⁷⁵ Swanepoel¹⁷⁶ het by die beantwoording van die grondwetlikheidsvraag ten aansien van

¹⁷⁰ Swanepoel JP *Warrantless search and seizure in criminal procedure: a constitutional challenge*. CILSA, vol. 30, no.3, November 1997 op 355.

¹⁷¹ *Ibid* op 355.

¹⁷² *Ibid*.

¹⁷³ *Ibid*.

¹⁷⁴ *Ibid*.

¹⁷⁵ *Ibid*.

¹⁷⁶ *Ibid*.

die beperkingsklousule na die beslissing van *Park-Ross v Director: Office for Serious Economis Offences*¹⁷⁷ verwys. In die *Park-Ross*¹⁷⁸ het die hof melding gemaak van *R v Oakes*,¹⁷⁹ 'n beslissing van die Supreme Court of Canada. Hierdie Kanadese saak is van belang vanweë die analoë verband te vind in beide sake ten aansien van die interpretasie en toepassing van die beperkingsklousule in artikel 1 van die Kanadese Charter en artikel 36 van die Suid Afrikaanse Grondwet. In *R v Oakes*,¹⁸⁰ was beslis dat 2 kriteria in aggeneem word by die bepaling of 'n beperking van 'n reg redelik en regverdigbaar in 'n demokratiese samelewing is naamlik (1) die oogmerk waarmee dit geskied moet van voldoende belang wees om die 'overriding' van 'n grondwetlik beskermde reg te regverdig en (2) die wyse van waarop daardie reg beperk word moet geskied by wuse van 'n proporsionaliteitstoets. Dit was beklemtoon dat die proporsionaliteitstoets 3 belangrike komponente bevat. In hierdie opsig was bevind dat

*"First, the measures adopted must be carefully designed to achieve the objective in question. They must not be arbitrary, unfair or based on irrational considerations. In short they must be rationally connected to the objective. Secondly, the means, even if rationally connected to the objective in the first sense should impair "as little as possible" the right or freedom in question: *R v Big M Drug Mart Ltd* (supra). Thirdly, there must be a proportionality between the effects of the measures which are responsible for limiting the Charter right of freedom, and the objective which has been identified as of "sufficient importance".*¹⁸¹

Dit word word deur Swanepoel beklemtoon dat wetgewing¹⁸² soos die Strafproseswet nie aan die grondwetlike standarde voldoen deurdat die die oogmerk van 'n deursoeking nie geskied met die minste moontlike inbreukmaking op die publiek se grondwetlike regte nie.¹⁸³ Die basis vir hierdie kritiek kan daarin gevind word dat die Strafproseswet laat te veel ruimte laat vir 'n deursoeking sonder 'n lasbrief waar daar

¹⁷⁷ 1995 2 SA 147 (C).

¹⁷⁸ *Ibid* op 167D-H.

¹⁷⁹ (1986) 1 SCR 103 24 CCC (3d) 321 (SCC).

¹⁸⁰ *Ibid*.

¹⁸¹ *Ibid*.

¹⁸² Daar word ook na die Wet op die Suid Afrikaanse Polisiediens 68 van 1995 verwys.

¹⁸³ Swanepoel JP *Warrantless search and seizure in criminal procedure: a constitutional challenge*. CILSA, vol. 30, no.3, November 1997 op 356.

nie buitengewone omstandighede vir so 'n deursoeking bestaan nie en deursoekings van hierdie aard gevvolglik “*oppressive tools in the hands of the executive*” neerkom.¹⁸⁴ Daar word dus van die persoon wat aan 'n deursoeking sonder lasbrief sonder die aanwesigheid van buitengewone omstandighede onderwerp word onredelik verwag om hulself teen 'n inbreukmaking op hul privaatheidsregte te verweer.¹⁸⁵ Die bepaalde artikels in veral die Strafproseswet wat deursoekings sonder 'n lasbrief magtig, is dubbelsinnig asook terselfdertyd onbeperk in die verlening van deursoekingsmagte en kan gevvolglik nie redelik en regverdigbaar in 'n oop en demokratiese samelewing wees nie.¹⁸⁶ In die saak van *Mistry v Interim National Medical and Dental Council of South Africa*¹⁸⁷ het die Grondwetlike Hof bevind dat artikel 28 (1) van die Wet Op Medisyne en Verwante Stowwe¹⁸⁸ ongrondwetlik was aangesien die voormalde wetsartikel 'n te wye diskresie aan wetstoepassingbeamptes om enige perseel te betree en selfs dokumentasie te inspekteer waar daar vermoed was medikasie geberg word, verleen het.¹⁸⁹ Die wye diskresie was daarin gesetel dat 'n individu se reg op privaatheid sonder enige beskermende maatreël op inbreuk gemaak kon word. Die bepaalde diskresie in die toepassing was te wyd en daarom grondwetlik ongeldig aangesien die optrede waarvoor dit magtiging verleen het, nie proporsioneel geregverdig kon word vir die doel waarvoor dit aangewend word nie.¹⁹⁰ Die hof het as volg opgemerk:

*“the section is so wide and unrestricted in its reach as to authorise any inspector to enter any person’s home simply on the basis that aspirins or cough mixture are or are reasonably suspected of being there.”*¹⁹¹

¹⁸⁴ *Ibid* op 355.

¹⁸⁵ *Ibid* op 356.

¹⁸⁶ *Ibid.*

¹⁸⁷ 1998 (4) SA 1127 (CC) para 27.

¹⁸⁸ 101 Van 1965.

¹⁸⁹ Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 326.

¹⁹⁰ *Ibid.*

¹⁹¹ *Mistry v Interim National Medical and Dental Council of South Africa* 1998 (4) SA 1127 (CC) op para 27.

4.4 SAMEVATTING

Die wetgewer het voor asook na die inwerkingtreding van die nuwe Grondwetlike bedeling verskeie wette uitgevaardig wat vir wetstoepassing by wyse van die uitvoer deursoekings en beslagleggings voorsiening maak. Wetgewing is 'n magtige instrument in die hande van die uitvoerende gesag soos wetstoepassingsinstansies en hul verteenwoordigers in die handhawing van wet en orde en Strafproseswet¹⁹² vervul 'n prominente rol in voormalde oopsig. Wetgewing soos die Wet op die Suid Afrikaanse Polisiediens¹⁹³ asook die Suid Afrikaanse Skolewet se trefkrag word egter nie deur voormalde wet beïnvloed nie.¹⁹⁴ Hoofstuk 2 van die Grondwet¹⁹⁵ het egter 'n nuwe fase in die beskerming en afdwinging van fundamentele regte ingelui in teenstelling met die stelsel van parlementêre soewereiniteit wat 'n natuurlike en regspersoon se basiese fundamentele regte misken het ten aansien van die uitvoer van arbitrière wetstoepassingsoptrede.

Artikel 14¹⁹⁶ van die Grondwet verskans die reg op privaatheid asook die reg dat elkeen se persoon, woning of besittings nie deursoek word nie. In *Bernstein v Bester NO*¹⁹⁷ was die privaatheidsbelang en die erkenning daarvan sterk deur die Konstitusionele Hof beklemtoon en dit word hierin aangevoer dat hierdie beslissing as deurslaggewend op hierdie aspek beskou moet word. Die reg op privaatheid maak 'n belangrike komponent in die 'neutralisering' van arbitrière staatsoptrede tydens die uitvoer deursoeking en beslagleggingsproses uit. Dit beteken egter nie dat 'n persoon nie deursoeking kan word en 'n beslaglegging van 'n onwettige of artikel 20 bedoelde voorwerp nie kan plaasvind nie. Aangesien die gelyktydige uitoefening van wetstoepassing en die reg op privaatheid 'n 'botsing van regte' daarstel, moet een van daardie betrokke regte aan 'n toegewig onderhewig gestel word. Dit geskied by wyse van 'n beperking van 'n

¹⁹² 51 van 1977.

¹⁹³ 68 van 1995.

¹⁹⁴ Sien vn 49 *supra*.

¹⁹⁵ Van 1996.

¹⁹⁶ Sien vn 7 *supra*.

¹⁹⁷ 1996 (2) SA 751 (CC).

verskanste reg onderhewig daaraan dat dit redelike en regverdigbaar in 'n oop en demokratiese samelewing gebaseer op menswaardigheid, gelykheid en vryheid is. Die algemene reg op privaatheid omvat 'n redelike verwagting op privaatheid wat onderskeidelik 'n verdere objektiewe of subjektiewe komponent insluit. Die redelike verwagting op privaatheid is 'n begrip wat nie konstant is nie, maar wat deur eksterne faktore aan 'n grondwetlike beperking onderwerp kan word.

Die gronde en magte ten aansien van bepaalde geselekteerde wetgewing was in hierdie hoofstuk aangespreek om te illustreer wat is die voorskrifte en magtig verleen om 'n deursoeking met of sonder 'n lasbrief onder bepaalde omstandighede uit te voer. Vir doeleindes van hierdie studie het die ontleding van in besonder artikels 20, 22, en 25 (3) van die Strafproseswet en die kortlike vermelding van artikel 8A van die Suid Afrikaanse Skolewet, gestipuleer wat is die regsposisie wat tans met deursoekings wat sonder 'n uitgereikte lasbrief plaasvind, geld. Die magte in die aangespreekte bestaande wetgewing verleen is egter baie wyd en moet meer duidelik omskryf en aan strenger vereistes onderwerp word ten einde die reg op privaatheid grondwetlik redelik en regverdigbaar te beperk.

By die uitvoer van 'n deursoeking of beslaglegging sonder 'n lasbrief word daar slegs kragtens artikels 20, 22, en 25 (3) van die Strafproseswet vereis dat daar redelik óf vermoed óf gedink word dat gronde bestaan dat misdaad gepleeg was, gepleeg word, of gepleeg staan te word. Die toets om te bepaal of daar redelike gronde bestaan is objektief. Die 'geloof van 'n redelike vermoede' word dikwels as grond aangevoer deur die persoon kragtens wetgewing daartoe magtig om die uitvoer van 'n deursoeking sonder 'n lasbrief te regverdig of kondoneer. Daar moet "*binne die grense van regmatigheid*" opgetree word om aan die vereistes van die beperkingsklousule te voldoen vir die beperking van die redelike verwagting op privaatheid. Dit behels onder andere dat die proportionaliteitstoets soos in artikel 36¹⁹⁸ van die Grondwet vervat, meer toepassing vind. Regspraak in die beslissing van *Mistry v Interim National Medical*

¹⁹⁸ Sien vn 36 *supra*.

and Dental Council of South Africa onderskryf hierdie beginsel.¹⁹⁹ Dit behels in wese dat daar moet bepaal word of die privaatheidsreg naamlik die redelike verwagting tot privaatheid beperk²⁰⁰ moet word en indien wel, wat is die belangrikheid van die doel van die beperking,²⁰¹ asook die aard en omvang daarvan.²⁰² Dit moet verder vasgestel word wat is die verband tussen die beperking en die doel daarvan²⁰³ en kan die beperking op 'n minder beperkende wyse plaasvind om die doel te bereik.²⁰⁴ Dit word hierin aangevoer dat daar tans nie voldoende maatreëls in spesifiek artikels 20, 22, en 25 (3) van die Strafproseswet bestaan om die voorskrifte van die proportionaliteitstoets te akkomodeer nie. Dit word verder hierin aanbeveel dat die beginsels in Kanadese grondwetlike waterskeidingssaak van *Hunter v Southam Inc.*²⁰⁵ as buitelande reg 'n baie belangrike riglyn neerlê. In hierdie saak met die deurslaggewende interpretasie van artikel 8 van die Charter vir die vasstelling van grondwetlik regsaanvaarde optrede van wetstoepassings-beamptes vir die uitvoer van 'n deursoeking gehandel. Die belangrikheid van 'n voorafgaande magtiging deur 'n onpartydige regterlike beampte ten aansien van die verskaffing en/of voorlegging van die bestaan van redelike gronde om die deursoeking te regverdig, was in 'n grondwetlike konteks deur Supreme Court of Canada beklemtoon.

¹⁹⁹ 1998 (4) SA 1127 (CC).

²⁰⁰ Grondwet van die Republiek van Suid Afrika, 1996 - Artikel 36 (1) (a) van die Grondwet van die Republiek van Suid Afrika, 1996.

²⁰¹ *Ibid:* Artikel 36 (1) (b).

²⁰² *Ibid:* Artikel 36 (1) (c).

²⁰³ *Ibid:* Artikel 36 (1) (d).

²⁰⁴ *Ibid:* Artikel 36 (1) (e).

²⁰⁵ [1984] 2 S.C.R 145 op 156.

HOOFSTUK 5

ONTLEDING VAN ASPEKTE AANGAANDE DEURSOEKINGS OP LEERDERS IN SUID AFRIKAANSE OPENBARE SKOLE UITGEVOER

5.1 INLEIDING

Die regsbeginsels in die Suid Afrikaanse regskonteks van toepassing vir 'n deursoeking en beslaglegging in die aan-of-afwesigheid van 'n wettige uitgereikte lasbrief is in Hoofstuk 4 tot hierdie studie bespreek. Hoofstuk 3 omvat gronewetlike ontleding deur die Supreme Court of Canada aangaande die gronewetlikheid van deursoekings met 'n snuffelhond onder bepaalde omstandighede op leerders in Kanadese openbare skole uitgevoer vir die opspoor en beslaglegging van onwettige dwelms. Regsargumente vir en teen die gronewetlikheid van sodanige optrede was in oorweging geneem. Hierdie optrede wat onder bepaalde omstandighede uitgevoer was, is as strydig met die oogmerke en doelstelling van die Charter bevind. Wat is die potensiële impak van die *ratio* in *R v A.M.*¹ as buitelandse reg op 'n regsvergelykende ondersoek na die gronewetlikheid van snuffel-deursoekings op leerders in Suid Afrikaanse openbare skole vir die besit van onwettige dwelms?

Die besit van onwettige dwelms deur leerders in Suid Afrikaanse openbare skole is 'n realiteit wat afmetings van 'n ernstige graad aanneem. Toenemend word verskeie stappe van 'n voorkomende aard geneem om hierdie vraagstuk aan te spreek. Dit verdien melding dat die teenwoordigheid van onwettige dwelms in Suid Afrikaanse openbare skole by wyse van besit, gebruik en selfs die handeldryf daarin egter nie 'n onbekende of onlangse verskynsel is nie. Mediaberigte² bevestig hierdie toenemende tendens deur gereeld verslag te lewer oor wetstoepassings-optrede by 'n bepaalde

¹ 2008 SCC 19.

² "Man vas na ouers kla oor dwelms": Hoofberig - Beeld 1 Augustus 2009 op 1. "Vyf skoliere vas in Pta weens dagga": bron: Beeld 28 Maart 2009 op 16. "Dr. Gwen waarsku skoolkinders oor dwelms" Beeld 28 Maart 2009 op 16; "News shocks mayor", Hoofberig - Rekord Volume 18 no 45; 27 Maart 2009 op 1; "Police nab another 7 pupils in drugs crackdown": Pretoria News 26 March 2009 op 1.

skool uitgevoer in 'n poging om onwettige dwelmbesit daadwerklik aan te spreek. Aangesien dit nie moontlik is om spesifieke jaartalle te vermeld wat aanduidend is wanneer die dwelmvraagstuk in Suid Afrikaanse skole spesifiek ontstaan het nie, kan egter aanvaar word dat dit oor 'n aantal jare strek, maar sedert die jare negentigs tot datum van hierdie studie meer prominent na vore begin tree het.³ ⁴ Terblanche et al⁵ stel vrae oor hoe leerders se fundamentele regte in ag geneem asook opgeweeg moet word waar veiligheidsmaatreëls by skole toegepas moet word. Verskeie Suid Afrikaanse regsskrywers⁶ asook 'n regspraktisy⁷ deel voormalde kommer oor die wetstoepassings- vraagstuk in skole. Dit kan egter nie geïgnoreer word dat onwettige dwelms onder leerders in Suid Afrikaanse openbare skole 'n ernstige probleem is, maar elkeen wat deursoek moet volgens grondwetlike voorskrifte teen onredelike deursoeking beskerm word.

Die algemene doel van hierdie studie is om die grondwetlikheid van 'n ewekansige (*random*) deursoeking met 'n snuffelhond in die afwesigheid van 'n redelike vermoede asook 'n wettige deursoekingslasbrief in die Suid Afrikaanse openbare skool-sisteem te ontleed. Oorweging sal geskenk word aan die berip '*deursoeking*' en of 'n handeling soos die gebruikmaking van 'n snuffelhond daarby ingesluit kan word. Hierdie optrede word in die grondwetlike konteks geëvalueer ten einde bykomend vas te stel of

³ In die saak van *Michiel Josias De Kock NO v Die Departementshoof van die Onderwys Departement, Provincie Wes-Kaapen 2 ander* (ongerapporteer onder saaknommer 12533/98 in die Kaap die Goeie Hoop Proviniale Afdeling) vermeld Griesel R in sy uitspraak op 2 die volgende ten aansien van die applikant se seun F wat voor die Beheerliggaam moes verskyn in verband met "*n klag wat by die plaaslike polisie aanhangig gemaak is teen u seun weens besit van dagga op Donderdag, 16 Julie 1998 om 13:00 te Hoërskool Overberg*".

⁴ Wetstoepassingsoptrede in die Suid Afrikaanse openbare skole skep dienooreenkomsdig wesenlike ruimte vir die ontleiding en ontwikkeling van hierdie vertakkings in die regsdissipline. Tans is daar geen gerapporteerde regsspraak as 'n riglyn beskikbaar om die vraagstukke wat tans verbandhoudend hieruit ontstaan, betekenisvol uit te lê nie. Die weinige beskikbare akademiese joernaalbydraes laat tans ook 'n leemte op bepaalde aspekte wat verdere navorsing op hierdie onderwerp noodsaak.

⁵ JB Terblanche and CJ Davel. *Safety measures and the right of learners*. *De Jure*. Jaargang 37. Volume 1 . 2004 op 85- 96.

⁶ Alston Ken, Van Staden Johann en Pretorius Loot, *The Bill of Rights: implications for South African schools ten years into democracy*, Acta Academia 2005 37 (2) op 143 tot 158. Slabbert M Nothling, *Drugtesting in South African schools: An evaluation of recent legal developments*, 2009 (72) THRHR op 1 tot 17

⁷ "Adv.Johan Stroh het gesê die wet bepaal net dat leerlinge deurgesoek en getoets mag word as daar "billike en redelike" gronde is om dwelmgebruik of-besit te vermoed". Berig in "Dwelms by skole: 'Oppas vir die hof'" Naweek-Beeld 22 November 2008 op 9.

wetstoepassende optrede ‘n impak het op die fundamentele regte van leerders wat aan openbare skole verbonde is. Om die impak van voormalde Kanadese hofbeslissing op die Suid Afrikaanse grondwetlike toneel vir doeleindes van ‘n regsvergelykende ontleding te beoordeel, moet navorsing in die Suid Afrikaanse konteks wat onderskeidelik uit wetgewing, data-insameling⁸ asook literêre en joernaalbronne aangaande geïdentifiseerde relevante aspekte saamgestel is, onderneem word.

Tans ontbreek daar gerapporteerde of ongerapporteerde Suid Afrikaanse regsspraak wat spesifiek die redelikheid en gevolglik die grondwetlikheid van deursoekings met behulp van snuffelhone op leerders in Suid Afrikaanse openbare skole uitgevoer, beoordeel en uiteensit. Dit sal afsonderlik en bondig ondersoek word wat is die kriteria en vereistes vir die uitvoer van ‘n deursoeking met of sonder ‘n wettige lasbrief deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens vir sodanige optrede om as regmatig en gevolglik as in lyn met die Grondwet plaas te vind. In hierdie opsig sal die begrip “*n redelike vermoede*” kortliks ontleed word om te bepaal wat is die kenmerke en kriteria vir sodanige vermoede in die onderwys-mileu om ‘n deursoeking op ‘n leerder óf leerders te regverdig.

Vervolgens sal ‘n bespreking kortliks geskied met verwysing na ‘n uiteensetting van die navorsingmetodologie hierin toegepas, die ontleding van vraagstukke in ‘n fundamentele regtelike konteks aangaande deursoekings met behulp van snuffelhone op leerders in openbare skole uitgevoer.

⁸ Deur die voltooide vraelyste bekom. Daar sal gepoog word om by wyse van ‘n vraelys data-insameling hierdie vrae te beantwoord deur aan te dui daar is ‘n kousale verband tussen die uitvoer van snuffelhond-deursoekings deur wetstoepassingsbeamptes en die dwaling dat magtig vir sodanige ondersoeke op leerders kragtens artikel 8A van die Skolewet geskied. Volgens voormalde mediaberigte asook data-insameling word die bystand van wetstoepassingsbeamptes naamlik die Suid Afrikaanse Polisie Diens deur skoolhoofde en/of hul gedelegeerde op ‘n ewekansige (*random*) basis aangevra. Die Suid Afrikaanse Polisie Diens, as wetstoepassingsbeamptes, se deursoekingsmetodes kom in die onderwyskonteks op misdaadvorkomende asook ondersoekende optrede neer. Die gebruik van snuffelhone vir ‘n deursoeking deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens (of selfs die Municipale Polisie Diens in sekere gevalle) in die algemeen is ‘n beskikbare toepaslike metode om onwettige dwelms in besit van ‘n individu of aantal individue op te spoor. Data-insameling sal as hulpmiddel dien om verskeie skoolhoofde asook die Suid Afrikaanse Polisie Diens se interpretasie en toepassing van voormalde wet te bepaal. Slegs sekondêre skole is by wyse van ‘n steekproef geïdentifiseer om ‘n bydrae tot hierdie studie te lewer. Die ingesamelde data vir doeleindes van hierdie studie sal betekenisvol tot die vasstelling van die huidige Suid Afrikaanse posisie op hierdie onderwerp bydra, wat betekenisvol tot die vergelykende ontleding aangewend sal word.

5.2 NAVORSINGMETODOLOGIE

Navorsingsmetodologie word deur Schoeman⁹ omskryf as “*die formulering en bestudering van wetenskaplike metodes wat in ‘n spesifieke ondersoek gebruik word om kennis in te win*”. Mouton *et al*¹⁰ definieer die begrip ‘metodologie’ as “*the logic of implementing scientific methods in the study of reality*”.

Hierdie hoofstuk se navorsingsmetodologie omvat drie onderskeidende komponente.

Eerstens sal die interaksie tussen artikel 8A(2) en (3) van die Skolewet asook die riglyne vir ‘n ewekansige deursoeking en beslaglegging in openbare skole¹¹ neergelê, in oënskou geneem word. Tweedens sal die vraagstukke soos na aanleiding van die artikel 8A(2) en (3) asook die meegaande Riglyne ontleding geïdentifiseer, met inagneming van data volgens ‘n vraelys ingesamel, ontleed word. Laastens sal bepaal word of bestaande wetgewing vir ewekansige deursoekings en beslagleggings in openbare skole deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens met behulp van ‘n snuffelhond voorsiening maak en dus binne die grondwetlike konteks redelik en regverdigbaar is. Voormalde ontleding sal ‘n gekombineerde basis skep vir ‘n regsvergelykende ondersoek tussen die Suid Afrikaanse en Kanadese reg sposisie aangaande die gronde vir ‘n grondwetlike deursoekings op leerders in openbare skole met behulp van snuffelhonde uitgevoer.

Die ondersoek tot die probleemstelling¹² sal nie noodwendig in afsonderlike paragrawe uiteengesit word nie, maar kan deel van ‘n integrale ontledende bespreking vorm. Mouton *et al*¹³ spreek die mening uit dat ‘hipoteses’ *per se* nie ‘navorsingsmetodes’ is nie, maar “*n reeks handelinge wat op ‘n verskeidenheid metodes (kan) berus.*”. Die doelstelling van ‘n hipotese is “*om sistematies, in ‘n geheelkonteks, wetenskaplik*

⁹ Schoeman M, *Die Evaluering van Portuurondersteuning in Skole*, Ingедien ter gedeeltelike voldoening aan die vereistes Magister Artium (Navorsingsielkunde): gepubliseer (2005) UP op 72.

¹⁰ Mouton J en Marais H.C *Basic concepts in the methodology of the social sciences*, (1990) Pretoria: HSRC op 15.

¹¹ Aanhangesel B tot Staatskoerant No. 31417 ingevolge Kennisgewing 1140 van 2008, gedateer 19 September 2008.

¹² Vervat en uiteengesit in Hoofstuk 1, subparagraph 1.1.3 op 5 en paragraaf 1.3 op 20.

¹³ Mouton J, *Regsnavoring: Metode en Publikasie* (1990) (c) RGN, Juta en Kie, Bpk op 78.

geldige uitsprake oor stande van sake te maak". Mouton et al¹⁴ voer verder aan dat die onderskeidende kenmerk van 'n hipotese is dat dit "verkeerd bewys kan word" en dus "falsifieerbaar" kan wees, maar dit kan eweneens "aangesuiwer en verbeter word". 'n Hipotese kan met analitiese oordele gekombineer word en hierdie eenheid sal gevvolglik aanleiding gee tot 'n selfstandige teorie.¹⁵ Schoeman¹⁶ verwys na Bless et al se siening dat waar 'n oplossing tot 'n probleem hipoteties voorgestel word, dit aan die hand van empiriese navorsing getoets moet word. Aangesien 'n gekompliseerde metodologie soos empiriese navorsing nie kwalitatief óf kwantitatief óf gekombineerd nie en gevvolglik óf afsonderlik óf gesamentlik tot die bevinding hierin gekom gaan bydra nie, sal laasgenoemde navorsingsmetode nie deel van hierdie studie uitmaak nie.

5.3 ONTLEDING VAN ARTIKEL 8A (2) EN (3) VAN DIE SUID AFRIKAANSE SKOLEWET¹⁷ EN DIE RIGLYNE VIR 'N EWEKANSIGE DEURSOEKING EN BESLAGLEGGING IN OPENBARE SKOLE NEERGELê

Artikel 8A asook die Riglyne¹⁸ vir ewekansige deursoeking en beslaglegging is deur die wetgewer tot die Suid Afrikaanse Skolewet (hierna verwys as die "Skolewet") ingevoeg om die aspek van dwelmbesit in openbare skole by wyse van deursoekings aan te spreek. Artikel 8A (1) van die Skolewet bepaal gebiedend dat 'n onwettige dwelmmiddel mag nie in 'n skoolperseel ingebring word of in die beoefening van enige skoolaktiwiteit deur 'n leerder besit word nie. Daar sal vervolgens hoofsaaklik op die bepalings van artikel 8A (2)¹⁹ en (3)²⁰ van die Skolewet gefokus word. Daar is egter aspekte in artikel

¹⁴ *Ibid* op 80.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Schoeman M, *Die Evaluering van Portuuronderstuning in Skole*, Ingедien ter gedeeltelike voldoening aan die vereistes Magister Artium (Navorsingsielkunde): gepubliseer (2005) UP op 73.

¹⁷ 84 van 1996.

¹⁸ Aanhangesel B tot Staatskoerant No. 31417 ingevolge Kennisgewing 1140 van 2008, gedateer 19 September 2008.

¹⁹ Die Suid Afrikaanse Skolewet 84 van 1996 bepaal as volg:

"Ewekansige deursoeking en beslaglegging, en toetsing vir dwelmmiddels by skole 8A

...
(2) Behoudens subartikel (3) kan die prinsipaal of sy of haar gedelegeerde enige groep leerders, of

8A (2) en (3) geïdentifiseer wat verdere ontledig in hierdie konteks noodsaak. In laasgenoemde opsig was skoolhoofde van verskeie sekondêre openbare skole genader om by wyse van 'n vraelys insette te lewer wat tot hierdie ontleding bygedra het en gevvolglik in hul hoedanigheid as besluitnemers op grondvlak 'n deurslaggewende rol met hul terugvoer na aanleiding van die vrae wat aan hulle gestel was, vervul.

5.3.1 Die inhoudelike interaksie tussen artikel 8A (2) en (3) van die Skolewet en die “*Riglyne vir 'n ewekansige deursoeking en beslaglegging in skole*” neergelê

Artikel 8A(2) bepaal dat onderhewig aan die bepalings van 8A(3) die prinsipaal of sy of haar gedelegeerde ewekansig enige groep leerders ewekansig (*random*) vir onwettige dwelms weens die bestaan van 'n regverdige en redelike vermoede kan deursoek. Slabbert²¹ verwys na artikel 8A(3)(b)²² en spreek die mening uit dat indien 'n redelike

die eiendom van 'n groep leerders, ewekansig vir enige gevaaarlike voorwerp of onwettige dwelmmiddel deursoek, indien 'n regverdige en redelike vermoede vasgestel is-

- (a) dat 'n gevaaarlike voorwerp of 'n onwettige dwelmmiddel op 'n skoolperseel of tydens 'n skoolaktiwiteit gevind kan word; of
- (b) dat een of meer leerders op 'n skoolperseel of tydens 'n skoolaktiwiteit gevaaarlike voorwerpe of onwettige dwelmmiddels in hulle besit het.

....

²⁰ Die Suid Afrikaanse Skolewet 84 van 1996 bepaal as volg:

“Ewekansige deursoeking en beslaglegging, en toetsing vir dwelmmiddels by skole 8A

-
- (3) (a) 'n In subartikel (2) beoogde deursoeking mag gedoen word slegs na inagneming van al die tersaaklike faktore, insluitende-
 - (i) die beste belang van die betrokke leerders of van enige ander leerder by die skool;
 - (ii) die veiligheid en gesondheid van die betrokke leerders of van enige ander leerder by die skool;
 - (iii) redelike bewys van onwettige aktiwiteit; en
 - (iv) alle tersaaklike bewyse wat ontvang is.
- (b) Wanneer die prinsipaal of sy of haar gedelegeerde 'n in subartikel (2) beoogde deursoeking doen, moet hy of sy dit doen op 'n wyse wat redelik is en wat in verhouding is tot die vermeende onwettige aktiwiteit.

....

²¹ Slabbert NM, *Drug testing in South African schools: An evaluation of recent legal developments*, THRHR 2009 (72) op 7, vn 56.

²² Sien vn 20 supra.

vermoede bestaan dat onwettige dwelms in 'n leerder se skoltas of sluitkas verberg word, slegs daardie items deursoek kan word en sodanige deursoeking mag nie na 'n leerder se persoon uitgebrei word nie. Voormalde standpunt word hierin ondersteun. Die inagneming van soos onder andere redelike bewyse van onwettige aktiwiteit asook alle tersaaklike bewyse ontvang is, moet as tersaaklike faktore dien om 'n ewekansige deursoeking op leerders uit te voer. Slabbert²³ beklemtoon die noodsaaklikheid van die inagneming van die faktore soos in artikel 8A(3) (i)-(iv) gelys. Artikel 8A(4)(a)²⁴ bepaal dat 'n artikel 8A(2) bedoelde deursoeking op leerders slegs deur die prinsipaal of sy/haar gedelegeerde uitgevoer kan word en dat die bepaalde artikel 8A(4)(b), (c) en (d)-voorskrifte²⁵ in hierdie verband nagekom moet word.

Riglyne (hierna slegs na verwys as “*die Riglyne*”) vir 'n ewekansige deursoeking en beslaglegging in skole” is intussen neergelê.²⁶ 'n Billike en redelike vermoede word gevvolglik vereis om 'n ewekansige deursoeking en beslaglegging te regverdig. Die volgende omstandighede kan tot die vereiste redelike vermoede vir die uitvoer van 'n ewekansige deursoeking aanleiding gee:

²³ Slabbert NM, *Drug testing in South African schools: An evaluation of recent legal developments*, THRHR 2009 (72) op 6.

²⁴ Die Suid Afrikaanse Skolewet 84 van 1996 bepaal as volg:

“Ewekansige deursoeking en beslaglegging, en toetsing vir dwelmmiddels by skole
8A

(4) Waar 'n in subartikel (2) beoogde deursoeking 'n visentering van die betrokke leerders behels, kan sodanige deursoeking slegs-

(a) gedoen word deur-
(i) die prinsipaal, as hy of sy van dieselfde geslag as die leerder is;
(ii) die prinsipaal se gedelegeerde, wat van dieselfde geslag as die leerder moet wees;

...”

²⁵ Die Suid Afrikaanse Skolewet 84 van 1996 bepaal as volg:

“Ewekansige deursoeking en beslaglegging, en toetsing vir dwelmmiddels by skole
8A

(4) Waar 'n in subartikel (2) beoogde deursoeking 'n visentering van die betrokke leerders behels, kan sodanige deursoeking slegs-

...
(b) in 'n private area gedoen word, waar 'n ander leerder dit nie kan sien nie;
(c) gedoen word as een volwasse getuie, van dieselfde geslag as die leerder,
teenwoordig is; en
(d) gedoen word as dit nie 'n deursoeking van 'n liggaamsholte van die leerder insluit
nie.

...”

²⁶ Aanhangesel B tot Staatskoerant No. 31417 ingevolge Kennisgewing 1140 van 2008, gedateer 19 September 2008, par 2.1.2 op 147

- Informante wat die skoolhoof van so 'n aanwesigheid inlig;²⁷
- Die teenwoordigheid van 'n daggareuk op die skoolperseel;²⁸
- Beriggewing deur ouers;²⁹
- Aanduidings van dwelms op die skoolperseel teenwoordig;³⁰
- Enige ander redelike aanduiding in dierdie oopsig.³¹

Dit word egter uitdruklik in die Riglyne beklemtoon by die die afwesigheid van voormalde omstandighede, mag 'n die prinsaal nie 'n ewekansige deursoeking en beslaglegging op 'n leerder uitvoer of laat uitvoer nie.³² Dit word hierin aangevoer dat hierdie bepaalde aspek met uiterste omsigtigheid deur die prinsaal van 'n skool benader en toegepas word.

5.3.2 Vraagstukke voortspruitend uit die ontleding van artikel 8A (2) en (3) van die Skolewet en die “*Riglyne vir 'n ewekansige deursoeking en beslaglegging in skole*”

By die ontleding van artikel 8A (2) en (3) van die Skolewet asook die meegaande Riglyne daartoe, het verskeie vraagstukke onderskeidelik as volg na vore getree naamlik:

- Artikel 8A(2): wat word onder die begrip “*gedelegeerde*” verstaan en kan 'n polisiebeampte daarby ingesluit word?
- Wat omvat die begrip ‘*redelike vermoede*’ in 'n skoolmileu in 'n praktiese konteks?
- Statutêre magtiging vir deursoekings in openbare skole: leerkragte se interpretasie
- Beskik leerders oor 'n redelike verwagting op privaatheid in die skoolmileu?

²⁷ *Ibid.*

²⁸ *Ibid:* para 2.1.2 (b) op 147

²⁹ *Ibid:* para 2.1.2 (c) op 147

³⁰ *Ibid:* para 2.1.2 (d) op 147

³¹ *Ibid:* para 2.1.2 (g) op 147

³² Sien vn 27 *supra*.

“n Gebrek aan regspraak asook akademiese bydraes op voormalde gelyste aspekte het daartoe aanleiding gegee dat die persone wat hierdie wetgewing en regulasies soos in die wetboek vervat moet interpreteer en moontlik daagliks in die praktyk moet toepas, genader is om ‘n ontledingsbydrae ter toelighting te lewer. Hierdie proses wat by wyse van vraelys data-insameling geskied het word kortliks uiteengesit:

a. Noodsaaklikheid van vraelys data-insameling vir hierdie studie

Prinsloo³³ voer aan dat die magte vir die daarstelling van ‘n veilige onderwys-milieu vanuit die Grondwet, nasionale wetgewing, regspraak en die gemenereg afkomstig is. Dit gee gevvolglik daartoe aanleiding dat leerkragte hulself in ‘n toenemende regskonteks bevind waarvan die inhoudelike gevolge nie altyd noodwendig ingesien of voorsien word nie weens die aard van hul uitsluitlike opleiding as pedagoë.³⁴ ‘n Misinterpretasie van onderwyswetgewing en ‘n handeling voortvloeiend daaruit teen ‘n leerder in ‘n openbare skool kan aanleiding gee tot ‘n deliktuele eis vir die betaling van skadevergoeding wat in die litigasieproses deur ‘n geregshof beslis moet word.³⁵ Sedert die Skolewet op 31 Desember 2007 deur die invoeging van artikel 8A gewysig is wat sedertdien ewekansige deursoeking en beslaglegging in Suid Afrikaanse openbare skole die eerste keer statutêr magtig, was daar in die verloop van meer as twee jaar maar minder as 3 jaar sedert voormalde datum geen beskikbare kommentaar wat artikel 8A van die Skolewet uilê nie. Daar bestaan dus ‘n wesenlike leemte wat aangespreek moet word. Data-insameling by wyse van ‘n vraelys as beskikbare metode ‘n noodsaaklike hulpmiddel om hierdie leemte aan te spreek by wyse van óf vraagstukke wat tans nog nie aangespreek is nie met behulp van verskillende terugvoerende sienswyses in konteks te plaas óf bykomende inligting in te win.

³³ Prinsloo I.J, *How safe are South African Schools*. South African Journal of Education. Vol 25 (1) op 1.

³⁴ *Ibid* op 9.

³⁵ *Ibid* op 9. Sien ook Beckmann JL (1995), *The duty of care of the teacher*. In: Bondesio MJ, Beckmann JL, Oosthuizen IJ, Prinsloo JG & van Wyk JG, *The teaching profession: Legal requirements*, Pretoria JP van der Walt op 53.

b. Prosessuele en etiese aspekte aangespreek in hierdie navorsingstudie.

‘n Aansoek by wyse van ‘n volledige gesubstansieërde voorlegging³⁶ was by die voorsitter³⁷ van Universiteit van Suid Afrika se College of Law Unit Ethics Review Committee ingedien vir oorweging en gevolglike goedkeuring om met navorsing van hierdie aard voort te gaan. Die leser word na die tersaaklike dokumentasie aangeheg as Aanhangsel “A” vir die inhoudelike aard daarvan, verwys. Dit was aan voormalde komitee voorgelê dat beoog word om ‘n aantal Suid Afrikaanse openbare skole asook die Suid Afrikaanse Polisie Diens te kontak om by wyse van ‘n gestruktureerde vraelys insiggewende data-insameling te bewerkstellig weens vraagstukke op die onderwerp van “Aspekte van deursoekings en beslaglegging in Suid Afrikaanse openbare skole”. Toestemming vir vraelys data-insameling as ‘n navorsingsmetode vir doeleindes van hierdie studie was deur voormalde komitee dienooreenkomsdig³⁸ verleen. Die leser word na die tersaaklike toestemmingskrywe as bevestiging soos hierby aangeheg as Aanhangsel “B” vir die inhoudelike aard daarvan, verwys.

In hierdie navorsing is daar weens die sensitiewe aard daarvan belangrike etiese aspekte in berekening gebring wat deel van die volledige gesubstansieërde voorlegging aan die College of Law Unit Ethics Review Committee uitgemaak het. Hierdie aspekte word kortliks as volg gestipuleer:

- Deelnemers moet volledig ingelig word oor die doel van die navorsing wat beoog word, die procedures wat gevolg is ten einde etiese klaring en toestemming vir hierdie doel te bekom;
- Die aard van die studie naamlik by wyse van empiriese navorsing waar die data-insameling met behulp van ‘n vraelys sal geskied.
- Die moontlike voordele van deelname aan die studie vir alle rolspelers wat betrokke is of direk of indirek geraak word deur snuffelhond-deursoekings uitgevoer by Suid Afrikaanse openbare skole;

³⁶ Ten aansien van die doel, prosessuele en etiese aspekte met hierdie navorsingstudie beoog.

³⁷ Prof. MN Slabbert.

³⁸ Op 12 Augustus 2009.

- Deelname aan die projek is vrywillig en deelnemers het die reg om enige tyd hul deelname aan die studie te onttrek. Die deelnemers is ook ingelig dat die ingesamelde data hulle nie in enige oopsig sal benadeel nie.
- Deelnemers sal nie blootgestel word aan enige ongerief sou daar besluit word om aan hierdie navorsingsprojek deelgeneem word.
- Alle inligting en/of data ingesamel en bekom deur die invul van die gestructueerde vraelys, sal as hoogs vertroulik hanteer word en tesame daarmee sal die identiteit van die deelnemers ten alle tye anoniem gehou word.

c. Steekproefnavorsing en data-insameling by wyse van ‘n vraelys

Verskeie sekondêre skole in die Republiek van Suid Afrika was ewekansig by wyse van steekproef-proses geselekteer en versoek om ‘n vraelys in te vul. Insette was bekom uit die 9 provinsies in die Republiek gesetel. In totaal het 26 respondenten aan die projek deelgeneem. Dit word pertinent uitgewys dat daar nie afgelei moet word dat die terugvoer op die vraelyste wat ontvang en gevolglik ontleed is, verteenwoordigend van alle openbare sekondêre skole se standpunt is nie. Die vraelys het uit 34 vrae bestaan en die leser word na Aanhangsel “C” vir ‘n voorbeeld van die inhoud en aard daarvan verwys. Die vraelys het voorsiening gemaak vir óf die elektroniese óf per hand invul daarvan. Die Respondente is van ‘n inligtingsdokument voorsien wat die doel en aard van die studie uiteensit en die leser word na Aanhangsel “D” vir ‘n voorbeeld van die inhoud en aard daarvan verwys. Die deelnemende respondent se toestemming vir die gebruik van die data in die vraelyste weergegee word in die ‘Consent Form’ en die leser word na Aanhangsel “E” vir die inhoud hiervan verwys.

d. Die insetwaarde van die data-insameling onderneem

Dit word hierin vermeld dat die data-insameling by wyse van ‘n geheel of gedeeltelike voltooide vraelys soos bekom, nie as ‘n verteenwoordigende standpunt van alle openbare skole in die Republiek beskou moet word nie. Die terugvoer en die ontleding van die data ontvang moet egter nie van oortuigingswaarde beskou word nie, maar dit

beskik wel oor 'n toelatingswaarde om die geïdentifiseerde vraagstukke op die interpretasie en toepassing van deursoekings en beslagleggings in openbare skole meer in perspektief te plaas.

5.3.2.1 Artikel 8A(2): wat word onder die begrip “gedelegeerde” verstaan en kan ‘n polisiebeampte daarby ingesluit word?

Onderhewig aan die bepalings van 8A(3),³⁹ bepaal artikel 8A(2) dat die prinsipaal of sy of haar gedelegeerde ewekansig enige groep leerders ewekansig (*random*) vir onwettige dwelms weens die bestaan van regverdige en redelike vermoede kan deursoek. Dit word vermeld dat artikel 1 van die Skolewet egter nie ‘n omskrywing van die begrip “gedelegeerde” insluit om meer lig op hierdie vraag te werp nie. Word wetstoepassingsinstellings⁴⁰ soos byvoorbeeld die Suid Afrikaanse Polisie Diens se lede kragtens artikel 8A(2)⁴¹ van die Skolewet by die begrip “gedelegeerde” ingesluit en dienooreenkomsdig gemagtig om ewekansige deursoekings (met of sonder die hulp van snuffelhone) by ‘n bepaalde skool in die afwesigheid van ‘n wettige lasbrief uit te voer? Beskou die prinsipaal ‘n wetstoepassingsbeampte as ‘n “gedelegeerde” soos in voormalde artikel 8A(2) en (3) vermeld? Dit is noodsaaklik dat die betekenis van hierdie begrip in hierdie artikel bepaal word ten einde vas te stel wie naas die prinsipaal oor die bevoegdheid beskik om leerders te deursoek.

³⁹ Die Suid Afrikaanse Skolewet 84 van 1996 bepaal as volg:
“Ewekansige deursoeking en beslaglegging, en toetsing vir dwelmmiddels by skole
8A

...
(3) (a) 'n In subartikel (2) beoogde deursoeking mag gedoen word slegs na inagneming van al die tersaaklike faktore, insluitende-
 (iii) die beste belang van die betrokke leerders of van enige ander leerder by die skool;
 (iv) die veiligheid en gesondheid van die betrokke leerders of van enige ander leerder by die skool;
 (iii) redelike bewys van onwettige aktiwiteit; en
 (iv) alle tersaaklike bewyse wat ontvang is.
(b) Wanneer die prinsipaal of sy of haar gedelegeerde 'n in subartikel (2) beoogde deursoeking doen, moet hy of sy dit doen op 'n wyse wat redelik is en wat in verhouding is tot die vermeende onwettige aktiwiteit.

...”

⁴⁰ Dit word hiermee aangevoer dat die Metropolisie as wetstoepassingsbeamptes hierby ingesluit word.

⁴¹ Sien vn 19 supra.

Die betekenis van die begrip “*gedelegeerde*” in die vraag⁴² in die vraelys vervat, is as volg deur die respondent verstaan of geinterpreteer: Uit die 26 respondent waarvan 25 die vraelys óf gedeeltelik óf in geheel beantwoord het, behalwe vir 2 uit die 26 respondent⁴³ wat geen inset gelewer het nie, het die 24 uit die 26 respondent⁴⁴ ‘n direkte mening uitgespreek dat daar ten aansien van die begrip “*gedelegeerde*” word slegs na die volgende persone wat in die onderwys-mileu betrokke is verwys word naamlik:

- Die superintendent;
- ‘n Adjunkhoof; of senior adjunkhoof
- ‘n Adjunkhoof plus die personeellid in beheer van lyncunksie;
- ‘n Departementshoof;
- ‘n Graadhoof;
- Die dissiplinehoof;
- Die mees senior leerkrag;
- ‘n Senior leerkrag saam met ander leerkrage;
- ‘n Kollega soos deur die skoolhoof versoek;
- ‘n Bestuurslid indien die hoof of adjunkhoof nie beskikbaar is nie.
- Die persoon na die skoolhoof in bevel of ‘n spesifieke persoon wat deur die skoolhoof aangesê en/of genoegsaam vertrou en/of verantwoordelik word om in sy/haar plek op te tree as volgemagtigde;
- Slegs iemand in die onderwysmileu by onderwysers;
- Die skoolhoof se afgevaardigde;
- Die persoon wat in die skoolhoof se plek waarneem as hy nie beskikbaar is nie;
- Enige iemand wat werksaak is by die skool wat dus onder toesig van die hoof staan.

⁴² “Wat verstaan u onder die sinsnede”die prinsipaal of sy *gedelegeerde*” met spesifieke verwysing na die begrip ‘*gedelegeerde*’? U word versoek om soveel moontlik inligting op hierdie vraag te verskaf.”. Sien Aanhangsel “C”, Vraag 1.11 op bl 2 tot die Vraelys.

⁴³ Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 8%.

⁴⁴ Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 92%.

Ten aansien van die begrip “*gedelegeerde*” soos vervat in artikel 8A(2) van die Skolewet vervat, het die respondent se terugvoer ten aansien van die versoek om insette op die interpretasie hiervan te lewer, ‘n basis gestel vir die gevolgtrekking dat slegs bovermelde kategorië persone direk of indirek by die onderwys-mileu betrokke, daaronder ressorteer. Daar was *mero motu* of by implikasie geen aanduiding deur die respondent gegee dat ‘n lid of lede van die Suid Afrikaanse Polisie Diens⁴⁵ of Metro Polisie geag kan word ‘n “*gedelegeerde*” te wees kragtens die Skolewet nie. Dit word hiermee aangevoer dat lede van nóg die Suid Afrikaanse Polisie Diens nóg Metro Polisie by hierdie begrip in artikel 8A(2) van die Skolewet vervat ingesluit en gemagtig om word enige groep leerders, of die eiendom van ‘n groep leerders, ewekansig vir enige onwettige dwelmmiddel deursoek te deursoek.

Voormalde respondent se insette is aanduidend daarvan dat hoofsaaklik persone wat in die onderwyssfeer gesentraliseer is onder die begrip ‘*gedelegeerde*’ ressorteer. Bray⁴⁶ beskryf hierdie aspek as volg:

“Within the school institution, the administrative relationship between the principal, his staff and administrative personnel, rests on deconcentration and the simple mandate. The latter raises no question as it is only the mere request/instruction of the principal which is implemented... The origin of most of the powers of delegation in the school, however, lies within the relationship of deconcentration. In order to promote and uphold effective school management and administration, it is of the utmost importance for the principal to delegate powers”.

5.3.2.2 Wat omvat die begrip ‘*redelike vermoede*’ in ‘n skoolmileu in ‘n praktiese konteks?

Artikel 8A(2)⁴⁷ bepaal dat die prinsipaal of sy/haar gedelegeerde ewekansig (*random*) enige groep leerders vir onwettige dwelms weens die bestaan van ‘n regverdigte en

⁴⁵ Sien vn 149 tot hoofstuk 4 *supra* op 137.

⁴⁶ Bray W. *Juridical aspects of education, school and classroom management*; 1988 (Unisa) op 42.

⁴⁷ Sien vn 19 *supra*.

redelike vermoede kan deursoek. Wat word egter onder die begrip “*n redelike vermoede*” ten aansien van die moontlike aanduiding op die teenwoordigheid van onwettige dwelms verstaan en wat behels die praktiese toepassing daarvan in die alledaagse skoolmileu?

Een van die respondentte het as volg gereageer oor hoekom dit as ‘n “*tipiese baie vae begrip*” in die skoolmileu ervaar word naamlik dat “*Daar sal nooit ‘n gemeenskaplike verstaan van ‘redelike vermoede’ kan wees nie en grootendeels daarom het ons nog nie van deursoekings gebruik gemaak nie. ‘n Redelike vermoede sou kon insluit wenke deur leerders/ouers/publiek oor ‘n leerder wat ‘n substansie misbruik/versprei maar nie bewys kan word nie. ‘n Redelike vermoede kan gegrond word op simptome van dwelmmisbruik, maar is nog gevaariger aangesien meeste, indien nie al die simptome, ook aan ander probleme toegeskryf kan word.*”⁴⁸ ‘n Ander respondent het die volgende bydrae gelewer: “*Eksself sal redelike vermoede kan staaf met bewyse. Stories en hoorsê sal nie kan dien as ‘n vermoede nie. Dit kan wel die begin wees van ‘n ondersoek om by konkrete bewyse uit te kom. Indien jy dus ‘n deursoeking wil laat doen omdat daar ‘n redelike [vermoede] is, sal ek hierdie vermoede moet laat bevestig deur meer as een getuie wat ‘n spesifieke verkeerde handeling waargeneem het en hierdie getuie sal moet bereid wees om ook daaroor te getuig indien nodig.*”⁴⁹ Dit moet egter in gedagte gehou word dat die effek van dwelmmisbruik en die gevvolglike simptome sal moontlik van persoon tot persoon verskil

Die betekenis van die begrip ‘*redelike vermoede*’ in die vraag⁵⁰ in die vraelys vervat, is as volg deur 23⁵¹ ander respondentte verstaan of geinterpretier en die gedrag wat verbandhoudend daarmee verbind kan word behels die volgende naamlik:

- Die direkte rapportering aan leerkrakte deur ander personeel, leerkrakte, ouers asook leerders veral waar laasgenoemde iets onwettig gesien wat ook moontlik kan insluit

⁴⁸ Identiteit van respondent volgens etiese voorskrifte weerhou.

⁴⁹ Identiteit van respondent volgens etiese voorskrifte weerhou.

⁵⁰ “Wat verstaan u onder die sinsnede”die prinsipaal of sy gedelegeerde” met spesifieke verwysing na die begrip ‘*gedelegeerde*’? U word versoek om soveel moontlik inligting op hierdie vraag te verskaf.”. Sien Aanhangsel “C”, Vraag 1.17 op bl 3 tot die Vraelys.

⁵¹ Ten aansien van die begrip “*gedelegeerde*” het net 25 respondentte vir ‘n interpretasie op die vraag gereageer terwyl slegs 1 ander respondent nie op hierdie vraag geantwoord het nie.

- hul waarnemig of dat hulle bewus is waar dit versteek word;
- Kenmerkende gedragsoptrede en/of 'n gedragspatroon wat verander of waar verandering van 'n drastiese aard is naamlik die aanwesigheid van simtome wat nie uitsluitlik slegs met dwelmmisbruik verbind word nie maar 'n sterk ooreenkomsdaarmee toon bv slaperigheid tydens klasbewoning, rooi opgeswelde oë, swak prestasie weens die daling van punte en selfs humeurigheid;
 - Die ontdekking van 'pitte' in 'n vertrek in die skool en dit blyk afkomstig van die daggapplant te wees;
 - Inligting ontvang deur twee onafhanklike getuies;
 - 'n Mede-leerder het 'n moontlike transaksie waargeneem of was fisies daarmee gekonfronteer;
 - Inligting ontvang deur 'n betroubare bron terwyl 'n ander siening gehuldig word dat 'n enkele bron nie voldoende is nie;
 - Die persoon wat in die skoolhoof se plek waarneem as hy nie beskikbaar is nie;
 - Enige iemand wat werksaam is by die skool wat dus onder toesig van die hoof staan.

Dit word hiermee aangevoer dat met inagneming van die omstandighede in die Riglyne⁵² neergelê, bovermelde interpretasies onderskeidelik 'n belangrike rol vertolk oor wat verstaan word 'n redelike vermoede te wees dat 'n leerder in besit van onwettige dwelms is en as bykomende stawing te kan dien om 'n deursoeking te regverdig.

Kan 'n voorgevoel (*hunch*) voldoende wees om 'n redelike vermoede daar te stel of daarop neer te kom om 'n deursoeking op 'n leerder uit te voer ten einde te bepaal of

⁵² Aanhangsel B tot Staatskoerant No. 31417 ingevolge Kennisgewing 1140 van 2008, gedateer 19 September 2008, par 2.1.2 op 147 (vertaal uit engelse weergawe):

- (a) Informante wat die skoolhoof van so 'n aanwesigheid inlig;
- (b) Die teenwoordigheid van 'n daggareuk op die skoolperseel;
- (c) Beriggewing deur ouers;
- (d) Aanduidings van dwelms op die skoolperseel teenwoordig;
- (e) ...
- (f) ...
- (g) Enige ander redelike aanduiding in hierdie opsig.

onwettige dwelms besit word? Die 26 respondenten aan wie hierdie vraag⁵³ gestel was, het as volg daarop gereageer:

- 12 uit die 26 respondenten⁵⁴ het met ‘n “nee” aangedui dat ‘n voorgevoel onvoldoende vir ‘n deursoeking sal wees;
- 9 uit die 26 respondenten⁵⁵ het “ja” aangedui hetsy onvoorwaardelik óf voorwaardelik dat ‘n voorgevoel soos deur “sterk gronde” ondersteun voldoende sal wees;
- 4 uit die 26 respondenten⁵⁶ het verkies om nie die vraag te antwoord nie;
- 1 uit die 26 respondenten⁵⁷ het geen inset gelewer alhoewel ‘n antwoord verskaf was.

Met verwysing na ‘n voorgevoel (*hunch*) is dit voldoende om aan te dui dat ‘n persoon het “redelike gronde om te glo” dat onwettige dwelms word deur iemand besit om ‘n deursoeking te regverdig? Dit word egter aanbeveel dat dit beteken dat “‘n persoon “redelike gronde” sal hê om iets te glo of om te glo dat sekere optrede nodig is indien- (i) hy of sy dit werklik glo; (ii) sy of haar geloof of verdenking gebaseer is op sekere feite of gronde waarvan hy of sy ‘n afleiding og gevolgtrekking gemaak het; en (iii) enige redelike persoon, in die lig van daardie feite, ook dieselfde gevolgtrekking sou gemaak het.”⁵⁸ Dit word hiermee aangevoer dat slegs die bestaan van ‘n voorgevoel (*hunch*) om ‘n deursoeking in die skoolmilieu uit te voer, in wese onvoldoende is om as ‘n ‘redelike vermoede’ geag te word soos vereis in artikel 8A (2).⁵⁹ Dit kan slegs as ‘n tersaaklike faktor kragtens artikel 8A (3) (iii) en (iv)⁶⁰ van die Skolewet en die Riglyne⁶¹ beskou word ter ondersteuning van die aanduiding dat onwettige dwelms moontlik besit word. Die praktiese implikasie hiervan is dat ‘n voorgevoel met omsigtigheid deur die party daartoe gemagtig om ‘n deursoeking uit te voer, hanteer word aangesien dit per se nie ‘n redelike grond vir ‘n deursoeking daarstel nie.

⁵³ “Sal die deursoeking van ‘n leerder vir onwettige dwelms op grond van slegs ‘n voorgevoel of te wel ‘n ‘hunch’ gedoen word?” Sien Aanhangsel “C”, Vraag 1.19 op bl 3 tot die Vraelys.

⁵⁴ Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 48%.

⁵⁵ Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 36%.

⁵⁶ Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 15%.

⁵⁷ Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 4%.

⁵⁸ SAPD Nasionale Instruksie 2/2002, *Deursoeking en Beslaglegging*; Regsdienste: Wetgewing; uitgereik deur Konsolidasiekennisgewing 8/2002 op 1 tot 2.

⁵⁹ Sien vn 19 supra.

⁶⁰ Sien vn 20 supra.

⁶¹ Sien vn 52 supra.

5. 3.2.3 Statutêre magtiging vir deursoekings in openbare skole: leerkragte se interpretasie

■ Dit moet bepaal word of enige van die 26 respondenten wat aan hierdie studie deelgeneem het, wel deursoekings by hul skole uitvoer of leerders in die verlede daarvan onderwerp het. Uit die 26 respondenten aan wie hierdie vraag⁶² gestel was, was daar as volg daarop geantwoord:

- 20 uit die 26 respondenten⁶³ het bevestig dat deursoekings wel op leerders uitgevoer word;
- 4 uit die 26 respondenten⁶⁴ het aangedui dat deursoekings nog nie op leerders uitgevoer was nie;
- 2 uit die 26 respondenten⁶⁵ het aangedui dat daar op geen wetgewing gesteun word nie;

■ Die vraag word geopper kragtens watter wetgewing word deursoekings op leerders in openbare skole uitgevoer en hoe word hierdie aspek deur Suid Afrikaanse leerkragte geïnterpreteer? Die 26 respondenten aan wie hierdie vraag⁶⁶ gestel was, het as volg daarop gereageer:

- 4 uit die 26 respondenten⁶⁷ het aangedui dat die Suid Afrikaanse Skolewet toepassing vind;
- 2 uit die 26 respondenten⁶⁸ het die standpunt ingeneem dat beide die Suid Afrikaanse Skolewet sowel as die Strafproseswet⁶⁹ toepassing vind;
- 2 uit die 26 respondenten⁷⁰ het aangedui dat daar op geen wetgewing gesteun word

⁶²“1.4 Indien ‘n deursoeking op ‘n leerder(s) uitgevoer word, word daar op spesifieke wetgewing vir doeleindes hiervan gesteun?” Sien Aanhangsel “C”, Vraag 1.4 op bl 1 tot die Vraelys.

⁶³Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 76%.

⁶⁴Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 15%.

⁶⁵Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 7%.

⁶⁶“1.4 Indien ‘n deursoeking op ‘n leerder(s) uitgevoer word, word daar op spesifieke wetgewing vir doeleindes hiervan gesteun?” Sien Aanhangsel “C”, Vraag 1.4 op bl 1 tot die Vraelys.

⁶⁷Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 15%.

⁶⁸Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 7%.

⁶⁹ 51 van 1977.

nie;

- 9 uit die 26 respondentē⁷¹ het bevestig dat daar wel op wetgewing gesteun word, maar het nie gereageer op die versoek om die betrokke wetgewing te spesifiseer nie;
- 3 uit die 26 respondentē⁷² steun op departementele / prosedurele voorskrifte;
- 2 uit die 26 respondentē⁷³ het die keuse uitgeoefen om nie die vraag te antwoord nie;
- 1 uit die 26 respondentē⁷⁴ het aangedui dat daar word geen kennis van die toepassing wette in hierdie oopsig gedra nie;
- 3 uit die 26 respondentē⁷⁵ het die vraag beantwoord, maar weens die nie-verwantheid van die antwoord was geen inset gelewer nie.

Uit voormalde ontleding is daar 'n diversiteit in die terugvoer van die onderskeie respondentē geïdentifiseer wat die afleiding regverdig dat wesenlike uiteenlopende interpretasies geheg word aan die statutêre magtiging, indien enige, vir deursoekings in openbare skole.

■ Die verdere vraag wat ontstaan na aanleiding van hierdie ontleding, is naamlik of enige van die 26 respondentē wel van Suid Afrikaanse Polisie Diens deursoekings met behulp van snuffelhonde gebruik gemaak of toegelaat het. Die 26 respondentē aan wie hierdie vraag⁷⁶ gestel was, het as volg daarop gereageer:

- 18 uit die 26 respondentē⁷⁷ het bevestig dat deursoekings met behulp van snuffelhond plaasvind;
- 5 uit die 26 respondentē⁷⁸ het aangedui dat deursoekings met snuffelhonde nie gedoen word of nog nie plaasgevind het nie.

⁷⁰ Verteenwoordigend: 'n persentasie van 7%.

⁷¹ Verteenwoordigend: 'n persentasie van 34%.

⁷² Verteenwoordigend: 'n persentasie van 11%

⁷³ Verteenwoordigend: 'n persentasie van 7%

⁷⁴ Verteenwoordigend: 'n persentasie van 3%

⁷⁵ Verteenwoordigend: 'n persentasie van 11%.

⁷⁶"1.12 Was daar al en/of word snuffelhonde steeds vir die deursoekingsproses vir onwettige dwelms in u skool gebruik? U word deursoek om soveel moontlik inligting op hierdie vraag te verskaf" Sien Aanhangsel "C", Vraag 1.12 op bl 2 tot die Vraelys.

⁷⁷ Verteenwoordigend: 'n persentasie van 69%.

⁷⁸ Verteenwoordigend: 'n persentasie van 19%.

- 1 uit die 26 respondent⁷⁹ het die vraag beantwoord, maar geen inset was gelewer nie;
- 2 uit die 26 respondent⁸⁰ het die keuse uitgeoefen om nie die vraag te beantwoord.

Uit die terugvoer op hierdie bepaalde aspek, kan daar geregtig aanvaar word dat die meerderheid respondente wel van die Suid Afrikaanse Polisie Diens se bystand gebruik maak om met behulp van snuffelhonde leerders in openbare skole vir die besit van onwettige dwelmmiddels te deursoek.

■ Dit is verder belangrik om vas te stel wat is leerkrags se siening kragtens watter wetgewing geskied 'n deursoeking deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens met behulp van snuffelhonde. Die wetgewer het met gepoog om wetgewing in plek te plaas om deursoekings van leerders in skole te magtig. Die vraag wat egter ontstaan is naamlik die volgende: In die praktyk, kragtens watter wet geskied hierdie deursoeking indien die Suid Afrikaanse Polisie Diens by optrede van hierdie aard betrokke raak of dit selfs *mero muto* aanvoer? Hierdie vraag het daartoe aanleiding gegee om te bepaal wat is leerkrags se interpretasie van hierdie aspek. In die voormalde paragraaf het 18 uit die 26 respondent⁸¹ respondent bevestig dat deursoekings met behulp van snuffelhond plaasvind. Hierdie persentasie respondent aan wie hierdie vraag⁸² gestel was rakende watter wetgewing vind in hierdie omstandighede toepassing, het as volg daarop geantwoord:

- 1 uit die 18 respondent⁸³ het aangedui dat die Strafproseswet⁸⁴ toepassing vind;
- 9 uit die 18 respondent⁸⁵ het die standpunt ingeneem daar op die Suid Afrikaanse Polisie Diens se kennis gesteun moet word;

⁷⁹ Verteenwoordigend: 'n persentasie van 3%.

⁸⁰ Verteenwoordigend. 8%.

⁸¹ Verteenwoordigend: 'n persentasie van 69%

⁸² "Indien 'n sogenaamde snuffelhond deursoeking uitgevoer word, word daar op spesifieke wetgewing vir doeleindes hiervan gesteun? U word versoek om soveel moontlik inligting op hierdie vraag te verskaf." Sien Aanhangsel "C", Vraag 1.14 op bl 3 tot die Vraelys.

⁸³ Verteenwoordigend: 'n persentasie van 5%.

⁸⁴ 51 van 1977.

⁸⁵ Verteenwoordigend: 'n persentasie van 50%.

- 1 uit die 18 respondent⁸⁶ is onbewus van die bestaan van enige wetgewing in hierdie opsig.
- 3 uit die 18 respondent⁸⁷ was onseker watter wetgewing toepassing vind;
- 2 uit die 18 respondent⁸⁸ het die vraag beantwoord, maar geen inset was gelewer nie;
- 1 uit die 18 respondent⁸⁹ het bevestig dat daar wel op wetgewing gesteun word, maar het nie gereageer op die versoek om die wetgewing te spesifiseer nie;
- 1 uit die 18 respondent⁹⁰ het die keuse uitgeoefen om nie die vraag te beantwoord nie.

Uit voormalde ontleding van die terugvoer op die betrokke vraag aan die respondent gestel, blyk dit dat die afleiding geregverdig kan word dat onsekerheid by leerkrakte heers op grond van watter wetgewing deursoekings met behulp van snuffelhonde op leerders uitgeoefen kan word. Dit kan by implikasie afgelei word dat leerkrakte die siening deel dat artikel 8A van die Skolewet nie in enige opsig vir hierdie betrokke optrede voorsiening maak of dit magtig ten einde dit enigsins te regverdig nie.

5.3.2.4 Beskik leerders oor ‘n redelike verwagting op privaatheid in die skool-milieu?

Met die inwerkintreding van die nuwe Grondwetlike bestel in Suid Afrika, het die Handves van Regte al die vertakkinge van die reg ten aansien van die fundamentele regte van natuurlike en regspersone beïnvloed. Die reg op privaatheid het kragtens artikel 14 van die Grondwet ‘n nuwe dimensie verleen aan die geyekte beginsel van “*the right to be left alone*” ten einde die invloed van staatsoptrede in ‘n vertikale verhouding met natuurlike en regspersone te beperk. Grondwetlike regspraak⁹¹ het beklemtoon dat

⁸⁶ Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 5%.

⁸⁷ Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 16%.

⁸⁸ Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 11%.

⁸⁹ Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 5%.

⁹⁰ Verteenwoordigend: ‘n persentasie van 5%.

⁹¹ *Bernstein v Bester NO* 1996 (2) SA 751 (CC) op para 75.

daar kan egter net sprake van 'n privaatheidsbelang wees as daar 'n verwagting van so 'n aard is. Beskik leerders in openbare skole oor 'n redelike verwagting op privaatheid in die skoolmileu spesifiek ten aansien van die uitvoer van 'n deursoeking vir onwettige dwelms? Die 26 respondenten aan wie hierdie vraag⁹² gestel was, het as volg daarop gereageer:

- 9 uit die 26 respondenten⁹³ het aangedui dat leerders oor 'n redelike reg op privaatheid beskik;
- 6 uit die 18 respondenten⁹⁴ het die siening gedeel dat leerders oor geen redelike reg op privaatheid beskik nie;
- 4 uit die 26 respondenten⁹⁵ het die standpunt ingeneem dat leerders se redelike reg op privaatheid voorwaardelik is;
- 3 uit die 26 respondenten⁹⁶ het die vraag beantwoord, maar geen inset was gelewer nie;
- 4 uit die 26 respondenten⁹⁷ het die keuse uitgeoefen om nie die vraag te beantwoord nie.

Die standpunt deur van die respondenten ingeneem dat leerders se reg op privaatheid voorwaardelik is, moet egter gekwalifieer word. Dit behels onder andere dat selfs met die aanwesigheid van 'n redelike vermoede dat onwettige dwelms besit word, moet die reg op privaatheid deurgaans gerespekteer word. Die reg op privaatheid skep 'n '*fondament*' vir wedersydse vertroue. Die teenwoordigheid van onwettige dwelms in skole is egter 'n euwel wat daadwerklik uitgeroei moet word. 'n Deursoeking is egter 'n intringing op jou privaatheidsreg en daarom is dit noodsaaklik dat 'n besluit in hierdie opsig deur streng kriteria gereguleer moet word. Dit is geregtig om aan te voer dat die vereiste van 'n redelike vermoede huis daarop gemik is om die leerder teen 'n

⁹²"Wat is u siening ten aansien van leerders in skole se redelike verwagting tot privaatheid ten aansien van deursoekings vir onwettige dwelms, hetsy bo of onder die ouderdom van 18 (agtien) jaar? U word versoek om soveel moontlik inligting op hierdie vraag te verskaf." Sien Aanhangsel "C", Vraag 1.26 op bl 4 tot die Vraelys.

⁹³Verteenwoordigend: 'n persentasie van 34%.

⁹⁴Verteenwoordigend: 'n persentasie van 23%.

⁹⁵Verteenwoordigend: 'n persentasie van 15%.

⁹⁶Verteenwoordigend: 'n persentasie van 11%.

⁹⁷Verteenwoordigend: 'n persentasie van 15%.

onredelike en/of onnnodige deursoeking te beskerm. As 'n deursoeking wel in die meerderheid leerders se belang is moet die voorskrifte verbandhoudend daarmee gevolg word ten einde al die belanghebbende partye se regte te beskerm.

5.4 'N GRONDWETLIKE ONDERSOEK: DIE REGMATIGHEID VAN EWEKANSIGE (RANDOM) DEURSOEKINGS IN DIE AFWESIGHEID VAN 'N REDELIKE VERMOEDE MET BEHULP VAN 'N SNUFFELHOND UITGEVOER

5.4.1 Inleidende opmerkings aangaande leerders se fundamentele regte

Die nuwe grondwetlike bedeling wat in werking getree het⁹⁸ het by wyse van 'n grondwetlike rewolusie 'n algehele omwenteling in die Suid Afrikaanse regsfeer in die geheel tot gevolg gehad.⁹⁹ Daar is weg beweg van parlementere soewereiniteit wat deur 'n stelsel grondwetlike oppergesag vervang is.¹⁰⁰ Die Grondwet maak dienooreenkomsdig voorsiening vir 'n Handves van Regte wat in wese 'n tweeledige doel gesamentlik en afsonderlik dien naamlik die beskerming van fundamentele regte en die uitoefening van die staat se magte en bevoegdhede in verhouding daartoe. Dit word deur Rautenbach *et al*¹⁰¹ aangevoer dat artikel 7(1)¹⁰² van die Handves van Regte beskerming aan alle persone in ons land bied. Die vraag kan egter geopper word of vind die Handves van Regte toepassing op die regte van leerders, en indien wel, in watter mate? Artikel 14 van die Grondwet bepaal dat "elkeen" het die reg op privaatheid waarby die reg ingesluit is dat hul persoon, woning en eiendom nie deursoek word en op hul besittings beslag gelê word nie. Wat word onder die begrip "elkeen" in 'n

⁹⁸ 27 April 1994.

⁹⁹ Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 2.

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ Rautenbach I.M en Malherbe E.F.J, *What does the Constitution say?* (1998) J.L. van Schaik Academics op 10.

¹⁰² Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996, Artikel 7(1) bepaal as volg; "Regte

7. (1) Hierdie Handves van regte is 'n hoeksteen van die demokrasie in Suid-Afrika. Dit verskans die regte van alle mense in ons land en bevestig die demokratiese waardes van menswaardigheid, gelykheid en vryheid.

....

grondwetlike konteks verstaan? Kruger¹⁰³ verwys na die saak van van *Christian Lawyers Association of SA and others v Minister of Health and others*¹⁰⁴ en vermeld dat McCreathe R in wese as volg bevind het:

"A reasonable reading of the Constitution therefore leads to the conclusion that constitutional rights are conferred on a person at birth..."

Dit word verder aangevoer dat McCreathe R die siening uitgespreek het dat die Grondwet ontwerp is om diskriminasie gebaseer op verskeie gronde uit te sluit, insluitend die reg op privaatheid. Dit word gevvolglik hierin aanbeveel dat na aanleiding van die hof se bevinding in *Christian Lawyers Association of SA*¹⁰⁵ dat die privaatheidsreg en wat daarby inbegrepe is, 'n persoon vanaf geboorte toeval en nie net toepassing vind indien meerderjarigheid bereik word nie. Dienooreenkomsdig moet die privaatheidsreg waarby die reg ingesluit is dat hul persoon, woning en eiendom nie deursoek word en op hul besittings beslag gelê word nie, ook leerders in openbare skole toeval, soos onderhewig aan die toepassing van die beperkingsklousule.¹⁰⁶

Roos¹⁰⁷ verwys na die saak van *Christian Education South Africa v Minister of Education*^{108 109} waarin daar beslis is dat leerders se regte ten opsigte van onder andere

¹⁰³ Kruger H, *Law of persons: meaning of words "everyone" and "every person" in the Constitution*. Codicillus, vol. 40, no. 1, May 1999 op 63 tot 64.

¹⁰⁴ 1998 (4) SA 1113 (T).

¹⁰⁵ 1998 (4) SA 1113 (T).

¹⁰⁶ Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996, Artikel 36 bepaal as volg;
'Beperking van regte'

- (1) Die regte in die Handves van Regte kan slegs kragtens 'n algemeen geldende regsvoorskrif beperk word in die mate waarin die beperking redelik en regverdigbaar is in 'n oop en demokratiese samelewning gebaseer op menswaardigheid, gelykheid en vryheid, met inagneming van alle tersaaklike faktore, met inbegrip van-
 - (a) die aard van die reg;
 - (b) die belangrikheid van die doel van die beperking;
 - (c) die aard en omvang van die beperking;
 - (d) die verband tussen die beperking en die doel daarvan; en
 - (e) 'n minder beperkende wyse om die doel te bereik.
- (2) Behalwe soos in subartikel (1) of in enige ander bepaling van die Grondwet bepaal." mag geen regsvoorskrif enige reg wat in die Handves van Regte verskans is, beperk nie."

¹⁰⁷ Roos R, *The physical appearance of learners in public schools*, TSAR 2003 Vol I 792, op 796.

¹⁰⁸ 2000 4 SA 757.

¹⁰⁹ Die feite in hierdie betrokke saak is irrelevant tot deursoekings en beslagleggings in skole, maar het gefokus op die aspek van die bepaling en erkenning verleen aan leerders se fundamentele regte.

menswaardigheid en gelykheid in aggeneem moet word by die toepassing van reëls en regulasies en vermeld bykomend die volgende:

“A rigid application of rules or codes of rules will not reflect these values and will be in conflict with the constitution.”

Daar moet¹¹⁰ tussen die sogenaamde spesiale grondwetlike regte van leerders¹¹¹ en algemene fundamentele regte relevant tot die skoolsituasie onderskei word. Een van hierdie algemene fundamentele regte relevant tot die skoolsituasie is die reg op privaatheid.¹¹² Die reg op privaatheid is nie absoluut nie, maar daar is verskeie omstandighede en situasies wat daartoe kan aanleiding gee dat die reg op privaatheid in die skool-mileu op inbreuk gemaak word.¹¹³ Visser¹¹⁴ het aspekte van leerders se regte en verpligtinge ondersoek en vermeld as volg:

“dat ons reg in hierdie verband nog in ‘n ontwikkellende fase verkeer weens die relatief onlangse invoering van ‘n handves van (fundamentele) regte en die feit dat die implikasies van nuwe wetgewing wat met skoolonderwys handel (bv die SA Skolewet 84 van 1996) nog nie volkome uitgekristaliseer het nie.

In die onderwys-mileu word erkenning aan die standpunt gegee dat leerders wel oor ‘n redelike reg op privaatheid in skole beskik.¹¹⁵ Aangesien die siening uitgespreek word dat leerders oor ‘n privaatheidsreg beskik waarby onder andere die reg ingesluit is dat hul persoon en eiendom nie deursoek word asook op hul besittings beslag gelê word nie, sal ‘n grondwetlike ondersoek na die regmatigheid vir ewekansige (*random*) deursoekings in die afwesigheid van ‘n redelike vermoede in openbare skole met behulp van ‘n snuffelhond uitgevoer, vervolgens ontleed word.

¹¹⁰ Visser PJ, *The rights and duties of pupils (learners): some basic principles*, Obiter 1997 op 19 tot 23.

¹¹¹ Sien artikel 29 van die Grondwet van 1996.

¹¹² Shaba SM, Campher T, Du Preez P, Grobler B en Loock C, *Module 4 South African Law in Education*, 2003 (Heinemann) op 13.

¹¹³ Terblanche JB and Davel CJ, *Safety measures and the right of learners*. De Jure. Jaargang 37. Volume 1. 2004 op 88.

¹¹⁴ Visser PJ *The rights and duties of pupils (learners): some basic principles*, Obiter 1997 op 14.

¹¹⁵ Sien hoofteks tot vn 91 *supra*.

5.4.2 ‘n Grondwetlike ondersoek na die regmatigheid van ewekansige (*random*) deursoekings in die afwesigheid van ‘n redelike vermoede in openbare skole met behulp van ‘n snuffelhond uitgevoer

Dit sal vervolgens bepaal word (i) of ‘n deursoeking met behulp van ‘n snuffelhond uitgevoer *per se* op ‘n deursoeking neerkom en (ii) vind ewekansige deursoekings wat deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens by skole met behulp van snuffelhonde uitgevoer word kragtens wetgewing plaas en (iii) die regmatigheid van ewekansige snuffelhond deursoekings uitgevoer in die afwesigheid van ‘n redelike vermoede dat onwettige dwelms deur ‘n leerder of ‘n groep leerders besit word.

5.4.2.1 Kom ‘n deursoeking met behulp van ‘n snuffelhond *per se* op ‘n deursoeking neer?

Een van die beskikbare metodese om die doelwit van “dwelm-vrye” skole te bereik, is om deursoekings op leerders uit te voer ten einde op onwettige dwelmmiddels wat in ‘n leerling of groep leerlinge se besit vir doeleindeste van gebruik of moontlik selfs die handel dryf daarin is, beslag te lê.¹¹⁶ Die tendens is tans om die Suid Afrikaanse Polisie Diens of die Metro Polisie se lede vir hierdie doel te betrek.¹¹⁷ Waar die Suid Afrikaanse Polisie Diens of Metro Polisie betrokke raak, vind dit met behulp van of sonder die gebruik van snuffelhonde plaas.¹¹⁸

Die vraag is egter of ‘n deursoeking met behulp van ‘n snuffelhond *per se* ‘n deursoeking daarstel? Hierdie aspek is moontlik nog nie in die Suid Afrikaanse konteks geopper of op kommentaar gelewer vir debatering nie, indien enigsins. Geen

¹¹⁶ Artikel 8A van die Suid-Afrikaanse Skolewet 84 van 1996.

¹¹⁷ “Carried out on request from the school’s governing body, the police operation involved a thorough search of more than eight hundred pupils.” Vervat in “News shocks mayor”, Hoofberig: Moot Rekord 27 Maart 2009, Volume 18, No 45 op 1.

¹¹⁸ “Despite having close up to 30 police sniffer dogs searching classes and pupils for drugs and dangerous weapons, all police found were a couple of packets of cigarettes”, “Pupils proud after no drugs are found in raid” Pretoria News, Friday September 4 2009 op 2. Hewige kritiek word hierin uitgespreek oor hierdie optrede deur die SAPD, en in besonder die beslaglegging op die sigarette soos deur die deursoeking opgelewer aangesien sigarette nie ‘n artikel 20 bedoelde voorwerp kragtens die strafproseswet 51 van 1977 uitmaak nie.

gerapporteerde of ongerapporteerde regspraak bestaan op hierdie onderwerp nie. Dit kan gevvolglik eerstens gevra word wat word as 'n deursoeking beskou en tweedens, wat is die inhoudelike aard van snuffelhond-deursoekings? Die begrip 'deursoeking' word as volg omskryf:

“enige handeling waardeur 'n persoon, houer of perseel visueel of fisies ondersoek word met die doel om te bepaal of 'n artikel in, op of in besit van sodanige persoon, houer of perseel is.”¹¹⁹

Hierdie omskrywing kan egter tot uiteenlopende interpretasies aanleiding gee in die konteks van die vraag of die snuf-handeling deur snuffelhonde op 'n deursoeking neerkom. Die eerste interpretasie is as volg: Die Suid Afrikaanse Polisie Diens se Afdeling: Regsdienste is van mening dat 'n snuffelhond nie daartoe instaat is om 'n handeling te verrig ter voldoening aan die omskrywing van 'n “deursoeking” nie.¹²⁰ Die Suid Afrikaanse Polisie Diens se Afdeling: Regsdienste het klem daarop geplaas dat die “fisies ondersoek” van die deursoekingshandeling egter ontbreek en geld as ondersteuningsbasis vir voormalde standpunt. Dit word by implikasie afgelei dat in hierdie opsig word die omskrywing van 'deursoeking' beperkend uitgelê.

Die tweede interpretasie behels die volgende: Hierin word daar egter afgewyk van voormalde aanbeveling deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens se Afdeling: Regsdienste dat 'n snuf-handeling deur snuffelhonde op 'n deursoeking neerkom. Dit word aangevoer dat die omskrywing van 'deursoeking' vir 'n uitbreidende uitleg vatbaar is. Die klem word in hierdie opsig egter op “enige handeling” geplaas, en dit word aangevoer dat “enige handeling” ook 'n snuf deur 'n opgeleide hond op en/of van “'n persoon, houer of perseel” kan insluit en dat die frase “fisies ondersoek” nie die enigste deurslaggewende faktor is wat 'n betekenis hieraan heg nie.

Die standpunt van die Suid Afrikaanse Polisie Diens se Afdeling: Regsdienste word gevvolglik verwerp en dit word aangevoer dat die aanwending van snuffelhonde om die

¹¹⁹ Joubert C (Red), *Toegepaste reg vir polisie beampete.*, 2001 (Juta) op 295.

¹²⁰ Inligting en aanbevelings tydens 'n geskeduleerde konsultasie op Vrydag 19 Februarie 2010 bekom.

teenwoordigheid en/of besit van onwettige dwelmiddels uit te wys *per se* op 'n deursoeking neerkom soos in artikel 14¹²¹ van die Grondwet bedoel.

5.4.2.2 Vind ewekansige deursoekings wat deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens met behulp van snuffelhonde by skole uitvoer kragtens wetgewing plaas?

Ewekansige deursoekings in openbare skole deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens met of sonder behulp van snuffelhonde uitgevoer: word hierdie optrede kragtens artikel 8A van die Skolewet, die Strafproseswet of enige ander wetgewing gemagtig? By die ontleding van die artikel 8A(2) en (3) van die Skolewet¹²² en die Strafproseswet¹²³ ter beantwoording van hierdie vraag kan daar met sekerheid bepaal word dat ewekansige deursoekings by skole waar die Suid Afrikaanse Polisie Diens met behulp van snuffelhonde optree nie kragtens enige spesifieke wetgewing gemagtig word nie. Hierdie siening word ondersteun deur die volgende uiteenstelling:

- Artikel 8A(2) en (3)¹²⁴ van die Skolewet maak slegs voorsiening dat die prinsipaal en sy/haar gedelegeerde (wat slegs na persone wat 'n bevoegdheid in die onderwys-mileu vervul, verwys) gevvolglik leerders in 'n openbare skool vir die besit van onwettige dwelms kan deursoek en nie ook die Suid Afrikaanse Polisie Diens nie. Hierdie standpunt word ondersteun deur Artikel 8A(5) en (6)¹²⁵ van die Skolewet wat

¹²¹ Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996, Artikel 14 bepaal as volg:
“Privaatheid

Elkeen het die reg op privaatheid, waarby inbegrepe is die reg dat-

- (a) hul persoon of woning nie deursoek word nie;
- (b) hul eiendom nie deursoek word nie;
- (c) daar nie op hul besittings beslag gelê word nie; of
- (d) ...”

¹²² 84 van 1996.

¹²³ 51 van 1977.

¹²⁴ Sien vn 19 en 20 *supra*.

¹²⁵ Die Suid Afrikaanse Skolewet 84 van 1996, artikel 5 en 6 bepaal as volg:

(5) Enige gevaaarlike voorwerp of onwettige dwelmmiddel waarop daar beslag gelê is, moet-

- (a) duidelik en korrek gemerk word met volle besonderhede, insluitende-
 - (i) die naam van leerder in wie se besit dit gevind is;
 - (ii) die tyd en datum van deursoeking en beslaglegging;
 - (iii) 'n voorvalverwysingsnommer;
 - (iv) die naam van persoon wat die leerder deursoek het;

onderskeidelik bepaal dat enige onwettige dwelmmiddel waarop daar beslag gelê word moet onmiddellik aan die polisie oorhandig word vir beskikking daaroor soos deur die Strafproseswet bepaal en as die polisie die onwettige dwelm nie dadelik by die skool kan afhaal nie, moet die prinsipaal of sy gedelegeerde dit na die naaste polisiestasie neem. Slabbert¹²⁶ vermeld dat die prosedure vir konfiskering en oorhandiging van enige onwettige dwelms word ragtens artikel 8A (5) (a) (i)-(iv)¹²⁷ streng neergelê.

- Die Strafproseswet maak nie voorsiening vir ewekansige deursoekings nie. Daar word in artikels 20, 21(1) (a), 22 (b) en 25 (1) en (3) van die begrippe “*redelike gronde vermoed*” óf “*redelike gronde dink*” melding gemaak . Voormalde artikels maak voorsiening vir die uitvoer van ‘n deursoeking en beslaglegging indien óf die Staat¹²⁸ of ‘n polisiebeampte¹²⁹ onderskeidelik op redelike gronde vermoed of dink dat ‘n misdryf gepleeg was, gepleeg word of gepleeg staan te word. Om op redelike vermoede te vermoed of te dink dat ‘n misdryf gepleeg was, gepleeg word of gepleeg staan te word skep die grondslag vir die daarstelling van ‘*buitengewone omstandighede*’ per se om sonder ‘n lasbrief met ‘n deursoeking en beslaglegging voort te gaan.

• Ander wetgewing: die Suid Afrikaanse Polisie Diens se Afdeling: Regsdienste¹³⁰ steun op artikel 205(3) van die Grondwet as mandaat om die

- (v) die naam van die getuie; en
 - (vi) enige ander besonderhede wat nodig kan wees om die item en voorval te identifiseer;
 - (b) in die skool se rekordboek aangeteken word; en
 - (c) onmiddellik aan die polisie oorhandig word om daaroor te beskik ingevolge artikel 31 van die Strafproseswet, 1977 (Wet 51 van 1977).
- (6) As die polisie die gevaaarlike voorwerp of onwettige dwelmmiddel nie dadelik by die skool kan afhaal nie, moet die prinsipaal of sy of haar gedelegeerde-
- (a) die gevaaarlike voorwerp of onwettige dwelmmiddel na die naaste polisiestasie neem; en
 - (b) die gevaaarlike voorwerp of onwettige dwelmmiddel aan die polisie oorhandig om daaroor te beskik ingevolge artikel 31 van die Strafproseswet, 1977 (Wet 51 van 1977)."

¹²⁶ Slabbert NM, *Drug testing in South African schools: An evaluation of recent legal developments*, THRHR 2009 (72) op 7.

¹²⁷ Sien vn 125 *supra*.

¹²⁸ Kragtens artikel 20 van die Strafproseswet 51 van 1977.

¹²⁹ Kragtens artikels 21(1) (a), 22 (b) en 25 (1) en (3) van die Strafproseswet 51 van 1977.

¹³⁰ Inligting en aanbevelings tydens ‘n geskeduleerde konsultasie op Vrydag 19 Februarie 2010 bekom.

ewekansige uitvoer van deursoekings met behulp van snuffelhonde op leerders in openbare skole te regverdig. Hierdie artikel bepaal as volg:

“Die doelstellings van die polisiediens is om misdaad te voorkom, te bestry en te ondersoek, die openbare orde te handhaaf, die inwoners van die Republiek en hul eiendom te beskerm en te beveilig, en die reg te handhaaf en toe te pas.”.

Voormalde siening ten aansien van die Suid Afrikaanse Polisie Diens word egter nie deur artikel 205(2) van die Grondwet ondersteu nie wat as volg ten aansien van die polisiediens se bevoegdhede en funksies bepaal:

“Nasionale wetgewing¹³¹ moet die bevoegdhede en funksies van die polisiediens bepaal en moet die polisiediens in staat stel om sy verantwoordelikhede doeltreffend na te kom, met inagneming van die behoeftes van die provinsies.”.

Dit word hiermee aangevoer dat die bepalings van artikel 205 (2) van die Grondwet te wyd is om as wetgewende mandaat vir die polisiediens te dien om ‘n ewekansige deursoeking op leerders in openbare skole uit te voer.

Dit kan kortliks en samevattend vermeld word dat ewekansige deursoeking op leerders in openbare skole met behulp van snuffelhonde uitgevoer in Suid Afrika tans in die afwesigheid van enige wetgewende magtiging geskied. Dus vind die gemenerg in hierdie opsig toepassing. Deursoekings val binne die bestek van die reg op privaatheid en regmatigheid speel dus ‘n deurslaggewende rol by die grondwetlikheid van ‘n deursoeking ten aansien van ‘n leerder se persoon en sy/haar eiendom. Currie *et al*¹³² voer aan dat die volgende faktor ‘n rol speel om ‘n verskanste reg kragtens die beperkingsklousule te beperk naamlik: “*the authorising law must properly define the scope of the power to search and seize*” en daar word in hierdie opsig na

¹³¹ Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996, Artikel 239 bepaal as volg;

“Woordomskrywings

239. In die Grondwet, tensy uit die samehang anders blyk, beteken –

“nasional wetgewing” ook –

(a) ondergeskikte wetgewing ingevolge ‘n Parlements-wet gemaak; en

(b) wetgewing wat van krag was toe die Grondwet in werking getree het en wat deur die nasionale regering geadministreer word.”.

¹³² Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 325.

gepromulgeerde wetgewing verwys aangesien die vereiste dit neerlê dat die deursoekingsbevoegdheid by wyse van 'n behoorlike definieëring geskied. Geen wetgewing magtig of beskryf tans die aard en omvang van die polisiediens se bevoegdheid om ewekansige deursoekings met behulp van honde op leerders uit te voer nie en hierdie optrede word in 'n grondwetlike konteks bevraagteken. Die afleiding kan gevolglik geregtig word dat 'n deursoeking en beslaglegging kragtens die gemenereg uitgevoer, nie aan die vereistes van artikel 36 voldoen nie en gevolglik nie 'n redelike grond is om op 'n leerder se verskanste reg soos in artikel 14 van die Grondwet vervat, by wyse van 'n ewekansige deursoeking op inbreuk te maak nie.

5.4.2.3 Die regmatigheid van ewekansige snuffelhond deursoekings uitgevoer in die afwesigheid van 'n redelike vermoede dat onwettige dwelms deur 'n leerder of 'n groep leerders besit word.

Die aanwesigheid van redelike vermoede, of die afwesigheid daarvan dat 'n leerder of leerders of 'n bepaalde groep leerders onwettige dwelms besit vir doeleindes daarvan om 'n deursoekings met behulp van snuffelhonde in openbare skole uit te voer, moet binne die raamwerk van 'n oop en demokratiese samelewing en die toepassing daarvan bepaal word. Indien 'n deursoeking weens die afwesigheid van 'n redelike vermoede wel uitgevoer word, kom daardie handeling/optrede op 'n ewekansige (*random*) deursoeking neer. Tans word ewekansige deursoekings by veral sekondere skole uitgevoer.¹³³ Nuusblaaie¹³⁴ asook ander inligtingsbronne¹³⁵ bevestig hierdie tendens van ewekansige deursoekings wat by skole plaasvind. Ewekansige handeling/optrede word moontlik met tweeledige redes in openbare skole uitgevoer naamlik: op grond van die bestaan van 'n redelike vermoede vir asook as '*verrassingselement*' om leerders

¹³³ In Januarie tot September 2009 was die volgende ewekansige deursoekings aangemeld en die resultate was as volg genoteer :

- Oos-kaap provinsie: by 4 (vier) sekondêre skole was deursoekings uitgevoer. Dagga was wel by al 4 (vier) skole gevind.
- Wes-kaap provinsie: by 168 sogenaamde hoë-risiko sekondêre skole was deursoekings uitgevoer. Die onderskeie deursoekings het geen onwettige dwelms opgelewer nie.'

Bron: Tabel 1:www.da.org.za/newsroom.htm, soos op 2010/01/24 besoek.

¹³⁴ "Police nab another 7 pupils in drugs crackdown", Pretoria News, Thursday March 26 2009, op 1;

¹³⁵ "Only the Western Cape is conducting regular raids for drugs in schools" Bron: Tabel 1: www.da.org.za/newsroom.htm, soos op 2010/01/24 besoek.

wat onwettige dwelms besit of van voorneme is om dit te besit, af te skrik om nie in besit daarvan te wees nie.¹³⁶¹³⁷ Daar moet egter tussen ewekansige deursoekings deur leerkragte en die Suid Afrikaanse Polisie Diens met behulp van snuffelhone deursoekings uitgevoer, onderskei word:

(i) Ewekansige deursoekings kragtens die Skolewet uitgevoer.

Slabbert¹³⁸ verwys na die onlangse wetgewende ontwikkelings wat in die vorm van die Suid Afrikaanse Skolewet¹³⁹ voorsiening maak vir ewekansige deursoekings en beslaglegging. Artikel 8A(2)¹⁴⁰ van die Suid Afrikaanse Skolewet maak pertinent daarvoor voorsiening. Daar kan bewys vir voormalde vermelding gevind word in 'n versoek om 'n skriftelike terugvoer op 'n vraag¹⁴¹ deur Dr JC Kloppers-Lourens¹⁴² soos aan die Minister van Basiese Onderwys¹⁴³ gerig. Die terugvoer¹⁴⁴ is skriftelik as volg genoteer:

"It is important to note that in accordance with the Education Law Amendment Act of 2007,

¹³⁶ Die 26 respondenten aan wie hierdie vraag in die vraelys gestel was (sien vn 137 *infra*), het as volg daarop gereageer:

- 9 uit die 26 respondenten (34%) het aangedui dat ewekansige handeling/optrede op grond van beide redes naamlik die bestaan van 'n redelike vermoede en 'verrassingselement' uitgevoer word;
- 5 uit die 26 respondenten (19%) het aangedui dat ewekansige handeling/optrede op grond van die 'verrassingselement' uitgevoer word;
- 3 uit die 26 respondenten (11%) het aangedui dat ewekansige handeling/optrede op grond van slegs die bestaan van 'n redelike vermoede uitgevoer word;
- 4 uit die 26 respondenten (15%) het die vraag beantwoord, maar geen inset was gelewer nie;
- 5 uit die 26 respondenten (19%) het die keuse uitgeoefen om nie die vraag te beantwoord nie

¹³⁷ "Indien u 'ja' op voormalde vraag in 1.12 antwoord, was hierdie optrede gebaseer om óf die doeltreffendheid van die 'verrassingselement' te bevorder óf omdat daar 'n redelike vermoede bestaan het dat 'n deursoeking wel onwettige dwelms sal oplewer? Sien Aanhangsel "C", Vraag 1.13 op bl 2 tot die Vraelys.

¹³⁸ Slabbert NM, *Drug testing in South African schools: An evaluation of recent legal developments*, THRHR 2009 (72) op 6.

¹³⁹ 84 van 1996.

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ "(1) Whether any drug raids have been conducted on schools in any province since 1 January 2009 up to the latest specified date for which information is available; if so, (a) which schools were raided in each province and 9b) what was the outcome of the raid in each case;" For written reply; question 1009; date of publication of internal question paper: 28/08/09 (internal question paper 12-2009); Gepubliseer op soos www.da.org.za/newsroom.htm, soos op 2010/01/24 besoek.

¹⁴² Verteenwoordiger vir die Demokratiese Alliansie.

¹⁴³ Donald Smiles.

¹⁴⁴ Nw1232E. For written reply; question 1009; date of publication of internal question paper: 28/08/09 (internal question paper 12-2009). Gepubliseer op www.da.org.za/newsroom.htm, soos op 2010/01/24 besoek.

*random search and seizure procedures are only undertaken when fair and reasonable suspicion has been established that substances are being used on the school premises in this regard, searches are conducted after taking into account all relevant factors, including: the best interest of the learner in question or any other learner at the school
(ii) the safety and health of the learner/s in question or of any learner at the school;
(iii) reasonable evidence of illegal activity; and all relevant evidence received.”*

Dit word hierin pertinent uitgewys dat artikel 8A(2)¹⁴⁵ van die Skolewet ‘n inherente teenstrydige inhouds - en voorwaardelike bepaling bevat. Dit maak voorsiening dat ‘n deursoeking “ewekansig” uitgevoer kan word “*indien ‘n regverdige en redelike vermoede vasgestel is*”. ‘n Optrede waar die aard “ewekansig” is, is huis die noodwendige gevolg omdat die “*vasgestelde regverdige en redelike vermoede*”-omstandigheid/element ontbreek. Anders gestel, “*indien ‘n regverdige en redelike vermoede vasgestel is*” dan verval die “ewekansige”-aspek. Dit funksioneer nie gesamentlik nie, maar in die alternatief naamlik: as die een omstandigheid/element afwesig is dan vind die ander omstandigheid/element toepassing.

(ii) Ewekansige deursoekings deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens uitgevoer.

Daar word hierin van die standpunt uitgegaan dat soos reeds aangevoer die Strafproseswet¹⁴⁶ en die Grondwet nie voorsiening maak vir ewekansige deursoekings nie. Die Strafproseswet maak in artikels 20, 21(1) (a), 22 (b) en 25 (1) en (3)¹⁴⁷ voorsiening vir die uitvoer van ‘n deursoeking en beslaglegging indien óf die Staat¹⁴⁸ of ‘n polisiebeampte¹⁴⁹ onderskeidelik op redelike gronde vermoed of dink dat ‘n misdryf gepleeg was, gepleeg word of gepleeg staan te word. Om op redelike gronde te vermoed of te dink dat ‘n misdryf gepleeg was, gepleeg word of gepleeg staan te word skep die grondslag vir die daarstelling van ‘*buitengewone omstandighede*’ per se om sonder ‘n lasbrief met ‘n deursoeking en beslaglegging voort te gaan. By die

¹⁴⁵ Sien vn 19 *supra*.

¹⁴⁶ 51 van 1977.

¹⁴⁷ Sien Hoofstuk 4, vn 53, 54, 55 en 120 *supra*.

¹⁴⁸ Kragtens artikel 20 van die Strafproseswet 51 van 1977.

¹⁴⁹ Kragtens artikels 21(1) (a), 22 (b) en 25 (1) en (3) van die Strafproseswet 51 van 1977.

afwesigheid van 'n "redelike vermoede" of om op "redelike gronde te vermoed" is dit nie voldoende om 'n ewekansige deursoeking op leerders uit te voer om die moontlike besit van onwettige dwelms te bepaal vir doeleindes van misdaadvoorkoming en/of weens die verrassingselement as afskrikmiddel te dien nie.

Ter samevatting word dit gestel dat by die aanwesigheid van 'n redelike vermoede word meer as net 'n blote moontlikheid vereis dat 'n misdryf na bewering gepleeg is of gaan word.¹⁵⁰ Dit word hierin aangevoer dat slegs spekulasie of 'n blote moontlikheid vereis dat 'n misdryf na bewering gepleeg is of gaan word, is nie 'n voldoende regverdigingsgrond of basis om 'n deursoeking en beslaglegging ewekansig uit te voer nie. Dit word verder gestel dat die toepassing in die praktyk toon dat ewekansige deursoekings nie net teen 'n bepaalde geïdentifiseerde leerder plaasvind nie, maar hoofsaaklik teen 'n groep leerders by wyse van 'n massa deursoeking. Die onderwerping van 'n ongeïdentifiseerde leerder of 'n groep leerders by die afwesigheid van 'n redelike vermoede aan 'n deursoeking van hierdie aard word skerp gekritiseer. Davel et al¹⁵¹ vermeld die volgende in hierdie oopsig:

"In terms of the reasonableness standard it seems that police may only be called in to search a specific learner or learners whom the school has reasonable grounds to suspect is or are in possession of drugs or weapons and not to do a general search of learners."

Die redelikheid en regverdigbaarheid van ewekansige deursoekings uitgevoer deur leerders se reg op privaatheid te beperk, word in 'n grondwetlike konteks bevraagteken en gevvolglik in konflik met die grondwetlike oogmerk en waardes van 'n oop en demokratiese samelewing beskou.

5.5 SAMEVATTING

Verskeie regskrywers het aangedui dat die erkenning van leerders se fundamentele regte, en in besonder die reg op privaatheid wel toepassing in 'n grondwetlike konteks

¹⁵⁰ Cowling M, *Recent cases: Requirements for a valid warrant SACJ*, vol, 9, no.1, 1996 op 103.

¹⁵¹ Terblanche JB and Davel CJ, *Safety measures and the right of learners*. De Jure. Jaargang 37. Volume 1. 2004 op 88.

vind. In hierdie hoofstuk is verskeie vraagstukke aangaande deursoeking op leerders in Suid Afrikaanse openbare skole uitgevoer om die besit van onwettige dwelms aan te spreek, bondig ontleed. In hierdie ontleding is tot die volgende gevolgtrekkings gekom:

- Leerders word onder die begrip “elkeen” soos vervat in artikel 14 van die Grondwet ingesluit en oor ‘n redelike reg op privaatheid in die skool-mileu beskik.
- Artikel 8A van die Suid Afrikaanse Skolewet nie statutêr voorsiening daarvoor maak dat die Suid Afrikaanse Polisie Diens ewekansige deursoekings of deursoekings van enige aard met of sonder behulp van snuffelhone op leerders kragtens voormalde wet kan uitvoer nie.
- Artikel 8A(2) van die Suid Afrikaanse Skolewet ‘n inhoudelike teenstrydigheid bevat. ‘n Ewekansige optrede kan nie geskied waar ‘n redelike vermoede aanwesig is nie, of anders gestel, in die afwesigheid van ‘n redelike vermoede kan daar nie ewekansig opgetree word nie.
- Deursoekings met behulp van snuffelhone uitgevoer wel op ‘n deursoeking *per se* neerkom.
- Die Strafproseswet nie voorsiening maak vir ewekansige deursoekings deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens met of sonder behulp van snuffelhone by die afwesigheid van ‘n redelike vermoede dat ‘n leerder of ‘n groep leerders in besit van onwettige dwelms is nie.
- Artikel 205 van die Grondwet wat deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens as mandaat vir doeleindes van misdaadvoorkoming beskou word om in die afwesigheid van ‘n redelike vermoede ewekansige deursoekings op leerders in openbare skole met of sonder behulp van snuffelhone uit te voer, as te wyd en grondwetlik onvoldoende beskou word om optrede van hierdie aard te regverdig.
- Die onderwerping van ‘n ongeïdentifiseerde leerder of ‘n groep leerders by die afwesigheid van ‘n redelike vermoede aan ‘n massa deursoeking is onredelik.
- Die ewekansige deursoeking van leerders in openbare skole deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens met of sonder behulp van snuffelhone in die afwesigheid van ‘n redelike vermoede nie volgens ‘n algemene geledende reg geskied nie.
- Aangesien die ewekansige deursoeking van leerders in openbare skole deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens met of sonder behulp van snuffelhone in die afwesigheid

van 'n redelike vermoede nie volgens 'n algemene geldende reg geskied nie, kan die beperking van 'n leerder óf leerders se reg op privaatheid nie redelik en regverdigbaar in 'n oop en demokratiese samelewing gebaseer op menswaardigheid, gelykheid en vryheid beskou word nie.

Dit is gevvolglik noodsaaklik dat verseker word dat die prosedures of praktyke wat vir 'n deursoeking van leerders in openbare neergelê word, in ooreenstemming met die Handves van Regte geskied ten einde te verseker dat die beperking van 'n verskante reg redelik en regverdigbaar in 'n oop en demokratiese samelewing is.

HOOFSTUK 6

'N KANADESE EN SUID AFRIKAANSE REGSVERGELYKENDE STUDIE: DIE GRONDWETLIKHEID VAN EWEKANSIGE DEURSOEKINGS MET BEHULP VAN SNUFFELHONDE OP LEERDERS UITGEVOER

6.1 INLEIDING

Die keuse van 'n regstelsel wat vir regsvergelykingsdoeleindes geraadpleeg word is 'n deurslaggewende aspek wat 'n weldeurdagte oorweging ten aansien van toepaslike regswaardes en beginsels noodsaak.¹ Aangesien slegs bepaalde regsbeginsels nagevors word is die onderwerp van die navorsing onderneem die bepalende faktor by die vasstelling van 'n betrokke regstelsel.² Daar is wesenlike ooreenstemmende regswaardes en beginsels wat deur die Kanadese en Suid Afrikaanse regstelsels gedeel word. Die Kanadese regstelsel en die inherente grondwetlike oogmerke, soos vervat in die Canadian Charter of Rights and Freedoms, skep 'n funderende basis vir vergelykbaarheid in die lig van deursoeking en beslaglegging–prosedures. Die Grondwetlike hof in *Sanderson v Attorney-General, Eastern Cape*³ het die volgende vermeld ten aansien van watter bepaalde doel 'n regsvergelykende studie kan dien:

"Comparative research is generally valuable and is all the more so when dealing with problems new to our jurisprudence but well developed in mature constitutional democracies. Both the interim and the final Constitutions, moreover, indicate that comparative research is either mandatory or advisable..."

Die Kanadese grondwetlike regsspraak kan 'n belangrike rol as barometer tot die formulering van regsbeginsels vertolk indien die regsposisie op 'n bepaalde aspek in die Suid Afrikaanse konteks tans verwarrend, dubbelsinnig asook gebrekkig is. 'n Suid

¹ Van Zyl, D.H., *Beginsels van Regsvergelyking*, (1981) Butterworths, op 38.

² *Ibid* op 38-39.

³ 1998 (2) SA 38 (CC), op para 26.

Afrikaans-Kanadese regsvergelyking van die onderskeie reg sposies op die aspek van deursoeking en beslaglegging sal vervolgens plaasvind.

6.2 OOREENKOMSTE EN VERSKILLE IN VERGELYKBARE REGSTELSELS

6.2.1 Grondwetlike stelsels en onderliggende beginsels in Kanada en Suid-Afrika

Met die inwerkingtreding van die Kanadese *Constitutional Act*⁴ is daar vir die insluiting van die Canadian Charter of Rights and Freedoms (hierna verwys as “die *Charter*”) voorsiening gemaak. Kanada het gevvolglik van ‘n regerende stelsel gebaseer op parlementêre soewereiniteit weg beweeg na ‘n nuwe grondwetlike stelsel van onafhanklike asook demokratiese regering. In Suid Afrika is ‘n nuwe grondwetlike bedeling met die inwerkingtreding⁵ van die Interim en Grondwet tot stand gebring. Die Interim Grondwet, wat later vervang is deur die Finale Grondwet (hierna verwys as “die Grondwet”), bevat die Handves van Regte.

Die *Charter* is die hoogste reg⁶ in Kanada en het gevvolglik die grondslag vir die erkenning, verskansing en afdwinging van fundamentele regte geskep. Die Suid Afrikaanse Handves van Regte is ‘n hoeksteen van die demokrasie in Suid-Afrika.⁷ Dit verskans die regte van alle mense in Suid Afrika en bevestig die demokratiese waardes van menswaardigheid, gelykheid en vryheid.⁸

Die *Charter* dien die uitsluitlike doel om landsburgers teen onbeperkte staatsoptrede te beskerm.⁹ Die Handves van Regte soos in die Grondwet vervat, vind hetsy direk

⁴ Op 17 April 1982.

⁵ Op 27 April 1994.

⁶ *Law Society of Upper Canada v. Skapinker* (1984), 9 DLR (4th) 167.

⁷ Artikel 7(1) van die Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996.

⁸ *Ibid.*

⁹. Préfontaine Q.C, Daniel C. *Implementing International Standards in Search and Seizure: Striking the Balance between Enforcing the Law and Respecting the Rights of the Individual*. Sino Canadian International Conference on the Ratification and Implementation of Human Rights covenants: Beijing, China, October 2001, op 3.

vertikaal¹⁰ sowel as direk horisontaal¹¹ of indirek¹² toepassing en het ten doel om hetsy 'n natuurlike of regspersoon óf persone teen arbitrière staatsoprede te beskerm.

Artikel 32 (1) (a) en (b)¹³ van die Constitution Act¹⁴ bepaal dat 'n privaat individu is egter alleenlik op die toepassing van die Charter vir doeleindes beskerming van sy/haar fundamentele regte geregtig indien staatsoprede sodanige verskanste regte bedreig óf daarop inbreuk maak. Die *Charter* vind nie toepassing op dispute tussen privaat individue nie. In die Suid Afrikaanse reg vind die Handves van Regte ook toepassing as 'n natuurlike en/of regspersoon op sy/haar regte inbreuk maak, dit wil sê dispute tussen privaat partye en nie net op inbreukmakende staatsoprede nie.¹⁵

Die *Charter*¹⁶ maak daarvoor voorsiening dat 'n verskanste reg regtens beperk kan word indien dit redelik en regverdigbaar in 'n demokratiese samelewing is. Die sogenoamde beperkingsklousule vind ook in die Suid Afrikaanse Grondwet¹⁷

¹⁰ Word deur Currie et al as volg beskryf: “ *It describes the circumstances in which law and conduct of the state may be challenged for being inconsistent with the Bill of Rights*”. Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta, op 43.

¹¹ Word deur Currie et al as volg beskryf: “ *It sets out the circumstances in which the conduct of private individuals may be attacked for infringing the Bill of Rights*”. Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta, op 43.

¹² Word deur Currie et al as volg beskryf: “*indirect application means that, instead of the Bill of Rights directly imposing duties and conferring rights, rights and duties are instead imposed by the common law or legislation.*”. Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta, op 43.

¹³ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B states the following:

“ 32. (1) This Charter applies

(a) to the Parliament and Government of Canada in respect of all matters within the authority of Parliament including all matters to the Yukon Territory and Northwest Territories;
and

(b) to the legislature and government of each province in respect of all matters within the authority of the legislature of each province.”

¹⁴ Van 1982.

¹⁵ Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996, artikel 8(2) bepaal as volg:

“n Bepaling van die Handves van Regte bind 'n natuurlike of 'n regspersoon indien, en in die mate waarin, dit toepasbaar is met inagnemingvan die aard van die reg en die aard van enige plig deur die reg opgelê.”

¹⁶ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B states the following:

“Guarantee of Rights and Freedoms

1. Rights and Freedoms in Canada – The Canadian Charter of Rights and Freedoms guarantees the rights and freedoms set out in it subject only to reasonable limits prescribed by law as can demonstrably justified in a free and democratic society.”

¹⁷ Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996, Artikel 36 bepaal as volg;

‘Beperking van regte

(1) Die regte in die Handves van Regte kan slegs kragtens 'n algemeen geldende

toepassing onderhewig aan die vereiste dat die beperking van 'n verskanste reg moet redelik en regverdigbaar in 'n demokratiese samelewing wees.

Die *Charter* maak voorsiening vir 'n spesifieke remedie indien op 'n verskansde reg op inbreuk gemaak word, naamlik daar in die *Charter* gesteun op die sogenaamde '*exclusionary rule*'.¹⁸ Dit het tot gevolg dat die getuienis waarop beslag gelê is, uitgesluit word. Hierdie reël vind ook in die Suid Afrikaanse Grondwet¹⁹ toepassing ten aansien van getuienis wat verkry is wat enige reg in die Handves van Regte skend.

Die beginsels van die *stare decisis*-leerstuk vind op die Kanadese reg toepassing wat daarop neerkom dat alle howe met 'n laer status as die hof wat 'n beslissing uitbring, aan 'n beslissing gebonde gehou word. In Suid Afrika vind die beginsel van *stare decisis* ook toepassing.²⁰ Dit behels in wese dat hierdie leerstuk "as *riglyn vir die uitleg*

regsvoorskrif beperk word in die mate waarin die beperking redelik en regverdigbaar is in 'n oop en demokratiese samelewing gebaseer op menswaardigheid, gelykheid en vryheid, met inagneming van alle tersaaklike faktore, met inbegrip van-

- (a) die aard van die reg;
 - (b) die belangrikheid van die doel van die beperking;
 - (c) die aard en omvang van die beperking;
 - (d) die verband tussen die beperking en die doel daarvan; en
 - (e) 'n minder beperkende wyse om die doel te bereik.
- (2) Behalwe soos n subartikel (1) of in enige ander bepaling van die Grondwet bepaal. mag geen regsvoorskrif enige reg wat in die Handves van Regte verskans is, beperk nie.

¹⁸ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B states the following:

"24. Enforcement of guaranteed rights and freedoms. -

(1) Anyone whose rights or freedoms, as guaranteed by this Charter, have been infringed or denied may apply to a court of competent jurisdiction to obtain such remedy as the court considers appropriate and just in the circumstances.
Exclusion of evidence bringing administration of justice into disrepute. –

(2) Where, in proceedings under subsection (1), a court concludes that evidence was obtained in a manner that infringed or denied any rights or freedoms guaranteed by this Charter, the evidence shall be excluded if it is established that, having regard to all the circumstances, the admission of it in the proceedings would bring the administration of justice into disrepute."

¹⁹ Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996, Artikel 35 (5)bepaal as volg:

'Getuienis wat verkry is op so 'n wyse wat enige reg in die Handves van Regte skend, moet uitgesluit word indien die toelating van daardie getuienis die verhoor onbillik sou maak of andersins vir die regspleging nadelig sou wees.'

²⁰ "Dit is 'n Engelse gewoonteregbeginsel wat in die Suid Afrikaanse regspraktyk geresipieer is". Mouton J, Regsnavoring: Metode en Publikasie (1990) (c) RGN, Juta en Kie, Bpk, op 136.

en verstaan van hofsake gebruik word”²¹ en het tot gevolg dat “sekere howe aan die uitsprake van ander howe gebonde is”.²²

Daar is gevvolglik genoegsame aanduiding dat die Suid Afrikaanse en Kanadese Grondwette met die uitsondering van bepaalde verskille, wesenlike ooreenkomste toon.

6.2.2 Algemene beginsels rakende deursoeking en beslaglegging:

In artikel 8²³ van die *Charter* word bepaal dat “everyone” oor die reg beskik om nie onredelik deursoek te word nie. Die Supreme Court of Canada het in *Hunter v. Southam*²⁴ uitgewys dat die reg om nie onredelik deursoek te word nie in wese op die beskerming van die reg op privaatheid neerkom aangesien dit nie pertinent in artikel 8 vermeld word nie. Artikel 14²⁵ van die Grondwet bevat ‘n uitdruklike bepaling aangaande die reg op privaatheid waarby inbegrepe ‘n persoon se reg dat hul persoon, woning en eiendom nie deursoek of op hul besittings beslag gelê word nie.

In die Kanadese saak van *Hunter v. Southam*²⁶ is daar ‘n wye interpretasie toegepas en dienooreenkomsdig bevind dat die “*reasonable expectation of privacy*”-benadering wat in die *Katz*²⁷ saak ten aansien van die Amerikaanse Fourth Amendment gevvolg is analoog met artikel 8 van die Charter rakende “*search and seizure*” gestel kan word. Hierdie siening word egter ook in Suid-Afrika gedeel. Currie *et al*²⁸ vermeld dat ‘n

²¹ Mouton J, *Regsnavorsing: Metode en Publikasie* (1990) (c) RGN, Juta en Kie, Bpk, op 136.

²² *Ibid* op 136.

²³ The Constitution Act, 1982. Part I, Schedule B states the following:

“8. Search or seizure. – Everyone has the right to be secure against unreasonable search or seizure”

²⁴ [1984] 2 S.C.R 145.

²⁵ “Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996, Artikel 14 bepaal as volg :

“Privaatheid

Elkeen het die reg op privaatheid, waarby inbegrepe is die reg dat-

- (a) hul persoon of woning nie deursoek word nie;
- (b) hul eiendom nie deursoek word nie;
- (c) daar nie op hul besittings beslag gelê word nie; of
- (d) ...”

²⁶ [1984]2 S.C.R. 145.

²⁷ 389 U.S. 347 (1967).

²⁸ Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 316.

persoon se reg dat hul persoon, huis en eiendom nie deursoek of daarop beslag gelê word nie, 'n ondergeskikte element van die reg tot privaatheid is en moet gevvolglik binne die maatstaf van die algemene reg tot privaatheid toepassing vind. Die algemene reg tot privaatheid omvat 'n belangrike aspek naamlik die regmatige verwagting tot privaatheid en 'n verwagting wat die samelewing as redelik beskou.²⁹ In *Bernstein*³⁰ het die hof beklemtoon dat daar kan egter net sprake van 'n privaatheidsbelang wees as daar 'n verwagting van so 'n aard is.

Die *Charter* dien spesifiek die doel om huis te verhoed en/of te voorkom dat onredelike deursoekings in die eerste plek plaasvind.³¹ In Suid Afrika word die standpunt gehuldig dat wetgewing wat deursoekings en beslaglegging magtig en dus op die reg tot privaatheid inbreuk, gevvolglik redelik volgens die voorskrifte van die beperkingsklousule moet wees³²

Ten aansien van die subjektiewe en objektiewe verwagting rakende die reg op privaatheid om op grondwetlike beskerming te steun, vind in beide die Kanadese en Suid Afrikaanse reg toepassing. In die Kanadese saak van *R. v. Kang-Brown*³³ was besondere klem geplaas op die volgende twee faktore, naamlik (1) die bestaan van 'n subjektiewe verwagting op privaatheid³⁴; en (2) die objektiewe redelikheid van hierdie verwagting.³⁵ Om ten einde op die beskerming van artikel 8 van die Charter te steun, moet beide hierdie faktore gevvolglik teenwoordig wees. Currie *et al*³⁶ verwys na die "subjective expectation" en "objective" komponente tot die regmatige verwagting op privaatheid kragtens artikel 14 van die Grondwet en huldig die standpunt dat dit 'n belangrike rol vervul by die oorweging of 'n reg van hierdie aard beskerming moet geniet.

²⁹ *Katz v United States* 389 US 347 361 (1967). Sien ook Steytler N, *Constitutional Criminal Procedure*, (1998) Butterworths op 83.

³⁰ 1996 (2) SA 751 (CC) op para 75.

³¹ The Hon. McDonald David C, *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition Carswell Company Ltd. (1989) op 236.

³² Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 325

³³ 2008 SCC 18.

³⁴ *Ibid* op para. 178

³⁵ *Ibid* op para. 176.

³⁶ Currie L and De Waal J, *The Bill of Rights Handbook*, (5th ed) 2005 Juta op 318.

'n Onredelike deursoeking moet voorkom word deur 'n stelsel wat vooraf magtiging daarstel.³⁷ 'n Wettige lasbrief word kragtens die gemenereg en verskeie wetgewing egter as vooraf magtiging asook voorvereiste tot 'n wettige deursoeking en beslaglegging in Kanada beskou.³⁸ Om staatsvergrype in Suid-Afrika te voorkom moet daar "*binne die grense van regmatigheid*" gefunksioneer word en is dit noodsaaklik dat deursoekings - en beslagleggingsoptrede aan die streng voorskrifte van die Handves van 'n Regte onderwerp word vir nakoming.³⁹

In die aangeleentheid van *Hunter v Southam*⁴⁰ het die Supreme Court of Canada tot die gevolgtrekking gekom dat die inbreukmaking op die artikel 8 beskermde reg vervat in die Charter om nie aan 'n onregmatig deursoeking en beslaglegging onderwerp te word nie, aan twee belangrike beginsels onderhewig is. Dit behels eerstens die verkryging van voorafmagtiging by wyse van die uitreik van 'n wettige lasbrief deur 'n onafhanklike geregtelike beampete en tweedens, dat by wyse van onder eed bevestig word dat redelike en moontlike gronde bestaan dat 'n misdryf gepleeg was asook dat die plek wat vir deursoeking geïdentifiseer is in die deursoekingsproses getuienis sal oplewer. Artikel 21 van die Strafproseswet⁴¹ vereis in Suid Afrika die uitreik van 'n visenteringslasbrief vir doeleindes daarvan om 'n voorwerp in beslag te neem. Die landdros of vrederegter moet van inligting onder eed voorsien word deur die aansoeker wat daartoe moet aantoon dat redelike gronde bestaan dat die voorwerp wat die basis van die aansoek om uitreiking van 'n lasbrief daarstel, "*in die besit of onder die beheer van of aan 'n persoon op of by 'n perseel binne sy regsgebied is.*".

In *Hunter v. Southam*⁴² word erkenning verleen aan die rol wat die gemenereg in die Kanadese grondwetlike konteks vervul in die bepaling van 'n standaard vir die

³⁷ *Hunter v. Southam* [1984] 2 S.C.R. 145 op 147.

³⁸ [1984] 2 S.C.R. 145 op 161.

³⁹ Kriegler en Kruger, *Hiemstra: Suid-Afrikaanse Strafproses* (6de uitg.) Butterworths, 2002 op 31.

⁴⁰ [1984] 2 S.C.R 145.

⁴¹ 51 van 1977.

⁴² [1984] 2 S.C.R. 145 op 167.

evaluering en beoordeling van inligting voorgelê om 'n wettige lasbrief uit te reik.⁴³ Die gemenereg vereis dat waar 'n deursoekingslasbrief versoek word, sodanige versoek deur 'n eed ondersteun word wat daarop dui dat sterk gronde teenwoordig is om te vermoed dat 'n deursoeking van óf 'n individu óf 'n plek/perseel van 'n beweerde of gepleegde misdryf getuienis sal oplewer.⁴⁴ Die konsep "redelike gronde" in die Suid Afrikaanse reg vereis meer as net 'n blote moontlikheid dat 'n misdryf na bewering gepleeg is of gaan word, en gevvolglik word 'n meer positiewe basis ter ondersteuning van hierdie argument verlang.⁴⁵

In die Kandese reg word erkenning verleen aan bepaalde uitsonderlike omstandighede ten aansien van die uitvoer van deursoeking en beslaglegging sonder 'n wettige lasbrief. Onder hierdie uitsonderlike omstandighede vind die volgende toepassing: (i) toestemming verleen vir 'n deursoeking, (ii) waar 'n bepaalde voorwerp wat oop en bloot lê, deur 'n wetstoepassingsbeampte op beslag gelê word kragtens die sogenaamde "*plain view*"-leerstuk. Buitengewone omstandighede (*exigent circumstances*) vind ook hier toepassing wat behels die volgende: 'n deursoeking van vervoermiddels soos voertuie, vaartuie en vliegtuie wat vinnig verwyder kan word, sal moontlik redelik wees waar daar 'n redelike vermoede bestaan dat daar dwelmmiddels teenwoordig daarop óf in mag wees.⁴⁶ Die beslissing in *R. v. I.D.D.*⁴⁷ ondersteun die siening dat in buitengewone omstandighede is dit nie prakties moontlik om 'n lasbrief vir doeleinades daarvan te bekom nie.⁴⁸ In die Suid Afrikaanse reg word ook erkenning verleen aan bepaalde uitsonderlike omstandighede ten aansien van die uitvoer van 'n deursoeking en beslaglegging sonder 'n wettige lasbrief. Hierdie omstandighede behels die volgende (i) toestemming verleen vir 'n deursoeking, en (ii) artikel 22 (b) van die Strafproseswet

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ The Hon. McDonald David C. *Legal Rights in the Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Second Edition. (1989) Carswell Company Ltd, op 237.

⁴⁵ Cowling M, *Recent cases: Requirements for a valid warrant* SACJ, vol, 9, no.1, 1996, op 103.

⁴⁶ *R. v. Roa* (1984), 12 C.C.C. (3d) 97 op 125.

⁴⁷ [1988] 1 W.W.R 673 op 682.

⁴⁸ Die hof het verder (op 682) beklemtoon dat belangrike aspekteoorweging noodsaak by deursoekings onder hierdie omstandighede naamlik; (1) die wetstoepassings beampte wat 'n deursoeking van hierdie aard uitvoer moet oor "reasonable and probable" gronde beskik om tot die besef te kom dat 'n misdryf óf gepleeg is, óf word óf gepleeg gaan word en dat 'n deursoeking getuienis tot dien effek sal oplewer; (2) dat die aard en omvang van die deursoeking 'n redelike *nexus* tussen die betrokke misdryf en die aard van die getuienis gesoek, sal bewerkstellig.

handel met die teenwoordigheid van buitengewone omstandighede wat aan 'n polisiebeampte egter die magtiging verleen om waar toestemming tot 'n deursoeking van 'n persoon óf 'n houer óf perseel geweier of weerhou word, daar voortgegaan mag word met voormalde handeling(s). Die polisiebeampte moet op redelike gronde dink dat (i) dat 'n lasbrief kragtens artikel 21 (1) uitgereik sal word indien so 'n aansoek gebring sou gewees het en (ii) dat die tydsvertraging verbonde aan 'n aansoek om die uitreik van 'n lasbrief die doel van die deursoeking sou verydel. Dit moet vermeld word dat die "*plain view*"-leerstuk *per se* teoreties nog nie wesenlik in die Suid Afrikaanse reg aangespreek is nie,.

In *R v. O'Connor*⁴⁹ is bevind dat om 'n vrederegter te mislei aangaande die doelwit van 'n deursoeking ten einde 'n lasbrief te bekom, maak op artikel 8 van die Charter inbreuk. In Suid-Afrika is die regsposisie dat indien 'n ongeldige deursoekingslasbrief bekom was en 'n persoon verleen toestemming dat sy/ haar persoon of 'n houer of perseel op grond van daardie regsgesprekkige dokument deursoek word, 'n deursoeking van hierdie aard ook ongeldig sal wees. Dit was so bevestig in die beslissing van *Beheersmaatschappij Helling I NV and Others v Magistrate, Cape Town, and others*.⁵⁰

'n Deursoeking met behulp van 'n snuffelhond uitgevoer kom wel kragtens artikel 8 van die Charter op 'n '*deursoeking*' neer.⁵¹ In die Suid Afrikaanse reg is daar nog geen bepalende gesag beskikbaar wat uitsluitsel op hierdie vraagstuk verleen nie. Die aanbeveling is egter dat 'n deursoeking met behulp van 'n snuffelhond uitgevoer wel op 'n '*deursoeking*' neerkom.

6.2.3 Leerders se fundamentele regte en wetstoepassing in die onderwys-mileu

In die Kanadese reg is daar pertinent daarop gewys dat dit nie noodwendig beteken omdat 'n leerder by 'n skool teenwoordig is dat 'n verwagting op privaatheid onredelik is nie. 'n Redelike verwagting op privaatheid , ten minste aangaande 'n leerder se

⁴⁹ (1983), 2 C.R.D850.50-03 (Ont.Prov. Ct., Hutton Prov. J.).

⁵⁰ 2007 (1) SACR 99 (C) op 120-121.

⁵¹ *Kang-Brown* 2008 SCC 18 op para. 26.; *R. v. Lam* (2003),178 C.C.C. (3d). 59 (Alta. Ct.App.).

persoon, is gevolglik op appèl in die Supreme Court of Canada in die saak van ¹ *R v. M (M.R)* bevestig.⁵² Die belangrike rol wat ‘backpacks’ in studente se daaglikse handel-en-wandel vervul, het daar toe tot gevolg dat ‘backpacks’ objektief gesien wel ‘n mate van privaatheid veronderstel en dus word so ‘n siening geregverdig.⁵³ Hier is nog geen definitiewe uitsluitsel op hierdie aspek in die Suid Afrikaanse reg nie. Artikel 14 van die Grondwet bepaal dat “elkeen” het die reg op privaatheid waarby die reg ingesluit is dat hul persoon, woning en eiendom nie deursoek word en op hul besittings beslag gelê word nie. Daar is wel in die saak van *Christian Lawyers Association of SA*⁵⁴ beslis dat die privaatheidsreg en wat daarby inbegrepe is, ‘n persoon vanaf geboorte toeval en nie net toepassing vind indien meerderjarigheid bereik word nie. Dit is egter nog nie by wyse van regspraak bevind dat ‘n leerder oor ‘n redelike verwagting op privaatheid beskik nie alhoewel dit die aanbeveling op hierdie aspek is.

Die Supreme Court of Canada het in *R. v. A.M*⁵⁵ bevind dat die gebruik van snuffelhonde by St. Patrick’s High School nie kragtens wetgewing, die strafreg of skoolbeleid plaasbevind het nie, maar wel ingevolge gemenereg. Hier is nog geen definitiewe uitsluitsel op hierdie aspek in die Suid Afrikaanse reg nie. By die ontleding van die artikel 8A(2) en (3) van die Skolewet,⁵⁶ die Strafproseswet⁵⁷ en artikel 205⁵⁸ van die Grondwet ter beantwoording van hierdie vraag word daar, onderhewig aan korreksie, aanbeveel dat ewekansige deursoekings by skole waar die Suid Afrikaanse Polisie Diens met behulp van snuffelhonde optree nie kragtens enige spesifieke wetgewing gemagtig is of word nie. Dus vind die gemenereg in hierdie opsig toepassing.

⁵² *R v. M (M.R)* [1998] 3 S.C.R 393 op para. 32.

⁵³ *R. v. A.M* 2008 SCC 19 op para 63.

⁵⁴ 1998 (4) SA 1113 (T).

⁵⁵ 2008 SCC 19.

⁵⁶ 84 van 1996.

⁵⁷ 51 van 1977.

⁵⁸ Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996, Artikel 205 (3) bepaal as volg:

“Die doelstellings van die polisiediens is om misdaad te voorkom, te bestry en te ondersoek, die openbare orde te handhaaf, die inwoners van die Republiek en hul eiendom te beskerm en te beveilig, en die reg te handhaaf en toe te pas.”

In Kanada word deursoekings *per se* nie deur die gemenereg nie, maar deur onderwyswetgeing en skoolbeleid soos onder ander die “*criminal law, Education Act or subsidiary school policies*⁵⁹” gemagtig. Die statutêre magtiging vir die deursoeking van leerders deur die prinsipaal of sy gedelegeerde in Suid Afrikaanse skole vind kragtens die gewysigde Suid Afrikaanse Skolewet⁶⁰ plaas.

Omdat Kanadese polisiebeamptes egter op grond van hul gemeenregtelike bevoegdheid ‘n deursoeking met behulp van ‘n snuffelhond uitgevoer het, het hul optrede op daardie basis die beleid soos deur die skoolbeheerraad bepaal, oortree omdat daar nie uitdruklik vir sodanige optrede voorsiening gemaak word nie en is daar op die leerders se regte inbreuk gemaak. Hier is nog geen definitiewe uitsluitsel op hierdie aspek in die Suid Afrikaanse reg nie. Dit word hierin egter aangevoer dat indien die Suid Afrikaanse Polisie Diens deursoekings met behulp van snuffelhonde op leerderes uitvoer, dit kragtens die gemenereg geskied en nie volgens ‘n algemene geldende reg nie en word daar op die leerders se privaatheidsreg inbreuk gemaak as dit die prosedure is wat tans gevvolg word.

Die onderskeid tussen wie van leerkrags of die polisie ‘n deursoeking uitvoer, is in die Kanadese reg van belang om die standaard en die kriteria-vereistes tot ‘n betrokke standaard te identifiseer. Twee (2) aspekte is van toepassing naamlik: eerstens, die standaard van ‘n ‘*redelike vermoede*⁶¹ (*reasonable suspicion*⁶²) en tweedens, ‘n voorafgemagtigde lasbrief om ‘n deursoeking uit te voer.⁶³ In artikel 8A(2) van die Skolewet,⁶⁴ word die standaard van ‘n ‘*redelike vermoede*’ vereis om ewekansig op te tree wat die vereiste om ‘n voorafgemagtigde lasbrief te bekom om ‘n deursoeking uit te voer, as onredelik uitkanselleer. Artikel 8A(2)⁶⁵ van die Skolewet bevat dus ‘n

⁵⁹ Policy 310 van die St. Clair District School Board. *Kang-Brown* 2008 SCC 18 op para. 4. Sien *R. v. A.M.* 2008 SCC 19 op para. 41 vir direkte aanhaling.

⁶⁰ 84 van 1996.

⁶¹ 2008 SCC 19 op para 77-89.

⁶² Die begrip ‘*reasonable suspicion*’ word in *R v Kang-Brown* 2008 SCC 18 op para. 75 as volg omskryf: ‘A “*reasonable*”*suspicion means something more than a mere suspicion and something less than a belief based upon reasonable and probable grounds.*’

⁶³ *R. v. A.M.* 2008 SCC 19 op para 90-91.

⁶⁴ 84 van 1996.

⁶⁵ *Ibid.*

inhoudelike teenstrydigheid van beide “*die aanwesigheid van ‘n redelike vermoede*” : en “ewekansig” bevat wat daaroe aanleiding gee dat die betrokke artikel se interpretasie as vaag en verwarring aangemerken kan word. ‘n Ewekansige deursoeking word huis uitgevoer weens die afwesigheid van beide ‘n redelike vermoede asook voorafgemagtigde lasbrief.

In *R. v A.M.*⁶⁶ was bevind dat ‘n redelike vermoede ‘n voldoende standaard vir polisie beampes daarstel om ‘n deursoeking met behulp van snuffelhond op leerders sonder ‘n voorafgemagtigde lasbrief uit te voer.⁶⁷ Dit word aangevoer dat in die Suid Afrikaanse reg kan die Suid Afrikaanse Polisie Diens ook voormalde prosedure kragtens Artikel 22 (b) (i) en (ii) van die Strafproseswet toepas. Hierdie artikel vind in hierdie omstandighede toepassing en bepaal indien ‘n polisiebeampte op redelike gronde dink dat ‘n lasbrief kragtens artikel 21(1) (c) uitgereik sal word indien om so ‘n lasbrief aansoek gedoen word en dat die vertraging veroorsaak deur die proses deur so ‘n lasbrief te verkry die doel van die deursoeking sal verydel, kan die polisiebeampte voortgaan om ‘n persoon of houer of perseel sonder ‘n deursoekingslasbrief te deursoek om sodoende ‘n artikel 20 bedoelde voorwerp in beslag te neem. Artikel 21 van die Strafproseswet bepaal as volg: dit vereis die uitreik van ‘n visenteringslasbrief vir doeleindes daarvan om ‘n voorwerp in beslag te neem. Die landdros of vrederegter moet van inligting onder eed voorsien word deur die aansoeker wat daartoe moet aantoon dat redelike gronde bestaan dat die voorwerp wat die basis van die aansoek om uitreiking van ‘n lasbrief daarstel, “*in die besit of onder die beheer van of aan ‘n persoon op of by ‘n perseel binne sy regsgebied is.*”.

Geen berig oor die teenwoordigheid of bewerde teenwoordigheid van onwettige dwelmmiddels was aan die betrokke Kanadese skoolowerheid gekommunikeer nie wat gevvolglik die gebrek aan ‘n redelike vermoede bevestig het.⁶⁸ As die redelike vermoede-vereiste egter ontbreek, was die deursoeking deur die Kanadese polisie nie deur die reg gemagtig nie en gevvolglik was die deursoeking vir voormalde rede

⁶⁶ *R. v. A.M* 2008 SCC 19.

⁶⁷ *Ibid* op para 11.

⁶⁸ *Ibid* op para. 91.

onredelik.⁶⁹ Hier is nog geen definitiewe uitsluitsel op die regmatigheid van hierdie praktyk in die Suid Afrikaanse reg nie. Die tendens blyk te wees dat in sommige gevalle die redelike vermoede dat onwettige dwelms daar en dan op die skool perseel is, nie bestaan nie. Dit word aangevoer dat ‘n deursoeking deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens uitgevoer in die afwesigheid van ‘n redelike vermoede dus ewekansig is en nie redelik is nie omdat daar nie magtiging vir daardie optrede bestaan nie.

Die prinsipaal in die saak van *R. v A.M.*⁷⁰ se verduideliking dat ‘n deursoeking op leerders uitgevoer op enige gegewe tydstip wel onwettige dwelms sal oplewer is as ‘n “*reasonable well-educated guess*” deur die hof beskou en ‘n voldoende grond is om op ‘n redelike vermoede daar te stel, verwerp.⁷¹ Hier is nog geen definitiewe uitsluitsel op hierdie veronderstelling in die Suid Afrikaanse reg nie. Die tendens blyk te wees dat in sommige gevalle skoolhoofde wel ewekansige deursoeking deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens met behulp van snuffelhonde toelaat op die basis van ‘n “*reasonable well-educated guess*” dat sodanige optrede wel op enige gegewe tydstip onwettige dwelms sal oplewer. Dit word hierin aangevoer dat skoolhoofde of hul gedelegeerde se siening om ‘n “*reasonable well-educated guess*” as ‘n redelike vermoede te beskou, verwerp word.

Op appèl was die Kanadese regsposisie bevestig dat die ewekansige deursoeking met behulp van snuffelhonde onredelik was deurdat die betrokke polisiebeamptes oor geen redelike vermoede beskik het om ‘n snuffelhond deursoeking op leerders en/of hul persoonlike besittings by die St. Patrick’s High School⁷² uit te voer nie.⁷³ Dit was deur die Supreme Court of Canada bevind dat ‘n ewekansige deursoeking op leerders in skole kan sonder ‘n lasbrief geskied,⁷⁴ maar hierdie wetstoepassingsoptrede moet uitsluitlik op die basis van die bestaan van ‘n redelike vermoede berus.⁷⁵ Die deursoeking was as ongrondwetlik op hierdie regsvraag bevind. Hier is nog geen

⁶⁹ *Ibid* op para. 42.

⁷⁰ 2008 SCC 19.

⁷¹ *Ibid* op para. 91.

⁷² Te Sarnia, geleë in die Ontario provinsie van Kanada.

⁷³ *R. v. A.M.* 2008 SCC 19 op para. 91.

⁷⁴ *Ibid* op para. 91.

⁷⁵ *Ibid*.

definitiewe uitsluitsel op hierdie veronderstelling in die Suid Afrikaanse reg nie. Dit word aangevoer dat ewekansige deursoekings met behulp van snuffelhonde onredelik is indien die Suid Afrikaanse Polisie Diens oor geen redelike vermoede beskik of beskik het om 'n snuffelhond deursoeking op leerders en/of hul persoonlike besittings uit te voer nie.

6.3 DIE BEOORDELING VAN DIE GELYKTYDIGE UITEENSETTING

In hierdie hoofstuk was gefokus op die gelyktydige uiteensettingswyse as metode om die regsvergelyking in konteks te plaas. Mouton *et al*⁷⁶ vermeld dat hierdie metode “*beheks dat sistematies ten opsigte van elke onderdeel warin die betrokke elemente vir doeleindes van die analise opgebreek is, weergegee word.*”.

Die beoordeling van die resultaat van die regvergelykende studie en meegaande navorsing onderneem het belangrike uitkomste op bepaalde regsvrae gelewer. In hierdie bepaalde studie het die volgende grondwetlike aspekte uitgekristalliseer: geïdentifiseerde vraagstukke rondom die grondwetlikheid van snuffelhond-deursoekings in openbare skole word deur die *Supreme Court of Canada* in die appëlsaak van *R (Appellant) v A.M (Respondent)*⁷⁷ aangespreek. Voormalde hof het (met inagneming van die *Charter*, die geykte beginsels in *Hunter v. Southam*,⁷⁸ relevante wetgewing en beleid asook 'n individu se redelike verwagting tot privaatheid, 'n leerder in 'n openbare skool se verskansde reg om vry te wees van onredelike deursoeking (en beslaglegging) met behulp van snuffelhonde uitgevoer), in oënskou geneem. Die ewekandige deursoeking met behulp van snuffelhonde in die afwesigheid van 'n redelike vermoede is as onredelik en gevvolglik ongrondwetlik bevind. Hierdie regvergelykende studie van die Kanadese reg het aangedui dat daar nie net onsekerheid heers oor bepaalde aspekte van deursoekings met behulp van snuffelhonde op leerders uitgevoer nie, maar ook dat bepaalde optrede in die lig van die wesenlike ooreenkomste tussen die Kanadese *Charter* en die Suid Afrikaanse Handves van Regte in hierdie konteks

⁷⁶ Mouton J, *Regsnavorsing: Metode en Publikasie* (1990) Outeursreg: RGN, Juta en Kie, Bpk op 238.

⁷⁷ Sien hoofteks tot vn 63, 68, 69, 70, 73, 74 en 75 *supra*.

⁷⁸ [1984] 2 S.C.R. 145.

bepaalde grondwetlike dispute tot gevolg kan hê. Hierdie ‘waterskeiding’ beslissing met inagneming van die Kanadese geïmplimenteerde reg aangaande ewekansige deursoeking en beslaglegging–prosedures is ‘n waardevolle rigtingaanwyser vir die identifisering van grondwetlike vraagstukke en moontlike oplossings hoe om die huidige en toekomstige hantering van ewekansige deursoekings met behulp van snuffelhone soos in Suid Afrikaanse openbare skole uitgevoer, grondwetlik toe te pas.

6.4 SAMEVATTING

Van Zyl⁷⁹ spreek die mening uit dat die resultate van ‘n regsvergelykende studie en meegaande navorsing aangewend moet word om aan die funksies en doelstellings van regsvergelyking gestalte te gee. Dit behels dat “*die verbetering van eie reg speel in hierdie verband ‘n belangrike rol...*”⁸⁰. Die Grondwetlike hof⁸¹ het omvattende erkenning aan die oogmerke en doel van regsvergelykende navorsing verleen. Dit blyk dat hierdie tipe navorsing nie net slegs van toepassing raak sodra ‘n regsvraag vir uitleg voor ‘n hof, tribunal en forum dien nie. ‘n Hof, tribunal en forum word kragtens artikel 39(1) (c) van die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996 gemagtig om buitelandse reg by die uitleg van die Handves van Regte in ag te neem. Voormalde artikel bepaal dat by die uitleg van die Handves van Regte moet daar aan ‘n baie belangrike maatstaf voldoen word naamlik dat die waardes onderliggend aan ‘n oop en demokratiese samelewing gebaseer op menswaardigheid, gelykheid en vryheid moet bevorder word.

⁷⁹ Van Zyl D.H, *Beginsels van Regsvergelyking*. Butterworths (1981) op 38.

⁸⁰ *Ibid* op 42-43.

⁸¹ *Bill of Rights Handbook*, Currie & De Waal, 5th ed,(2005) op 161; sien ook *Bill of Rights Handbook*, vn 63 aangaande die kommentaar gelewer ten aansien van Ackermann R se vergelykende analise in *Fose v Minister of Safety and Security*1997 (3) SA 786 (CC) onderneem; *S v Makwanyane*1995 (3) SA 391 (CC) para 37 ten aansien van vergelykende fundamenteelregtelike jurisprudensie.

HOOFTUK 7

BEVINDING, VOORSTELLE EN AANBEVELINGS

7.1 INLEIDING:

Suid Afrika as mede-ondertekenaar van die Verenigde Nasies se Konvensie oor die Regte van die Kind van 1989, staan onder verpligting om wetgewing te verorden asook om maatskaplike, opvoedkundige en administratiewe maatreëls in te stel ten einde kinders teen bepaalde skadelike optrede en praktyke¹ te beskerm. Die Afrika Handves op die Regte en Welsyn van die Kind bind sy lede² tot dieselfde maatreëls soos uiteengesit in die Verenigde Nasies se Konvensie oor die Regte van die Kind³. Voormalde Handves gaan egter verder en vermeld dat sy lede stappe moet neem om te verseker dat 'n kind

“wat onderhewig is aan skool en ouerlike discipline met menslikheid en respek vir inherente menswaardigheid behandel moet word”⁴

Die Grondwet bepaal dat 'n kind se beste belang van deurslaggewende belang is in elke geleentheid wat die kind raak⁵. In die daarstelling en toepassing van 'n veilige skoolomgewing by wyse van misdaadvoorkoming en bekamping,⁶ blyk dit egter dat leerders se verskanste grondwetlike regte vir inbreukmaking vatbaar is weens ooglopend “onskuldige” misdaadvoorkomende optrede deur wetstoepassingsbeamptes ten einde die oogmerk van “veilige skole” te laat seëvier. Vervolgens sal die bevinding van die navorsing hierin onderneem uiteengesit word.

¹Prinsloo I.J, *How safe are South African Schools*. *South African Journal of Education*. Vol 25 (1) op 5.

²Ibid.

³Squelch J 2001. *Do school governing bodies have a duty to create safe schools? Perspectives in education*, 19: 137 -149.

⁴Sien vn 1 supra op 5.

⁵Artikel 28(2) van die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996

⁶Sien vn 1 supra op10.

7.2 BEVINDING TOT GESTELDE HIPOTESE

Die vrae of (i) wetstoepassingsbeamptes wat ewekansige deursoekings met behulp van snuffelhond op leerders sonder óf ‘n wettige lasbrief óf redelike vermoede uitvoer om onwettige dwelms op te spoor en (ii) die Suid Afrikaanse Skolewet⁷ of enige ander wetgewing nie sodanige optrede magtig nie, is na aanleiding van deeglike ontleding as volg beantwoord.

1. ‘n Leerder se reg op privaatheid (waarby ingesluit die reg dat sy/haar persoon of eindom nie deursoek word nie) is geregtig op grondwetlike beskerming kragtens artikel 14 van die Grondwet. Tot welke mate sodanige reg beperk kan word sal daarvan afhang of sodanige beperking redelik en regverdigbaar in ‘n oop en demokratiese samelweing sal wees.
2. Die aanwending van snuffelhonde word geag *per se* ‘n deursoeking daar te stel. Geen gerapporteerde of ongerapporteerde Suid Afrikaanse regspraak ten aansien van die grondwetlikheid van hierdie optrede bestaan om as gesag of riglyn in hierdie opsig te dien nie. Gerapporteerde regspraak⁸ in die Kanadese reg spreek wel hierdie vraagstuk aan.
3. ‘n Deursoeking met behulp van snuffelhonde op leerders in openbare skole word kragtens die gemenerg uitgevoer. Hierdie tipe deursoeking vind nie kragtens artikel 8A (2) van die Suid Afrikaanse Skolewet,⁹ die Strafproseswet¹⁰ of die Grondwet plaas nie.

⁷ 84 van 1996.

⁸ *R v A.M.* 2008 SCC 19.

⁹ 84 van 1996.

¹⁰ 51 van 1977.

4. Met spesifieke verwysing na artikel 8A (2) van die Suid Afrikaanse Skolewet,¹¹ is daar bepaal dat die begrip “*gedelegeerde*” slegs na persone verbonde aan die onderwys-mileu verwys. Die begrip ‘*gedelegeerde*’ in artikel 8A (2) van die Suid Afrikaanse Skolewet,¹² vervat sluit dienooreenkomsdig nie ook ‘n lid van die Suid Afrikaanse Polisie Diens (of Municipale Polisie Diens) in nie.
5. Die afwesigheid van ‘n *redelike vermoede*¹³ ten einde ‘n ewekansige deursoeking met behulp van ‘n snuffelhond (dit wil sê sonder ‘n lasbrief) op ‘n leerder uit te voer, is onredelik en strydig met die Grondwet. Dit word hierin aangevoer”dat skoolhoofde of hul gedelegeerde se moontlike siening om ‘n “*reasonable well-educated guess*” as ‘n redelike vermoede vir ‘n deursoeking te beskou, verwerp word. ‘n “*Redelike vermoede*” verwys na “*spesifieke redelike afleiding*”. ‘n Sogenaamde “*hunch*”¹⁴ is onvoldoende om onder die redelikhedsvereiste te resorteer.
6. Artikel 8A(2)¹⁵ van die Skolewet bevat dus ‘n inhoudelike teenstrydigheid van beide “*die aanwesigheid van ‘n redelike vermoede*” : en “ewekansig” wat daaroe aanleiding gee dat die betrokke artikel se interpretasie as vaag en verwarrend aangemerken kan word. ‘n Ewekansige deursoeking word huis uitgevoer weens die afwesigheid van beide ‘n redelike vermoede asook voorafgemagtigde lasbrief.
7. Die Suid Afrikaanse Polisie Diens en Municipale Polisie Diens gebruik snuffelhonde vir doeleindes van misdaadvoorkoming. Deursoekings met behulp van snuffelhonde op alle leerders uitgevoer, alhoewel daar slegs ‘n redelike vermoede vir ‘n bepaalde leerder individu of individue bestaan is onredelik en gevvolglik strydig met die Grondwet.

¹¹ 84 van 1996.

¹² 84 van 1996.

¹³ Eie kursivering.

¹⁴ Vertaalde betekenis van “*hunch*” “...voorgevoel, suspicie (‘spesmaas’); (Am.0 vermoede intuisie)”. Sien Bosman, van der Merwe, Hiemstra, *Tweetalige Woordeboek.*, Agtste hersiene en vermeerdere uitgawe. Tafelberg. (1984).

¹⁵ 84 van 1996.

7.3 VOORSTELLE EN AANBEVELINGS

Dit is noodsaaklik dat dissipline,wet en orde in Suid Afrikaanse openbare skole gehandhaaf word om aan die Suid Afrikaanse Onderwys Departement se primêre grondwetlike verpligting naamlik die verskaffing van basiese onderwys¹⁶ en bykomend hiertoe 'n omgewing wat nie skadelik vir leerlinge se gesondheid en welsyn is nie, gevvolg te gee. Onwettige dwelmbesit en/of die misbruik daarvan onder leerlinge in openbare skole het egter onrusbarend begin toegeneem en moet aangespreek word. Verskeie Suid Afrikaanse regsskrywers¹⁷ beklemtoon dat leerders fundamentele regte in die skool-mileu erkenning geniet en so toegepas sal word. 'n Leerder se reg op privaatheid, waarby ingesluit die reg dat sy/haar persoon of eiendom nie deursoek word nie, en is wel geregtig op grondwetlike beskerming. Hierdie reg is egter nie absoluut nie maar kan beperk word in welke mate dit redelik en regverdigbaar in 'n oop en demokratiese samelewing is.

'n Deursoeking met behulp van snuffelhonde op leerders in openbare skole word kragtens die gemenerg uitgevoer en deursoeking van hierdie aard vind nie kragtens artikel 8A (2) van die Suid Afrikaanse Skolewet,¹⁸ die Strafproseswet¹⁹ of die Grondwet plaas nie. Artikel 8A van die Skolewet²⁰ skep 'n wetgewende basis vir deursoekings op leerders, maar bevat wesenlike begripsontbrekende gebreke en/of teenstydighede vir 'n redelike en regmatige toepassing in 'n grondwetlik aanvaarbare konteks. Artikel 8A(2)²¹ van die Skolewet bevat 'n inhoudelike teenstrydigheid van beide "die aanwesigheid

¹⁶ Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika van 1996, Artikel 29 (1) (a) bepaal as volg : "Onderwys - Elkeen het die reg op basiese onderwys, met inbegrip van basiese onderwys vir volwassenes"

¹⁷ Prinsloo I.J, (*How safe are South African Schools*. *South African Journal of Education*. Vol 25 (1) op 5-10); Terblanche JB and Davel CJ (*Safety measures and the right of learners*. *De Jure*. Jaargang 37. Volume 1. 2004 op 85- 96.); Alston Ken, Van Staden Johann en Pretorius Loot (*The Bill of Rights: implications for South African schools ten years into democracy*, Acta Academia 2005 37 (2) op143 tot 158) en Slabbert M Nothling (*Drugtesting in South African schools: An evaluation of recent legal developments*, 2009 (72) THRHR op 1 tot 17).

¹⁸ 84 van 1996.

¹⁹ 51 van 1977.

²⁰ 84 van 1996.

²¹ 84 van 1996.

van ‘n redelike vermoede’ : en “ewekansig” wat daaroe aanleiding gee dat die betrokke artikel se interpretasie as vaag en verwarrend aangemerken kan word. Ten einde die Suid Afrikaanse Polisie Diens te magtig om ‘n deursoeking met behulp van snuffelhone op leerders in openbare skole uit te voer om onwettige dwelms op te spoor word ‘n wysiging van artikel 8A van die Skolewet as volg voorgestel en aanbeveel:

“Die Suid Afrikaanse Skolewet 84 van 1996 bepaal as volg:

8A Deursoeking en beslaglegging, en toetsing vir dwelmmiddels by skole

(2) Behoudens subartikel (3) kan die prinsipaal of sy/haar gedelegeerde en/of die Suid Afrikaanse Polisie Diens met of sonder behulp van snuffelhone ‘n leerder of leerders, of die eiendom of die besittings van ‘n leerder of leerders, vir enige onwettige dwelmmiddel deursoek, indien by die aanwesigheid van ‘n regverdigende en redelike vermoede vasgestel is-

- (a) dat ‘n onwettige dwelmmiddel op ‘n skoolperseel of tydens ‘n skoolaktiwiteit by gevind kan word; of**
- (b) dat ‘n leerder of leerders op ‘n skoolperseel of tydens ‘n skoolaktiwiteit onwettige dwelmmiddels in sy/haar of hulle besit het.”**

Dit word hierin aanbeveel dat bovermelde voorgestelde wysiging tot artikel 8A van die Skolewet vir die volgende aspekte voorsiening sal maak wat ‘n leerder of leerders se redelike reg op privaatheid redelik en regverdigbaar in ‘n oop en demokratiese samelewing gebaseer op menswaardigheid, gelykheid en vryheid met inagneming van al die tersaaklike faktore²² sal beperk:

²² Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996, Artikel 36 bepaal as volg; ‘Beperking van regte

- (1) Die regte in die Handves van Regte kan slegs kragtens ‘n algemeen geldende regsvoorskrif beperk word in die mate waarin die beperking redelik en regverdigbaar is in ‘n oop en demokratiese samelewing gebaseer op menswaardigheid, gelykheid en vryheid, met inagneming van alle tersaaklike faktore, met inbegrip van-
 - (a) die aard van die reg;
 - (b) die belangrikheid van die doel van die beperking;
 - (c) die aard en omvang van die beperking;
 - (d) die verband tussen die beperking en die doel daarvan; en
 - (e) ‘n minder beperkende wyse om die doel te bereik.

- (i) Die statutere magtiging vir die Suid Afrikaanse Polisie Diens se deelname aan deursoekings sonder 'n wettige lasbrief op 'n leerder of leerders vir die opspoor van onwettige dwelmbesit word verleen.
- (ii) Statutere magtiging word aan die Suid Afrikaanse Polisie Diens verleen om sonder 'n wettige lasbrief deursoekings met behulp van snuffelhonde op 'n leerder of leerders vir die opspoor van onwettige dwelmbesit uit te voer.
- (iii) 'n Deursoeking deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens met behulp van snuffelhonde sonder 'n wettige lasbrief uitgevoer kan slegs geskied indien 'n redelike vermoede van onwettige dwelmbesit ten aansien van 'n geïdentifiseerde leerder of leerders bestaan.

Dit word verder hierin aanbeveel dat bovermelde voorgestelde wysiging tot artikel 8A van die Skolewet die volgende optrede sal verhoed en /of uitsluit:

- (i) 'n Ewekansige deursoeking deur die Suid Afrikaanse Polisie Diens met behulp van snuffelhonde in die afwesigheid van 'n redelike vermoede en/of 'n wettige lasbrief uitgevoer.

7.1 SAMEVATTING

Die regsvrae en problematiek ten aansien van die navorsingstema tot hierdie studie was omvattend by wyse van 'n in-diepte studie van die Kanadese en Suid Afrkaanse reg op die aspekte van deursoeking en beslaglegging ondersoek om die onderskeie regsposisies te bepaal. Die verskille en ooreenkomste tot hierdie onderskeie regstelsels was in 'n regsvergelykende model van gelyktydige uiteensetting aangespreek. Dit het 'n grondige en geregtverdigte basis geskep vir aanbevelings en voorstelle aangaande die oorweging van 'n wysiging en/of aanpassing van artikel 8A van die Skolewet. Die gewysiging en/of aanpassing van artikel 8A van die Skolewet.

(2) Behalwe soos n subartikel (1) of in enige ander bepaling van die Grondwet bepaal.
mag geen regsvroorskrif enige reg wat in die Handves van Regte verskans is, beperk nie

sal magtiging aan die Suid Afrikaanse Polisie Diens verleen om met die aanwesigheid van 'n redelike vermoede deursoekings met behulp van snuffelhonde op 'n geïdentifiseerde leerder of leerders vir die opspoor van onwettige dwelmbesit sonder 'n wettige lasbrief uit te voer.

9. BIBLIOGRAFIE

BOEKE

Beaudon, Gérald-A. and Errol Mendez. *The Canadian Charter of Rights and Freedoms.* 3rd Ed (Carswell) at 1-2. (Hfs 2 bl 10)

Beckmann JL (1995), *The duty of care of the teacher. In: Bondesio MJ, Beckmann JL, Oosthuizen IJ, Prinsloo JG & van Wyk JG, The teaching profession: Legal requirements*, Pretoria JP van der Walt, (1995)

Black-branch, Jonathan L., *Rights and Realities*, Ashgate Dartmouth, (1997)

Bray W. *Juridical aspects of education, school and classroom management;* (Unisa) (1988)

Bryson S., *Police Dog Tactics* (2nd ed.) (2000);

Currie & De Waal, *Bill of Rights Handbook*, 5th ed,(2005).

Devinish GE, *A Commentary on the South African bill of rights.* LexisNexis (1999)

Dicey, Albert Venn, *Introduction to the Study of the Law of the Constitution.*, 10th ed, London Macmillan, (1964)

Dickinson, Gregory M. and A. Wayne Mackay *Rights, Freedoms and the Educational System in Canada.* Emond Montgomery Publications Limited. Toronto. Canada, (1989)

Dunklee, Dennis R. & Robert J. Shoop. *The Principal's Quick-reference Guide to School Law.* Corwin Press, (2006)

Eden R.S, *K9 Officer's Manual* (1993)

Forcese, Craig & Freeman Aaron. *The Laws of Government: The Legal foundations of Canadian democracy.*, Irvin Law, (2005)

Hogg P.W., *Constitutional Law of Canada* 2nd ed., Toronto: The Carswell Company, (1985)

Hubbart Philip A. *Making Sense of Search and Seizure Law: A Fourth Amendment Handbook*. Carolina Academic Press(2005)

Hurlbert, E.L et al, *School Law Under the Charter of Rights and Freedoms*. The University of Calgary Press, (1989)

Joubert C (Red), *Toegepaste reg vir polisie beampes.*, (Juta) (2001)

Joubert C (red) *Toegepaste reg vir polisiebeampes*, (2de uitg.) Juta (2001)

Kriegler en Kruger Hiemstra Suid Afrikaanse Strafproses, (6de Uitg.) (2002)

Laskin, J., Greenspan E., Dunlop, J.B. & Rosenberg, M.(Eds.). *The Canadian Charter of Rights and Freedoms*. Aurora, Ontario: Canada Law Book (1982)

Mackay, A. Wayne, *Educational Law in Canada*. Emond Montgomery Publications Limited, (1984)

MacKay A.W, "Making and Enforcing School Rules in the Wake of the Charter of Rights": in T. Wuester and A. Nicolls (eds), *The Canadian Charter of Rights and Freedoms and Educational Law* in B.C (Vancouver: B.C. School Trustees Association, (1986),

Mouton et al, *Basic concepts in the methodology of the social sciences*, Pretoria: HSRC (1990)

Mouton J, *Regsnavorsing: Metode en Publikasie* (c) RGN, (Juta en Kie, Bp) (1990)

Neethling, Potgieter and Visser, *Law of Personality*, Durban Butterworths, (1996)

Rautenbach I.M en Malherbe E.F.J, *What does the Constitution say?* J.L. van Schaik Academics, (1998)

Salhany, The Hon. Roger E., *The Origin of Rights*. Carswell Company Ltd, (1986)

Sharpe, Robert J. & Kent Roach. *The Charter of Rights and Freedoms*. 3rd ed. Irwin Law, (2005)

Sussel, Terri A, *Canada's Legal Revolution: Public Education, the Charter and Human Rights*. Emond Montgomery Publications Limited, (1995)
Steytler N, *Constitutional Criminal Procedure*, Butterworths (1998)

Sorgdrager et al, *Strafprosesregvonnispakket* Butterworths (1988)

Snyman C R, *Criminal Law*, ed IV Butterworths (2002)

Shaba SM, Campher T, Du Preez P, Grobler B en Loock C, *Module 4 South African Law in Education*, (Heinemann) (2003)

Valente, William D., *Law in the Schools*, 4th ed. Merril Prenticè-Hall Inc. (1994)

Van Zyl, D.H. *Beginsels van Regsvergelyking*, Butterworths, (1981)

Wiechers, M, *Administratiefreg*. 2de uitg. Durban Butterworths (1984)

AKADEMIESE JOERNAAL BYDRAES

Alston Ken, Van Staden J & Pretorius L	The Bill of Rights: implications for South African schools ten years into democracy, <i>Act Academia</i> 2005 37 (2)
Coetzee, SA	Drug testing in public school. <i>Africa Educational Review</i> , 2005 Vol 2, p 279
Cowling M	Recent cases: Requirements for a valid warrant SACJ, vol, 9, no.1, 1996
Cowling M	Recent cases: <i>search and seizure without warrant</i> SACJ, vol, 18, no.1, 2005
Gardner	Sniffing for Drugs in the Classroom-Perspectives on Fourth Amendment Scope., 74 <i>Nw.U.L.Rev.</i> 803(1980)

- Kerr, Ian en Jena McGill** Emanations, Snoopdogs and Reasonable Expectations of Privacy, Criminal Law Quarterly. Vol 52 (3) Forthcoming 2007
- Kruger H,** Law of persons: meaning of words “everyone” and “every person” in the Constitution. Codicillus, vol. 40, no. 1, May 1999
- Lynskey Michael** The prevalence of illicit drug use among youth: results from the Australian School Students' Alcohol and Drug Survey. et al. Australian and New Zealand Journal of Public Health, 1999 Vol. 23, nr 5.
- Parry Charles DH** PHD Substance Abuse in South Africa: Country Report Focussing on young persons, p 15. Mental Health & Substance Abuse, Medical Research Council. Prepared for the WHO/UNDCP Regional Consultation-Global Initiative on Primary Prevention of Substance Abuse among Young People, Harare, Zimbabwe 24 – 26 February 1998.
- Préfontaine, Q.C. Daniel C.** Implementing International Standards in Search and Seizure: Striking the Balance between Enforcing the Law and Respecting the Rights of the Individual. Sino Canadian International Conference on the Ratification and Implementation of Human Rights covenants: Beijing, China, October 2001
- Prinsloo I.J** How safe are South African schools. South African Journal of Education. Vol 25(1)
- Roos A,** Personal data protection in New Zealand: Lessons for South Africa? PER 2008, vol. 4
- Roos R,** The physical appearance of learners in public schools, TSAR 2003 Vol I 792

- Russo Charles J.,** The Fourth Amendment and student searches: An American Perspective. Sien [http://www.cdesign.com.au/proceedings-anzela2006/papers%20\(pdf\)/thur_3b.pdf](http://www.cdesign.com.au/proceedings-anzela2006/papers%20(pdf)/thur_3b.pdf)
- Russo Charles J.,** The Fourth Amendment: Searches of Students and Their Property. Charles J. Russo <ASBOWOM/WOMDecember/pres/A1/DG18-Russo-Update-LawSpecEd2.pdf>.
- Schmeiser et al** Student Rights Under the Charter.
SASK.Law Rev.49 (1984-85)
- Slabbert NM** Drug testing in South African schools: An evaluation of recent legal developments,
THRHR 2009 (72)
- Squelch J** Do school governing bodies have a duty to create safe schools? Perspectives in education, 2001, 19
- Swanepoel JP** Warrantless search and seizure in criminal procedure: a constitutional challenge.
CILSA, vol. 30, no.3, November 1997
- Terblanche JB and Davel CJ** Safety measures and the right of learners.
De Jure. Jaargang 37. Volume 1. 2004
- Visser PJ** The rights and duties of pupils (learners): some basic principles, Obiter (1997)
- Walters John P.** National Household Survey on drug abuse. Drug Testing in schools. Office of National Drug Control policy.

HOFBESLISSINGS (VERMELD IN HOOFTEKS EN VOETNOTE)

Alex Cartage (Pty) Ltd v Minister of Transport 1986 2 SA 838 (OK)

Andersen v Minister of Justice, 1954 2 SA 473 (W)

Bancroft v. Governing Council of the University of Toronto (1986), 53 O.R. (2d) 460 (H.C.J.).

Beheersmaatschappij Helling I NV and Others v Magistrate, Cape Town, and others, 2007 (1) SACR 99 (C)

Bernstein v Bester NO, 1996 (2) SA 751 (CC)

Case v Minister of Safety and Security, 1996 (3) SA 617 (CC)

Chabot v. Manitoba Horse Racing Commission [1987] 1 W.W.R. 149

Cheadle, Thompson & Haysom v Minister of Law and Order, 1986 2 SA 279 (W)

Christian Education South Africa v Minister of Education, 2000 4 SA 757

Christian Lawyers Association of SA and others v Minister of Health and others 1998 (4) SA 1113 (T)

Colonnade Catering Group Corp. v. United states, 397 U.S. 72 (1970)

Commissioner of SAP, Witwatersrand v SA Associated Newspapers 1966 (2) SA 503 (A)

Control Magistrate, Durban v Azanian Peoples Organization 1986 3 SA 394 (A).

Dagg v Canada [1997] 2 S.C.R 403

De Wet v Willers NO, 1953 4 SA 124 (T)

Doe v. Renfrow, 475 F. Supp. 102

Du Plessis v De Klerk 1996 (3) SA 850 (CC)

Fose v Minister of Safety and Security 1997 (3) SA 786 (CC)

Highstead Entertainement (Pty) Ltd t/a "The Club" v Minister of Law and Order, 1994 (1) SA 387 (C)

Horton v. Goose Creek Independent School District 690 F.2d 470 (5th Cir.1982)

Hepner v Roodepoort-Maraisburg Town Council 1962 (4) SA 772 (A)

Hunter v Southam, 2 S.C.R 145 (1984)

Illinois v. Caballes, 543 U.S. 405 (2005)

Investigating Directorate: Serious Economic Offences v Hyundai Motor Distributors (Pty) Ltd: In re Hyundai Motor Distributors (Pty) Ltd v Smit NO 2001 (1) SA 545 (CC)

Hoffmann v South African Airways 2001 (1) SA 1 (CC)

Jones v. Latexo Independent School District, 499 F.Supp. (E.D.Tex.1980)

Katz v. United States, 389 U.S. 347 (1967)

Larbi-Odam v MEC for Education (North-West Province) 1998 (1) SA 745 (CC)

Law Society of Upper Canada v. Skapinker (1984), 9 DLR (4th) 167

Laws v Rutherford 1924 AD 261

Liversidge v Anderson, 1942 AD 206

Mandela v Minister of Safety and Security, 1995 (2) SACR 397 (W)

Michiel Josias De Kock NO v Die Departementshoof van die Onderwys Departement, Provincie Wes-Kaap en 2 ander (ongerapporteer onder saaknommer 12533/98 in die Kaap die Goeie Hoop Provinciale Afdeling)

Mistry v Interim National Medical and Dental Council of South Africa, 1998 (4) SA 1127 (CC)

Mnyungula v Minister of Safety of Security, 2004 (1) SACR 219 (Tk)

New Jersey, Petionioner v. T.L.O., (1985), 105 S.Ct. 733

New Jersey v. T.L.O., 469 U.S. 325, 105 S.Ct. (1985)

Ndabeni v Minister of Law and Order, 1984 (3) SA 500 (D) op 511D-E

Nel v Deputy Commissioner of Police, Grahamstown, 1953 1 SA 487 (OK)

Ntoyakhe v Minister of Safety and Security and Others 2000 1 SA 257 (OK)

O'Keeffe v Argus Printing and Publishing Co Ltd., 1954 3 SA 244 (C)

Park-Ross v Director: Office for Serious Economic Offences, 1995 1 SACR 530 (C)

Protea Technology Ltd. v Wainer, 1997 9 BCLR1225 (W) 1239H

Re Reich and College of Physicians and Surgeons of the Province of Alberta, 9 C.R.R. 90 (Alta. Q.B.), (1984)

Re Tredeau and R. (1982), 1 C.C.C. (3d) 342 (Que. S.C.)

Rock Island Express Ltd. v. Pub. Utilities Commr. Bd. (Nfld.) (1986), 42 M.V.R

Ruby v Canada [2000] 3 F.C 589

R v. A.M 2008 SCC 19

R v. Andrew, (1986), 9 C.R.D. 950-03 (B.C.S.C.)

R v. Bamford, [1987] 2 W.W.R. 394 (Sask. Q.B., Walker J)

R v. Belliveau (1986), 30 C.C.C. (3d) 163. (1986)

R v. Buhay, [2003] 1 S.C.R. 631, 2003 SCC 30

R v. Collins, [1987] 1 S.C.R

R v. Davies 2005, BCPC 11

R. v. Dinh (2003), 330 SCC 30, 2003 ABCA 201

R v. Doyle, [1984] A.W.L.D. 173 (Q.B)

R v. DeBot, (1986), 54 C.R. (3d) 120

R. v. Donovan, [1992] N.W.T.R. 75

R v. Dyment. [1988] 2 S.C.R 417

R v. Evans, [1996] 1 S.C.R. 8.

R v. Edwards, 1 S.C.R. 128 (1996)

R v. Good, [1984] B.C.W.L.D. 358 (Co. ct., MacKinnon Co. Ct. J.).

R v. Hoang, 2000 ABPC 200, 284 A.R. 201

R v. I.D.D, 1 W.W.R 673, (1988)

R v. J.M.G, (1986) 56 O.R. (2d) 705

R. v. Johnston (1984), 14 C.R.R 277 (B.C. Co. Ct.)

R v. Khalili, (1986), 10 C.R.D. 850.60-03 (Ont. Dist., Ouellette D.C.J)

R v Kang-Brown, 2008 SCC 18

R. v. Lam, (2003), 178 C.C.C. (3d). 59 (Alta. Ct.App.)

R v. Longtin, (1983), 8 C.R.R.136

R v. M (M.R)[1998] 3 S.C.R 393.

R.v. MacAusland (1985), 19 C.C.C (3d) 365 (P.E.I.C.A.)

R v. Mann, 2004 SCC 52

R v. Mercer, 2004 ABPC 94, 362 A.R. 136

R v. Meyers, 58 C.R. (3d) 176, (1987)

R v Morgentaler, 1 SCR 30, (1988)

R v. Noble, 16 C.C.C (3d) 146, (1985)

R v. Nielsen, [1988] 6 W.W.R. 1

R v. Oakes, (1986) 1 SCR 103 24 CCC (3d) 321 (SCC)

R v. O'Connor, 2 C.R.D850.50-03 (Ont.Prov. Ct., Hutton Prov. J.).(1983)

R v. O'Connor [1995] 4 S.C.R 411

R v. Oslin [1993] 4 S.C.R 595

R v. Peardon, 2005 BCPC117; [2005] B.C.W.L.D. 4415

R v. Racette, (1988), 39 C.C.C. (3D) 289 (Sask. C.A., Vancise J.A.)

R. v. Rao [1984] 2 S.C.R. 145

R v. Roa, 12 C.C.C. (3d) 97, (1984)

R v.Tessling, 2004 SCC 67

R. v. Wong, 2005 BCPC24, [2005] B.C.W.L.D. 2500;

R v. Wong, 3 S.C.R 36, (1990)

R.W.D.S.U v. Dolphin Delivery Ltd., 53 O.R. (2d) 460 (H.C.J.) (1986)

Sanderson v Attorney-General, Eastern Cape, 1998 (2) SA 38 (CC)

S v Boshoff 1981 1 SA 393 (T)

S v Hammer, 1994 2 SACR 496 (C)

*S v Makwanyane*1995 (3) SA391 (CC)

S v Mayekiso en Andere, 1996 (2) SASV 298 (K)

S v Motloutsi, 1996 1 SACR 78 (C)

S v Nader, 1963 1 SA 843 (O)

S v Shabalala, 1995 2 SACR 761 (CC)

Texas v. Brown 75 L. Ed. 2d 502 (1983)

Tinker v. Des Moines, 393 U.S. 503, 506 (1969)

Thomson Newspapers Ltd v Canada (1990) 67 DLR (4th) 161 (SCC)

United States v. Biswell, 406 U.S. 311 (1972)

United States v Blair, 214 F. 3d 690 (6th Cir.2000)

United States v. Jacobsen, 466 U.S. 109 (1984)

United States v. Place, 462 U.S. 696 (1983)

Van der Merwe v Minister of Justice, 1995 (2) SACR 471 (O)

Watson v Commissioner of Customs and Excise, 1960 (3) SA 212 (N)

Ward v Blaine Lake School Board [1971] 4 WWR 197 (man. QB)

KOERANTARTIKELS

“Children as young as 10 are getting hooked”

Cape Times, 21 June 2004. (Bron:, Drug testing in public schools, Coetzee SA, Africa Educational Review, 2005 Vol 2, p 279.)

“Dangerous drug gains popularity in Cape”

Cape Times, 05 January 2004. (Bron:, Drug testing in public schools, Coetzee SA , Africa Educational Review, 2005 Vol 2, p 279.)

“Dr. Gwen waarsku skoolkinders oor dwelms”

Beeld 28 Maart 2009.

“Man vas na ouers kla oor dwelms”,

Hoofberig-Beeld 1 Augustus 2009 op 1

“News shocks mayor”,

Hoofberig - Rekord Volume 18 no 45; 27 Maart 2009 op 1;

“Now drug menace invades school”

Cape Argus, 22 July 2002. Bron: (Drug testing in public schools, Coetzee SA, Africa Educational Review)

“Police nab another 7 pupils in drugs crackdown”

Pretoria News 26 March 2009 op 1.

“Pupils march against drugs”

Cape Times, 25 June 2004. (Bron: Drug testing in public schools, Coetzee SA,, Africa educational review, 2005 Vol 2, p 279.)

“Pupils proud after no drugs are found in raid”

Pretoria News, Friday September 4 2009, op 2.

“Schools sliding into anarchy...drugs...are plaguing schools like cancer...”

Daily News, Bisetty , Krisendra, 20 June 2003.

“Vyf skoliere vas in Pta weens dagga”

Beeld 28 Maart 2009 op 16.

“Dwelms by skole: ‘Oppas vir die hof’”

Naweek-Beeld 22 November 2008 op 9.

NIE-AKADEMIESE TYDSKRIF ARTIKELS

SAPS Journal September 2006

SAPS Journal November 2006

SAPS Journal March 2007

SAPS Journal May 2007

SAPS Journal June 2007

SAPS Journal July 2007

SAPS Journal Augustus 2007

SAPS Journal September 2007

VERHANDELINGS

Schoeman M

Die Evaluering van Portuuronderstening in Skole, Ingедien ter gedeeltelike voldoening

aan die vereistes Magister Artium
 (Navorsingsielkunde): gepubliseer (2005)
 (UP)

BETOOGSHOOFDE, VERSLAE EN BELEIDSOKUMENTE

Canadian Civil Liberties Assosiation	<i>Factum of the Intervener: In the Supreme Court of Canada in Court File No: 31496 (R. v. A.M.) and Court File No: 31598 (Kang-Brown v. R.)</i>
NSW Ombudsman	Review of the Police Powers (Drug Detections Dogs) Act 2001 (2006)
SAPD Nasionale Instruksie 2/2002,	Deursoeking en Beslaglegging; Regsdienste: Wetgewing; Uitgereik deur Konsolidasiekennisgewing 8/2002
St. Clair District School	Policy 310 van die District School Board
Outeur nie vermeld	Annual Report Privacy Commissioner, 2002-2003
Outeur nie vermeld	RSA Department of Welfare and Population Development 1999, par 2; RSA 2002, Definitions/glossary.

VRAE EN GESKREWE KOMMENTAAR

Written reply; question 1009; date of publication of internal question paper: 28/08/09 (*internal question paper 12-2009*); Gepubliseer op soos www.da.org.za/newsroom.htm (soos op 2010/01/24 besoek).

Nw1232E. For written reply; question 1009; date of publication of internal question paper: 28/08/09 (*internal question paper 12-2009*). Gepubliseer op www.da.org.za/newsroom.htm (soos op 2010/01/24 besoek).

WOORDEBOEKE

Black's Law Dictionary (1979)

Bosman, van der Merwe, Hiemstra. *Tweetalige Woordeboek Agtste, hersiene en vermeerdere uitgawe. Tafelberg.* (1984)

Odendaal, Schoonees, Swanepoel, Du Toit, Booysen Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal,. (Perskor) Tweede uitgawe, sesde druk, (1987)

Onions C.T (Ed), Shorter Oxford English Dictionary; Third Ed. Oxford

Oxford Concise Dictionary of Law, (1990)

VERWYSING NA TOESPRAKE

Enver Surty Address by the South African Deputy Minister of Education during the Educational Budget Vote. Source: Government of South Africa. Published Monday, 26 May, 2008 – 11: 27.

WETTE (VERMELD IN HOOFTEKS EN VOETNOTE)

American Bill of Rights

Bankwet 94 van 1990

Constitution Act of 1982 (Kanadese Grondwet)

Combines Investigation Act R.S.C 1970, c. C-23

Criminal Code

Corrections and Conditional Release Act, S.C. 1992, c.20, s.49

Customs Act, R.S.C. 1985, c.1 (2nd Supp.) s. 98

Doeane-en Aksynswet 91 van 1964

Drankwet 27 van 1989

Education Act, RSNS, c. 81

Food and Drugs Act RSC 1970, c. F-24

Grondwet van die Republiek van Suid Afrika van 1996

Inkomstebelastingwet 58 van 1962

Investigation of Serious Economic Offences Act, 117 van 1991

Juvenile Delinquents Act, R.S.C.1970, c.J-3

Narcotic Control Act RSC 1970, c. N-1

Nasionale Padverkeerswet 93 van 1996

Ontugwet 23 van 1957

Onderwys Wysigingswet 31 van 2007

Prince Edward Island's Liquor Control Act R.S.P.E. I 1974, c. L-17, s. 58.

Proceeds of Crime (Money Laundering) and Terrorism Financing Act, S.C. 2000, c.17

Staatskoerant No. 31417 ingevolge Kennisgewing 1140 van 2008, 19 September 2008: Aanhangsel B

Suid-Afrikaanse Skolewet 84 van 1996

Strafproseswet 51 van 1977

United States Constitution

Vehicles Act S.S. 1983, c-V-31, s168 [am. 1983-84, c.20, s. 6],

Wet op Belasting op Toegevoegde Waarde 89 van 1991

Wet op Diamante 56 Van 1986;

Wet op Dwelms en Dwelmsmokkerlary 140 van 1992

Wet op Kindersorg 74 van 1983

Wet op Landbouprodukte-Agente 12 van 1992

Wet Op Medisyne en Verwante Stowwe, 101 van 1965

Wet op die Openbare Beskermer 23 van 1994;

Wet op Padvervoer 74 van 1977

Wet op die Registrasie van Geboortes en Sterftes 68 van 1995

Wet op die Suid Afrikaanse Polisie Diens 68 van 1995

Wet op die Suid-Afrikaanse Reserwebank 90 van 1989

Wet op Spesiale Ondersoekeenhede en Spesiale Tribunale 74 Van 1996

Wet op Tweedehandse Goed 23 van 1955

Wet op Veediefstal 57 Van 1959

Wet op Wapens en Ammunisie 75 van 1969

Young Offenders Act, S.C. 1980-81-82, c.110, as amended by 1983-84, c.31, s.14; 1985, c. 19, s.187; 1986, c. 32, ss.1.-45.

Webwerf-verwysings

Riley. Diane	Drugs and drug policy in Canada: A Brief Review and Commentary. Canadia Foundation for drug policy. (1989) Http://www.cfdp.ca/sen1841.htm
Skatssoon Judy	<i>Airport sniffer dogs safe from dole.</i> . ABC Sience Online. Wednesday, 16 August 2006. Sien ook Http://www.abc.net.au/science/news/stories/s1715655.htm .
Wegner L, Flisher A.J., Caldwell L.L, Vergnani T. and Smith E.A.	Healthwise South Africa: Cultural adaptation of a school-based risk prevention programme Health Education Research http://herOxford journals. Org/cgi/content/full/cym 064. Sniffer dogs.asp

- Outeur nie vermeld.** *HM Revenue and Customs sniffer dogs@ 2007 NationalMuseumsLiverpool.Sien ook <http://www.liverpoolmuseums.org.uk/online/exhibitions/dogs/snifferdogs.asp>.*
- Outeur nie vermeld** Countering substance abuse in Canada. Public safety in Canada. <http://ww2.ps-sp.gc.ca/Publications/Policing/SubstanceAbuse-e.asp>.
- Outeur nie vermeld** ORCI – Substance Abuse and Youth in School Coalition. <Http://www.ocri.ca/education/saysc.asp>.
- Outeur nie vermeld** HM Revenue and Customs sniffer dogs@ 2007 National MuseumsLiverpool.Sien ook <http://www.liverpoolmuseums.org.uk/ /online/exhibitions/dogs/>
- Outeur nie vermeld** Health Education Research <http://her.Oxfordjournals.org/cgi/content/full/cym064>.
- Outeur nie vermeld** Wikipedia.org/wiki/Search_and_seizure,
- Outeur nie vermeld** “*Only the Western Cape is conducting regular raids for drugs in schools*” Bron: Tabel 1: www.da.orgza/newsroom.htm.
- Outeur nie vermeld** National Survey of American Attitudes on Substance Abuse XIII: *Teens and Parents*. The National Centre on Addiction and Substance Abuse at Columbia University. Sien ook http://www.casa_columbia.org/absolutenm/templates/-Press Releases.aspx?articeid=533
- Outeur nie vermeld** Skikkingsooreenkoms. Stratford High School in Goose Creek.<http://www.aclu.org/drugpolicy/youth/26123prs 20060711.html>.

PROF M N SLABBERT

CHAIRPERSON: COLLEGE OF LAW UNIT ETHICS REVIEW COMMITTEE

 : +27 12 429 8305

 : +27 12 429 3442

 : slabbnm@unisa.ac.za

 Cas van Vuuren Building, 4th Floor, Office 103

12 August 2009

Ms A Janse van Rensburg

Dear Ms Janse van Rensburg

REQUEST FOR ETHICAL CLEARANCE/TITLE OF STUDY: Aspects of Search and Seizure in South African Public Schools: A Comparative study" (translated from *Aspekte van deursoeking en beslaglegging in Suid Afrikaanse Openbare Skole – 'n Vergelykende Studie*).

Your application for ethical clearance in respect of the above study has been received and was considered by the Unisa Unit Ethics Review Committee of the College of Law on 12 August 2009.

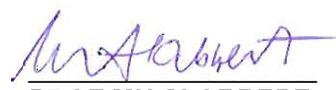
The Committee is pleased to inform you that ethical clearance has been granted for this study as set out in your application for ethical clearance.

We trust that sampling and processing of the relevant data will be undertaken in a manner that is respectful of the rights and integrity of participants, as stipulated in the Unisa Research Ethics Policy, which can be found at the following website:

http://www.unisa.ac.za/contents/research/docs/ResearchEthicsPolicy_aprvCounc_21Sept07.pdf

Congratulations on an interesting and very relevant study. We would like to wish you well in this research undertaking.

Kind regards

PROF MN SLABBERT

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher; about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled at the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so; but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution:

Hoër Landbousskool Oakdale

Participant representative

Head of Department

Participant's signature:

MSP:Janse

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature:

Anne Janse

Supervisor's name Prof P.M Bekker

Signature of LLM Supervisor

Witness's name Dr GP Steenkamp

Witness's signature

Date 28 AUGUST 2012

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Louise van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also absorbed, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data - information; statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See 16(a) particularly the definition of "personal information" in the Protection of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney or legal to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but it is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal costs incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant's signature:

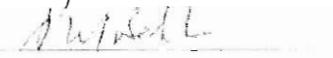
Participant's representative:

Participant's signature:

A. Louise van Rensburg, herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Louise van Rensburg Researcher's signature:

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of LLM Supervisor:

Witness's name: Dr G.P. Steenkamp

Witness's signature:

Date: 2007-05-08

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Juisse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled at the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (at my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal costs pertaining to such consultation and/or my attorney's legal costs incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher has accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution:

HOËRSKOOL BRITS

Participant representative:

F.DOLF Goedew

Participant's signature:

[Signature]

I, Anne Juisse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Juisse van Rensburg Researcher's signature: *[Signature]*

HOËRSKOOL BRITS
Postbus 195
Brits 0250
Tel: 012 • 252 3228

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of I.M Supervisor:

Witness's name: Mr G.P. Skelton

Witness's signature:

Date: 20/01/2012

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answer to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution:

Hoërskool Voortrekker

Participant's representative

Mrs J Badenhorst

Participant's signature:

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature:

Supervisor's name: Prof P.M. Bekker

Signature of I.I.M Supervisor:

Witness's name: Dr G.P. Steenkamp

Witness's signature:

Date: 20 SEPTEMBER 2005

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so; but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant Institution:

VRYHEID HIGH

Participant representative:

A. de Roux

Participant's signature:

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature:

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of LL.M Supervisor:

Witness's name: Dr G.P. Glodas

Witness's signature:

Date: 2007/02/26

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant Institution:

SAREK CLILLES

Participant's representative

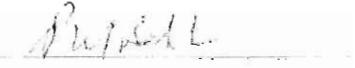
K. VAN STADEN

Participant's signature:

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature: *A. J. van Rensburg*

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of LJM Supervisor:

Witness's name: Mr G.P. Deetman

Witness's signature:

Date: 2007-03-28

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information- statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution

Hoerskool Fochville

Participant representative

C M Oosthuizen

Participant's signature

Berswaard

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature: A. J. van Rensburg

012-303 6011

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of ILM Supervisor:

Witness's name: Dr. G.P. Theron

Witness's signature:

Date: 2008-01-08

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Jansse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data & information, statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/outputs. (See, in particular, the definition of "personal information" in the Protection of Personal Information Act 2 of 2019.)

Unlawful participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and for my own free will declare if you prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney or record to verify any annexes to the questionnaire if I wish, to do so, but is accordingly informed that any legal costs pertaining to such consultation and/or any other legal costs incurred in relation thereto will be solely the responsibility of the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant/Student:

Hoërskool Durbania

Participant's representative:

Hannelie du Toit

Participant's signature:

I, Anne Jansse van Rensburg, herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Jansse van Rensburg Researcher's signature:

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of ILM Supervisor:

Witness's name: Dr GP Gledhill

Witness's signature:

Date: 2007-04-25

MAR.09'2010 09:51 0480912878

HOERSKOLE CRADOCK

#1867 P.001/002

6

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution:

Cradock High School

Participant's representative

J.W. Boonzaier

Participant's signature:

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature:

Supervisor's name: Prof P.M. Bekker

Signature of LLM Supervisor:

Witness's name: Dr. G.P. Steenkamp

Witness's signature:

Date: 2023-01-05

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to give informed consent for the usage of data, information, statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled at the school I currently represent, as authorized, will be anonymously processed into the research report/expertise. (See in particular the definition of "personal information" in the Protection of Personal Information Act 4 of 2003.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, in any stage, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and, if my own free will desires, myself願意 participate in the study.

I am aware that I am entitled to request my extracts of record to verify my answers to the questionnaire if I wish to do so, but I am accordingly in clear terms informed that any legal rights pertaining to my constituents and/or any other legal consequences in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution:

Hoërskool Noordkamp

Participant representative:

Fransie Hof

Participant's signature:

M.D.

I, Anne Janse van Rensburg, herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature:

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of LLM Supervisor:

Witness's name: Dr. G.P. Viljoen

Witness's signature:

Date: 2000-09-02

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled at the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but I am accordingly in clear terms informed that any legal costs pertaining to such consultation and/or any other legal costs incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution: Hoërskool Pretoria-Wes

Participant representative: Ms. Rita Coetzee

Participant's signature: H. M. Coetzee

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name, Anne Janse van Rensburg [Researcher's signature]: A. J. van Rensburg

Supervisor's name: Prof P.M Bekker
Signature of LLM Supervisor:
Witness's name: Dr G.P. Sievers
Witness's signature:
Date: 2002/01/22

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled at the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal costs incurred in relation thereto will be solely for my account, as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution:

Hoërskool Fichardtpark.

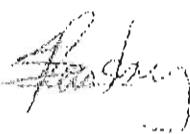
Participant representative:

A. J. MYBURGH

Participant's signature:

I, Anne Janse van Rensburg, herewith confirming that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature:

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of ILM Supervisor: P. Bekker

Witness's name: Dr G.P. Steenkamp

Witness's signature: M. Steenkamp

Date: 2007-03-05

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled at the school I lawfully represent, as authorized, will be anonymously processed into the research report/output (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant Institution:

U.S. Durbanville

Participant's representative:

G. J. Germishuys

Participant's signature:

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature:

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of ULM Supervisor: P. Bekker

Witness's name: Dr GP Steenkamp

Witness's signature: M. Steenkamp

Date: 2001-07-05

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data /information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners entitled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so; but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution:

Hoërskool Oviston

Participant representative

Me N Biebaum

Participant's signature:

TB

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature: Anne

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of LIA Supervisor: Sup. S. Bekker

Witness's name: Mr G.P Steenkamp

Witness's signature: G.P Steenkamp

Date: 2007-03-05

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled at the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal costs pertaining to such consultation and/or any other legal costs incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution: HTS. Pretoria Tshwane

Participant representative DR. G.E. MARSH

Participant's signature: [Signature]

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature: [Signature]

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of LLM Supervisor: S. J. Bekker

Witness's name: Dr G.P. Steenkamp

Witness's signature: G.P. Steenkamp

Date: 2007 Oct

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal costs pertaining to such consultation and/or any other legal costs incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from my legal costs in this regard.

Participant institution:

H/S Hendrik Verwoerd

Participant's representative:

S.D Schmetzler

Participant's signature:

[Signature]

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature: [Signature]

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of LLM Supervisor: P. Bekker

Witness's name: Dr G.P. Steenkamp

Witness's signature: M. Steenkamp

Date: 2007-03-05

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janso van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistical information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher undue to the researcher. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant Institution:

HOERSKOOOL NELSPRUIT

Participant's representative:

D.J.H. SWANE POEL

Participant's signature:

DJH Swane Poel

I, Anne Janso van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janso van Rensburg Researcher's signature: [Signature]

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of LJM Supervisor: S. Weltz

Witness's name: Dr G.P Steenkens

Witness's signature: M. Steenkens

Date: 2007-09-06

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data, information, statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of the study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I currently represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (to my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled, to consult my attorney or record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so. It is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant in-chARGE:

Hans S. Erasmus

Participant's representative:

Joh. S. Helderman

Participant's signature:

I, Anne Janse van Rensburg, herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature:

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of LL.M Supervisor: P.M.Bekker

Witness's name: Dr G.P Steenkamp

Witness's signature: G.P. Steenkamp

Date: 2003-09-05

To : (012) 4293396

6

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution:

Paul Roos Gimnasium

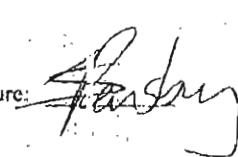
Participant's representative

Henning Gercke

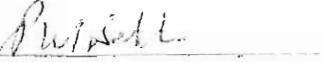
Participant's signature:

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature:

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of LLM Supervisor:

Witness's name: Mr GP Gledhill

Witness's signature:

Date: 2007.08.08.

6

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Jansse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution:

MJS de Villiers
D.S. 10 Road

Participant's representative:

JJ

Participant's signature:

I, Anne Jansse van Rensburg hereby confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Jansse van Rensburg Researcher's signature: Anne Jansse

?

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of ILM Supervisor:

Witness's name: Dr G.P. Bezuidenhout

Witness's signature:

Date: 2007-07-26

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janso van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled at the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant Institution: COLESBERG COMBINED

Participant's representative R. Oosthuizen

Participant's signature: R. Oosthuizen

I, Anne Janso van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janso van Rensburg Researcher's signature: Anne Janso van Rensburg

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of LLM Supervisor:

Witness's name: Dr. JP Snyders

Witness's signature:

Date: 2008-01-22

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Andie Jansse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answer to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal costs incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution:

Hoërskool Hugenote

Participant's representative:

Marius Lazarus

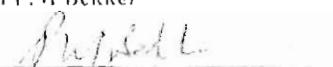
Participant's signature:

[Signature]

I, Andie Jansse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Andie Jansse van Rensburg Researcher's signature: [Signature]

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of ILM Supervisor:

Witness's name: Mr G.P. Steenkamp

Witness's signature:

Date: 2003-03-06

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will), declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution:

H.S. Gerrit Maritz

Participant representative

H.P. Scholtz.

Participant's signature:

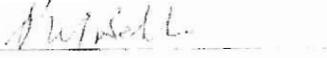
Scholtz.

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature:

Anne Janse van Rensburg

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of LLM Supervisor:

Witness's name: Dr GP Steenkamp

Witness's signature:

Date: 2000 Oct 05

Vir aanvag: A. Janse van Rensburg.

6

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I hopefully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant institution:

Hoërskool HERCULES

Participant representative:

S. J. L. J.

Participant's signature:

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature:

Supervisor's name: Prof P.M Bekker
Signature of LLM Supervisor:
Witness's name: Dr G.P. Steenkamp
Witness's signature:
Date: 20/07/2007

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Jause van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistic information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled of the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of "personal information" in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and (of my own free will) declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but is accordingly in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant Institution: DIE H/S MENLOPARK

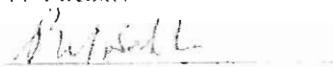
Participant representative C. de Reuck

Participant's signature: (Signature)

I, Anne Jause van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Jause van Rensburg Researcher's signature: (Signature)

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of U.M Supervisor:

Witness's name: Dr G.P. Stocars

Witness's signature:

Date: 2007-01-06

CONFIRMATION OF INFORMED CONSENT

I hereby confirm that I have been informed by Anne Janse van Rensburg, the researcher, about the nature, conduct, benefits and risks of the proposed research. I have also received, read and understood the above written information in order to grant informed consent for the usage of data / information/ statistical information and/or data obtained by the aforementioned researcher in respect of this study undertaken.

I am aware that the results of the study, including personal details of learners enrolled at the school I lawfully represent, as authorised, will be anonymously processed into the research report/output. (See in particular the definition of 'personal information' in the Promotion of Access to Information Act 2 of 2000.)

I am aware my participation in this research is entirely voluntary and I may, at any stage, without prejudice, withdraw my consent and participation in the study. I have had sufficient opportunity to ask questions and for my own free will declare myself prepared to participate in the study.

I am aware that I am entitled to consult my attorney of record to verify any answers to the questionnaire if I wish to do so, but I accordingly, in clear terms informed that any legal cost pertaining to such consultation and/or any other legal cost incurred in relation thereto will be solely for my account as the participant herein and not for the researcher conducting the research. The researcher is accordingly fully indemnified from any legal costs in this regard.

Participant Institution:

Hoërskool Nylstroom

Participant's representative:

P. Snyman

Participant's signature:

I, Anne Janse van Rensburg herewith confirm that the above participant has been informed fully about the nature and scope of the above study.

Researcher's name: Anne Janse van Rensburg Researcher's signature:

Supervisor's name: Prof P.M Bekker

Signature of LLM Supervisor:

Witness's name: Prof G.P Bekker

Witness's signature:

Date: 2023-03-25